

A+C 1-2 '2021

Журнал видається під егідою
Національної спілки архітекторів України

РЕДАКЦІЙНА РАДА А+С

Ігор Богданов
Володимир Гусаков
Борис Єрофалов (голова)
Андрій Пучков
Віктор Романчиков
Валерій Уреньов
Сергій Царенко
Богдан Черкес
Олександр Чижевський

РЕДАКЦІЯ

01001 Київ, вул. Бориса Грінченка 7
www.nsau.org

головний редактор

Борис Єрофалов
boris.erofalov@gmail.com

випускаючий редактор

Олена Ненашева
nsau-pressa@ukr.net

літредактор, перекладач

Людмила Шарінова

головний дизайнер

Олександр Червінський
sasha74che@gmail.com

реклама та маркетинг

Олександр Барановський
alex.baranowski@ukr.net

Видання зареєстроване в Міністерстві
по справам преси та інформації Укра-
їни, свідоцтво: серія КВ № 8276 від
25.12.2003

Українською та російською мовами
і де-коли англійською

© Журнал а+с 1-2 '2021.

Всі права застережено.

Слава Господу!

На I обкладинці:

Skytortog та марина, прив'язка до бухти
Дубай, архіт. Юрій Серьогін, проект 2020

На IV обкладинці:

Михайло Гершензон, А пам'ятаєш?
37x28 см, акрил на папері, 2019

концепція

Борис Єрофалов. Серєгин и его линия S
2

нс ау

Олександр Чижевський — новий президент НСАУ
5

Положення про Архітектурну Палату НСАУ
8

Положення про регіональний осередок Архітектурної Палати НСАУ
15

конкурс

Огляд-конкурс Національної спілки архітекторів України
19

проекти

Юрій Серьогін. Ковзани та кьорлінг для України
98

Юрій Серьогін. Фрістайл у Карпатах
100

Юрій Серьогін. Запаморочливий Скайтоптор
106

дослідження

Борис Єрофалов. Карго и декуманус в исторической планировке Киева
110

інтерв'ю

Борис Єрофалов. Бессарабский квадрат Вагима Жежерина
124

есеї

Борис Єрофалов. Слепцов и украинский архитектурный процесс
146

рецензії

Андрей Пучков. Два в одном, один в двух — неожиданно вдвоём
156

Віктор Левчишин. Кантата «Київ архітектурний»
158

Варел Лозовий. Блиск та злидні столичної Незалежності
165

Наталія Кондель-Перминова. Три явленности в двух томах
174

мемуари

Юрій Худяков. Моя жизнь в архитектуре | Фрагменты
176

виставки

Ігіга Това. Асорті Михайла Гершензона
218

Елена Ненашева. Михаил Гершензон о живописи и о себе
219

Серёгин и его линия S

Борис Ерофалов

Юрий Серёгин это определенно явление — в нашем архитектурном пейзаже и нашей местной цивилизации. Если говорить об архитектурной своеобычности Юрия Ивановича, неизбежно следует выделить исключительно серёгинскую художественную манеру — легкий, летающий и прозрачный рисунок, всегда стремящийся к гибкой органической линии, линии S. Недаром лучшие учражи архитектора напоминают то гаудианскую Саграда-Фамилиа, как в Хойерсверге, то симметричных черепах и жуков в стиле Имре Маковца, как в киевской эстраде, южненском ФСК или в фантастическом проекте «Украинский духовный центр» для украино-африканского проповедника Агеладжи. Последовательным образом извивистая латинская S сопровождает Серёгина с молодых ногтей. Выделим три самых жирных и развесистых S, с которыми маэстро как с песней по жизни.

SPORT Если бы не спорт, заразивший его в самом юном возрасте, то никакого спортивного архитектора Юрия Серёгина мы бы не знали. Спорт сгодился «человеку и пароходу» Серёгину в нескольких, так сказать, плоскостях. Во-первых, прыжки в воду, по которым в школьные годы был выполнен норматив «мастер спорта СССР», оказались не просто точным и «выносливым» видом спорта, но дисциплиной ко всему прочему эстетической — прыгунам, например, как художественным гимнасткам, преподавали хореографию. Во-вторых, спортивный закал помимо эстетики сформировал настойчивый и устойчивый характер, без которого в нашей архитектурной профессии выжить и тем более успешно существовать весьма непросто. Ну и, в-третьих, Серёгин нашел для себя еще один витальный вид спорта, горные лыжи. Для занятого и предельно загруженного мастера лыжи стали формой активного релакса, восстановления и медитации, среди гор, снега и ветра в лицо — каждый год, в январе, как по расписанию — в Альпы, французские, австрийские, польские и украинские. С 1980-х и по сегодняшний день. В конце концов, основная архитектурная специализация Юрия Серёгина — спортивная.

S-STUDIO Вторая буква S это организаторские таланты Серёгина. Утратив иллюзии по поводу продуктивного и безбедного существования в больших проектных институтах, оставшихся от недавнего советского прошлого, в 1991-м архитектор создает собственное проектное бюро S-studio. Проекты мастерской с самого начала оказались успешными и востребованными, хотя в дикие девяностые пришлось переквалифицироваться на жилье. Коллектив был собран большой и сплоченный. К началу 2000-х вернулись и спортивные заказы. Были налажены прочные контакты с металлическими и прочими конструкторами, с инженерами и технологами. Тогда никто в стране не мог сделать лучше Серёгина большой технологически сложный объект, да еще и с большепролетными металлоконструкциями. Наверно, именно поэтому знаковый днепропетровский архитектор Александр Дольник, построивший половину нового Днепра, с легким сердцем передал ему свой единственный спортивный объект, стадион «Металлист». В результате стадион «Дніпро-Арена» стал первым современным футбольным

стадионом Украины, отвечающим новейшим стандартам UEFA. Почему именно на этом стадионе не проводились матчи Евро-2012, просчет не архитектора, но политес и коллизии власть имущих — президентом был Янукович, и донецкие щемили днепропетровских, Коломойского в частности. Тем не менее, чемпионат Европы по футболу 2012 года не прошел мимо мастерской. Серёгин стал украинским агаптером немецкой GMP, нарисовавшей концептуальную идею главного стадиона чемпионата, НСК «Олимпийский». Мастерская Серёгина работала три года — без отпусков, со всеми рабочими субботами, на двух офисных площадках. Проект дымился, чиновники мешали из последних сил, госбюджет трещал. Проектная работа стоила невероятного напряжения нервов и душевных сил. Телефон архитектора работал в режиме селекторной связи, почти не выключаясь, я вигел. Но объект был сдан в срок.

SPIRITUS Третья специальная S Юрия Серёгина — спиритус whiskey или, например, изысканная армянская тутовая водка арцах. Spiritus в латыни означает просто «дух». Нет такого виски, которого бы не испробовал архитектор Серёгин и которому не дал бы компетентную оценку и характеристику. Виски, вообще-то, это наша «оковита» — в архивах шотландского казначейства сохранилась запись XV века о выгаче солода монаху, брату Джону Кору, для изготовления aqua vitae, живой воды, как тогда называли виски. Напиток этот вкусный и полезный, если в меру. Содержит минимальное количество сахара и по крепости обычно приближается к стандарту Дмитрия Ивановича Менделеева, 40% vol. Настоящий виски бывает ирландский и шотландский, и, почти настоящий, американский из штата Теннесси. В зависимости от сырья и способа приготовления виски бывает солодовый, еще лучше односолодовый, single malt, т. е. из пророщенного зерна. Здесь Серёгин предпочитает Tullamore Dew, Bushmills, Jameson. Шотландский виски-скотч готовят исключительно из ячменя, лучший островной Jura, отдает мазью Вишневого. В ирландский добавляют солодовую рожь. В американский бурбон — кукурузу. Хорош японский виски из риса. Канадский — не очень. «В основном пью ирландский». Невероятный по своим психогелическо-вкусовым достоинствам швейцарский грушевый бренди Williams.

Мало того, что Серёгин человек нарочито позитивный, любящий девушек и регулярно, посредством вайбера, осыпаящий коллег добрыми пожеланиями, веселыми картинками и разумными советами, не пропускающий при этом ни церковного, ни гражданского праздника, имеющего касательство архитекторам, он еще и человек по-разумному умеренный. Древние греческие мужчины полагали краеугольной добродетелью понимание меры в теории и применение умеренности на практике. В данном отношении Серёгин философ, и мировоззрение свое распространяет плавными S-образными волнами. А мы с удовольствием философию его готовы подхватить и усугубить. Вот так, со вкусом работаем — со вкусом же и отдыхаем. И ты, путник, знай меру, да снизойдет на тебя благодать.

Центральний будинок архітектора в Києві по вул. Бориса Грінченка 7

Олександр Чижевський – новий президент НСАУ

23 грудня 2020 року в Центральному будинку архітектора відбувся XXI звітно-виборчий з'їзд Національної спілки архітекторів України. За результатами таємного голосування, новим президентом Національної спілки архітекторів України став Олександр Павлович Чижевський, за якого із 73 присутніх делегатів віддали більшість голосів — 59. За іншого кандидата було віддано 11 голосів.

2020 рік був для спільноти архітекторів України непростим. Незважаючи на це, діяльність Національної спілки архітекторів України була зосереджена на забезпеченні правового захисту професійної діяльності, підвищенні престижу нашої професії, формуванню у влади і громадськості розуміння високої соціальної відповідальності архітектурно-містобудівної діяльності.

В грудні відбувся XXI з'їзд НСАУ, на якому було обрано новий склад Правління та нового президента Спілки. Хочу висловити велику подяку моєму попереднику Володимирі Миколайовичу Гусакову, що керував Спілкою з 2012 року, в самий складний період її переходу в статус саморегульованої організації.

Попри неефективність існуючої системи управління архітектурно-планувальною і проектно-інвестиційною сферою, хочеться підкреслити позитивні процеси, пов'язані з зміною змісту і організації управління країною в орієнтації на динамічне підвищення якості життєвого середовища в Україні.

Це, в першу чергу кардинальне розширення можливостей самоуправління територіальних співтовариств та передача частини державних функцій саморегульованим професійним співтовариствам.

В цьому році було завершено створення Архітектурної Палати НСАУ, що як саморегульована організація покликана реалізувати делеговані Мінрегіоном повноваження щодо проведення професійної атестації архітекторів, визначаючи взаємні зобов'язання і відповідальність усіх учасників

архітектурно-планувальної сфери та нормативно-правове закріплення відповідного процедурного комплексу в структурі проектно-інвестиційного циклу.

Протягом 2018–2020 рр. ми взяли активну участь у підготовці ряду законодавчих та нормативних документів Кабінету Міністрів України та нашого профільного міністерства. Серед першочергових завдань ми бачимо забезпечення активної діяльності комісій АП НСАУ, а особливо атестаційної архітектурно-будівельної комісії НСАУ. Ми плануємо запровадити гівий моніторинг виконання атестованими архітекторами Стандартів професійної діяльності, налагодити надання інформаційно-консультативних та інших послуг членам АП НСАУ, забезпечити участь Палати в ціноутворенні на проектні роботи, реалізувати заходи щодо антидемпінгу, активно працювати над створенням нормативно-правової бази та впровадженням архітектурних конкурсів, як засобу отримання замовлень на проектування архітектурних об'єктів.

Свіржський замок, Перемишлянський район Львівської обл.

Положення про Архітектурну палату НСАУ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Положення про Архітектурну палату (далі за текстом — Палата) Національної спілки архітекторів України (далі — НСАУ) розроблене відповідно до ст. 16-1 Закону України “Про архітектурну діяльність” та п. 19. ст. 17 Статуту Національної спілки архітекторів України.

1.2. Положення визначає порядок формування та діяльності Палати та є основним її внутрішнім документом.

1.3. Палата об’єднує всіх атестованих архітекторів і здійснює діяльність на всій території України у відповідності до Конституції України, законів України, Статуту НСАУ і цього Положення, інших законодавчих та нормативно-правових актів, що регулюють діяльність творчих спілок і самоврядних організацій, а також регламентують умови здійснення архітектурної та містобудівної діяльності.

1.4. Палата є структурним підрозділом НСАУ без статусу юридичної особи.

1.5. Палата має печатку з написом українською мовою, емблему та іншу атрибутику, склад і зразки якої затверджуються правлінням, президією правління або з’їздом НСАУ та реєструються у встановленому законодавством порядку.

1.6. Палата набуває повноважень з моменту затвердження цього Положення пленумом правління (президією правління, з’їздом) НСАУ.

1.7. Офіційною мовою Палати є українська.

1.8. Повна офіційна назва Палати:

українською мовою: — Архітектурна палата Національної спілки архітекторів України;

англійською мовою: — Architectural Chamber of National Union of Architects of Ukraine;

1.9. Скорочена офіційна назва:

українською мовою: — АП НСАУ

англійською мовою: — АС NSAU

1.10. Місцезнаходження Палати:

01001. Україна, м. Київ, вул. Бориса Грінченка, 7.

2. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ПАЛАТИ

2.1. Метою Палати є сприяння реалізації соціальної ролі архітектора, забезпечення високої якості послуг у сфері архітектурної діяльності та містобудуванні, захист суспільства від можливих негативних наслідків непрофесійних дій атестованого архітектора.

2.2. Завданням Архітектурної палати НСАУ є:

– об’єднання всіх атестованих архітекторів;

– створення належних умов для творчої професійної діяльності членів Палати;

– забезпечення і захист прав та законних професійних, творчих та економічних інтересів членів Палати;

– захист інтелектуальної власності членів Палати;

– забезпечення безумовного дотримання членами Палати національних стандартів професійної діяльності;

– організація процесу оптимізації ціноутворення у проектуванні, контроль відповідності вартості проектних робіт соціально-економічним умовам творчої та професійної діяльності атестованих архітекторів.

– забезпечення страхування професійної відповідальності членів Палати.

2.3. Палата здійснює наступні функції:

– приймає участь у професійній атестації архітекторів;

– створює комісії, секції, робочі групи в межах Палати відповідно до затвердженої на конференції структури Палати;

– розробляє програми підвищення кваліфікації архітекторів, організує та здійснює разом

з Навчально-експертним центром НСАУ заходи по підвищенню кваліфікації архітекторів;

- організує проведення лекцій, семінарів, конференцій та інших інформаційно-освітніх заходів;

- збирає, аналізує та поширює інформацію, що пов'язана з діяльністю атестованих архітекторів та забезпечує нею членів Палати;

- здійснює контроль за дотриманням атестованими архітекторами стандартів професійної діяльності та Правил професійної етики архітектора;

- протидіє явищам демпінгу та нечесної конкуренції між архітекторами у спосіб, незаборонений законодавством;

- веде співпрацю з іншими організаціями в галузі архітектури;

- надає інформаційно-консультативну та юридичну допомогу членам Палати;

- веде реєстр атестованих архітекторів;

- бере участь у методичному і нормативно-правовому забезпеченню архітектурної діяльності в Україні;

- здійснює інші функції, що відповідають меті та завданням Палати.

3. ЧЛЕНИ ПАЛАТИ. ЇХ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ

3.1. Палата функціонує на принципах індивідуального членства.

3.2. Членство атестованого архітектора в АП НСАУ є обов'язковим, якщо саморегулювній організації НСАУ делеговано повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері архітектури з регулювання професійної діяльності.

Для набуття членства в Палаті атестований архітектор звертається до Регіонального осередку Палати, в якому він планує здійснювати свою професійну діяльність, з заявою (встановленого зразка) на ім'я Президента НСАУ, про прийняття його

в члени Архітектурної палати НСАУ. Після розгляду Регіональним осередком заява направляється на адресу НСАУ. Атестований архітектор вважається членом Архітектурної палати НСАУ з дати прийняття позитивного рішення Президентом НСАУ.

Оригінал заяви з резолюцією Президента НСАУ передається до АП НСАУ, її скан-копія направляється до Регіонального осередку.

Атестовані архітектори повинні в тримісячний термін, починаючи з дати внесення до реєстру вступити до АП НСАУ. В разі якщо в тримісячний строк починаючи з дати внесення до реєстру атестованих архітекторів, атестований архітектор не вступив до АП НСАУ, він виключається з реєстру та не має право на здійснення професійної діяльності.

3.3. Члену Палати видається членський квиток встановленого зразка.

3.4. Членство в Палаті припиняється:

- у разі припинення дії сертифіката;

- у разі несплати членських внесків протягом шести місяців членство в Палаті припиняється, а також вноситься відповідне повідомлення до реєстру атестованих осіб;

- у разі позбавлення членства за порушення Правил професійної етики архітектора або Стандартів професійної діяльності;

- за заявою члена Палати у разі добровільного виходу;

- у разі смерті члена Палати.

3.5. Рішення про позбавлення членства в Палаті та анулювання дії сертифікату приймається Президентом НСАУ за поданням Атестаційної архітектурно-будівельної комісії НСАУ, підготовленого на підставі відповідних висновків та пропозицій Регіонального осередку.

3.6. Розмір та порядок сплати вступних і членських внесків встановлюється пленумом правління НСАУ за пропозицією Ради Палати.

3.7. При виключенні або виході з членів Палати вступні та членські внески поверненню не підлягають.

3.8. Члени Палати мають право:

- брати участь в управлінні Палатою через участь в зборах регіональних осередків Палати та конференції Палати;

- бути обраним до керівних органів Палати та її регіональних осередків (за умови членства в НСАУ);

- брати участь в структурних підрозділах Палати;

- брати участь у заходах, що організуються та проводяться Палатою і НСАУ на умовах, визначених Палатою та НСАУ;

- вносити питання на розгляд Палати, що належить до її компетенції;

- звертатися до Палати та до всіх її органів за підтримкою і захистом своїх авторських, майнових та інших законних прав;

- одержувати інформацію з питань діяльності Палати та її регіональних осередків;

- користуватися видавничою та інформаційною базами, усіма видами допомоги Палати необхідної для здійснення своєї професійної діяльності;

- отримувати правовий супровід та захист в своїй професійній діяльності на умовах, визначених Палатою;

- при здійсненні страхування професійної відповідальності використовувати можливості, які надаються Архітектурною палатою НСАУ;

- отримувати виплати з консолідованого страхового фонду у випадках та на умовах, визначених в «Положенні про консолідований страховий фонд»;

- вийти з членів Палати;

- бути членом декількох саморегульованих організацій, якщо такі саморегульовані організації об'єднують суб'єктів професійної діяльності щодо створення об'єктів архітектури.

3.9. Члени Палати зобов'язані:

- дотримуватись стандартів професійної діяльності, Правил професійної етики архітектора, цього

Положення, відповідних положень про регіональні осередки, Статуту НСАУ, рішень керівних органів НСАУ, Палати та її регіональних осередків;

- брати участь у діяльності регіонального осередку, відповідно до Положення про регіональний осередок;

- звітувати про свою професійну діяльність за визначенням та регламентом, що встановлюється керівними органами Палати;

- здійснювати страхування професійної відповідальності у консолідованому страховому фонді на умовах, визначених у «Положенні про консолідований страховий фонд»;

- своєчасно сплачувати вступні та членські внески у встановлених розмірах та порядку.

4. КЕРІВНІ ОРГАНИ ПАЛАТИ

4.1. Керівні органи Палати — це посади та колегіальні органи, які здійснюють управління Палатою.

4.2. Керівними органами Палати є:

- правління Національної спілки архітекторів України (НСАУ);

- Президент НСАУ;

- конференція Архітектурної палати НСАУ (галі — Конференція);

- рада Архітектурної палати НСАУ (галі — рада Палати);

- голова Архітектурної палати НСАУ (голова Палати).

5. КОНФЕРЕНЦІЯ

5.1. Конференція є вищим керівним органом Палати.

5.2. Звітно-виборча конференція скликається головою Палати не рідше одного разу на 3 (три) роки. Позачергова конференція може бути скликана рішенням ради Палати або на вимогу третини членів Палати.

5.3. Дата, час, місце проведення та порядок денний Конференції оприлюднюється на офіційному сайті

Палати не пізніше ніж за 25 календарних днів до її скликання.

5.4. Делегати на Конференцію обираються на зборах (конференціях) регіональних осередків Палати за нормою представництва, яка за пропозицією ради Палати, встановлюється пленумом правління (з'їздом) НСАУ (за квотою від кількості членів Регіональних осередків Палати, які своєчасно сплачують членські внески). Голова Палати, заступник голови Палати, голови структурних підрозділів Палати та голови регіональних осередків Палати приймають участь у роботі Конференції як делегати за посадою.

5.5. Конференція є повноважною, якщо у ній бере участь не менше двох третин обраних делегатів.

5.6. Головує на Конференції голова Палати, а у разі його відсутності заступник голови Палати.

5.7. Кожен делегат Конференції має один голос.

5.8. Рішення Конференції приймаються простою більшістю голосів присутніх делегатів шляхом прямого голосування.

5.9. Голова Палати обирається шляхом таємного голосування.

5.10. До компетенції Конференції належить прийняття рішень з наступних питань:

- розгляд та затвердження структури Палати;
- обрання кандидата на посаду голови Палати та подання пропозицій щодо звільнення голови Палати;
- затвердження складу ради Палати;
- визначення основних напрямків діяльності і затвердження річного плану діяльності Палати;
- розгляд та затвердження звіту голови Палати за звітний період;
- заслуховування інформації та прийняття рішень щодо результатів роботи ревізійної комісії НСАУ стосовно роботи Архітектурної палати НСАУ;
- прийняття рішення щодо будь-якого питання, в тому числі віднесеного до компетенції інших органів

Палати, винесеного президією (пленумом правління, з'їздом) НСАУ, головою Палати, радою Палати або за зверненням не менше 10% членів Палати.

5.11. Рішення Конференції оформлюються письмово і є обов'язковими до виконання усіма членами Палати.

6. РАДА ПАЛАТИ

6.1. Рада Палати є постійно діючим колегіальним органом управління Палатою.

6.2. До складу ради Палати входять голова Палати, його заступник, голови регіональних осередків Палати та голови постійно діючих структурних підрозділів. Раду палати очолює голова Палати.

6.3. Члени ради Палати здійснюють свої повноваження на громадських засадах, але можуть отримувати компенсацію витрат, пов'язаних з діяльністю Палати, якщо така компенсація передбачена бюджетом НСАУ.

6.4. Термін повноважень членів ради Палати складає три роки.

6.5. Рішення Ради приймаються на засіданнях ради або шляхом електронного голосування.

6.6. Рішення про проведення електронного голосування приймається головою Ради.

6.7. Електронне голосування здійснюється відповідно до «Положення про порядок електронного голосування ради Архітектурної палати НСАУ».

6.8. Чергові засідання ради проводяться, як правило, один раз на три місяці. Позачергові засідання ради проводяться за рішенням голови Палати, або на вимогу не менше третини членів ради.

6.9. Про чергове засідання ради її члени мають бути повідомлені не пізніше ніж за 15 робочих днів до засідання із зазначенням часу, місця проведення та порядку денного. Повідомлення про позачергове засідання ради з питань, що потребують термінового вирішення надсилаються не пізніше ніж за 5 робочих днів до дати проведення засідання із зазначенням

часу, місця проведення та порядку денного.

6.10. Засідання ради є повноважним, якщо на ньому присутні більшість дві третини її складу. Рішення ради приймаються простою більшістю голосів присутніх членів ради Палати. Якщо голоси членів ради розділилися порівну, головуючий має право переважного голосу. У випадку відсутності кворуму протягом 15 робочих днів має бути проведено позачергове засідання ради.

6.11. У випадку проведення електронного голосування, рішення ради приймається за умови, якщо за нього проголосували більше половини всіх членів ради. Члени ради повинні голосувати в строк, що не перевищує трьох робочих днів з дати надсилання повідомлення. В іншому випадку рішення вважається неприйнятним. Рішення електронного голосування оформлюється в письмовій формі.

6.12. У разі неможливості прийняти участь в засіданні ради голова регіонального осередку Палати може уповноважити свого заступника взяти участь в її засіданні з правом голосу про що, він повинен повідомити голову ради письмово.

6.13. Рада Палати:

- забезпечує виконання рішень керівних органів НСАУ, які стосуються Палати;
- забезпечує виконання рішень Конференції;
- розробляє поточні плани діяльності Палати та заходи необхідні для їх реалізації;
- розробляє положення, регламенти, рекомендації, правила, інструкції та інші внутрішні документи Палати;
- вирішує поточні питання діяльності Палати, не віднесені до компетенції голови Палати;
- визначає місце, часта порядок денний Конференції;
- створює структурні підрозділи Палати відповідно до затвердженої на Конференції структури Палати;
- затверджує поточні плани діяльності Палати та заходи необхідні для їх реалізації;

- затверджує партнерські програми Палати;
- викладає на офіційному сайті НСАУ інформацію з питань діяльності Палати та її регіональних осередків;
- координує діяльність регіональних осередків Палати;
- схвалює пропозиції до річного бюджету НСАУ щодо потреб Палати та подає їх на затвердження правлінню НСАУ;
- схвалює та подає на затвердження правлінню НСАУ річну звітність про діяльність Палати;
- попередньо схвалює та подає на затвердження правлінню НСАУ штатний розпис Палати і план діяльності голови Палати, забезпечує контроль за його виконанням;
- розглядає заяви, звернення та скарги щодо діяльності членів Палати і приймає за результатами розгляду відповідні рішення та несе за них відповідальність;
- здійснює інші повноваження, покладені на неї рішенням Конференції Палати, Пленуму правління НСАУ.

7. ГОЛОВА, ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ ПАЛАТИ

7.1. Голова Палати за посадою є віце-президентом НСАУ.

7.2. Кандидат на посаду голови Архітектурної палати НСАУ повинен бути членом Палати та членом НСАУ. Кандидатури на посаду голови Палати можуть бути запропоновані місцевими організаціями НСАУ, регіональними осередками Палати, а також президентом НСАУ. Заяви подаються до правління НСАУ разом із письмовою згодою кандидата.

До заяви подаються: пропозиції кандидата щодо програми діяльності Палати на наступні три роки, резюме кандидата, а також резюме особи, яку він бажає призначити своїм заступником. Президент НСАУ візує заяви і передає їх на розгляд Пленуму правління НСАУ.

7.3. Пленум правління НСАУ розглядає заяви та вносить кандидатів до виборчого бюлетеню на голосування Конференції.

7.4. Перед голосуванням кандидати на посаду голови Палати презентують Конференції свою програму діяльності Палати і представляють осіб, які будуть призначені заступниками у випадку їх обрання.

7.5. Порядок голосування (відкрите, таємне) визначається Конференцією. Обраним вважається кандидат, за якого проголосувала більшість делегатів Конференції.

7.6. Підсумки голосування на Конференції нагаються правлінню НСАУ, яке рішенням Пленуму правління затверджує обраного кандидата на посаді голови Архітектурної палати НСАУ і посаді віце-президента НСАУ.

7.7. Голова Палати не може обиратися на посаду більше двох термінів.

7.8. Голова Палати:

- очолює Палату, забезпечує загальне керівництво її діяльністю та радою Палати;

- забезпечує виконання рішень керівних органів управління НСАУ, які стосуються діяльності Палати;

- представляє Палату у правлінні НСАУ;

- звітує про роботу Палати перед правлінням НСАУ, Конференцією та радою Палати;

- представляє без доручення Палату у відносинах з органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими та іншими організаціями, закордонними та міжнародними організаціями, підприємствами, приватними особами;

- делегує частину своїх повноважень заступнику голови Палати;

- головує на засіданнях Конференції, ради Палати;

- за необхідності скликає позачергові засідання ради;

- готує порядок денний засідань ради;

- підписує документи від імені Палати;

- організує та координує роботу структурних підрозділів Палати;

- організує ведення протоколів та іншої документації Палати, їх зберігання;

- в межах своїх повноважень видає обов'язкові до виконання розпорядження та накази;

- готує проект пропозицій до річного бюджету НСАУ щодо потреб Палати і подає їх на розгляд ради Палати та на затвердження правлінню НСАУ;

- готує річну звітність про діяльність Палати та подає їх на затвердження правлінню НСАУ;

- готує і подає на розгляд ради та на затвердження правління НСАУ штатний розпис Палати;

- готує пропозиції щодо прийняття на роботу та звільнення працівників Палати;

- здійснює інші повноваження, які не суперечать Статуту НСАУ та «Положенню про Архітектурну палату НСАУ».

7.9. Заступником голови Палати призначається особа, яка є членом Палати та членом НСАУ, анкетні дані та резюме якої, кандидат на посаду голови Палати подає до правління НСАУ в процесі висунення своєї кандидатури і яку представив на Конференції Палати у якості свого заступника. Заступник голови Палати призначається і звільняється наказом Президента НСАУ.

7.10. Заступник голови Палати зобов'язаний виконувати накази, розпорядження та делеговані йому головою Палати повноваження.

7.11. У разі неможливості тимчасового виконання головою Палати своїх повноважень Президент НСАУ приймає рішення про делегування заступнику голови Палати повноважень голови на строк неможливості виконання ним своїх повноважень.

7.12. У разі подання заступником голови Палати заяви про звільнення з посади голова Палати зобов'язаний протягом місячного терміну запропонувати Правлінню

НСАУ, за погодженням ради Палати, нову кандидатуру на посаду заступника.

7.13. У випадку неналежного виконання зобов'язань заступником голова Палати за погодженням ради Палати звертається до президента НСАУ з поданням про його звільнення.

7.14. Голові Палати та його заступнику впродовж строку їх повноважень заборонено входити до складу керівних органів інших громадських організацій та творчих спілок. Наслідком входження до складу керівних органів іншої громадської організації або творчої спілки є втрата їх повноважень в Палаті.

8. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ПАЛАТИ

8.1. На підставі рішень Ради утворюються Атестаційна архітектурно-будівельна комісія, Дисциплінарна комісія, Арбітражна комісія, Комісія зі страхування професійної діяльності, Комісія з ціноутворення у проектуванні, Експертна комісія, Комісія з питань професійної освіти та інші структурні підрозділи, що діють на підставі погоджених Радою та затверджених Пленумом правління НСАУ положень.

8.2. Голови постійно діючих структурних підрозділів обираються радою Палати та затверджуються пленумом правління НСАУ. Голови постійно діючих структурних підрозділів входять до складу ради за посадою.

8.3. Для вирішення практичних завдань, проведення організаційної та іншої роботи із забезпечення основних напрямків діяльності Палати при обласних організаціях НСАУ, Кримській республіканській організації НСАУ та Київській міській організації НСАУ утворюються регіональні осередки Палати, які є первинними організаціями Палати.

8.4. Порядок формування, фінансування та повноваження Регіонального осередку Палати визначаються положенням, яке затверджується пленумом правління НСАУ.

8.5. До складу Регіонального осередку Палати входять усі атестовані архітектори, які постійно проживають на відповідній території.

8.6. Керівними органами регіонального осередку Палати є загальні збори (конференція) місцевого осередку Палати, рада та голова Регіонального осередку Палати, який за посадою є заступником голови правління місцевої організації НСАУ. Обраний голова Регіонального осередку Палати затверджується пленумом правління НСАУ.

8.7. Регіональний осередок Палати підпорядковується керівним органам Палати НСАУ та правлінню місцевої організації НСАУ.

9. КОШТИ ТА МАЙНО ПАЛАТИ

9.1. Забезпечення діяльності Палати коштами і майном здійснюється НСАУ.

9.2. Майно та кошти, нагбані за результатами діяльності Палати та регіональних осередків, належать НСАУ.

9.3. Кошти і майно Палати, що надаються Спілкою, використовуються Палатою виключно для здійснення повноважень і завдань, визначених Положенням, а також на оплату (винагороду) праці працівників Палати.

9.4. Напрямки та обсяги використання майна і коштів Палатою визначаються кошторисами НСАУ, підготованими з урахуванням пропозицій ради Палати та затвердженими пленумом правління (з'їздом) НСАУ в установленому порядку.

9.5. В кінці кожного року голова Палати надає членам ради Палати та правлінню НСАУ проект пропозицій до річного бюджету НСАУ щодо потреб Палати на наступний рік та доповідає на засіданні ради Палати, а також пленумі правління НСАУ про діяльність Палати за звітний період.

10. ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ

10.1. Бухоблік здійснюється бухгалтерією НСАУ.

10.2. Штатний розпис, вимоги до професійного і кваліфікаційного складу працівників, форми, системи, порядок і розміри оплати праці, визначається правлінням НСАУ, за пропозицією ради Палати і перебачається кошторисом надходжень і витрат НСАУ.

10.3. Перевірки діяльності Палати здійснюються ревізійною комісією НСАУ згідно з Статутом НСАУ та цим Положенням не рідше одного разу на рік.

10.4. За результатами перевірки ревізійна комісія НСАУ готує щорічний висновок щодо діяльності Палати, який разом з річним бухгалтерським звітом НСАУ подається на розгляд пленуму правління (з'їзду) НСАУ.

10.5. Ревізійна комісія НСАУ має право вимагати

від посадових осіб Палати надання їй всіх матеріалів та документів, необхідних для проведення перевірки.

11. ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАЛАТИ

11.1. Діяльність Палати може бути припинена шляхом реорганізації або ліквідації.

11.2. Реорганізація або ліквідація Палати відбувається за рішенням пленуму правління (з'їзду) НСАУ.

11.3. Майно та кошти Палати у разі її реорганізації або ліквідації має бути передано в установленому законодавством порядку НСАУ.

11.4. Ліквідація Палати проводиться призначеною правлінням НСАУ ліквідаційною комісією.

Положення про регіональний осередок АП НСАУ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Регіональний осередок Архітектурної Палати Національної спілки архітекторів України (надалі — Регіональний осередок) є структурним підрозділом Архітектурної Палати Національної спілки архітекторів України (надалі — АП НСАУ) і підконтрольний її керівним органам та підзвітний НСАУ, які здійснюють своє керівництво безпосередньо, а також через місцеву організацію Національної спілки архітекторів України.

1.2. Регіональний осередок створюється зборами (конференцією) атестованих архітекторів відповідного регіону та затверджується Пленумом правління або президією правління НСАУ на підставі погодження Радою Архітектурної Палати НСАУ.

1.3. Регіональний осередок здійснює свої функції на території діяльності відповідної місцевої організації НСАУ і у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, іншими законодавчими та нормативно — правовими актами, що

регулюють діяльність творчих спілок і самоврядних організацій та регламентують умови здійснення архітектурної і містобудівної діяльності, Статутом НСАУ, Положенням про Архітектурну Палату НСАУ, а також цим Положенням.

1.4. Регіональний осередок діє на засадах індивідуального членства атестованих архітекторів та на основі принципів професійного самоврядування.

1.5. Повна офіційна назва Регіонального осередку Архітектурної Палати:

— /Назва регіону/ Регіональний осередок Архітектурної Палати Національної спілки архітекторів України.

1.5.1. Скорочена офіційна назва:

— /Назва регіону/ Регіональний осередок АП НСАУ.

1.6. Регіональний осередок Архітектурної Палати НСАУ не є юридичною особою, має печатки, бланки та штампи, зразки яких затверджуються Радою АП НСАУ та у разі потреби реєструється відповідно до чинного законодавства України.

2. МЕТА ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО ОСЕРЕДКУ АП НСАУ

Мета та завдання Регіонального осередку повністтю відповідають діяльності АП НСАУ та переобачають:

2.1. Підвищення соціальної ролі архітектора, забезпечення високої якості послуг у сфері архітектурної діяльності, захист суспільства від можливих негативних наслідків непрофесійних дій архітекторів.

2.2. Об'єднання на професійній основі атестованих архітекторів, сприяння їх професійній діяльності.

2.3. Забезпечення і захист прав та законних професійних, творчих та економічних інтересів атестованих архітекторів.

2.4. Здійснення контролю за дотриманням усіма атестованими архітекторами встановлених Національних стандартів професійної діяльності на засадах реалізації принципів та рекомендацій Міжнародної Спільки Архітекторів, протидія явищам демпінгу та нечесної конкуренції між архітекторами.

Надання Атестаційній архітектурно-будівельній комісії НСАУ висновків щодо діяльності атестованих архітекторів на предмет можливості подовження дії сертифікату, а також архітекторів, що мають намір пройти атестацію та отримати сертифікат.

2.5. Сприяння процесу оптимізації ціноутворення у проектуванні, контроль відповідності проектних робіт соціально-економічним умовам творчої та професійної діяльності архітекторів.

2.6. Надання інформаційно-консультативних та юридичних послуг членам АП НСАУ.

2.7. Організація та забезпечення страхування професійної відповідальності членів АП НСАУ.

2.8. Діяльність щодо забезпечення вступу атестованих архітекторів в члени АГІ НСАУ та НСАУ.

3. ЧЛЕНИ РЕГІОНАЛЬНОГО ОСЕРЕДКУ, ЇХ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ

3.1. До складу Регіонального осередку входять атестовані архітектори, члени АГІ НСАУ, які на момент вступу проживають або здійснюють професійну діяльність на відповідній території.

3.2. Атестований архітектор звертається до Регіонального осередку, в якому він планує здійснювати свою професійну діяльність, з заявою (встановленого зразка) на ім'я Президента НСАУ, про прийняття його в члени Архітектурної палати НСАУ. Після розгляду Регіональним осередком заява направляється на адресу НСАУ.

Атестований архітектор вважається членом Архітектурної палати НСАУ з дати прийняття позитивного рішення Президентом НСАУ.

Оригінал заяви з резолюцією Президента НСАУ передається до АП НСАУ, її скан-копія направляється до Регіонального осередку.

3.3. Рішення про виключення атестованого архітектора з членів АП НСАУ та анулювання дії сертифікату приймається Президентом НСАУ за поданням Атестаційної архітектурно-будівельної комісії НСАУ, підготовленого на підставі відповідних висновків та пропозицій Регіонального осередку.

3.4. Члени регіонального осередку мають право:

– обирати та бути обраними до керівних органів АГІ НСАУ та її регіонального осередку;

– ініціювати внесення на розгляд АП НСАУ та її Регіонального осередку питань, що належать до їх компетенції;

– звертатися до АП НСАУ, Регіонального осередку та усіх їх органів за підтримкою і захистом своїх авторських, майнових та інших прав і законних інтересів;

– одержувати інформацію з питань діяльності АП НСАУ та її Регіонального осередку;

– користуватися усіма видами допомоги АП НСАУ

та її Регіонального осередку, необхідної для здійснення своєї професійної діяльності;

- отримувати правовий супровід та захист своєї професійної діяльності;

- при здійсненні страхування професійної відповідальності використовувати можливості, що надаються АП НСАУ та її Регіональними осередками;

- подати заяву до Регіонального осередку, на ім'я Президента НСАУ, щодо добровільного виходу з АП НСАУ, а також про відмову від сертифіката відповідального виконавця.

3.5. Члени Регіонального осередку зобов'язані:

- дотримуватися вимог чинного законодавства України, Правил професійної етики архітектора, Статуту НСАУ, Положення про Архітектурну Палату НСАУ, цього Положення, рішень керівних органів НСАУ, АП НСАУ та її Регіонального осередку;

- перебувати на обліку в одному із Регіональних осередків і брати участь у його діяльності відповідно до Положення;

- надавати на вимогу суб'єктів контролю (відповідно до Стандартів професійної діяльності) доступ до належної їм проектної та господарсько-фінансової документації в частині контрактних матеріалів і проектних справ;

- звітувати про свою професійну діяльність за регламентом, що встановлюється керівними органами АП НСАУ;

- здійснювати страхування професійної відповідальності у визначеній керівними органами АП НСАУ страховій компанії та у консолідованому страховому фонді;

- своєчасно сплачувати вступні та членські внески.

4. СТРУКТУРА, ОРГАНИ КЕРІВНИЦТВА

І КОНТРОЛЮ

4.1. Регіональний осередок є структурним підрозділом Архітектурної Палати НСАУ і підпорядковується

керівним органам АП НСАУ та правлінню місцевої організації НСАУ.

4.2. Керівними органами Регіонального осередку є загальні збори (надалі — збори) (конференція) Регіонального осередку, Рада та голова ради Регіонального осередку, який за посадою є заступником голови місцевої організації НСАУ.

4.3. Контроль за діяльністю Регіонального осередку здійснює АП НСАУ та Ревізійна комісія місцевої організації НСАУ. Рада і голова ради Регіонального осередку підзвітні зборам (конференції), а також Раді і голові АП НСАУ та правлінню НСАУ.

4.4. Голова ради: — кандидат для призначення на посаду голови ради Регіонального осередку обирається на звітно-виборчих зборах місцевої організації НСАУ, більшістю голосів, таємним голосуванням. Кандидат вважається Головою ради Регіонального осередку (терміном на три роки) після затвердження, за погодженням АП НСАУ, Правлінням НСАУ.

Рада Регіонального осередку: — обирається зборами (конференцією) Регіонального осередку, терміном на три роки, більшістю голосів, таємним рейтинговим голосуванням. Збори (конференція) Регіонального осередку вважаються повноважними, якщо у їх роботі бере участь не менше двох третин членів Регіонального осередку.

4.5. Голова ради Регіонального осередку:

- очолює Раду, здійснює організацію, координацію та керівництво всіма видами діяльності Регіонального осередку;

- в межах своїх повноважень видає обов'язкові до виконання розпорядження та накази;

- організовує виконання рішень керівних органів НСАУ, АП НСАУ та зборів (конференції) Регіонального осередку;

- представляє без доручення Регіональний осередок у стосунках з органами державної влади та

місцевого самоврядування, громадськими та іншими організаціями і громадянами;

– не рідше одного разу на рік звітує про результати діяльності Регіонального осередку на зборах (Конференції) Регіонального осередку та перед АП НСАУ;

– головує на зборах (конференції) Регіонального осередку;

4.6. Рада Регіонального осередку:

– здійснює повноваження, покладені на неї рішеннями керівних органів АП НСАУ;

– засідання Ради проводяться в міру необхідності, але не рідше одного разу на три місяці;

– засідання Ради проводяться за рішенням голови Ради Регіонального осередку, або на вимогу більше ніж третини членів Ради. Рішення Ради приймаються простою більшістю голосів присутніх членів Ради Регіонального осередку. Якщо голоси членів Ради розділилися порівну, головуючий має право переважного голосу;

– розглядає заяви, звернення та скарги щодо діяльності членів Регіонального осередку АП НСАУ і приймає, за результатами розгляду, відповідні рішення та несе відповідальність за них.

4.7. Члени Ради здійснюють свої повноваження на громадських засадах.

4.8. Збори (конференція) скликаються не рідше одного разу на рік для вирішення питань, віднесених до її компетенції. Рішення зборів (конференції) приймаються простою більшістю голосів членів Регіонального осередку, що беруть в них участь.

4.9. До компетенції зборів (конференції) Регіонального осередку АП НСАУ належить:

– обрання та гочасне припинення повноважень членів Ради Регіонального осередку;

– заслуховування і затвердження звітів голови Ради;

– ухвалення рішень з найважливіших поточних і перспективних питань;

– заслуховування звітів Ревізійної комісії;

– обрання делегатів на збори (конференцію) АП НСАУ відповідно до норми представництва, що встановлена Пленумом Правління НСАУ.

4.10. Голови Рад Регіональних осередків входять, за посадою, до складу Ради АП НСАУ.

4.11. Для реалізації мети та завдань діяльності АП НСАУ у складі Регіональних осередків можуть створити Дисциплінарна, Арбітражна комісії, Комісія з ціноутворення, Комісія зі страхування професійної діяльності (за рішенням відповідного Регіонального осередку), а також Експертна рада.

За необхідності, можуть утворюватися інші структурні підрозділи, які здійснюють свою діяльність згідно з Положеннями, що затверджуються зборами (конференцією) АП НСАУ.

4.12. Бухгалтерський облік здійснюється бухгалтерією місцевої організації НСАУ.

4.13. Перевірки господарської діяльності Регіонального осередку здійснюються ревізійною комісією місцевої організації НСАУ не рідше одного разу на рік.

5. МАЙНО РЕГІОНАЛЬНОГО ОСЕРЕДКУ

5.1. Майно, що утворюється за результатами діяльності Регіонального осередку, належать НСАУ і використовується виключно для виконання завдань, визначених цим Положенням.

6. ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО ОСЕРЕДКУ

6.1. Діяльність Регіонального осередку може бути припинена шляхом реорганізації або ліквідації.

6.2. Реорганізація або ліквідація відбувається за рішенням АП НСАУ, яке затверджується Правлінням НСАУ.

6.3. Майно Регіонального осередку у разі реорганізації чи ліквідації має бути передано в установленому законодавством порядку НСАУ.

Огляд-конкурс Національної спілки архітекторів

Попри короно-карантинну ситуацію огляд-конкурс «Премія Національної спілки архітекторів України» в 2020 році було успішно проведено. На розгляд журі подано 117 робіт. Радує висока якість проектних рішень поданих робіт та занчна кількість молодих авторів. Призом «Простір» і дипломами лауреатів нагороджено у номінаціях:

МІСТОБУДУВАННЯ

Костянтина Соболева, Олену Соболеву, Юлію Гюгьозян, Олександр Філь, Дарію Журавльову за концепцію архітектурного середовища міста Запоріжжя «Код міста».

БУДІВЛІ, КОМПЛЕКСИ І СПОРУДИ / ПРОЕКТ

Сергія Філімонова, Наталію Каширину, Володимира Непийводу за проект бізнес-центру у Полтаві.

БУДІВЛІ, КОМПЛЕКСИ І СПОРУДИ / РЕАЛІЗАЦІЯ

Віктора Кудіна, Ольгу Рябову, Михайла Карнаухова за реставрацію будівлі австро-угорського банку під Bankhotel у Львові.

БАГАТОПОВЕРХОВІ ЖИТЛОВІ БУДИНКИ / ПРОЕКТ

Сергія Філімонова, Наталію Каширину, Дмитра Іванова за проект житлового комплексу «Єрмолаєв Центр» у Дніпрі.

БАГАТОПОВЕРХОВЕ ЖИТЛО / РЕАЛІЗАЦІЯ

Дмитра Васильєва, Олександра Попова, Варвару Бебешко за житловий комплекс «Файна Таун» (1 черга) по вул. Салютній у Києві.

МАЛОПОВЕРХОВІ ЖИТЛОВІ БУДИНКИ / ПРОЕКТ

Вікторію Бахову, Катерину Бахову, Олену Мазніченко, Бета Морено за проект будинку Lake House у Києві.

МАЛОПОВЕРХОВІ ЖИТЛО / РЕАЛІЗАЦІЯ

Олексія Образцова, Антоніну Образцову, Надію

Черкасову за індивідуальний житловий будинок Space Twist у Дніпрі.

ЛАНДШАФТНА АРХІТЕКТУРА / ПРОЕКТ

Богдана Гоя, Андрія Лесюка, Христину Пунгак, Марію Яструбчак за проект Меморіалу Небесної Сотні по вул. М. Кривоноса у Львові.

ІНТЕР'ЄР / ПРОЕКТ

Олександра Антонця, Олега Кохана, Олексія Антонця за проект інтер'єрів Меморіального музею пам'яті жертв Бабиного Яру по вул. Мельникова у Києві.

ІНТЕР'ЄР / РЕАЛІЗАЦІЯ

Альберта Десятничука, Олександра Десятничука за інтер'єри стоматологічної студії Sorriso по вул. Солом'янській у Києві.

ЗА ВАГОМИЙ ВНЕСОК У РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Народного архітектора України, доктора архітектури, професора Миколу Мефогійовича Дьоміна (Київ).

Дипломами лауреатів огляду-конкурсу нагороджено у номінаціях:

МІСТОБУДУВАННЯ

Юліана Чаплінського, Катерину Ковальчук, Кейс ван Райнен за концепцію відновлення Пелчинського ставу по вул. Вітовського у Львові;

Шимона Войцеховські, Остапа Іванів, Пауліну Овчарску за містобудівну концепцію Unit City по вул. Дорогожицька 3 у Києві;

Сергія Кубаха, Катерину Резнікову, Лігію Чижевську за комплексний план просторового розвитку Миколаївської ОТГ Донецької області.

Спеціальною нагородою НСАУ відзначено у номінаціях:

МІСТОБУДУВАННЯ

Олександра Біленко та Валерія Біленко за детальний план території між вул. Харківською, пр. Лушпи і вул. Івана Сірка в Сумах.

БУДІВЛІ, КОМПЛЕКСИ І СПОРУДИ / ПРОЕКТ

Євгена Васильєва, Андрія Кузьменка, Максима Клоченка за проект споруди «Земля та Небо» у Львові;

Анну Кирій, Станіслава Багрія, Катерину Шинкаренка за проект Центру водного дозвілля у Мукачеві;

Сергія Філімонова, Наталію Каширину, Ірину Басанську за проект торговельного центру «Перехрестя» у Дніпрі.

БУДІВЛІ, КОМПЛЕКСИ І СПОРУДИ / РЕАЛІЗАЦІЯ

Олександра Попова, Ольгу Чернову за Гімназію А+ по вул. Березнева, 14 у Києві;

Шимона Войцеховські, Ігоря Олександровича, Остапа Іванів за офісний комплекс В 10 UNIT CITY по вул. Дорогожицькій, 3 у Києві;

Володимира Гайдара, Юрія Атаманчука, Хистину Василів за відпочинкові будинки «Шпиці» в Яблуніці.

БАГАТОПОВЕРХОВЕ ЖИТЛО / ПРОЕКТ

Мар'яна Стасюка, Аліну Чуклю, Олега Малеша за проект багатоквартирного житлового будинку по вул. Кобринської Наталії 7-Б в Чернівцях;

Мар'яна Стасюка, Вікторію Гавриш, Юлію Шимоняк за проект житлового комплексу Compass по вул. Буковинській 62 у Чернівцях;

Олексія Образцова, Дар'ю Мамзелеву, Валерія Файзуліна за проект комплексу Park Land у Дніпрі.

БАГАТОПОВЕРХОВЕ ЖИТЛО / РЕАЛІЗАЦІЯ

Олександра Беценка, Віталія Квича, Павла Петрича за житловий комплекс Сіті по вул. Чорновола 69 у Львові;

Віктора Зотова, Володимира Йосипчука, Олександра Беценка, Назара Шклянку за житловий комплекс «Місто Трав» по вул. Кульпарківській 226-А у Львові;

Дмитра Васильєва, Олександра Попова, Катерину

Оначук за житловий комплекс «Республіка» по вул. Теремківській 4-А у Києві.

МАЛОПОВЕРХОВЕ ЖИТЛО / ПРОЕКТ

Оксану Шумелгу, Катерину Олійник, Володимира Возняка за проект садиби «Крижень» в поселенні «Пташине Гніздо»;

Оксану Шумелгу, Катерину Олійник за проект садиби «Лунь» в поселенні «Пташине Гніздо»;

Олену Прячко за проект житлового будинку «Рівер Парк».

МАЛОПОВЕРХОВЕ ЖИТЛО / РЕАЛІЗАЦІЯ

Сергія Швець-Машкару, Сергія Коваленка, Анну Джулай за приватний котедж на березі каналу в с. Лебедівка Київської області;

Андрія Миргородського, Дмитра Чопенка, Ірину Маєтну за житловий будинок з зеленою терасою у Києві;

Володимира Єгорова, Ольгу Краснополську, Світлану Єгорову за Будинок у провулку, Печерський район Києва.

ІНТЕР'ЄР / ПРОЕКТ

Олександра Примачка, Дмитра Свінцева, Ельфага Каразаде за проект інтер'єрів IT Hub по вул. Московська 8 у Києві;

Вікторію Бахову, Ганну Гуріну, Олену Мазніченко за проект інтер'єрів Jacks Apartment;

Вікторію Бахову, Катерину Бахову, Бета Морено, Олену Мазніченко за проект інтер'єрів «Сра на Даху».

ІНТЕР'ЄР / РЕАЛІЗАЦІЯ

Олександра Антонця, Олега Кохана, Олексія Антонця за Меморіал мучеників за віру ХХ століття в м. Тиврів Вінницької області;

Олександра Примачка, Любов Примачок, Владислава Бродовського за інтер'єр «Освіторія Хаб» по вул. Московська 2 у Києві;

Анну Десятничук за інтер'єр Chalet Equides в с. Лісники Київської області.

Головний фахівець НСАУ Віра Єніна

премія нсау 2020

Код міста Запоріжжя

Костянтин Соболев, Олена Соболева, Юлія Гюгюзян, Олександра Філь, Дар'я Журавльова
лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Містобудування», приз «Простір»
КОНЦЕПЦІЯ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА м. ЗАПОРІЖЖЯ «КОД МІСТА»

«Ворота міста» В'їзд на Соборний проспект з боку Запорізької площі. Будівлі відомого архітектора Г.Г. Вегману. За задумом автору будівлі мали бути увінчані баштами з високими шпилями. Нажаль, наказ Хрущова про надмірності в архітектурі унеможливив здійснення цього задуму. Концепцією архітектурно-художнього облаштування фасадів будівель, що формують площу Запорізьку пропонується відтворити нереалізовані башти у вигляді арт-об'єкту. Реконструкцію рекомендується виконати у вигляді просторової сітчастої конструкції, яка буде створювати ефект ілюзії на фоні неба вдень та підсвічуватись вночі.

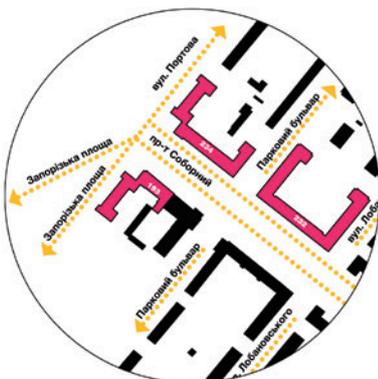
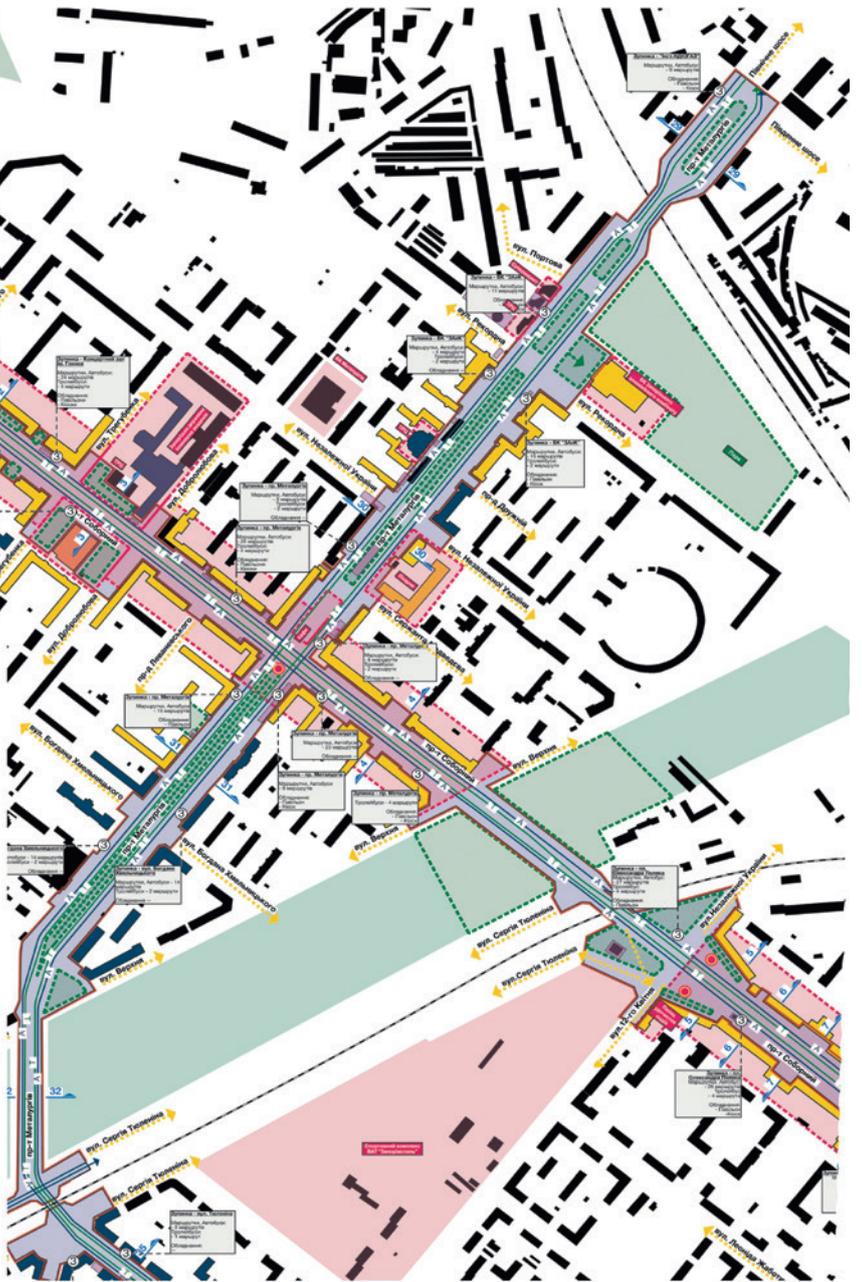

Схема багатофакторного аналізу існуючих критеріїв досліджуваних вулиць, як основи для визначення їх типологічної класифікації (III етап проектування)

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

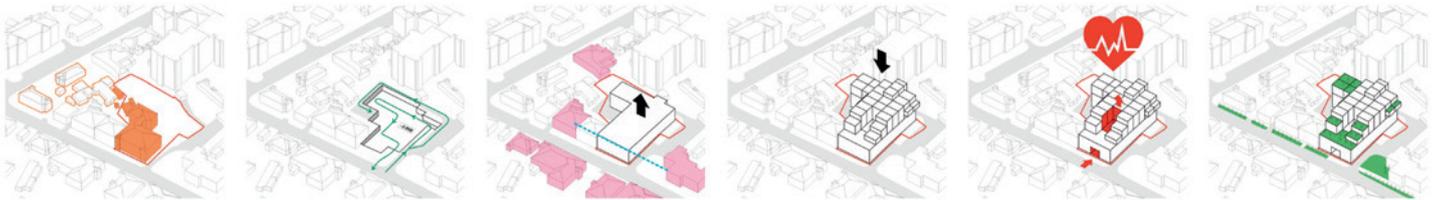
- - Межі території проектування
- - Зони з певними типологічними особливостями частини вулиці
- - Номер зони з певними типологічними особливостями частини вулиці
- - Історично-цінна забудова, що формує фронт вулиці
- - Щойно виявлені пам'ятки архітектури
- - Громадські території - зони тяжіння міста
- - Будівлі та споруди
- - Громадські території - зони тяжіння, що формують фронт вулиці
- - Озеленені території, що формують фронт вулиці
- - Елементи "зеленого каркасу міста"
- - Місця вхідних груп алей, паркових та озелених зон
- - Стелла
- - Виробничі, складські, комунальні та інші території "закритого" типу, огорожі яких формують фронт вулиці
- - Місця розташування тимчасових споруд для ведення підприємницької діяльності
- - Напрямки суміжних з територією проектування вулиць
- - Зупинки громадського транспорту
- - Інформація про зупинку громадського транспорту
- - Напрямок руху автобусу (маршрутного таксі)
- - Напрямок руху тролейбусу
- - Напрямок руху трамваю
- - Поперечний профіль вулиці

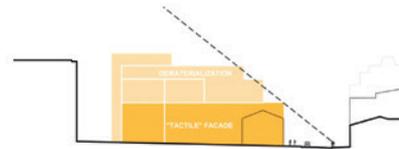
Полтавський БЦ

Сергій Філімонов, Наталія Каширіна, Володимир Непійвога
лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Будівлі, комплекси і споруди / Проект», приз «Простір»
ПРОЕКТ БІЗНЕС-ЦЕНТРУ У ПОЛТАВІ

Ритм фасадів

Сприйняття будівлі з вулиці

Перетин

Схема висотності забудови

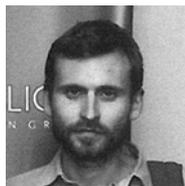

Плани

Ділянка знаходиться в центральній частині міста Полтави, в його історичному ареалі. Оточена низкою пам'яток архітектури. Проектований бізнес-центр покликаний вирішити потребу у якісному робочому просторі, створить перший у місті бізнес-центр класу «А» (задовольняє 15 пунктам міжнародних вимог) і посилить інвестиційну привабливість міста для закордонних компаній. Основна ідея - створення відкритого двору, в який відвідувачі потрапляють з червоної лінії. Він покращує інсоляцію робочих просторів і робить будівлю відмінною від більшості бізнес-центрів. Основним принципом формотворення є метод прихованої реконструкції. Перші три поверхи, що виходять на червону лінію, максимально ув'язані з опорною історичною забудовою. Наступні поверхи відступають від червоної лінії на 6, 12 м. Вони дематеріалізуються за допомогою скла. На першому поверсі знаходяться вестибюль, кафе, магазини, дитяча кімната, побутовий блок. На другому поверсі розміщується конференц-зона і адміністративний блок. Наступні поверхи - офісні приміщення різної планувальної структури - open space, co-working, а також відокремлені офіси. Паркінг розміщений в підземному поверсі.

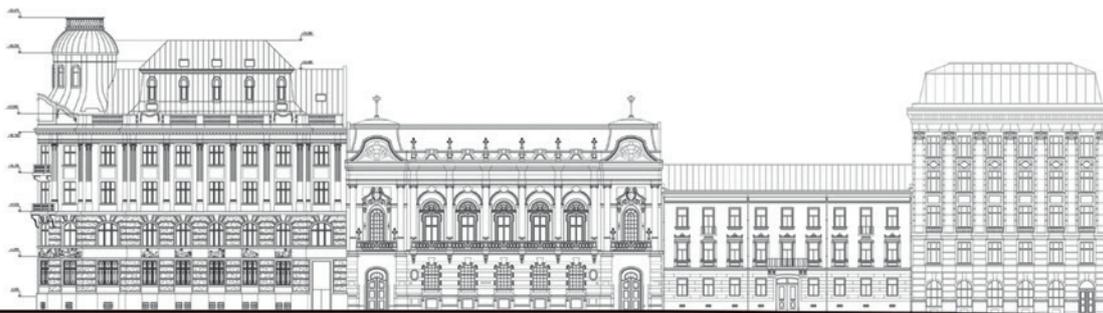
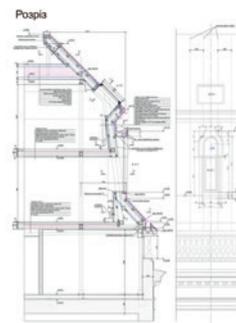

Банкхотел у Львові

Віктор Кугін, Ольга Рябова, Михайло Карнаухов

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Будівлі, комплекси і споруди / Реалізація», приз «Простір»
РЕСТАВРАЦІЯ БАНКУ ПІД ГОТЕЛЬ «BANKHOTEL» ПО ВУЛ. ЛИСТОПАДОВОГО ЧИНУ У ЛЬВОВІ

Конгрес арт-готель «BANKHOTEL» знаходиться в реконструйованій будівлі Австро-Угорського банку по вул. Листопадового Чину 8 – цінному елементі містобудівної структури історичної частини Львова. Архітектори, що спроектували будівлю банку - Едмунд Живочин (1870 – 1924) та Міхал Лукецький (1866 – після 1939) збудували чимало виконавчих будівель у Львові, використовуючи осяцеюльні засоби й модерністичні інтерпретації різних історичних стилів. 1911 р. розпочинається зведення нової філії Австро-Угорського банку згідно йогого проекту. Будівництво зайнялося в лютому 1914 р. Чотирьохповерхова будівля зводилася з цегли. Її фасад прикрашено рустуванням та пілястрами, завершується він широким балюстрадним паралетом. Нічий поверхи на фасаді розділені фризом, який заповнений рельєфами авторства скульптора Юліана Белтовського. Основним елементом композиції будівлі банку був заокруглений кут на збігу вулиць, який завершувався виразною вежею. Вежу з двох боків підкреслювали симетричні виступи конструкції даху, проте оригінальна форма горіща з кутового баштою до наших днів не збереглися. Стрижком планувальної структури будівлі є центральний операційний зал на другому поверсі, до якого ведуть широкі парадні сходи. Більшу частину партеру та увесь другий поверх займала банківська установа. Верхній поверхи призначалися для житла – там були розташовані квартири керівництва банку та помешкання обслушки. Ділова та житлова частини були відокремлені, до них вели окремі входи та сходи. Деякі учасники будівництва та виконавці елементів оздоблення залишили автограф: підлога з керамічних плиток вистелена львівсько-українською фірмою L&G Kadel, вітражі встановив заклад С. Г. Желеноного з Кракова.

2015 року за розробку проекту реконструкції та пристосування будівлі Австро-Угорського банку під готель прийнялася Творча архітектурна майстерня «КУДН». Одна з головних планувальних проблем, яку було необхідно вирішити архітекторам – це подання парадних сходів банкової установи та сходовень, що вели до житлових приміщень, на одному рівні – рівні першого поверху. Це стало можливим лише завдяки включенню внутрішнього дворика будинку в загальну планувальну структуру будівлі, заглибивши його на 1,85 метри від рівня землі та влаштувавши над ним перехриття на рівні підлоги першого поверху. В основі планувальних рішень автори заклали ідею максимального збереження автентичності будівлі. Її планувальної структури, як пам'ятки архітектури. В першу чергу це відносилось до елементів, що збереглися: до вестибюля з його мармуровими сходами та вітражами, підлоги вестибюля першого та холу другого поверхів з оригінальної кераміки, декоративних елементів облицювання стін. Усе це було збережено і тактично відреставровано. Була виконана консервація та реставрація фасадів із заміною зруйнованих елементів на аналогічні. Вікна першого і другого поверхів також були відреставровані. Оригінальний дах будівлі був втрачений, і для відтворення його першої форми архітектори використали копії авторських креслень майстерні Живочина, які їм вдалося розшукати в архівах. При відновленні форми втраченого горіща з'явилася можливість організувати в просторі горіща три поверхи готельних номерів, що суттєво збільшило номерний фонд готелю. У якості покривального матеріалу застосована мідь. Номерний фонд налічує 101 номер, із них: один президентський люкс, один люкс «Амбасадор», 6 люксів, 57 номерів делюкс (22 дубл, 35 тайп), 35 номерів стандарт (5 сингл, 27 дубл, 3 тайп), та один номер для маломобільних груп населення. Соціальні рівні першого поверху знаходяться над рівнем тротуару, для маломобільних клієнтів готелю біля головного входу передбачений підйомник. Розміщення в структурі Австро-Угорського банку операційного залу, в який з вестибюля першого поверху ведуть парадні сходи, дало можливість авторам проекту запроєктувати конгрес-хол на 300 місць з можливістю перетворення його на 8 окремих конференц-кімнат за рахунок розсувних перегородок. Клієнти конгрес-холу можуть скористатися лаунжем і відкритою терасою. Також конгрес-хол має прямий зв'язок з кутовою, що робить можливим влаштування приватних свят. В структурі готелю запроєктовано наступні громадські приміщення: на першому поверсі ресторан «Safe», на сьомому поверсі в'єний бар «Reserve» з терасою, заїдем відкривається панорама на старий Львів; спа-центр, зал для фітнесу, салон краси, нічний арт-бар «Satirikon» з незалежним входом з вул. Лепого.

Єрмолаєв-Сентер у Дніпрі

Сергій Філімонов, Наталія Каширіна, Дмитро Іванов

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Багатоповерхові житлові будинки / Проект», приз «Простір»

ПРОЕКТ ЖИТЛОВОГО КОМПЛЕКСУ «ЄРМОЛАЄВ ЦЕНТР» У ДНІПРІ

Багатофункціональний комплекс є частиною комплексної реконструкції кварталу в межах вулиць Гоголя, Паторжинського, Шевченка, Південної. Робота є продовженням послідовного перетворення цієї частини міста у соціально-активний осередок.

Комплекс складається зі стилобату і трьох різновисоких об'ємів на ньому. 4-х поверхова частина виходить на червону лінію і членінням максимально ув'язана з опорною історичною забудовою. Об'єм, що розташовується перпендикулярно вулиці відходить від червоної лінії сходами. Висотний об'єм –максимально занурений вглиб кварталу, аномально відсікається існуючим провулком, тому має гострокутну форму і тим самим артикулює на його криволінійність.

На червону лінію виходить офісно-торгівельний блок, висотний об'єм – житло, в стилобаті -механізований багатоярусний паркінг.

Офісна і житлова частини мають відокремлені входи: офісна з вулиці Шевченка через упоряджений внутрішній двір, житлова- з провулка.

Проектом передбачається створення експлуатованих покрівель, великого озелененого простору спільного користування всередині кварталу із зонами відпочинку, дитячим майданчиком, що сполучається пішохідним мостом із двором на стилобаті.

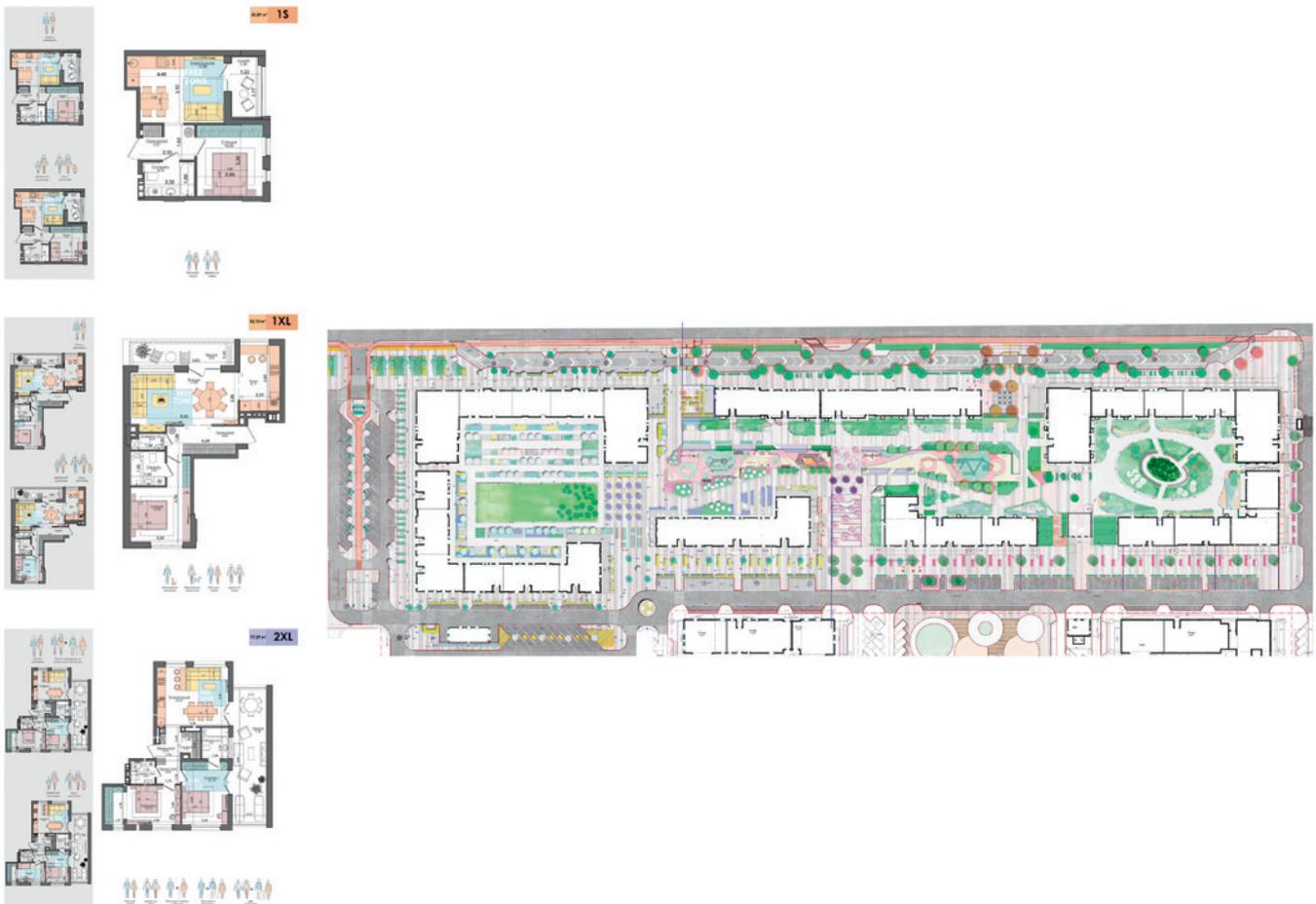

Файна-Таун у Києві

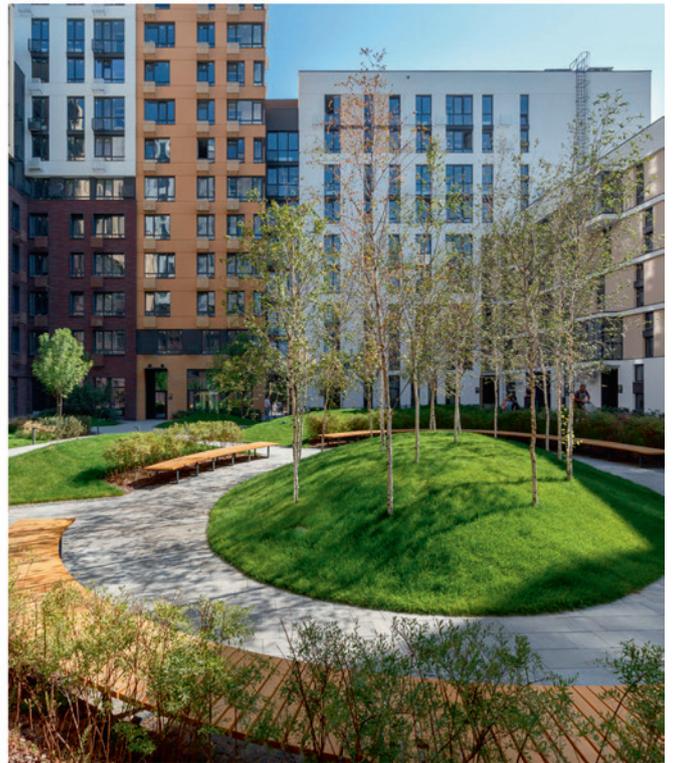
Дмитро Васильєв, Олександр Попов, Варвара Бебешко

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Багатоповерхові житлові будинки / Реалізація», приз «Простір»
ЖИТЛОВИЙ КОМПЛЕКС «ФАЙНА ТАУН» (1 черга) ПО ВУЛ. САЛЮТНІЙ У КИЄВІ

Архітектурні рішення:

- Відкриті і напіввідкриті квартали дозволяють використовувати усі переваги кварталу, формуючи приватний двір, але, розмикаючи квартал з південного боку, вдається уникнути надмірного затінення.
- Різна поверховість секцій надає можливість отримати максимальну кількість кутових квартир, для найкращих варіантів планувань. На відміну від звичайного кварталу з 4-ма зовнішніми кутами, у напіввідкритих кварталах кутів може бути до 20.
- На зелених зонах по всій території житлового комплексу посадка рослин організована таким чином, щоб в майбутньому вулиці були затінені величезними кронами швидкозростаючих лип і кленів, а у внутрішньому дворі на овалному пагорбі розташовані берези які підкреслюють рух вітру і роблять простір напівпрозорим.
- По всій території висаджені злакові групи трав які є невід'ємною частиною сучасного ландшафтного дизайну, надають легкості і прозорості пейзажу, а також викликають асоціацію з натуральною замською природою.
- Відрізок вулиці Салютної уздовж комплексу переплановано та відкрито як приклад смарт-вулиці у травні 2019.

Лейк Хаус у Києві

Вікторія Бахова, Катерина Бахова, Олена Мазніченко, Бета Морено

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Малоповерхові житлові будинки / Проект», приз «Простір»

ПРОЕКТ БУДИНКУ «LAKE HOUSE» У КИЄВІ

Сучасний котедж в передмісті Києва розташований на березі природної водойми. Перед авторами стояла задача створити простий та лаконічний будинок, який віддзеркалював би світогляд та вподобання замовників. А саме їх прагнення до застосування природних матеріалів, максимальну відкритість внутрішнього простору. Саме тому двоповерхова споруда будинку має видовжену прямокутну форму та великі тераси.

Проект цікавий тим, що одночасно розроблявся зовнішній вигляд та дизайн інтер'єрів будинку. Це дозволило детально продумати поєднання внутрішнього та зовнішнього просторів. Всі основні приміщення зорієнтовані у бік озера. З великих вікон вітальні, холу, спальних приміщень відкриваються чарівні природні краєвиди. Всередині будинок надзвичайно просторий. Двосвітна вітальня об'єднує всі основні приміщення довкола себе. Одномаршеві сходи на другий поверх наче парять у повітрі доповнюючи простір повітряним ритмом.

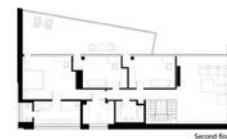
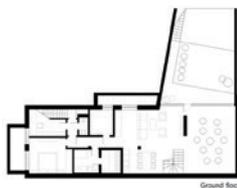
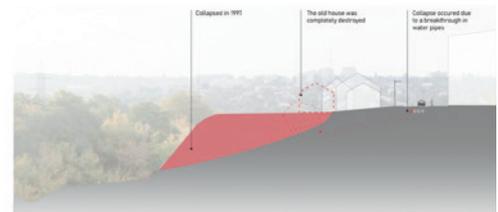
Спейс-Твіст у Дніпрі

Олексій Образцов, Антоніна Образцова, Нагія Черкасова

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Малоповерхові житлові будинки / Реалізація», приз «Простір»

ИНДИВИДУАЛЬНИЙ ЖИТЛОВИЙ БУДИНОК «SPACE TWIST» У ДНІПРІ

Індивідуальний житловий будинок знаходиться в центральній частині міста. Розташувшись на схилі балки, вуличним фасадом (північна сторона) він орієнтований на міську вулицю яка забудована багатоповерховими будинками. Дворовим фасадом (південна сторона) будинок орієнтований на природу і садибну забудову схилів балки. Спірально-скручені головні лінії будинку вириваються з землі та нависають над схилом балки. Світильники, у вигляді птахів, що ширяють над спільною кімнатою зі сходами «Стрічка Мебіуса», підкреслюють єдність інтер'єру з екстер'єром. Завдяки щасливої іронії долі, на місці, де кілька років тому обвал зруйнував кілька будівель, піднявся красивий будинок.

Фото: А. Авдеєнко.

Генпландрилик: «СтроБор». Проектування: 2011-2019 р.р. Будівництво: 2012-2019 р.р. Загальна площа будинку: 300 м².

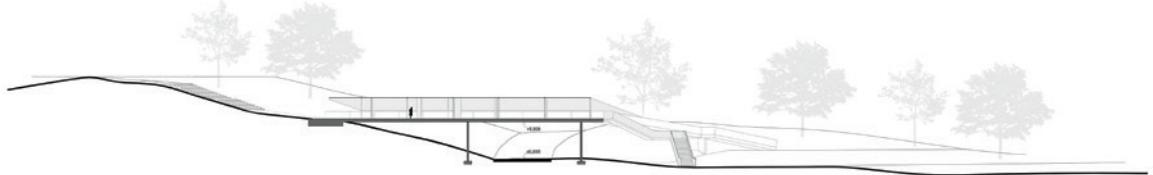
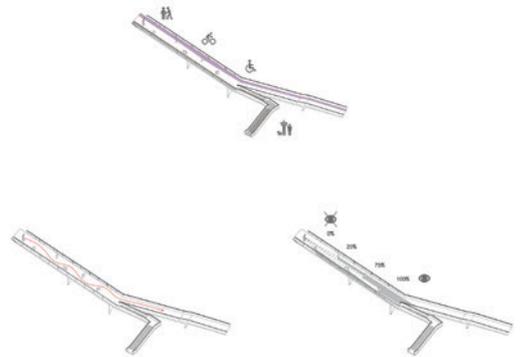
Меморіал Небесної Сотні у Львові

Богдан Гой, Андрій Лесюк, Христина Пунгак, Марія Яструбчак

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Ландшафтна архітектура / Проект», приз «Простір»

ПРОЕКТ «МЕМОРІАЛУ НЕБЕСНОЇ СОТНІ» ПО ВУЛ. М. КРИВОНОСА У ЛЬВОВІ

ІДЕОЛОГІЯ

Формування структури в ландшафті створювалось за допомогою : ідеї форми , ідеї матеріалу , ідеї світла.

Ідея форми: Міст – Музей конструктивно це платформа та накриття .Весь його зміст всередині. Вздовж композиційно розташовані пілони , які змушують зупинитись та звернути увагу . Ці плити є перепонкою для світла, під час руху ми минаємо ці перепони і світла стає все більше.

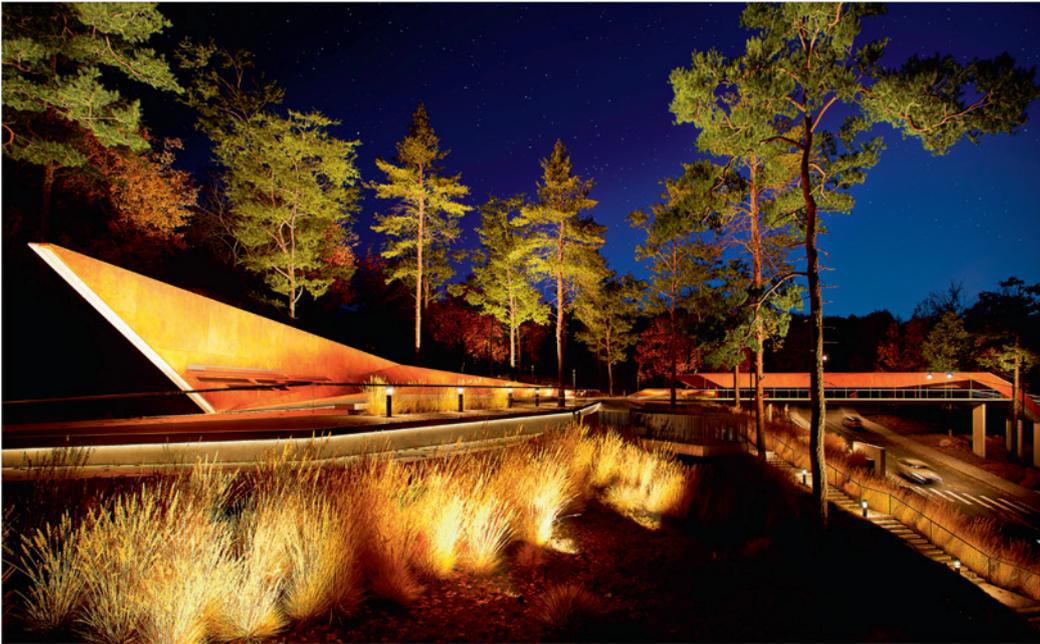
В накритті мосту прорізани всі імена героїв НЕБЕСНОЇ СОТНІ . Дощова погода – передає сум – символічно вічні сльози . А сонячна погода наповнює його життям , світлим майбутнім . Світлом імена будуть проектуватись на стінки мосту. Громадський простір – місце спокою , призначене для роздумів , пам'яті та віри – розташоване в тихій зоні . Площа та меморіальна стелла - символічно нагадують шрам ,що залишився в нашій історії та наших серцях на вічну пам'ять про героїв. Міст та громадський простір створює цілну композицію, що поєднано матеріалом та світлом.

Ідея матеріалу. Основний матеріал нашого проекту - кортєнівська сталь. Вирішальну роль в проекті відіграє світло. Денне світло проходить крізь вирізані імена героїв на накритті мосту. Штучним світлом ми підкреслюємо форму яка символізує шрам. Вночі створюється відчуття прорізу – шраму в пагорбі.

ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ

Міст забезпечено сходами і пандусом для маломобільного населення. Вісь моста перетікає в громадський простір - площу . Площа підкреслена архітектурною деталлю що підсилює цілісну композицію та слугує меморіальною дошкою пам'яті героїв окрім місця для вшанування і жалоби площа створює умови зборів та відкриває видові панорамні точки.

Всі створені об'єми несуть основну - меморіальну та функціональну складову не обтяжуючи міське середовище. В створеному комплексі ми намагались образом передати гордість за народ, який піднявся за свою гідність, любов, скорботу, втрату близьких, смерть, народження свідомості нового покоління, відчуття себе громадянином, людиною. Проектом ми відходимо від стереотипу , вирішуємо мемоаріал новаторськими ідеями , ми за демократичні речі , так як і МАЙДАН який стояв за майбутнє та зміни !

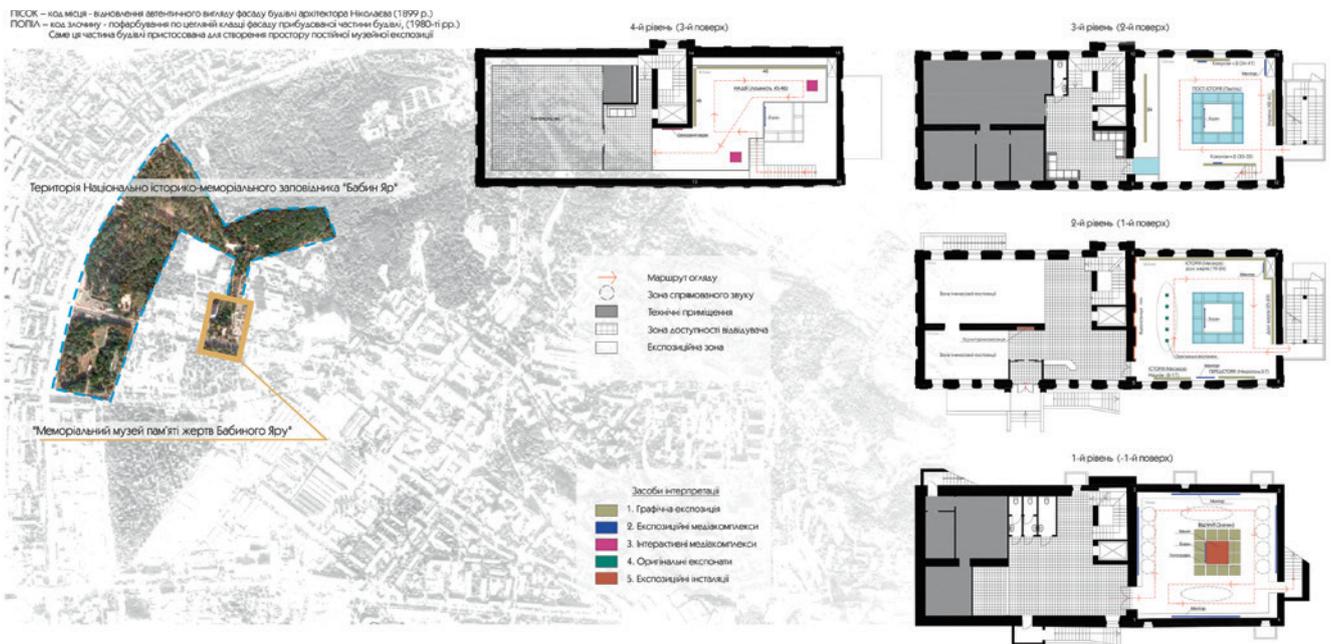
Музей у Бабиному Ярі

Олександр Антонєць, Олег Кохан, Олексій Антонєць

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Інтер'єр / Проект», приз «Простір»

ПРОЕКТ ІНТЕР'ЄРІВ МУЗЕЯ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ БАБИНОГО ЯРУ ПО ВУЛ. МЕЛЬНИКОВА У КИЄВІ

Музей має розміститися в будівлі колишньої контори Лук'янівського єврейського кладовища за адресою м. Київ, вул. Мельникова, 44 (територія Бабиного Яру). Частина будинку кінця XIX ст. (арх. В.Ніколаєв) побудована з цегли піщаного кольору, прибудова 1980-х рр. – із традиційної червоної цегли, що зумовлює необхідність колірно-фактурної диференціації фасадів. Згідно рішення Попередньої дизайн-пропозиції, історичні фасади відновлюються, але застосовується принцип колірно-фактурного кодування. ПІСОК – код місця. ПОПІЛ – код злочину. Цей принцип також застосовується у визначенні колористики інтер'єрів та експозиційного дизайну. В історичній частині будинку облаштовується вхід до музею, вестибюль із виставковою залюю, приміщення для персоналу та інші технічні приміщення. Постійна експозиція має розміститись у прибудові 1980-х рр. Результатом внутрішньої реконструкції є утворення чотириповерхового експозиційного простору у вигляді атриуму. Таке рішення виникло під час пошуку внутрішньої архітектури, що покликана поєднати архітектурну сучасність та музейну сакральність.

1-й рівень експозиції – ВІДЧАЙ (ЗЛОЧИН). Відвідувач, який потрапляє до експозиції, має одразу відчуття її настрій, стисло дізнатися про всі трагедії, що відбувалися в меморіальному просторі або довкола нього протягом ХХ ст.

2-й рівень експозиції – ІСТОРІЯ (МАСАКРА). Ключова тема залу – розстріл євреїв 29–30 вересня 1941 року. Фасад будівлі колишньої контори єврейського кладовища є німим свідком трагедій Бабиного Яру. Відеоінсталяція «Тіні» – це художнє трактування смертної ходи євреїв Києва 29 вересня.

3-й рівень експозиції – ПОСТ-ІСТОРІЯ (ПАМ'ЯТЬ). Картографічна пляма території затоплення перетворюється у візуальний акцент експозиційної інсталяції «13 березня 1961 року».

4-й рівень експозиції – «НАДІЯ (ЛЮДЯНІСТЬ)» розкриває дві теми:

перша – «Праведники Бабиного Яру», присвячена історіям порятунку євреїв у Бабиному Яру, друга – «Борці за пам'ять Бабиного Яру за радянських часів».

Зуб'ярня Sorriso у Києві

Альберт Десятничук, Олександр Десятничук

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Інтер'єр / Реалізація», приз «Простір»

ІНТЕР'ЄРИ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ СТУДІЇ «SORRISO» ПО ВУЛ. СОЛОМ'ЯНСЬКІЙ У КИЄВІ

Схема Дзеркала Води та Водоспаду

Стоматологічна Студія «SORRISO» розташована у Солом'янському районі м. Києва, у ЖК «Солом'янський», що у 10-15 хвилинах їзди від центру столиці. Опинившись всередині приміщень, ми поринаємо в Приємну Атмосферу збалансованого, гармонійного простору, де затишно звучать і грають стихії Повітря, Води і Сонячного Світла, умиротворено дзюрчить, спускаючись з висоти вода і, розтікаючись горизонтально, тонкими каскадами, створює спокійне Дзеркало гладі Води з грою відображення Життя і часу, поточного Дня і навіть Моменту

Автори проекту та його Реалізатори інтегрували всі Самі новітні і передові на Сьогоднішня технології медичної Дентал - Індустрії з Архітектурними прийомами, що дають Клієнту Впевненість і спокій, відчуття Релаксу, Гармонії, і звичайно ж, завдяки Професіоналам - дантистам самої Студії, якісного Європейського надійного професійного обслуговування.

Стоматологічна Студія «SORRISO» розташована у Солом'янському районі м. Києва, у ЖК «Солом'янський», що у 10-15 хвилинах їзди від центру столиці. Опинившись всередині приміщень, ми поринаємо в Приємну Атмосферу збалансованого, гармонійного простору, де затишно звучать і грають стихії Повітря, Води і Сонячного Світла, умиротворено дзюрчить, спускаючись з висоти вода і, розтікаючись горизонтально, тонкими каскадами, створює спокійне Дзеркало гладі Води з грою відображення Життя і часу, поточного Дня і навіть Моменту

Автори проекту та його Реалізатори інтегрували всі Самі новітні і передові на Сьогоднішня технології медичної Дентал - Індустрії з Архітектурними прийомами, що дають Клієнту Впевненість і спокій, відчуття Релаксу, Гармонії, і звичайно ж, завдяки Професіоналам - дантистам самої Студії, якісного Європейського надійного професійного обслуговування.

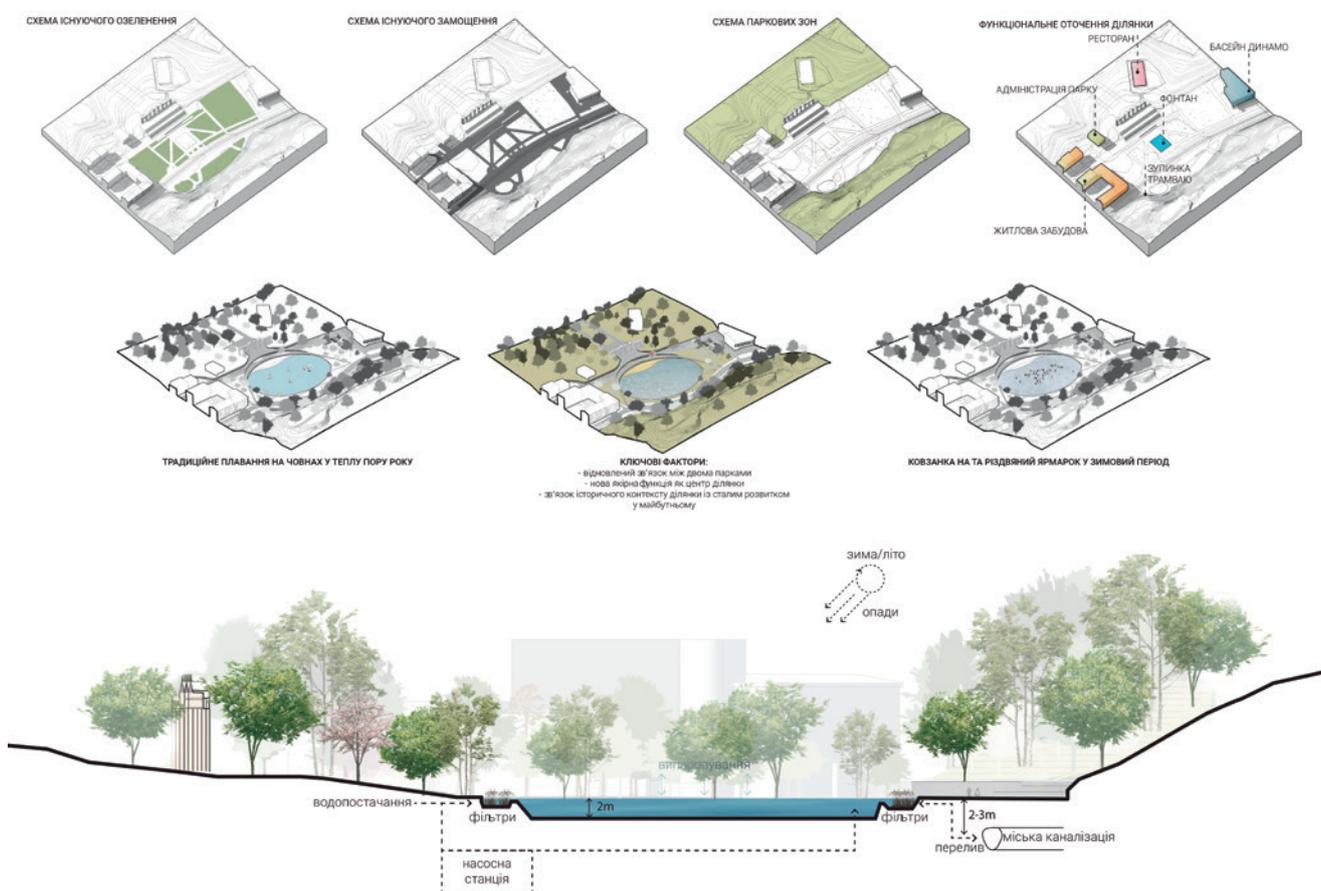
Пелчинський став у Львові

Юліан Чаплінський, Катерина Ковальчук, Кейс ван Райнен

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Містобудування»

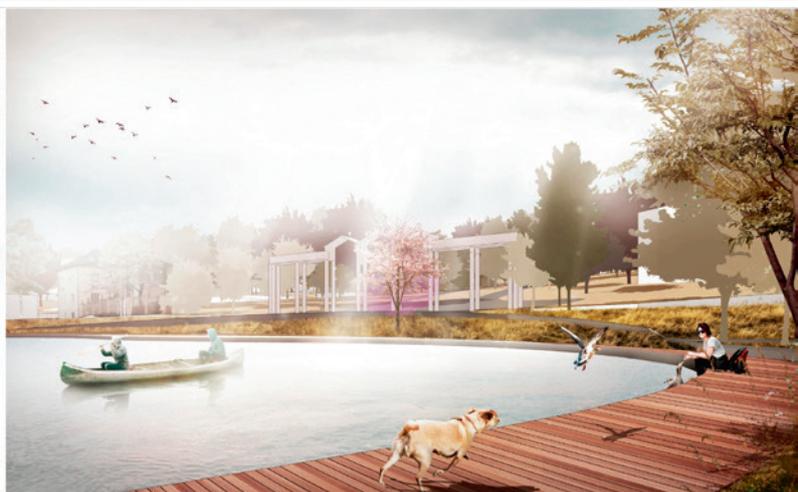
КОНЦЕПЦІЯ ВІДНОВЛЕННЯ ПЕЛЧИНСЬКОГО СТАВУ ПО ВУЛ. ВІТОВСЬКОГО У ЛЬВОВІ

Проект є частиною водно-ландшафтової стратегії Львова. Впродовж 18-20 століть озера та стави із розташованими на них млинами були частиною міського ландшафту у вигляді рекреаційних зон для розваг, прийняття сонячних ванн, риболовлі та купання міського населення Львова.

Але протягом часу гармонія львівського міського ландшафту руйнувалась крок за кроком. Фокусом даного проекту є повернення цієї гармонії за рахунок відновлення існуючого у 17-19 столітті ставу. Влаштування ставу відновить зв'язок між двома парками, створить нові можливості для зеленої інфраструктури та громадських активностей.

Вода для Львова представляє не тільки рекреаційну функцію або ілюструє сум за минулими часами. На сьогодні збереження водним міста більше ніж будь-коли має важливе значення, особливо у періоди чергових злив та засух, за умов зміни клімату. Вода є очевидною частиною метаболічної системи майбутнього сталого розвитку Львова.

Уніт-Сіті в Києві

Шимон Войцеховскі, Остап Іванів, Пауліна Овчарска
лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Містобудування»
UNIT CITY ПО ВУЛ. ДОРОГОЖИЦЬКА, 3 У КИЄВІ

Схема стратегії озеленення

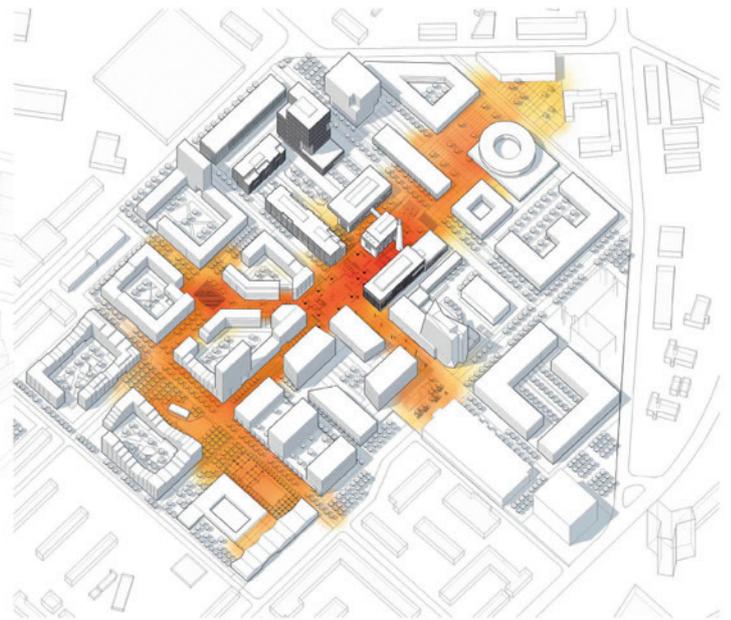

Схема ієрархії громадських прострів

Завдання проекту розпочалося з реалізації концепції містобудування для всієї площі постіндустріального району. Площа, що охоплена ревіталізацією, займає 24 га. Будинки з різними функціями розташовувалися в цьому районі. Будуть офісні будівлі з торговими точками, лабораторіями, житловими будинками, університетом та школою.

Мета проекту - створити набір будівель для розвитку сучасних технологій. Інвестиції, що виникають, стануть доброзичливим притулком для стартапів та кооперативних просторів. У безпосередній близькості від офісних будівель будуть житлові квартали з додатковими функціями. Новобудови будуть вбудовані в оточення історичного, постіндустріального району Києва.

Розмірковуючи про таку велику площу міста, важливо було бути частиною соціального, культурного, економічного та міського контексту. Одиниця. Місто - поліцентричне містобудівне планування, екосистема, яка пропонує різні типи комунікацій. Ідентичність, різноманітність, екологічність та гнучкість - основні принципи, яких ми дотримувалися під час роботи над проектом.

UNIT буде багатофункціональним комплексом, який з'єднає зони БІЗНЕС, ЖИТТЯ, ІННОВАЦІЇ, ЖИТТЯ та ОСВІТИ.

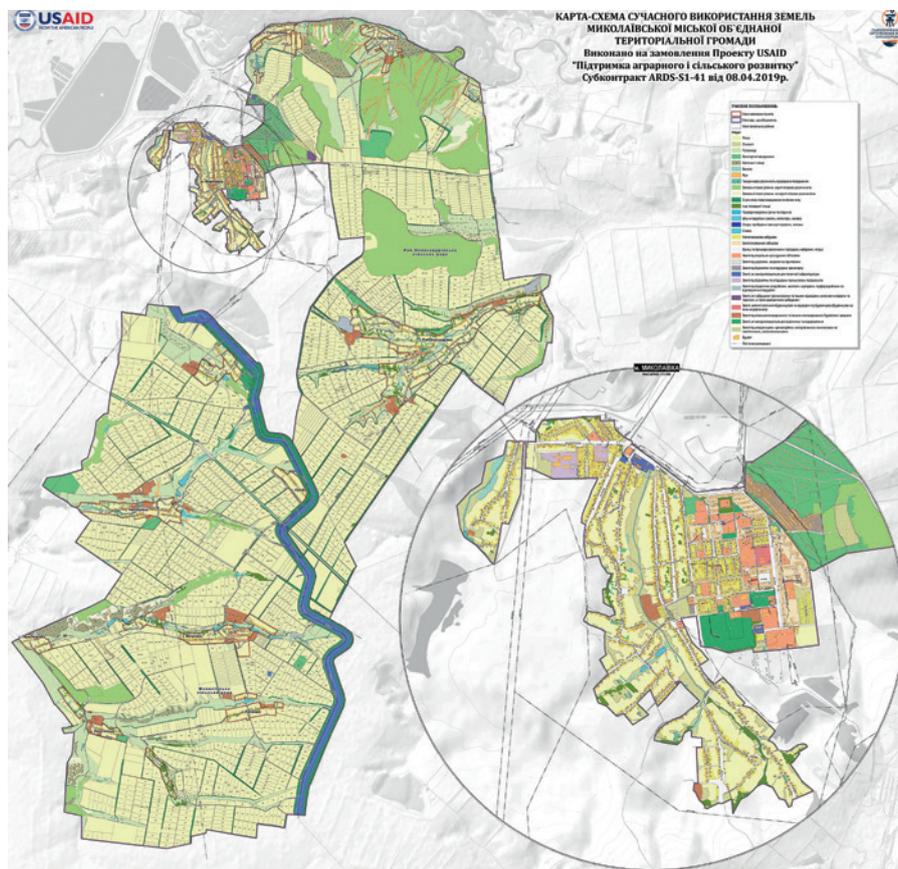
ОТГ у Донецькій області

Сергій Курбах, Катерина Резнікова, Лігія Чижевська

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Містобудування»

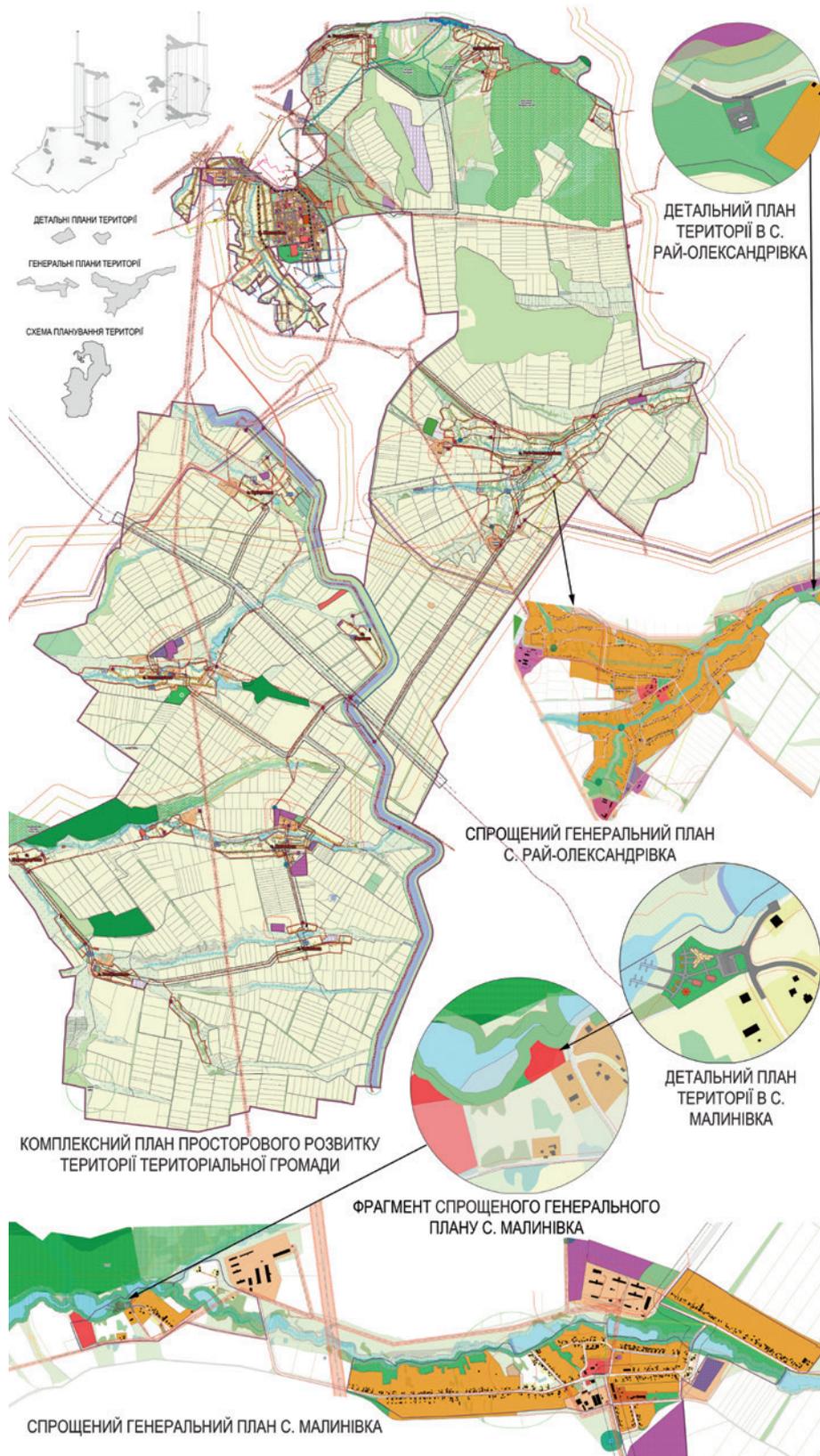
КОМПЛЕКСНИЙ ПЛАН ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОТГ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Реформа адміністративно-територіального устрою та децентралізації обумовили зміни містобудівного законодавства. З'явився новий вид містобудівної документації на місцевому рівні – комплексний план просторового розвитку (КППР) територіальної громади, який поєднує за змістом містобудівну та земельпорядкову документацію. Такий КППР територіальної громади вміщує за інформаційним наповненням проектні рішення схеми планування території, генеральних планів населених пунктів та окремих детальних планів територій для об'єктів, що першочергово реалізують положення стратегій соціально-економічного розвитку громади.

Склад та зміст КППР має бути затверджений КМУ.

Для Миколаївської міської об'єднаної територіальної громади виконано пілотний проект, що вміщує елементи земельпорядкової та містобудівної документації на місцевому рівні і являється прототипом КППР. Містобудівні рішення, які відповідають за змістом схеми планування території, відображають генеральні плани та окремі детальні плани розглядаються в поєднанні із земельпорядковою документацією. Затвердження КППР суттєво поліпшує інвестиційний клімат в громаді і позбавляє її необхідності у розробленні ряду таких робіт як схеми землеустрою, проекти землеустрою, плани землекосподарського устрою та дозволяє вирішувати низку інших питань.

ДПТ у Сумах

Олександр Біленко, Валерій Біленко
лауреати спеціальної нагороди НСАУ

ДЕТАЛЬНИЙ ПЛАН ТЕРИТОРІЇ МІЖ ВУЛ. ХАРКІВСЬКОЮ, ПРОСП. ЛУШПИ І ВУЛ. ІВАНА СІРКА У СУМАХ

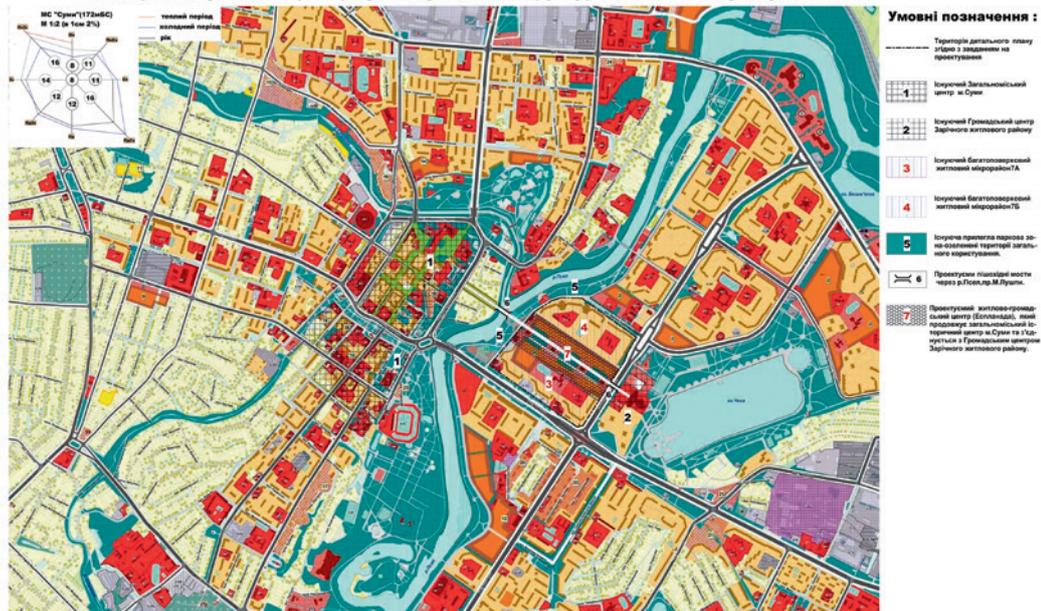
Концепція №1: Продовження Загальноміського центра м.Суми з правого берега на лівий берег по перпендикулярній пішохідній вісі (проектуюма Еспланада) на з'єднання з Громадським центром Зарічного житлового району міста.

Концепція №2: З'єднання озелонених територій загального користування- паркових зон вздовж ріки Псел та парку вздовж озера Чека пішохідною вулицею.

Схема розташування території у планувальній структурі населеного пункту М 1:10000

Територія проектування розташована в центральній частині м.Суми на лівому березі ріки Псел, на намивних територіях. Вона включає в себе два практично сформовані мікро району 7А,7Б ,незабудовану ненамиту територію між двома мікрорайонами, північно-західна частина проектної території межує з парковою зоною вздовж ріки Псел. Мікрорайони 7А,7Б забудовані 9,10,14ти поверховими житловими будинками 96ї та 87серій, в 80-90ті роки. Нова забудова на початку нового століття порушила комплексність цих мікрорайонів бо замість будівництва соціальних об'єктів- шкіл, дитсадків ,спортзон на їх проектних територіях будувались хаотично нові житлові будинки. Існуюча ситуація ускладнюється тим,що на сьогоднішній день навіть з тих побудованих в ті роки дитсадків - два дитсадки по 330 місць та один на 270 місць,залишився по прямому призначенню тільки один на 270 місць, а два перепрофільовані один під Комунальний заклад СМР Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, а другий під комунальну установу Сумська спеціалізована школа І ступення №30 на 287 учнів.На незабудованій,ненамитій території зі «смаком» розташувалась відкрита автостоянка, на якій скупчилися величезна кількість авто(по паспорту 598 легкових автомобілів),на відстані лише 12м до житлових новобудов

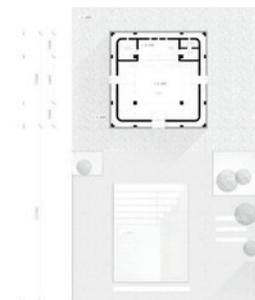
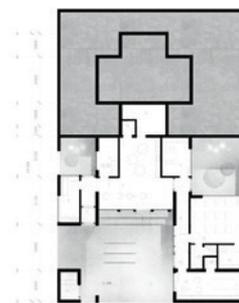
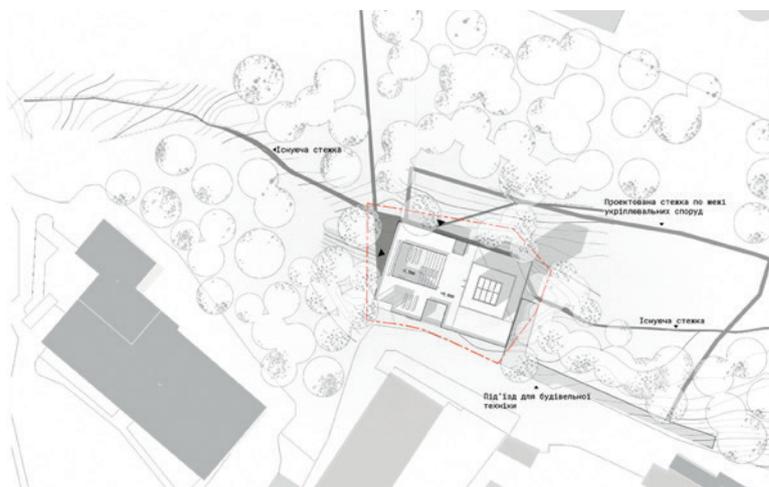
Земля та небо у Львові

Євген Васильєв, Андрій Кузьменко, Максим Клоченко

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Будівлі, комплекси і споруди / Проект»

ПРОЕКТ СПОРУДИ «ЗЕМЛЯ ТА НЕБО» У ЛЬВОВІ

№	Назва	Кількість	Площа, кв. м
1	Купол	1	120,0
2	Вікна	12	120,0
3	Двері	4	40,0
4	Сходи	1	10,0
5	Коридор	1	10,0
6	Каплиця	1	10,0
7	Вітальня	1	10,0
8	Кухня	1	10,0
9	Санітарні умови	1	10,0
10	Вітальня	1	10,0
11	Кухня	1	10,0
12	Санітарні умови	1	10,0
13	Вітальня	1	10,0
14	Кухня	1	10,0
15	Санітарні умови	1	10,0
16	Вітальня	1	10,0
17	Кухня	1	10,0
18	Санітарні умови	1	10,0
19	Вітальня	1	10,0
20	Кухня	1	10,0
21	Санітарні умови	1	10,0
22	Вітальня	1	10,0
23	Кухня	1	10,0
24	Санітарні умови	1	10,0
25	Вітальня	1	10,0
26	Кухня	1	10,0
27	Санітарні умови	1	10,0
28	Вітальня	1	10,0
29	Кухня	1	10,0
30	Санітарні умови	1	10,0

№	Назва	Кількість	Площа, кв. м
1	Купол	1	120,0
2	Вікна	12	120,0
3	Двері	4	40,0
4	Сходи	1	10,0
5	Коридор	1	10,0
6	Каплиця	1	10,0
7	Вітальня	1	10,0
8	Кухня	1	10,0
9	Санітарні умови	1	10,0
10	Вітальня	1	10,0
11	Кухня	1	10,0
12	Санітарні умови	1	10,0
13	Вітальня	1	10,0
14	Кухня	1	10,0
15	Санітарні умови	1	10,0
16	Вітальня	1	10,0
17	Кухня	1	10,0
18	Санітарні умови	1	10,0
19	Вітальня	1	10,0
20	Кухня	1	10,0
21	Санітарні умови	1	10,0
22	Вітальня	1	10,0
23	Кухня	1	10,0
24	Санітарні умови	1	10,0
25	Вітальня	1	10,0
26	Кухня	1	10,0
27	Санітарні умови	1	10,0
28	Вітальня	1	10,0
29	Кухня	1	10,0
30	Санітарні умови	1	10,0

Концепція храму побудована навколо одного з кодів символіки православного храму - зв'язку землі та неба. забудова складається з двох функціональних блоків. перший це «земля» - заглиблений у землю, символізує людське, громадське та несе у собі соціальну функцію, та «небо» - тягнеться у небо, символізує небесне, нематеріальне та несе у собі сакральну функцію. архітектурний образ будівлі відображає відношення цих двох сторін буття в житті людини. ця ідея реалізована в мінімалістичній формі, яка бере за основу православну об'ємно-планувальну крестово-куполну традицію. через аналіз пропорцій традиційних рішень проект робить спробу знайти сучасний код архітектурної айдентики українського храму та втілити його в формі купола, вікон та дверей, в відчутті інтер'єрного простору будівлі.

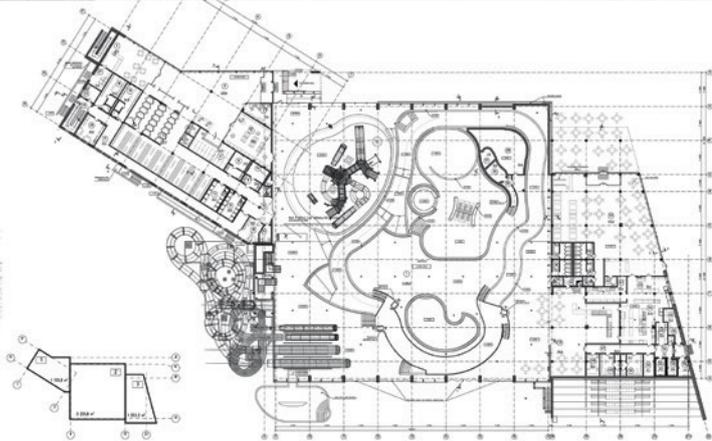
Вогне дозвілля в Мукачевому

Анна Кирій, Станіслав Багрій, Катерина Шинкаренко

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Будівлі, комплекси і споруди / Проект»

ПРОЕКТ ЦЕНТРУ ВОДНОГО ДОЗВІЛЛЯ В МУКАЧЕВО

Ділянка проектування розташована в центральній частині міста Мукачево між вул. Духновича та вул. Лермонтова, на території колишнього заводу, поруч з житловою та громадською забудовою, а також поруч з міським парком, який є частиною набережної річки Латориця. Згідно генплану міста Мукачево вся промзона має бути винесена з центральної частині і з набережної річки. Ця ділянка є останньою промисловою територією в центрі міста і нашим проектом ми надаємо новий зміст цій території. Тепер вона матиме громадську і розважальну функцію, що більш доречно в цій частині міста.

Будівля центру водного дозвілля в цілому складається з 3-х поєднаних конструктивних та функціональних блоків: двоповерховий адміністративно-побутовий корпус, центральний одноповерховий корпус з великою аквазоною, а також одноповерховий корпус з рестораном і експлуатованим дахом-амфітеатром. Адміністративно-побутовий корпус з головним входом до будівлі та центральною інформаційною зоною продажу квитків зосереджує на першому поверсі блок приміщень для відвідувачів - великий хол, лаунж зону з буфетом, роздягальні та приміщення персоналу. Гості центру дозвілля мають доступ до відкритої тераси на покрівлі корпусу, потрапити до якої можна по зовнішнім сходам з вулиці.

Аквазона включає комплекс басейнів, штучну річку, зони розваг, відпочинку та водні гірки, що знаходяться на різних підірвнях. В протилежному куті аквазони розташований трирівневий блок з басейнами та приміщеннями для SPA-процедур.

Корпус ресторану складається із двох зон для відвідувачів (вхідна зона, обідня зала, санвузли), та спільної технологічної частини кухні. Обідня зала в аквазоні має лінійне самообслуговування, окрема обідня зала ресторану має свій вхід з вулиці для відвідувачів та функціонує незалежно від іншої зали. На покрівлі цього корпусу розташована відкрита тераса з зоною басейнів-джакузі.

Центр водного дозвілля має велику територію для відпочинку на дворі влітку з великим хвильовим басейном. Всі приміщення аквапарку розраховані для відвідування і безперешкодного доступу для маломобільних груп населення.

Перехрестя у Дніпрі

Сергій Філімонов, Наталія Каширіна, Ірина Басанська

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Будівлі, комплекси і споруди / Проект»

ПРОЕКТ ТОРГОВЕЛЬНОГО ЦЕНТРУ «ПЕРЕХРЕСТЯ» У ДНІПРІ

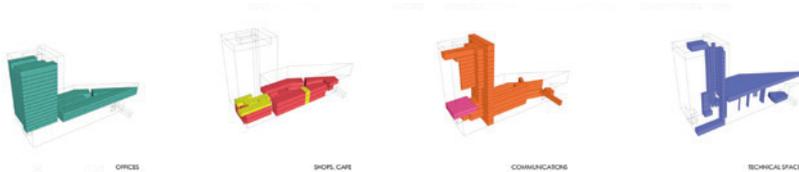
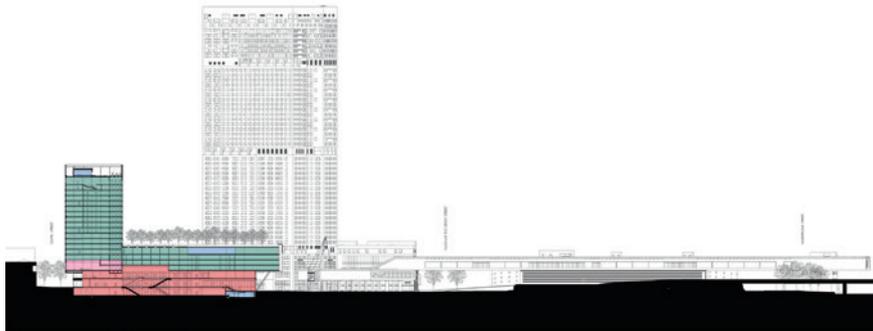

Схема функціонального зонування

Схема генерального плану

Повздовжній розріз

Реконструкція профілю вулиці

Офісна будівля є частиною комплексної реконструкції Передмостового вузла, в результаті якої в 2008р. компанією «DOLNIK & CO» був розроблений багатофункціональний комплекс «БРАМА». До його складу входить 6 будівель, які в сукупності забезпечують пішохідний зв'язок головного проспекту з Набережною. Розробкою цього проекту займалась проектна група на чолі з ГАПом С. Філімоновим в бюро «DOLNIK & CO». У зв'язку з економічною кризою реалізація найвищого на той момент в Україні комплексу була призупинена. В 2019 році проектування однієї з позицій- торгівельно-ділового центру- відновилося.

Будівля знаходиться на перехресті вулиць Глінки, Харківська. Звідси і назва «ПЕРЕХРЕСТЯ». Головна ідея – створення прохідної критої багаторівневої торгівельної вулиці з триповерховим атриумом. Яка має зв'язок з сусіднім торгівельним комплексом на другому рівні за допомогою пішохідного моста.

Нижні три поверхи – торгівля, вестибюлі офісної частини, кафе, висотний об'єм – офісні приміщення різної планувальної структури - open space, co-working, відокремлені офіси.

Проектом передбачається благоустрій вулиці Харківська: упорядкування паркувальних місць, влаштування велодоріжок, висадка дерев, влаштування зон відпочинку і літніх майданчиків, різноманіття покриття.

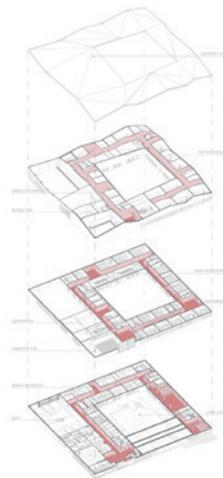
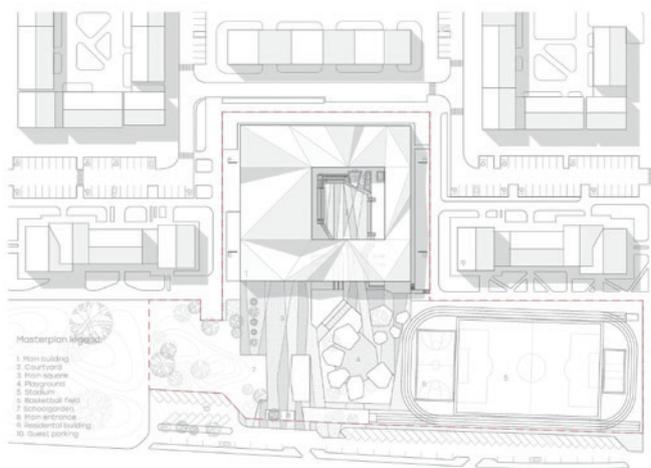
Гімназія А+ у Києві

Олександр Попов, Ольга Чернова

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Будівлі, комплекси і споруди / Реалізація»

ГІМНАЗІЯ А+ ПО ВУЛ. БЕРЕЗНЕВА, 14 У КИЄВІ

West-South facade

South-East facade

Гімназія А+ продовжує комплекс навчальних закладів на території Комфорт Тауна. Гімназія розрахована на 600 учнів. їдальня-кафетерій приймає не лише дітей, але й їхніх батьків. Будівля школи виконано в ахроматичних кольорах на контрасті з оточуючими житловими будинками.

Сто шістьдесят свердловин для геотермального теплового насоса по 60 м в глибину забезпечують школу як обігрівом, так і охолодженням. Таким чином, школа забезпечена автономним опаленням та кондиціонуванням, що дозволяє адміністрації школи заощадити кошти в процесі експлуатації будівлі. Що не менш важливо – Будівля школи не навантажує міські мережі і отримує енергію, не викидаючи в атмосферу парникові гази та не забруднюючи довкілля.

Архітектурні рішення:

- Покрівля будівлі асиметрична з вільними скатами, продовжує тему скатних покрівель Комфорт Тауна.
- Ахроматичні фасади школи підкреслюють контраст з навколишніми кольоровими будівлями.
- Основними виразними прийомами в будівлі є її форма і фактури оздоблювальних матеріалів – металу, штукатурки і базальту.
- Коридори в будівлі не тупикові, а створюють кільце-квадрат навколо кабінетів і рекреаційних просторів.
- Вчительська виконана у формі оренспрасе для комфортної можливості проводити внутрішні переговори, лекції, підвищення кваліфікації.

Бє10 в Уніт-Сіті

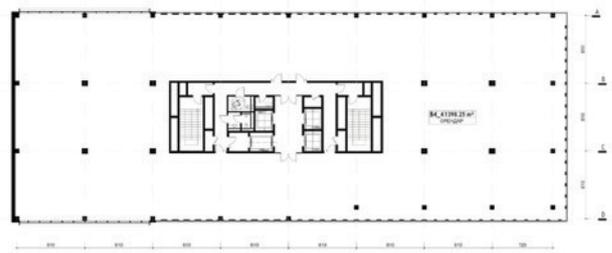
Шимон Войцеховскі, Ігор Олександрович, Остап Іванів

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Будівлі, комплекси і споруди / Реалізація»

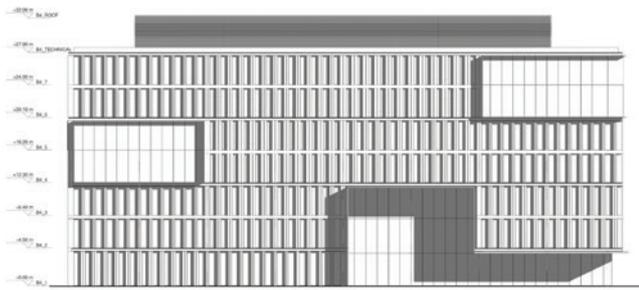
ОФІСНИЙ КОМПЛЕКС В 10 «UNIT CITY» ПО ВУЛ. ДОРОГОЖИЦЬКІЙ, 3 У КИЄВІ

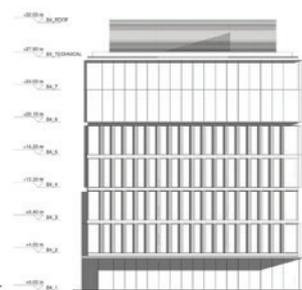
План першого поверху в М1:200

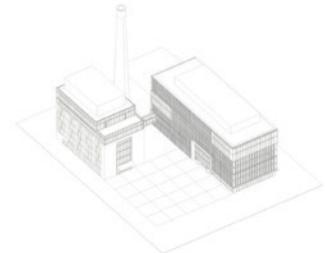
План типового поверху в М1:200

Фасад в осях 1-9

Фасад в осях А-Д

АРХІТЕКТУРНИЙ ВИРАЗ

Характер, вираз і естетика будинків відповідають духу часу, і є сучасними архітектурними елементами. За допомогою великоформатних шкляних площин ми акцентуємо увагу, з одного боку, на важливих інтер'єрних елементах будтнків, та з другого - відкриваємо види на цікаві елементи назовні будинків. Високі й просторі відні лоббі запрошують до будинків, і створюють цікавий ефект в темну пору доби, коли освітлюється інтер'єр.

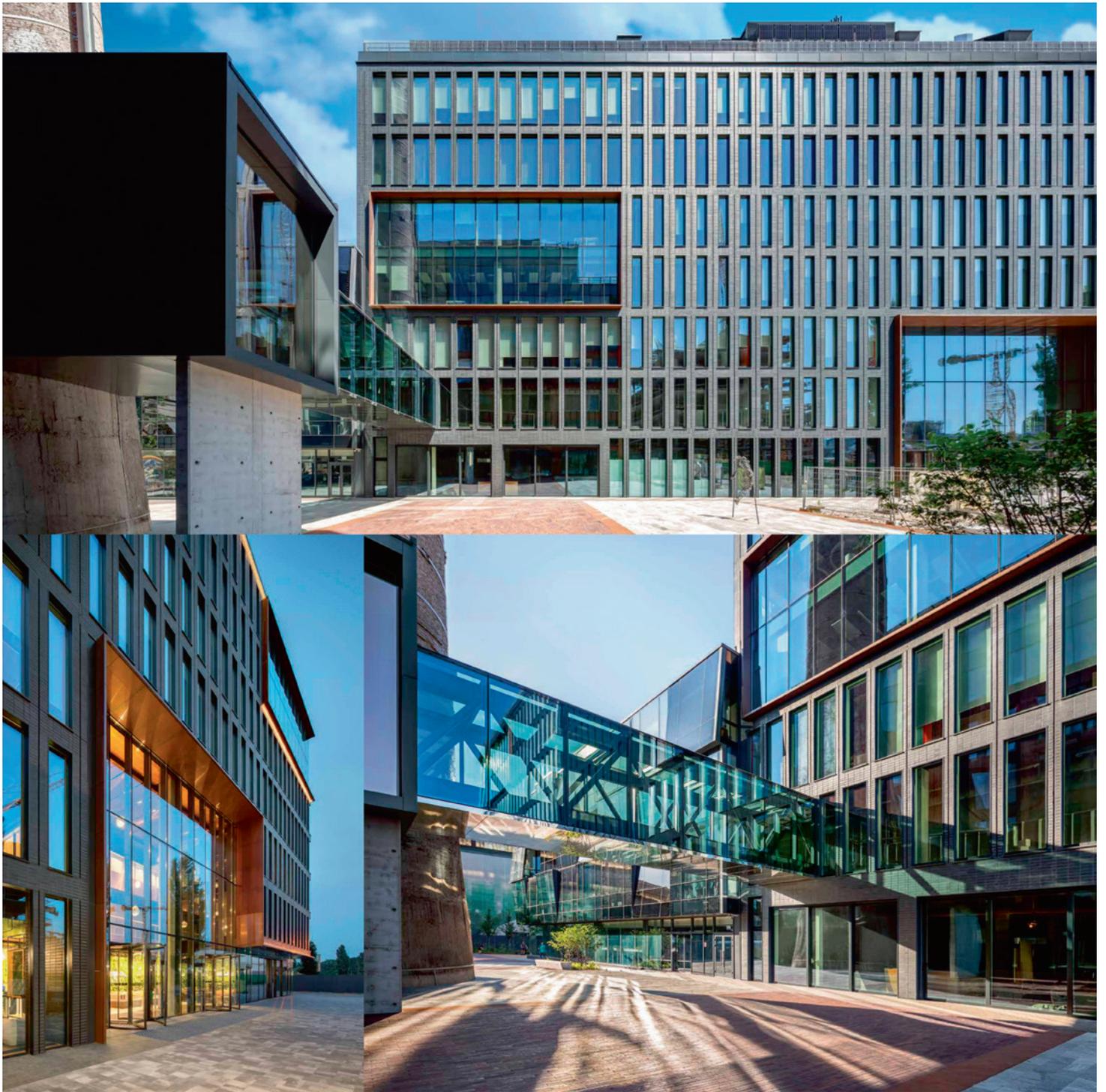
МАСШТАБ - В даному проєкті, за допомогою архітектурних акцентів та композиції будинків, ми намагались створити середовище з людським масштабом, яке не домінує над людиною, а створює приязне і дружнє середовище.

ПРОПОРЦІЇ - Ритмічність та пропорційність архітектурних елементів надають будинкам елегантності та гармонійності.

ДЕТАЛІ - Велику увагу ми приділили деталям в проєктованих будинках. Поділ елементів фасадів, вирішення вузлів та стиків, підкреслюють гру світлотіней та рефлексів.

МАТЕРІАЛИ - Зважаючи на дух місця, ми застосували в проєкті якісні, натуральні та довговічні матеріали. Мідь, кортен, цегла та сталь будуть старіти й дозрівати, набирати характеру, з часом.

ЕКОЛОГІЯ - Будинки В11 й В10 отримали екологічні сертифікати LEED silver

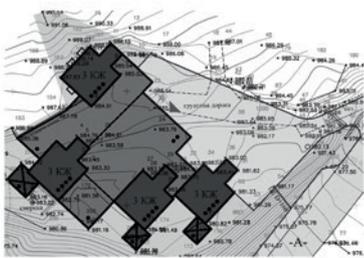
Шпиці в Карпатах

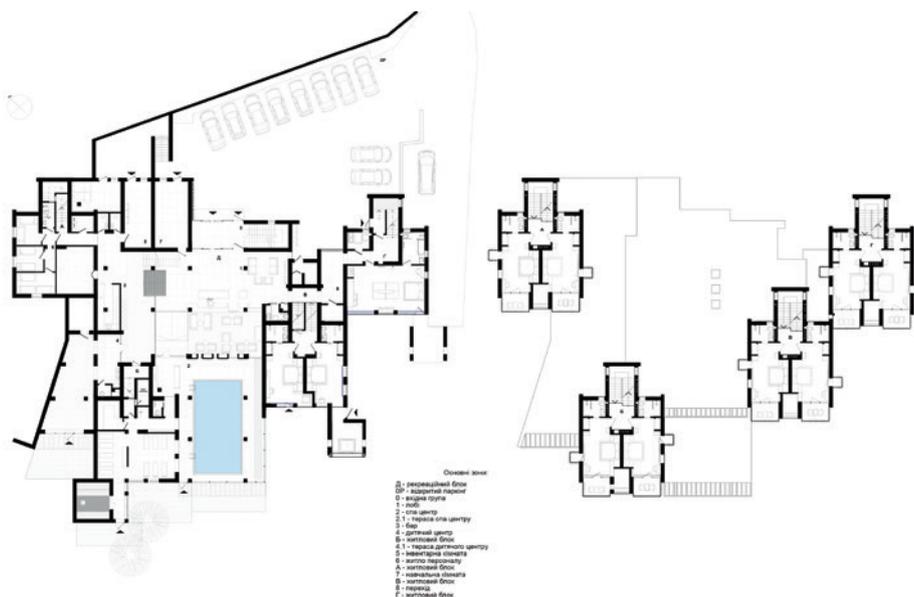
Володимир Гайдар, Юрій Атаманчук, Христина Василів

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Будівлі, комплекси і споруди / Реалізація»

ВІДПОЧИНКОВІ БУДИНКИ «ШПИЦІ» БІЛЯ ЯБЛУНИЦЬКОГО ПЕРЕВАЛУ

● Житлові блоки ● Рекреаційний блок

Рекреаційний центр «ШПИЦІ» знаходиться у високогір'ї українських Карпат, поруч із Яблуницьким перевалом, на межі Івано-Франківської та Закарпатської областей.

Контрастна архітектура комплексу з'явилась як сучасний погляд на природоцентричну культуру життя та відпочинку, й культивує особливу гармонію форм та пейзажність притаманну регіону. Комплекс запроєктовано так, що з усіх житлових та рекреаційних приміщень відкривається краєвид на Чорногірський хребет. В об'ємно-просторовому вирішенні споруди можна виокремити 4 житлові блоки з повторюваною планувальною структурою та рекреаційний блок, що об'єднує увесь комплекс в єдине ціле.

Житловий фонд складається з 30-ти номерів різної категорії. Перші поверхи будинків займає один номер-студія з власною альтанкою, на типовому поверсі два номери, а мансардний поверх складається з двох дворівневих номерів.

Рекреаційний блок сформований з трьох рівнів, зв'язаних в єдиний простір другим світлом. Серед основних функцій, насамперед, лобі з рецепцією, каміном та баром, дитячий простір, SPA-комплекс та ресторан. SPA-зона містить басейн, вологу та суху сауни, спільний простір для відпочинку, а також відкриту терасу.

В інтер'єрі житлових номерів, ми притримувались монохромної палітри кольорів, в поєднанні з теплими й затишними тонами натурального дуба. З гладкою поверхнею наливної підлоги та ніжним текстилем контрастує експонована фактура бетонної стелі.

Основним акцентом кімнати став об'ємний спальний блок, виконаний з дерева, котрий плавно переходить в лаунж-зону «капсулу» з великим вітражем й суцільним лежанком на підлозі.

Нашою метою, було створити самодостатній і виразний простір, заснований на естетиці мінімалізму, любові до природи Карпат, й водночас забезпечити повний комфорт для відпочинку гостей Шпиць.

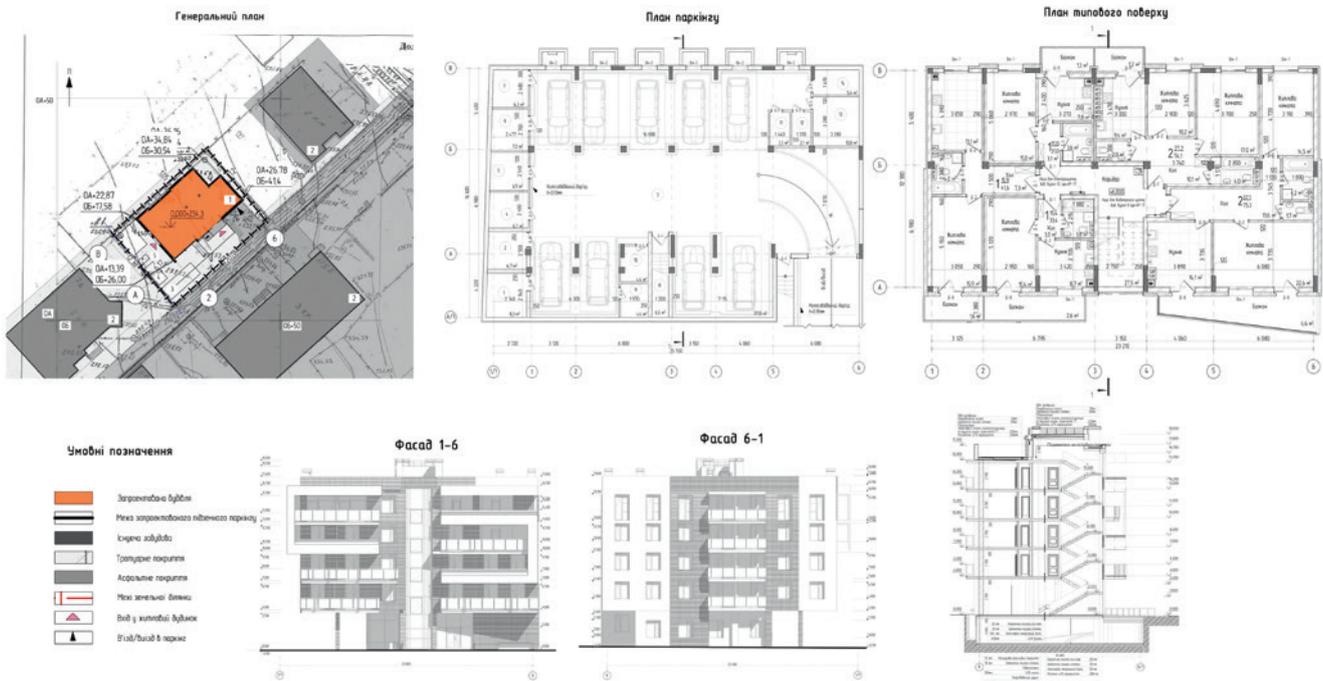
Будинок в Чернівцях

Мар'ян Стасюк, Аліна Чукля, Олег Малеш

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Багатоповерхові житлові будинки / Проект»

ПРОЕКТ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ ПО ВУЛ. НАТАЛІЇ КОБРИНСЬКОЇ, 7-Б В ЧЕРНІВЦІЯХ

Проектними рішеннями передбачено будівництво п'ятиповерхового житлового будинку. Ділянка під будівництво перебуває у системі вулиць з автомобільним рухом, що забезпечує зручний під'їзд до об'єкту.

Запроектований житловий будинок складається з одного об'єму та має одну загальну вхідну групу. В підвальному поверсі запроектовано паркінг на 9 машино-місць для мешканців будинку. На першому поверсі передбачено хол, ігрову та приміщення для самоорганізації жильців будинку. З 2-го по 5-й поверхи запроектовано одно-, дво- та трьохкімнатні квартири.

Зручні планувальні рішення квартир задовольняють потреби всіх груп населення, та створюють комфортні умови для проживання і дозвілля як дорослих так і дітей. Підземний паркінг не займає навколишнє серидовище, та водночас, задовольняє потребу мешканців у місця постійного зберігання автомобілів.

Завдяки якісним матеріалам фасади мають сучасний вигляд чим формують образ місцевості та міста в цілому. У дворі влаштований простір для відпочинку дорослого населення, занять спортом та дитячий майданчик.

Компас в Чернівцях

Мар'ян Стасюк, Вікторія Гавриш, Юлія Шимоняк

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Багатоповерхові житлові будинки / Проект»

ПРОЕКТ ЖИТЛОВОГО КОМПЛЕКСУ «COMPASS» ПО ВУЛ. БУКОВИНСЬКІЙ, 62 У ЧЕРНІВЦЯХ

Проектом передбачається комплекс заходів з благоустрою території, влаштування майданчиків для відпочинку із ґрунтовим та травмобезпечним покриттям, озеленення і освітлення прилеглої території. До комплексу заходів по благоустрою території проектом передбачається встановлення тротуару, заїздів-пандусів для МГН на територію, влаштування гостьових автостоянок, виділення майданчика для встановлення сміттєзбірних контейнерів, влаштування дитячих майданчиків, та освітлення прилеглої території. При проектуванні благоустрою врахована необхідність у забезпеченні ділянки озелененням. Передбачені рекреаційні зони у вигляді територій відпочинку дорослих і дітей, які обладнані лавицями, ігровими малими архітектурними формами, тренажерами для заняття спортом та ін. Ділянка двору замощена різноманітними матеріалами, що забезпечує кращу взаємодію людини з навколишнім середовищем та наближає його до природнього. Одним з основних елементів благоустрою є інтерактивна зона, обладнана, окрім тактильного мощення, світловими елементами, які при взаємодії людини з поверхнею активуються та створюють ефект присутності, тим самим запрошуючи відвідувачів. Також на ділянці передбачено влаштування фонтану в сучасному стилі. Благоустрій прибудинкової території (ділянки), у тому числі конструкція мощення, організація озеленення, розташування малих форм, забезпечує безпечне пересування пішоходів, можливість руху і розвороту транспорту. Запроектовані житлові будинки складаються з чотирнадцяти односекційних блоків. Будівлі шести, восьми та десяти поверхові. Під блоками та внутрішнім двором розміщений паркінг в два рівні. Вхід в житловий комплекс проходить через хол Блоку 1. В Блоці 1 розмішений заклад громадського харчування на 25 посадочних місць та торговий зал (непродовольчих товарів). В блоці 2 розмішений вбудований дитячий садок тимчасового перебування дітей (до 4 годин). В Блоці 13,14 розміщені торгові зали. У всіх Блоках розміщені одно рівневі житлові квартири. В Блоці 9 на верхніх поверхах розміщені дворівневі квартири. Об'ємно-планувальними рішеннями в будинку передбачено 1-о, 2-о, 3-ох, 5-и кімнатні квартири.

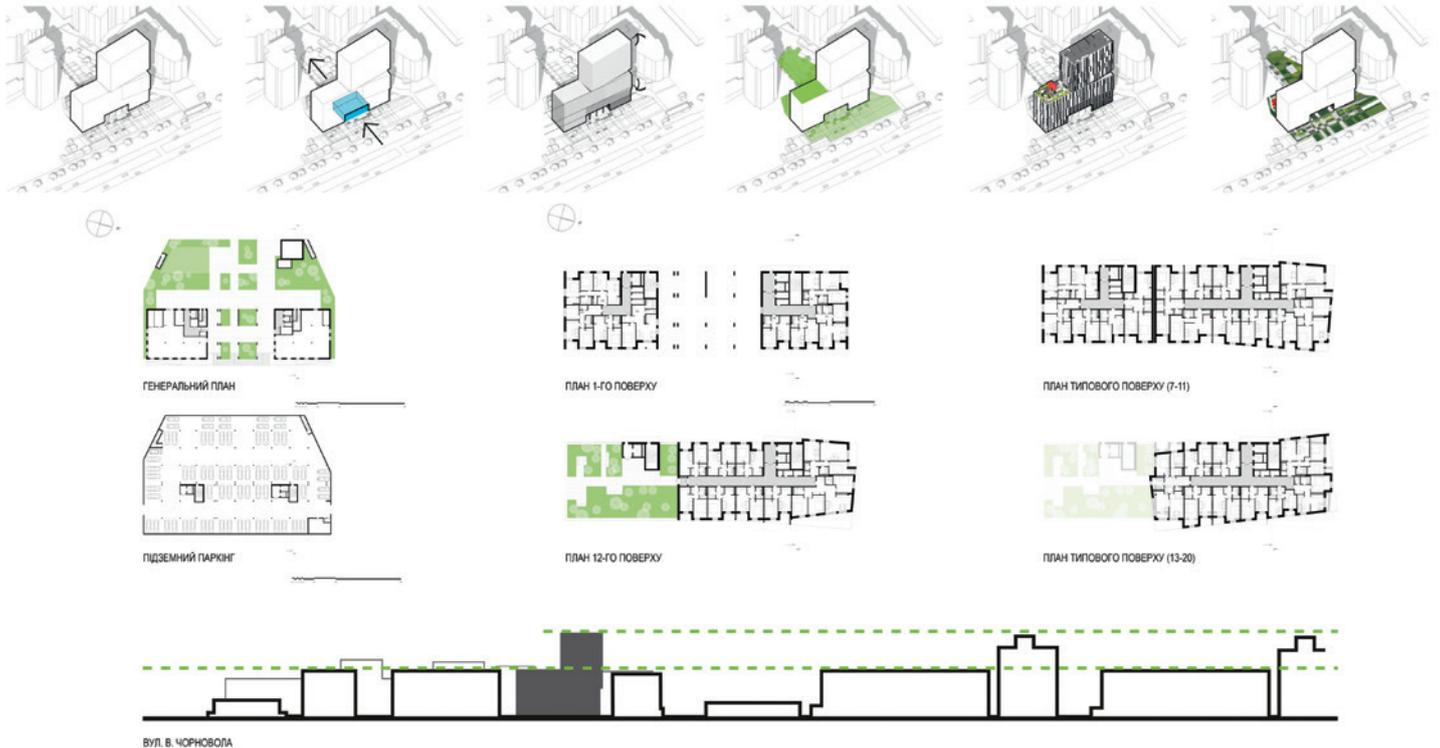
ЖК-сіті у Львові

Олександр Беценко, Віталій Квич, Павло Петрич

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Багатоповерхові житлові будинки / Реалізація»

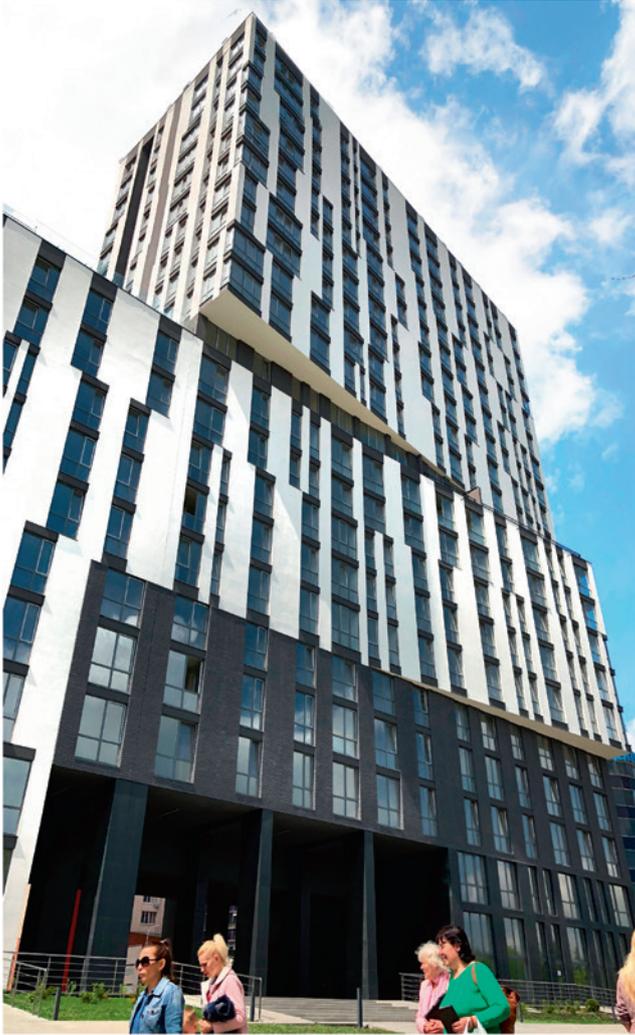
ЖИТЛОВИЙ КОМПЛЕКС «СІТІ» ПО ВУЛ. ЧОРНОВОЛА, 69 У ЛЬВОВІ

"Архітектура повинна відповідати ускладненому світовідчуттю сучасної людини..."

Рем Колхас

Основна ідея проекту — не переривати пішохідний зв'язок між житловим масивом та парком "700 річчя Львова" і створити архітектуру, що зруйнує сприйняття будівлі як монотонної коробки. В рівні першого і другого поверхів споруда розбита на дві частини, що забезпечує наскрізний прохід та підсилює суспільний простір. У двір немає доступу для автомобілів. Під всією площею забудови влаштований підземний паркінг. Житлові поверхи та підземний паркінг розділяє перший поверх, в якому влаштовані приміщення громадського обслуговування. Споруда розбита по горизонталі на два блоки, верхній з яких повернутий відносно осі на кілька градусів, що створює цікаве архітектурне сприйняття будівлі. На 11-му поверсі влаштована експлуатована тераса з видом на місто та відпочинковою зоною для мешканців.

Місто трав у Львові

Віктор Зотов, Володимир Йосипчук, Олександр Беценко, Назар Шклянка
лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Багатоповерхові житлові будинки / Реалізація»
ЖИТЛОВИЙ КОМПЛЕКС «МІСТО ТРАВ» ПО ВУЛ. КУЛЬПАРКІВСЬКІЙ, 226-А У ЛЬВОВІ

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПЛАН КОМПЛЕКСУ

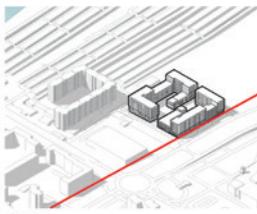
ПЛАН ПІДЗЕМНОГО ПАРКИНГУ

ПЛАН 4-ГО ПОВЕРХУ

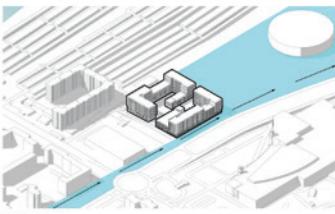
ПЛАН 8-ГО ПОВЕРХУ

Першу чергу житлового комплексу зведено в 2017 році. Комплекс з квартир, котрі стають доміvkами для активних жителів міста, розташовано на місці вільній від забудови ділянки поруч з міською магістраллю, торговим центром, аеропортом та парком. При проектуванні та реалізації було взято курс на активну імплементацію екологічних рішень та технологій.

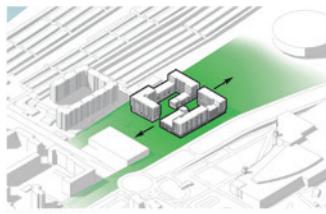
Двори житлового комплексу вільні від автомобілів, натомість під усією ділянкою розташований підземний паркінг. В'їзди в двори передбачені виключно для експлуатаційної та пожежної служб.

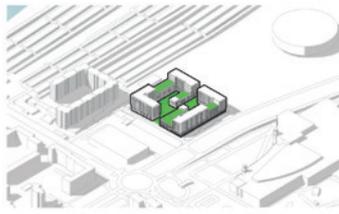
018 ЗНАХОДКА

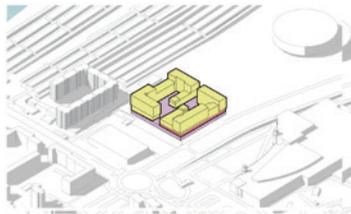
ГРОНДЗЬКИЙ ПРОСТІР

ПРОМЕНІВІ ЧЕРЕЗ КОМПЛЕКС

ОБ'ЄКТИВНІ ДАТІ ТА ЦЕЛІ ВІСНОВКІ КОМПЛЕКСУ

019

ЛІСЯНИЙ ПАРК

Республіка в Києві

Дмитро Васильєв, Олександр Попов, Катерина Оначук

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Багатоповерхові житлові будинки / Реалізація»

ЖИТЛОВИЙ КОМПЛЕКС «РЕСПУБЛІКА» ПО ВУЛ. ТЕРЕКІВСЬКІЙ, 4-А У КИЄВІ

Основні принципи забудови району: середня поверховість, квартальна забудова, розділення пішохідних зон і автотранспорту, закриті двори - відкриті вулиці. Квартали не класичні чотирикутні, а п'ятикутні, що формують трохи більш живий і непередбачуваний простір. Важливим завданням для нас було трансформувати об'єкт, будівництво якого було розпочато в 2012 році, в житловий комплекс комфорт класу, що відповідає вимогам і тенденціям сьогодення. Оскільки конструктивні рішення були вже частково реалізовані на будівельній ділянці, то необхідно було реалізувати свіжі віяння в плануваннях квартир з урахуванням раніше спланованих каркасів будівлі.

Архітектурні рішення:

Об'ємне рішення багатосекційного будинку із застосуванням різної поверховості візуально оживляє силует загальної забудови.

Піксельно-градієнтне колірне рішення фасаду надає легкого мерехтіння площині і збагачує поверхню, незважаючи на те, що це просто штукатурка з фарбуванням.

Проектом ландшафтного дизайну на ділянках внутрішніх дворів ми створили природне середовище з криволінійними лініями в основі, змінним рельєфом і насипними пагорбами. У публічних зонах благоустрій більш стриманий, зелень мінімалістична.

Площі перших поверхів розділені функціонально під комерційні потреби і під потреби жителів комплексу - колясочні і кімнати для зберігання.

Варіанти вирішення скління квартир від підлоги до стелі, так і з підвіконням 40 см і 70 см дозволяють робити максимально панорамне вікно, зберігаючи можливість установки батарей опалення.

Лунь у Пташиному гнізді

Оксана Шумелга, Катерина Олійник

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Малоповерхові житлові будинки / Проект»

ПРОЕКТ САДИБИ «ЛУНЬ» В ПОСЕЛЕННІ «ПТАШИНЕ ГНІЗДО»

Наша ділянка на проектування природно оточена зеленню - це ліс, кущі, очерет, водойми. Територія поселення розташована поруч із пташиним заповідником. Розуміючи всю відповідальність перед місцем та майбутніми мешканцями, важливим для нас було зберегти це середовище (флора і фауна) та інтегрувати майбутню архітектуру з інфраструктурою в існуюче оточення, не нашкодивши навколишньому середовищу. Ретельно підбираючи матеріали, ми зупинились на тих, які не будуть чужими цій місцевості. Враховуючи ці моменти, ми назвали майбутнє поселення "ПТАШИНЕ ГНІЗДО" або "BIRD NEST". Відтак з'явилися декілька приватних садіб: КРИЖЕНЬ, ЛУНЬ, ПОВЗИК, та інші. Які мають свої різновиди. Назва садіб не випадкова. Кожен будинок має назву птаха, який живе у цій місцевості. Перша пташка - "Лунь". "Луні". Це птахи відкритих просторів. Вони мешкають на полях, луках, болотах, у степах. Гніздяться по всій території України. Свої гнізда-домівки будують зі стебел і листя очерету, рогозу та гілок." Садиба "Лунь" - однорідний житловий будинок на півтора поверхи (перший і мансарда). Кількість житлових кімнат: 3 Житлова площа: 102 м² Загальна площа: 260 м² В поселенні є 173 садиби, а 60 серед них садиба Лунь . Перший поверх - це відкритий простір з другим світлом. На мансардному поверсі розташована частина великої вітальня з панорамним вікном, а також бібліотека. В інтер'єрі ми використали поєднання білого, світлого дерева і зелені, для того, щоб створити відчуття домашнього затишку. Колони декоровані інтерпретованим візерунком з української вишиванки Київського регіону. Територія поселення складає понад 32 га, садиби ми розміщували відносно поверховості. Відтак в центрі в нас зосереджені 1,5 та 2,5 - поверхові будинки, на окраїнах ж - одно та півтора поверхові.

1.5 Садба Альп - житловий будинок на одній поверхні + мансарда
Площа: 1,5
Кількість житлових кімнат: 3
Житлова площа: 100 м²
Загальна площа: 240 м²

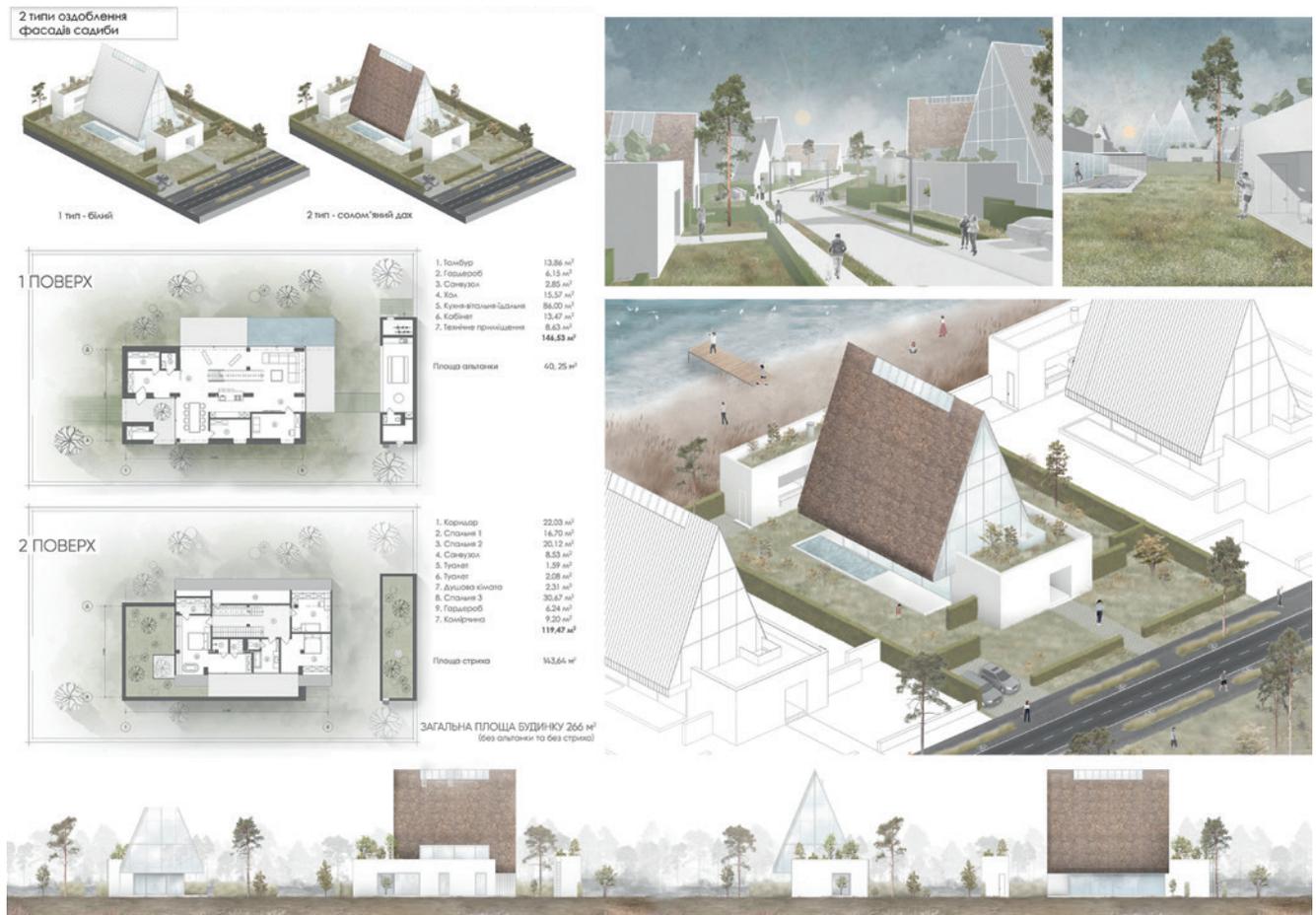
Крижень у Пташиному гнізді

Оксана Шумелга, Катерина Олійник, Володимир Возняк

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Малоповерхові житлові будинки / Проект»

ПРОЕКТ САДИБИ «КРИЖЕЇ» В ПОСЕЛЕННІ «ПТАШИНЕ ГНІЗДО»

Друга пташка - "Крижень".

"Крижень" населяє найрізноманітніші внутрішні водойми і трапляється майже всюди. Його можна побачити на озерах, на берегах спокійних рівнинних річок, на болотах, заплавах луках, де він найчастіше і гніздиться."

Садиба "Крижень" - однорідний житловий будинок на два з половиною поверхи (два поверхи і стрих). Кількість житлових кімнат: 3+кабінет. Житлова площа: 139,6 м²
Загальна площа: 266 м²

В поселенні є 173 садиби, а 33 серед них садиба "Крижень".

Перший поверх - це відкритий простір, тут знаходяться вітальня, кухня, їдальня, кабінет та набір господарських приміщень. Другий поверх - це спальний блок з гардеробами, санвузлами та сходи на стрих. В інтер'єрі ми використали поєднання білого, світлого дерева і зелені, для того, щоб створити відчуття домашнього затишку.

Територія поселення складає понад 32 га, садиби ми розміщували відносно поверховості. Відтак в центрі в нас зосереджені 1,5 та 2,5 - поверхові будинки, на окраїнах ж - одно та півтора поверхові.

Із північної сторони знаходиться ландшафтна зона - це територія парку, зона тихого відпочинку та прогулянок. Місце для відпочинку та рекреації мешканців.

Наше поселення "BIRD NEST" не є тимчасовим проектом. Це стосується не тільки матеріалів, а й концепції. Створити родинне гніздо, куди б люди завжди могли і хотіли повертатись - було нашою метою, а дерево по центру кожної садиби є символом цієї ідеї.

2.5 Садина Крижень - житловий будинок на два поверхи + стріх

Площа: 2.5
Кількість житлових кімнат: 3 + кабінет
Житлова площа: 139.6 м²
З'єднана площа: 266 м²

Рівер-Парк бугь-де

Олена Пряко

лауреат огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Малоповерхові житлові будинки / Проект»

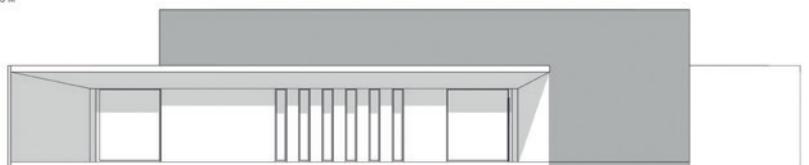
ПРОЕКТ ЖИТЛОВОГО БУДИНКУ «РІВЕР ПАРК»

Експлікація приміщень:

1. Хол (9 м²)
1. Коридор (25,29 м²)
2. Гардероб при вході (4,11 м²)
3. Кухня-вітальня (89,95 м²)
4. Кухня (10,00 м²)
5. Коридор (4,09 м²)
6. Спальня (24,84 м²)
7. Гардероб (10,10 м²)
8. Ванна (10,10 м²)
9. Коридор (5,79 м²)
10. Санвузол (5,80 м²)
11. Котельня (8,51 м²)
12. Дитяча кімната (21,79 м²)
13. Коридор (3,53 м²)
14. Дитяча кімната (23,86 м²)

Загальна площа - 247,76 м²

Цей будинок спроектований для місця, де ще залишилася частинка природи. Будинок «внирює» з щільної котеджної забудови на край просторого степу, окресленого соснами, вздовж маленької річки.

Структура будинку складається з трьох блоків. Центральний – високий та масивний - є порталом, який збирає на собі весь дім. Завдяки йому бічні просторі скляні частини пов'язані вєдино. Портал здійснює зв'язок із зовнішнім простором, через нього пролягають всі основні шляхи руху.

Будинок схожий на птаха.

Він дарує своїм господарям свободу, відчуття польоту та нескінченний зв'язок з природою.

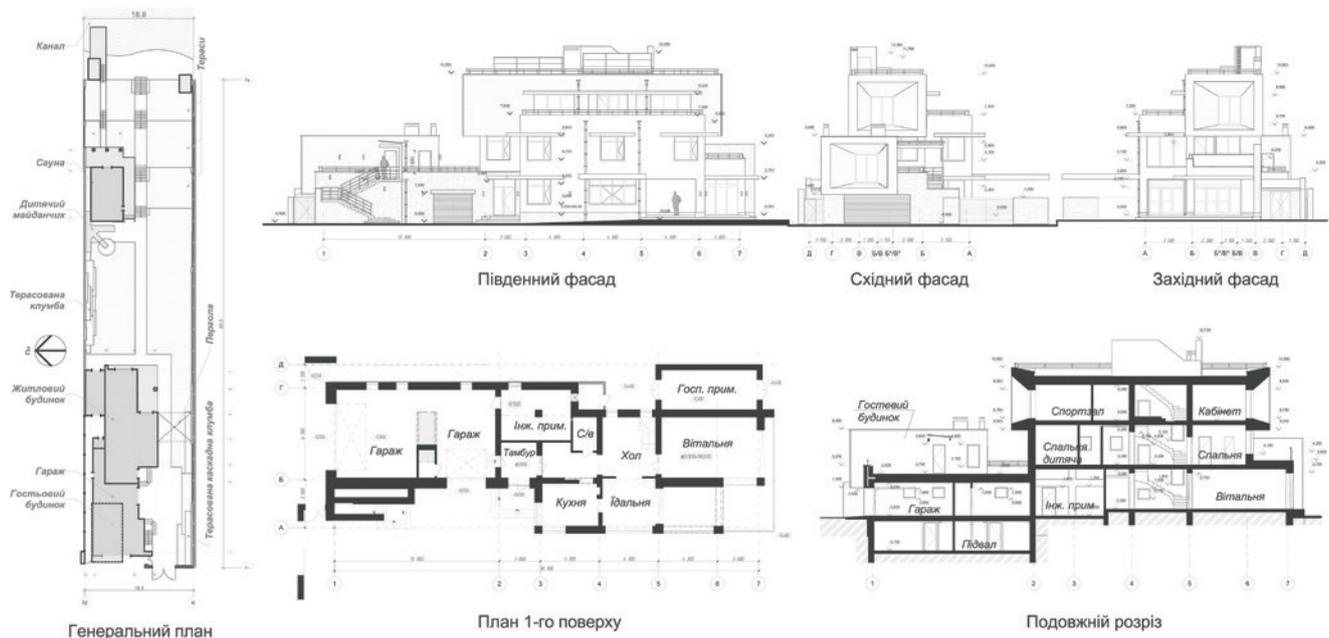
У каналу в Лебедівці

Сергій Швець-Машкара, Сергій Коваленко, Анна Джулай

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Малоповерхові житлові будинки / Реалізація»

ПРИВАТНИЙ КОТЕДЖ НА БЕРЕЗІ КАНАЛА В ЛЕБЕДІВЦІ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Для будівництва своєї заміської резиденції Замовник обрав ділянку на березі обвідного каналу Київського водосховища. Майданчик для зведення комплексу споруд в складі самого житлового будинку на шість осіб, гаража на три автомобілі, гостьового будинку на дві особи, господарчої будівлі, дитячого майданчика, оздоровчого блока із сауною, альтанки та пірса має площу 0,15 га і розміри 18,5 x 83,5 м. Ділянка має чітку меридіональну орієнтацію та спокійний рельєф. Видовжена із заходу на схід, де й завершується схилом висотою 6.0 м, що спускається до пляжу.

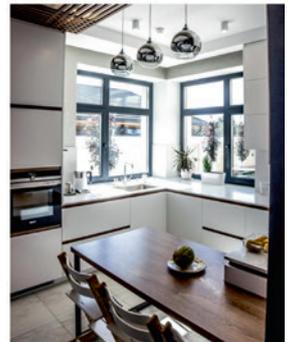
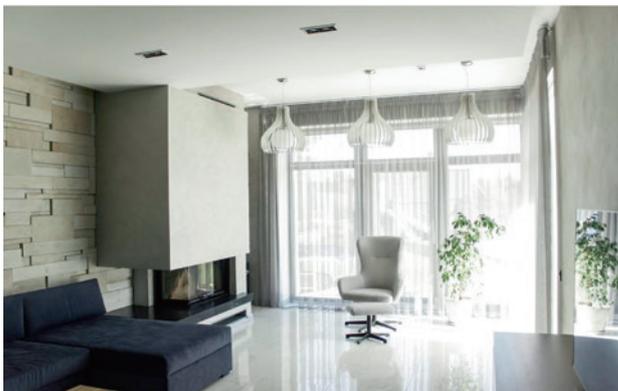
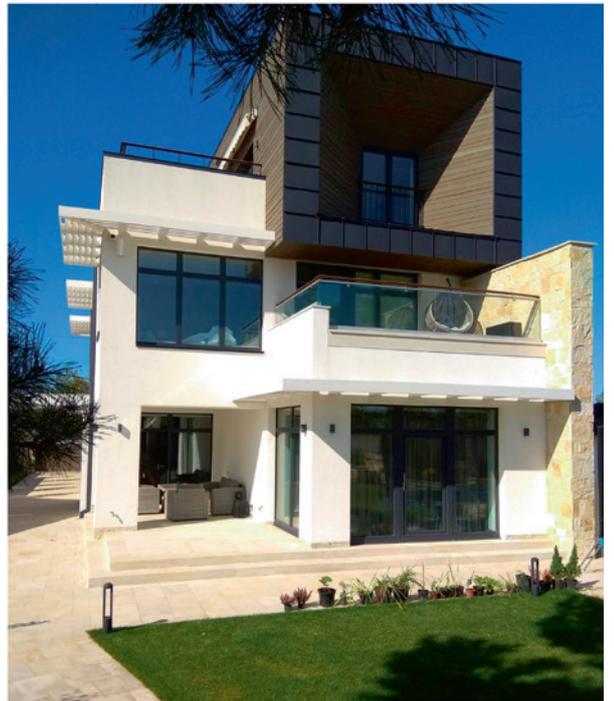
Головною ідеєю як генплану в цілому, так і планувальної композиції для споруд, було прийнято мотив підкресленої видовженості усіх об'єктів проектування по вісі схід-захід. Таким чином об'ємно - просторове сприйняття комплексу з активним каскадним, розвернутим до сонця різнорівневим силуетом набуло динамічності та певного драматизму але водночас створило відчуття внутрішньої гармонії, а також акцентувало цілісність та довершеність ансамблю садиби в цілому. Контрастна кольорова гамма та текстури натуральних матеріалів в опорядженні фасадів та інтер'єрів також підпорядковуються загальній ідеї створення досконалого і виразного життєвого простору. Житловий будинок з габаритними розмірами 28.0x10.5x11.0 м і корисною площею 460.0 м.кв. поділено на два блоки: господарчий - з підвалом, гаражем та гостьовим будиночком та житловий, в якому центром композиції є кількаповерховий хол з тримаршевими сходами, що виводять на плоску експлуатовану покрівлю, з якої відкривається незабутня панорама із силуетом Києва на обрії. Розлогі тераси основних кімнат та кутове освітлення майже всіх приміщень разом із притіненістю перголами додають значної комфортності проживання для мешканців, а фасадам - незвичайного характеру.

Анфіладна планувальна структура першого поверху передбачає навіть певний елемент театральності, коли нанизані на одну вісь приміщення за приміщенням що крізь великі, до стелі, дверні отвори, наполегливо ведуть глядача на схід, у відкритий простір в напрямку водної поверхні, що відкривається все ширше і привабливіше. На другому поверсі, навколо сходового холу, спальні розташовано немов би віялом в бік сонця. Натомість до північної, майже глухої стіни, примикають санвузли, гардеробні та господарче приміщення. Третій поверх відведено для сімейної спортзони та кабінета господаря.

Фундаменти будинку збірні, бетонні. Стіни - цегляне мурування. Перекриття - круглопустотні з/б панелі. Перемички - монолітні, з/б.

Проектування - початок 02.2016 р., завершення - 12.2018 р.

Будівництво - початок 09. 2016р., завершення - 02.2020 р.

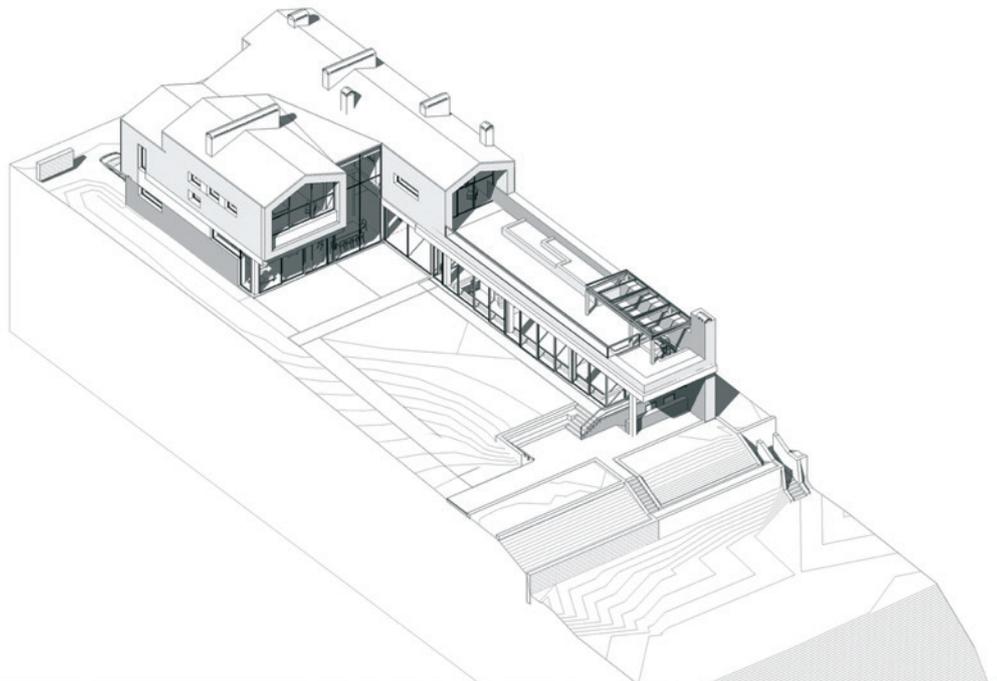
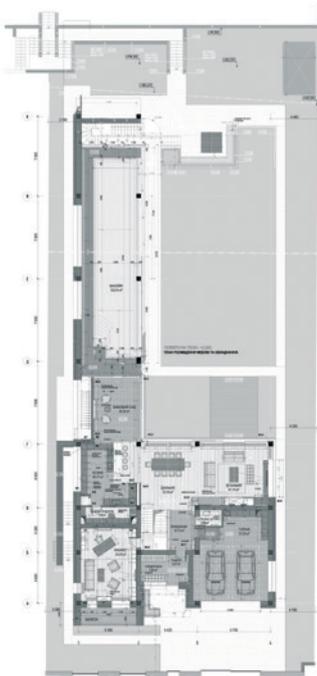
Тераси під Києвом

Андрій Миргородський, Дмитро Чопенко, Ірина Маєтна

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Малоповерхові житлові будинки / Реалізація»

ЖИТЛОВИЙ БУДИНОК ІЗ ЗЕЛЕНОЮ ТЕРАСОЮ У КИЄВІ

Ідея проекту - засобами архітектури створити житлове середовище, в якому краса всіх панорам природного оточення зі сторони річки проникала би в структуру садибного будинку. Проектні рішення дозволяють створити на покрівлі сад, доповнити композиціями із дерев, квітників, кам'яних структур, аллей, місцями відпочинку. Результатом роботи є створення унікального житлового будинку, збудованого за новими технологіями з компенсацією природі зеленою покрівлею за використану частину ділянки під будівлю.

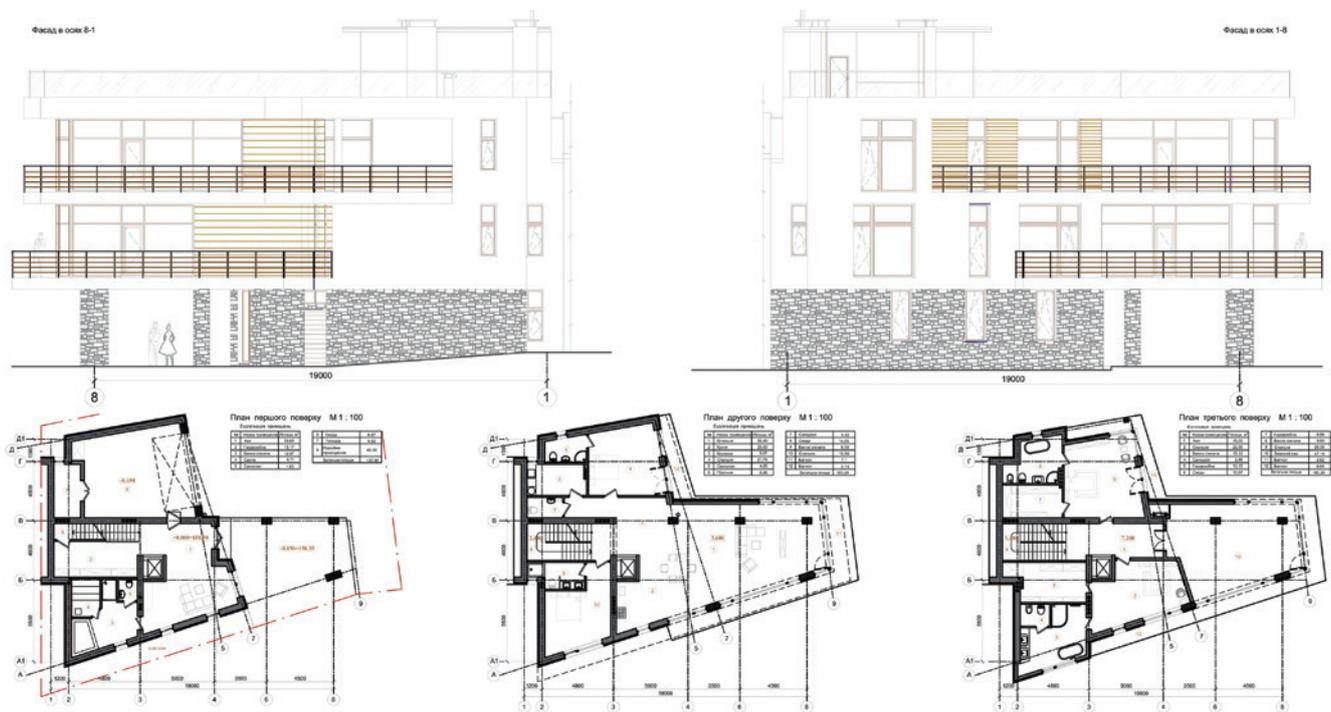
Десь у київському провулку

Володимир Єгоров, Ольга Краснополська, Світлана Єгорова

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Малоповерхові житлові будинки / Реалізація»

«БУДИНОК У ПРОВУЛКУ», ПЕЧЕРСЬКИЙ РАЙОН КИЄВА

Житловий будинок побудований в місті Києві.

Ділянка, площею 0,04 га, розташована в Печерському районі міста. Рельєф ділянки складний, з перепадом висот в два метри.

Будинок має три поверхи та експлуатовану покрівлю на даху. Загальна площа будинку 485 квадратних метри.

На першому поверсі розміщений хол з просторою гардеробною, ванна кімната з сауною та допоміжні приміщення. Другий поверх складається з двох частин:

загального користування та приватного. До частини загального користування відносяться кухня з їдальнею та вітальня. Вітальня з трьох сторін оточена панорамними вікнами, це дозволяє насолоджуватись краєвидами навколо. До приватної частини входять дві спальні з ванними кімнатами та гардеробною.

На третьому поверсі розміщені спальні для дітей з ванними кімнатами та гардеробними. Також на третьому поверсі є зимовий сад для загального відпочинку.

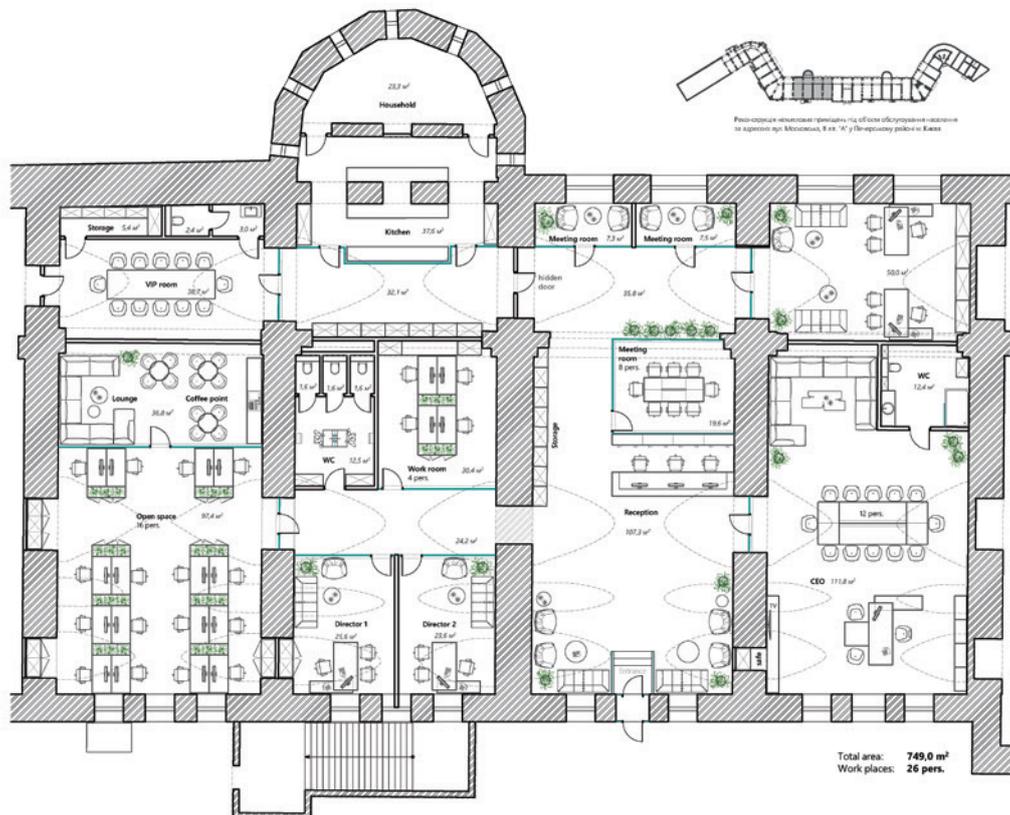
На експлуатованій покрівлі розміщена зона відпочинку та дитячий майданчик.

Московський ай-ті-хуб

Олександр Примачок, Дмитро Свінцов, Ельфяг Каразаге
лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Інтер'єр / Проект»
ПРОЕКТ ІНТЕР'ЄРІВ «IT HUB» ПО ВУЛ. МОСКОВСЬКА, 8 У КИЄВІ

Проект офісу, що розташований в пам'ятці історії та містобудування національного значення XVIII-XIX століття, відзначається делікатним ставленням до історичної спадщини – реставрацією цегляних склепін та арок. Унікальністю об'єкту є використання великої кількості металу у вигляді декоративних металевих панелей на стінах, великої кількості ковки, підлоги інкрустованої металом. Також у інтер'єрі використано меблі розроблені під індивідуальне замовлення. Прикрасою простору є ексклюзивні люстри виготовлені з муранського скла.

Відкриті інженерні комунікації та металеві панелі гармонійно співіснують із арокними просемами із розчищеної та відреставрованої цегли. Для зонування офісу використані скляні перегородки, що не порушують цілісності сприйняття приміщення. Особливої атмосфери додає художнє освітлення, що проявляє декоративні властивості склепінчастого простору.

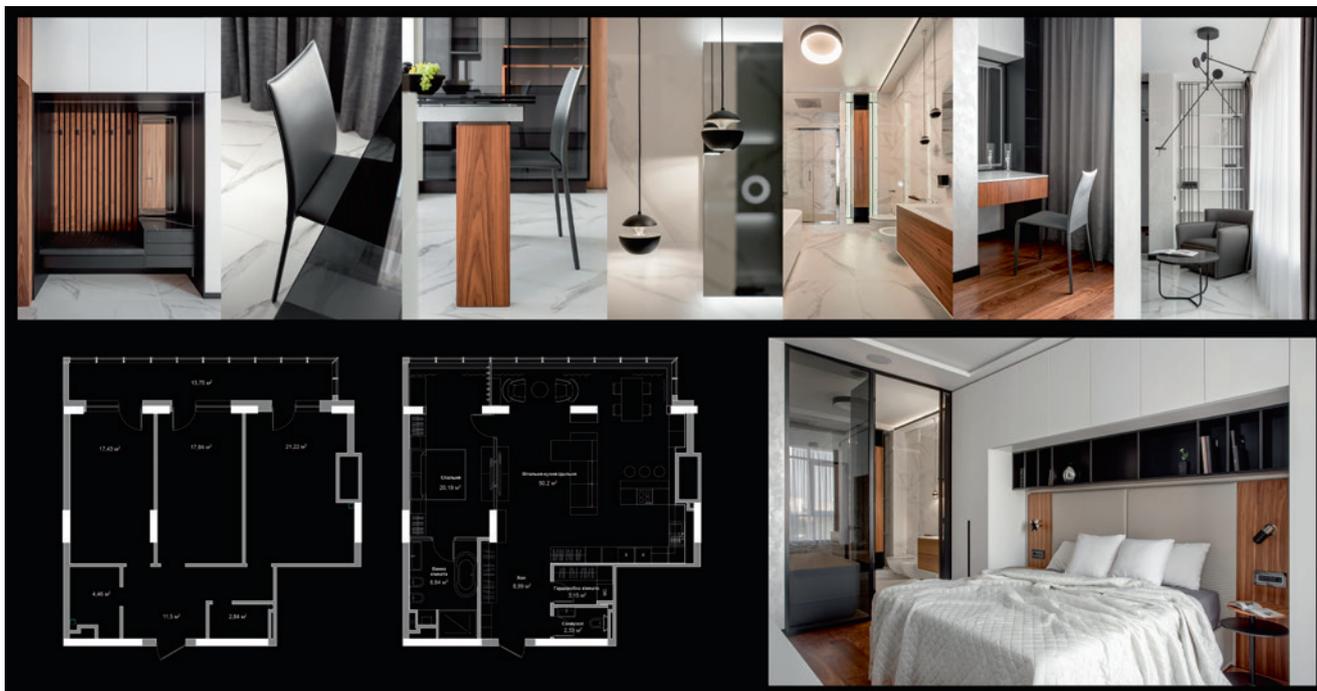
Інтер'єри Жакс-Апартмент

Вікторія Бахова, Ганна Гуріна, Олена Мазніченко

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Інтер'єр / Проект»

ПРОЕКТ ІНТЕР'ЄРІВ «JACKS APARTMENT»

Дизайн квартири розроблявся, як комерційний проект. Квартира знаходиться у центрі Києва.

Головна ідея — відповідність вимогам часу та ритмам життя у столиці. Створити простір сучасний, зручний та лаконічний — зрозуміле завдання, але вимагає уваги до кожної деталі. Лоджію, уздовж всієї квартири, вирішили приєднати до внутрішнього простору. Вітальню об'єднали з кухнею та їдальнею. Скляні стіни відділили спальню від ванної та вітальні. Горіхові поверхні додають тепла в черно-білу колірну гамму.

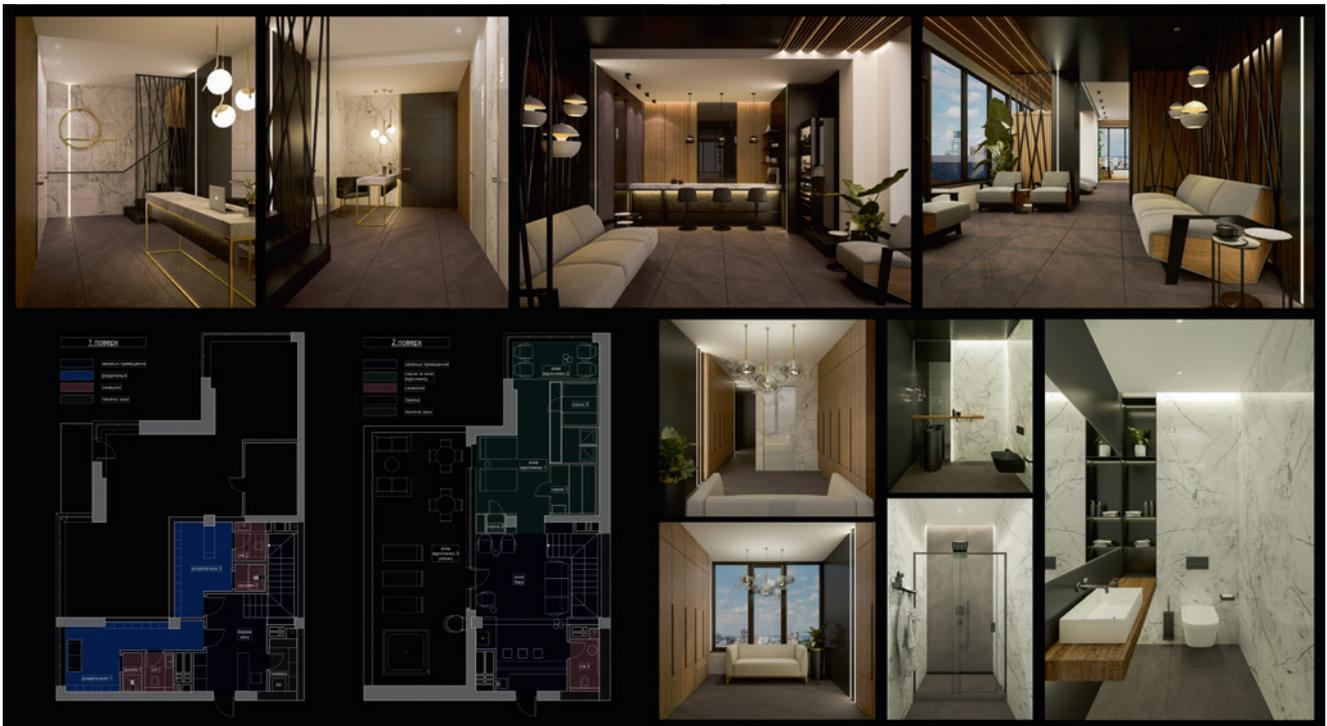
У центрі кімнати розташований диван італійської фірми CTS, він відповідає за зонування головної кімнати. Композиція кухонних меблів, італійської фірми CEZAR, дозволила корисно використати кухонний простір. Основне освітлення вирішено із застосуванням освітлювальних приладів VIBIA і GROK.

СПА на даху

Вікторія Бахова, Катерина Бахова, Бета Морено, Олена Мазніченко
лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Інтер'єр / Проект»
ПРОЕКТ ІНТЕР'ЄРІВ «SPA НА ДАХУ»

Проект внутрішнього простору SPA розроблявся для спільного користування мешканцями київської новобудови. Оздоровлення та відновлення організму людини має велике значення в умовах великого міста. Ми хотіли створити затишне місце для релаксації, де можна в приємній атмосфері відпочити в сауні та випити запашного чаю. Приміщення SPA розташовано в пентхаузі та має велику терасу, яка буде використовуватися в теплу пору року. Гарний краєвид на місто налаштує на медитацію.

Техніко – економічні показники: Загальна площа — 126 м², Проектування — 2019 р,

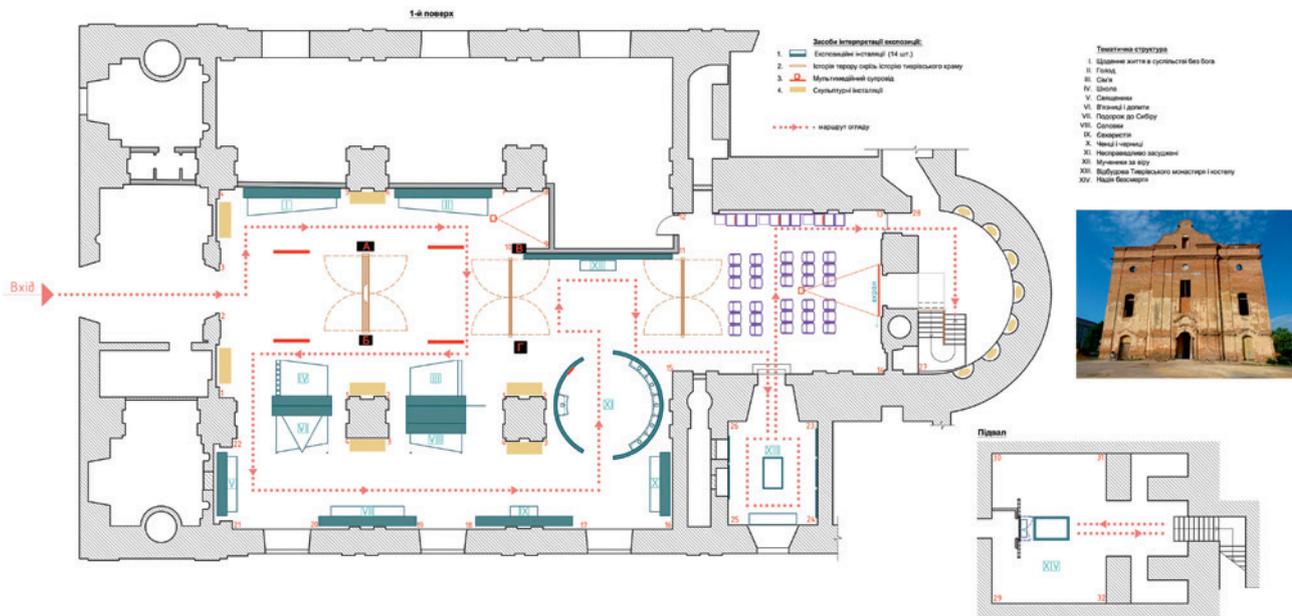
Меморіал мучеників віри у Тиврові

Олександр Антонєць, Олег Кохан, Олексій Антонєць

лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Інтер'єр / Реалізація»

МЕМОРАЛ МУЧЕНИКІВ ЗА ВІРУ XX СТОЛІТТЯ, ТИВРІВ НА ВІННИЧИНІ

Меморіал розташований у знищеному храмі Святого Архангела Михаїла в місті Тиврів – 20 км від Вінниці, де 70 років тому впродовж декількох місяців комуністична влада закатувала більше 15 тисяч невинних людей. В 60-х роках XX століття домініканський комплекс було переобладнано під завод пластмасових виробів шляхом добудови трьох поверхів у внутрішньому просторі костелу. Принцип кольорової диференціації наочно демонструє конструктивні зміни внутрішнього простору сакральної будівлі.

Контраст білого кольору автентичних стін храму і чорного кольору радянського залізобетону має свідчити про історичну трагедію Тиврівського храму, який покликаний стати символом загальноукраїнської трагедії церкви у XX столітті.

Провідна ідея дизайну в тому, щоб елементи експозиції коректно увійшли до Храму. Експозиція виконана, як паралельна реальність, яка увійшла до інтер'єрного простору Храму на правах запрошеного гостя, щоби разом з архітектурою Костелу також нести свідчення про трагічну історію Церкви. Чотирнадцять експозиційних комплексів символізують чотирнадцять стоянь – це така хресна дорога на наших землях, яка є прообразом хресної дороги Ісуса Христа.

Кожний комплекс має індивідуальне рішення. Конструкції подіумів та стендів, тексти зі свідченнями, вітрини з експонатами на релігійну тематику стали результатом єдиної стилістичної програми. Активно використані сучасні мультимедійні технології: екрани та проектори, які транслюють історичні хроніки, аудіо-ефекти, світлова програма до кожного інсталяційного комплексу, інтерактивні монітори для перегляду тематичного матеріалу та запису свідчень людей.

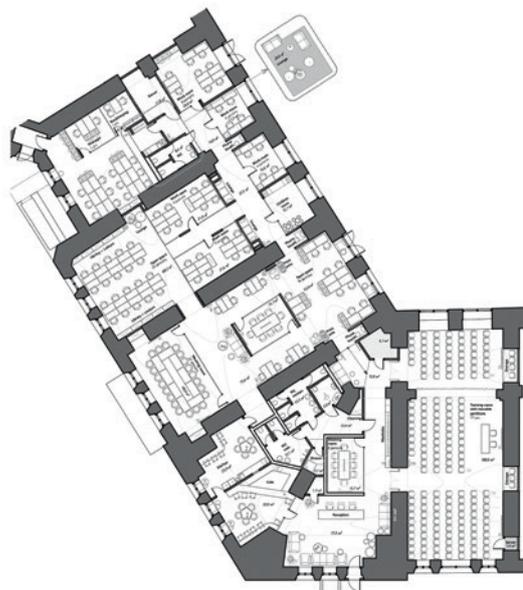
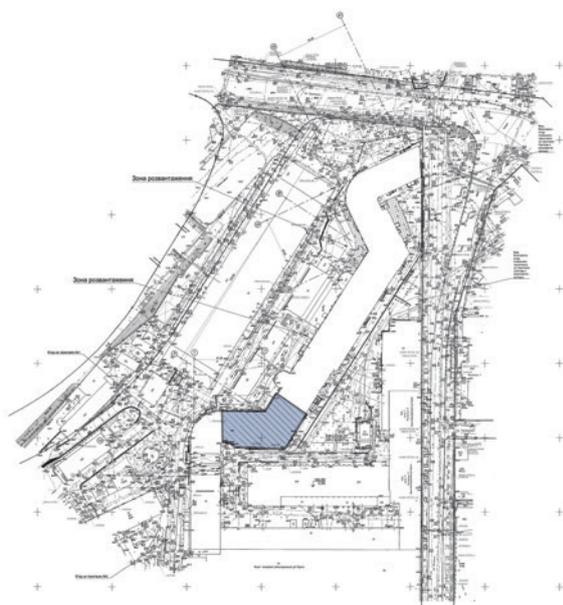

Освіторія-Хуб на Печерську

Олександр Примачок, Любов Примачок, Владислав Брововський
лауреати огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Інтер'єр / Реалізація»

ІНТЕР'ЄР «ОСВІТОРІЯ ХАБ» ПО ВУЛ. МОСКОВСЬКА, 2 У КИЄВІ

Основна ідея дизайну інтер'єру «Освіторія ХАБ» – об'єднати історію та інновації. І першим викликом стала адаптація історичної споруди, зведеної у XVIII ст., під розміщення коворкінгу і офісу організації, основним профілем якої є інновації в освіті. При цьому простір мав бути яскравим, незабутнім, що спонукає до спілкування та формує затишну ненав'язливу атмосферу.

Склепінчаста структура приміщення стала причиною обмеження по навантаженнях, складності в прокладанні інженерних мереж і жорсткі рамки у планувальних рішеннях.

При цьому сам простір, після розчищення від подальших нашарувань, досить виразний і самодостатній, тому нам хотілося максимально виявити шарм історичної спадщини. З цієї причини вирішено було залишити відкриті склепіння з цегляної кладки в її, практично, первозданному вигляді. Таким чином меблі, оздоблення, скляні перегородки вирівнялися на позначці +2,400 м, а приховане підсвічування, спрямоване вгору ще більше підкреслює автентичність приміщення.

При розробці дизайну ми закладали можливість вибору різноманітних сценаріїв роботи, тому присутні окремі офіси, орен-спасе, невеликі ніші для приватних телефонних дзвінків, кімнати для спілкування і зустрічей, проведення тренінгів та конференцій, дитяча кімната, і звичайно ж, низка технічних приміщень.

Комфорт роботи відображений в оптимальних умовах мікроклімату, освітленості, акустики, ергономіки і всього необхідного, що може знадобиться відвідувачам.

Креїтори, концептологи і дизайнери AVG Group, спираючись на європейський досвід створення коворкінгів, запропонували функціональне і естетичне оформлення простору, здатне задовольнити найвибагливіші запити для навчання і спілкування.

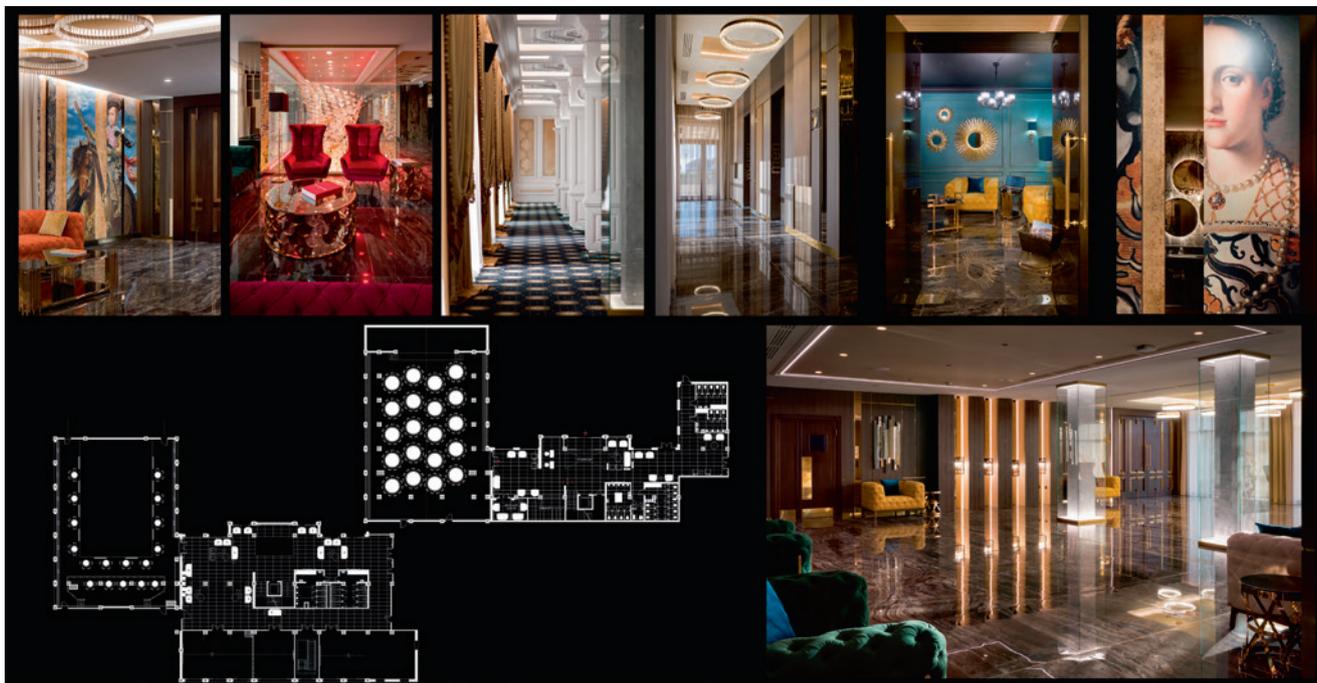
Шалет-Еквідес в Лісниках

Десятничук Анна

лауреат огляду-конкурсу НСАУ в номінації «Інтер'єр / Реалізація»

ІНТЕР'ЄР «CHALET EQUIDES» В ЛІСНИКАХ ПІД КИЄВОМ

Перед автором проєкту інтер'єра— архітектором Анною Десятничук, замовники поставили завдання побудувати елегантний, респектабельний багатофункціональний комплекс, який включає у себе конференцзал високого класу, ресторан, готельні номери. Акцент зроблено на багатофункціональності приміщення зали: це водночас зала для світських вечірок та затишний конференцзал з атмосферою поглинання в класичну музику, конференції, банкети, виставки, концерти... В залежності від заходу змінюється сценарій освітлення. Характер CHALET EQUIDES та його інтер'єр в першу чергу співзвучний самому статусу сучасного комплексу європейського рівня EQUIDES CLUB, власникам та відвідувачам. Комбінація розкішної класики та сучасних матеріалів є головним концептом проєкту. У новому просторі конференц залу CHALET EQUIDES зустрілися класика та бетон, технологія та мистецтво.

Ковзани та кьорлінг для України

Юрій Серьогін

До прийому зимових дитячих Олімпійських ігор на Закарпатті обласною адміністрацією та громадою Кольчино пропонується побудувати Палац спорту та культури для проведення змагань з хокею з шайбою, фігурного катання на ковзанах, шорт-треку та кьорлінгу.

Зважаючи на близькість міжнародної автотраси Київ–Чоп, гірськолижного комплексу «Синяк» (15 км), міст Мукачево (10 км), Ужгород (45 км) та Львів (260 км), звідки приїздитиме більшість глядачів, організатори впевнені, що всі 5000 глядацьких місць Палацу будуть заповнені на сто відсотків. Достатня кількість туристів завітає з Угорщини, Словаччини та Польщі. У складі палацу передбачено прес-центр, системи озвучення, освітлення, безпеки та міжнародних телетрансляцій. Після проведення змагань передбачено перепрофілювання деяких приміщень під потреби місцевої громади за рахунок трансформацій: 1) 20–30 % глядацьких місць трансформуються на тренувальні спортивні зали; 2) прес-центр перетворюється на догатові роздягальні та дитячу спортивну школу; 3) асиметричне розміщення глядацьких місць та можливість трансформації малої трибуни в естраду дозволить повноцінно використовувати 95 % місць для проведення конгресів, конференцій та гала-концертів.

Пропонується поступовий розвиток комплексу шляхом будівництва:

1. парку та променади вздовж річки Визниця;
2. готелів рівня 3 та 5 зірок;
3. ресторану для потреб усіх споруд комплексу;
4. бізнес-центру та казино при готелях;
5. спа-центру з аквапарком та відкритим басейном;
6. енергоблоку, створеного за новітніми енергозберігаючими технологіями;
7. паркінгу для гостей із сусідніх регіонів, станцій автосервісу, автомийки і автозаправки;
8. автобусної станції.

Палац спорту та культури у селищі Кольчино, архіт. Юрій Серьогін, проект, 2020

Фрістайл у Карпатах

Юрій Серьогін

Територія гірськолижного центру «Синяк» знайома мені дуже давно, неодноразово катався на його схилах, більше того, брав участь у розробці пропозицій для подальшого його розвитку. Я є фанатом-любителем гірських лиж, багато років вивчаю у природі гірськолижні курорти Карпат, Альп, Апенін. Мені подобається фрістайл, неодноразово із захопленням спостерігав за тренуваннями гірськолижників на альпійських схилах, саме тому взяв участь у конкурсі на проект спортивно-тренувального комплексу Freestyle в селищі Синяк.

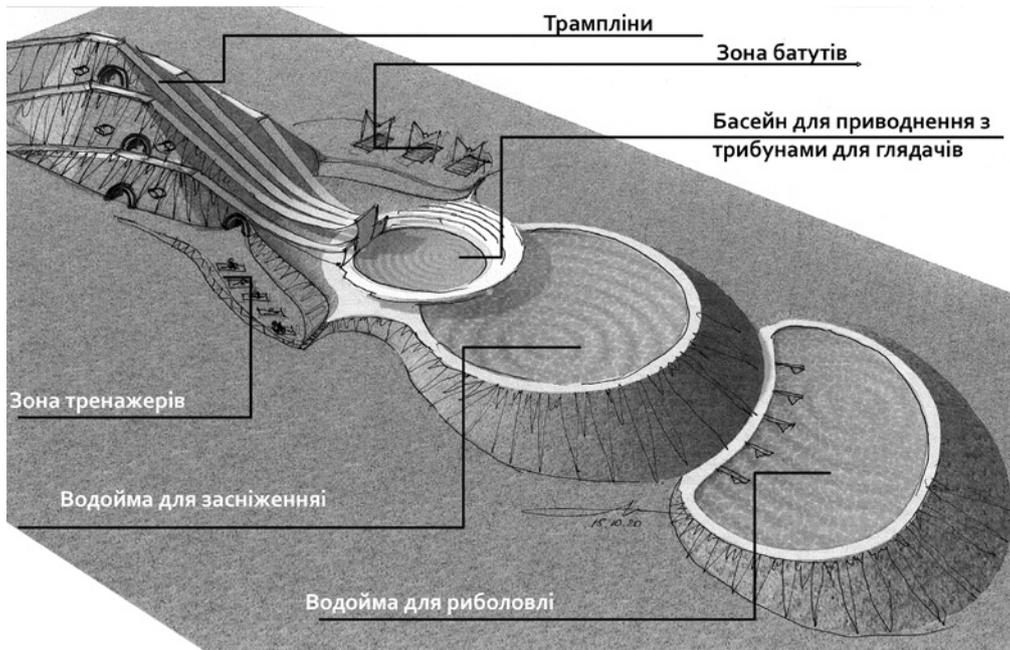
Враховуючи те, що цей технічно складний вид спорту ще й дуже травматичний, тренери та фахівці винаходять знаряддя, пристрої та споруди для безпечного навчання й підвищення кваліфікації спортсменів. І в Україні не пасуть задніх, саме тому передбачили розміщення такої бази на курорті Синяк, долина якого знаходиться в п'ятнадцятихвилинній доступності від Мукачево, залізниці та міжнародної автостраги. Позитивні фактори цього місця: чудова екологія, близькість до населених пунктів, наявність інфраструктури — нівелюються частію відсутністю снігу. Для сталого розвитку необхідно насамперед організувати штучне засніження схилів, тобто забезпечити наявність пристроїв засніження (снігові гармати, ретраки, плівки для зберігання снігу, техніка для створення довготривалого снігового покриву), організацію водоймищ для накопичення та зберігання води. Наявність потічку безпосередньо біля схилу сприяє накопиченню води. Таким чином комплекс зможе функціонувати при плюсових температурах.

Проектом першої (спортивної) черги біля існуючого бугельного витягу передбачається будівництво: трамплінів та гірок приземлення, одна з яких буде облаштована подушкою безпеки для тренувань на снігу; трамплінів та басейну приводнення; системи штучного засніження траси; каскаду водоймищ для системи засніження; спортивного готелю серії «Курінь».

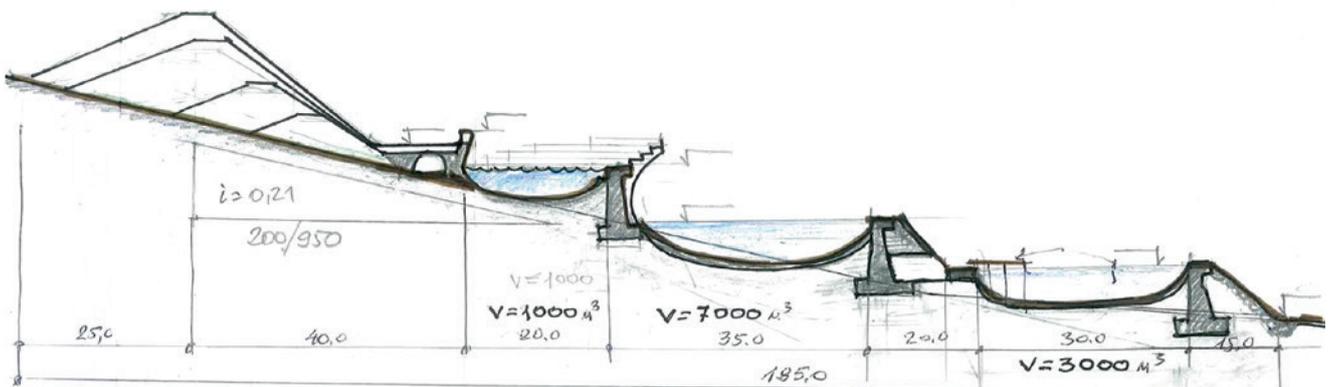
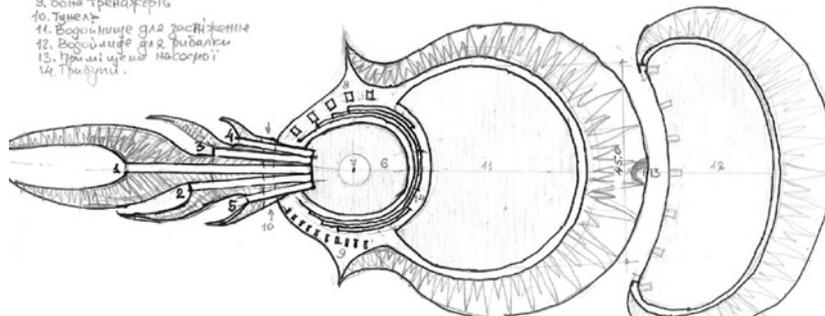
Автор дійшов висновку, що найраціональніше буде влаштувати три водойми, розташованих по схилу послідовно: басейн для приводнення стрибунів, основна водойма, що використовується для засніження при перших морозах та ставок для зариблення. Цю каскадну систему пропонується розмістити в нижній частині схилу в безлісному кармані.

Споруді надано органічних форм, що не контрастують з природним довкіллям, приваблюючи та милуючи погляд очманілих горожан. Навколо овального басейну приводнення зорганізовано глядний амфітеатр для спостерігання видовища привабливих фрістайлістів у купальних костюмах, які після карколомних запаморочливих піруетів приводнюються на повітряну бульбашку. Влітку на цій споруді зможуть тренуватися велосипедисти.

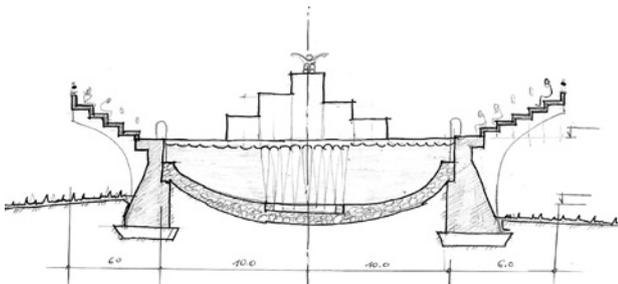
Комплекс складається з декількох трамплінів різної висоти і профілю та басейну приводнення овальної форми, розміщених на гірськолижному схилі. Трампліни сплановані таким чином щоб їх осі перетинались в центрі басейну, де передбачено обладнання для створення повітряної бульбашки, що пом'якшує приводнення спортсменів. Всі приміщення обслуговування спортсменів і технічного забезпечення розміщені всередині пагорба, на якому сплановані профілі трамплінів. Тобто створено умови для безпечних тренувань, економії ресурсів і матеріалів при будівництві

- 1,2,3,4,5. Стоби
6. Басейн приводнення
7. Покриття перушця
8. Зона батутів
9. Зона тренажерів
10. Тушел
11. Водойма для засніження
12. Водойма для рибалки
13. Площа підняття насосної
14. Трибуни

Комплекс фрістайлу «Файєрбол» в селищі Сияк, архіт. Юрій Серьогін, констр. Василь Гіссем, спортивний технолог Станіслав Кравчук (тренер збірної України), проектна пропозиція, 2020

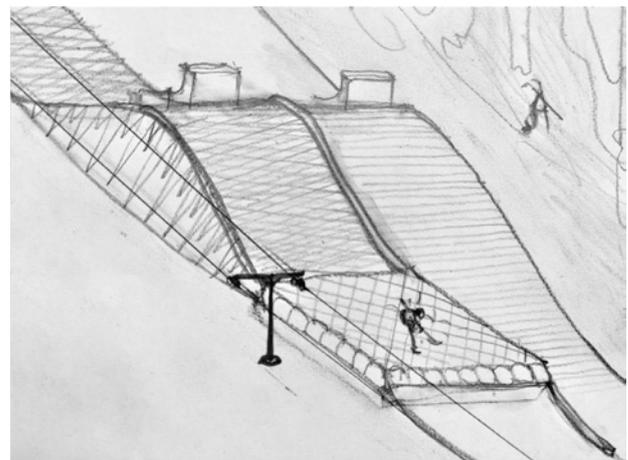
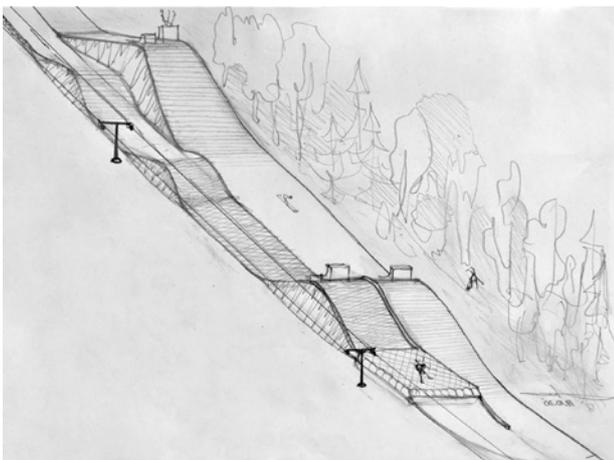
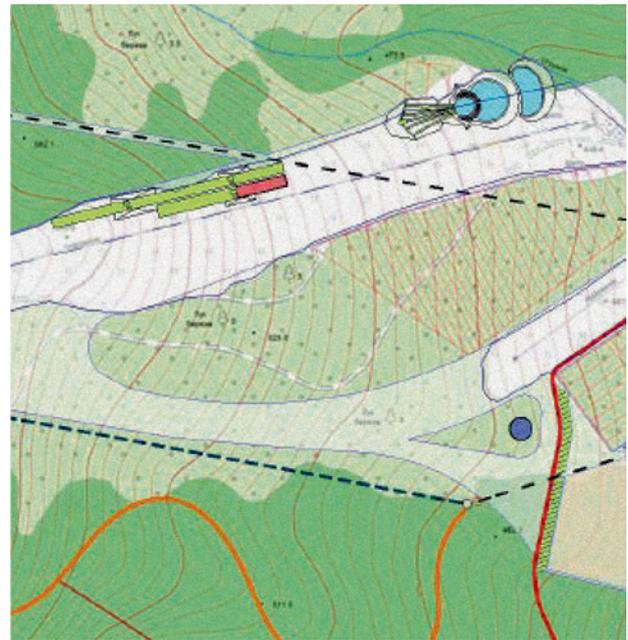
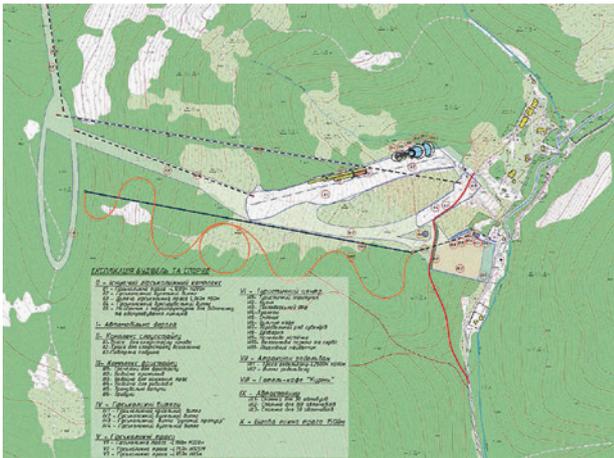

Фрістайл-комплекс «Файєрбол» в Сіянку, архіт. Юрій Серьогін, констр. Василь Гіссем

та експлуатації комплексу. Передбачено протизсувні фундаменти спеціального профілю, схили пагорбу закріплені георешітками, засіяними стійкою альпійською травосумішшю.

В літній сезон споруда використовується за прямим призначенням, узимку — вода з басейну використовується для засніження схилу. Підковоподібні греблі із скритими підпірними стінами захищаються ґрунтовою обваловкою, засипаються шаром рослинного ґрунта та закріплюються георешітками альпійським трав'яним

покривом. Аналогічним чином споруджується пагорб трамплінів. В пагорбі розташовані декілька поверхів з допоміжними приміщеннями (роздягальні, душові, с/в, інструкторські, кімната першої медичної допомоги, комори інвентарю, технічні приміщення для інженерного забезпечення споруди). По обидві боки від басейну приводнення заплановані майдани для тренажерів та батутів. Крім ґрунтової обваловки для утеплення приміщень передбачається шар стійкого утеплювача для підлоги, покриття та стін.

Фрістайл-комплекс «Файєрбол»: генеральний план та траса слоуп-стийл, архіт. Юрій Серьогін, констр. Василь Гіссем

В середній частині гырськолижного схилу пропонується розмістити так званий Park Slope Style для зимових тренувань на пагорбах зі столами вігриву та схилами для приземлення. На одному з таких схилів приземлення передбачена гумова подушка безпеки. Таким чином значно знижується ризик травмувань в учбово-тренувальному процесі. Грунтова обваловка пагорбів підсилюється сумішшю щебінки з піском та закріплюються георешітками з рослинним ґрунтом та альпійським трав'яним покривом. Аналогічним чином

споруджується пагорб трамплінів. Схили розгону та приземлення для гумової подушки безпеки пропонується додатково оснастити синтетичною решіткою ковзання для подовження часу експлуатації.

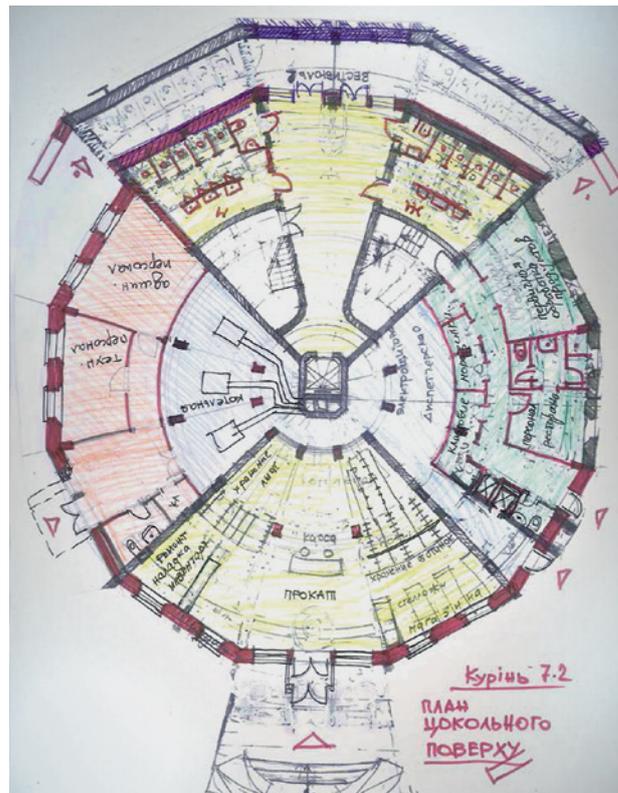
Міні-готель для розміщення спортсменів пропонується розмістити в зоні доступності на лижах до витягу. У складі готелю передбачені кафе-ресторан та учбове приміщення для теоретичної підготовки. В цокольному поверсі розміщується прокатний пункт спортивного інвентарю та громадська вбиральня. Спальні номери розташовані на другому та третьому поверхах. Для будівництва готелю пропонується використати нароби архітектурного бюро щодо гірськолижних готелів серії «Курінь», запроектованих на засадах зеленої архітектури. Курінь — старовинне українське житло, укриття максимуму людей при мінімальних тепловтратах та кількості будівельних матеріалів. Споруда (поз. 5) пристосована для розміщення на крутому рельєфі і розрахована для експлуатації в умовах гірського клімату. Економічно та виразно, тобто — архітектурно.

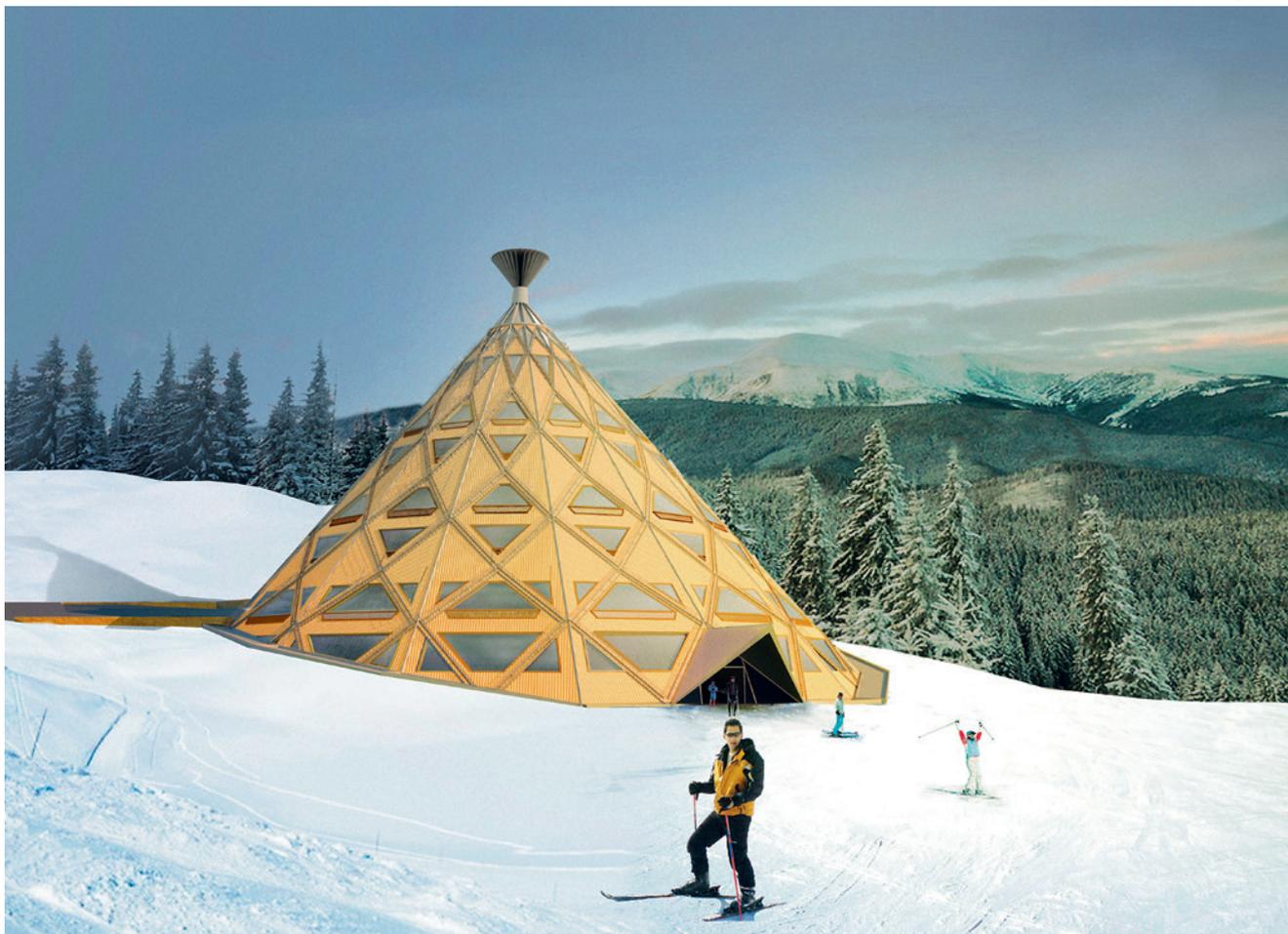
Форму у вигляді багатогранної піраміди обрано з міркувань:

- 1) мінімальної поверхні щодо тепловтрат;
- 2) максимальної адаптивності до кліматичних умов;
- 3) будівельної економічності.

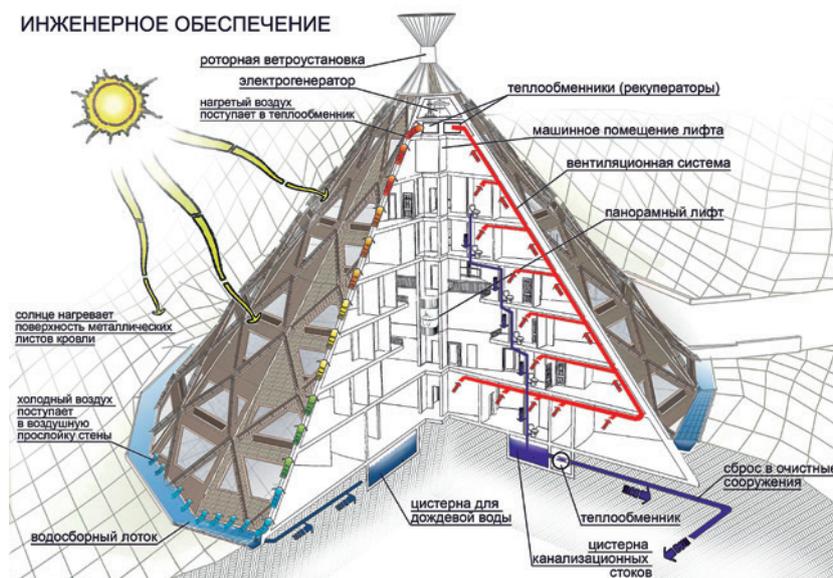
Назва «Курінь» акцентує застосування традиційної форми житла, насиченого сучасним інженерним обладнанням, енергозощаджуючими технологіями та матеріалами в поєднанні з використанням природних поновлюваних видів енергії.

На другу чергу запланована розбудова туристичної інфраструктури: центр обслуговування, готелі та бунгало, догатові витяги та траси (в тому числі бігові), snow-park, паркінги для авто і автобусів, споруди інженерного забезпечення. На перспективу передбачено розвиток курорту на вищих відмітках і погодження трас до 20 км.

ИНЖЕНЕРНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ

Міні-готель «Курінь», архіт. Юрій Серьогін, Ксенія Ковальчук

Запаморочливий Скайтоптор

Юрій Серьогін

До цього рішення мене спонукала зацікавленість у сучасних архітектурних витівках. Всім відома будівля в Гонконгу на узбережжі біля гавані у вигляді багатопалубного корабля, що покоїться на трьох хмарочосах одягнених у дзеркальне скло. Дуже цікава конструкція з басейнами, ресторанами іншими забавками на палубах «корабля»! Здається, ця ідея запала в голову та в око багатьом архітекторам та інвесторам. Нещодавно в ютубі з'явилась інформація про те, що в Шанхаї був запроектований та вже будується в закруті річки (на самому лобному місці) щось подібне: на шести житлових вертикалях покладено так званий горизонтальний хмарочос по формі закруту.

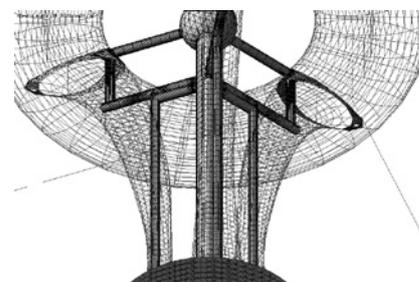
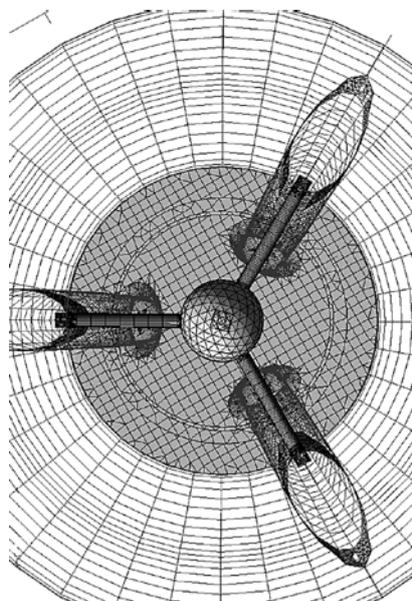
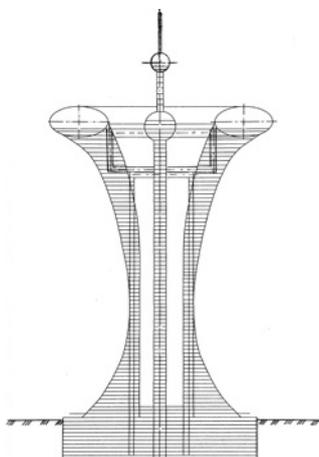
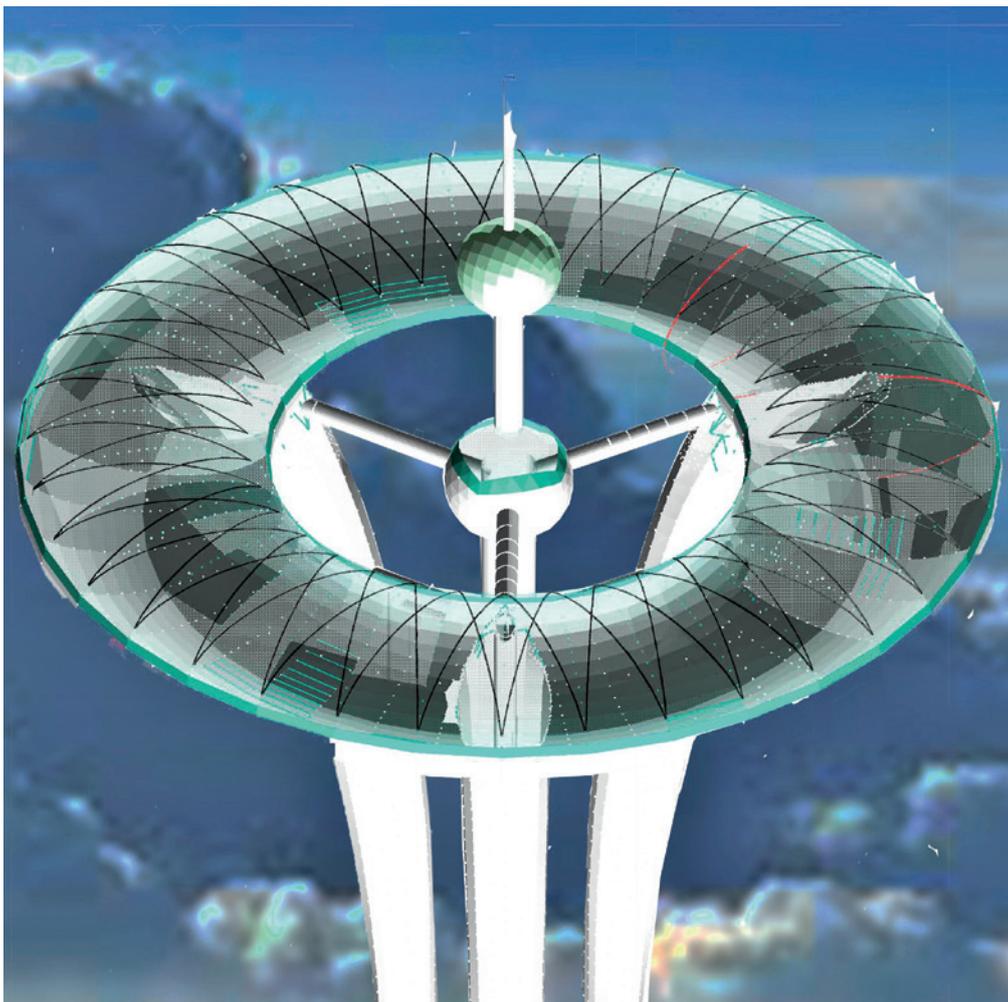

Вражений цими спорудами та неолугою спробою переплюнути гонконзьке диво, якимось вранці я відчув, наче щось гме, ніби легкий вітерець — це Господь скинув мені ідею. І я не міг не скористатися таким подарунком, трошки попрацював, і ось результат — чудовий Skytopor!

Висотна багатофункціональна споруда містить щонайменше три будинки-опори (офісного, готельного та житлового призначення) спеціальної форми та змінного перерізу по висоті. Ці залюднені опори конструктивно й функціонально об'єднані тороїдною спорудою овального перерізу. В тороїді містяться оранжерея, аквапарк, спортивні майданчики, велодоріжки, ресторани, кафе, бари і таке інше — для розваг та відпочинку. Весь цей «триножник» спирається на багатопверховий підземний фундамент з функціями торгівлі, паркування та інженерного забезпечення. Для зручного та комфортного швидкісного сполучення в геометричному центрі споруди передбачено панорамні швидкісні ліфти. Ліфтова шахта по висоті через певні проміжки сполучається містками-переходами з будинками-операми та тороїдним об'ємом. Водночас містки забезпечують жорсткість всієї будівлі. В будинках-операх передбачені власні ліфти з перехідним поверхом приблизно на відмітці 200 м.

У стилобатній частині окрім вестибюльних груп передбачено гіпермол та приміщення технічного забезпечення комплексу. В підземній частині, в товщі фундаментної плити розміщено багаторівневий паркінг. Архітектурний проект захищений свідоцтвом № 101062 від 08.12.2020.

Skytopor між Русанівкою та Березняками,
архіт. Ю. Серьогін, проектна пропозиція, 2020

Багатофункціональний висотний комплекс Skytoptor, архіт. Ю. Серьогін, констр. В. Пешков, проектна ідея, 2020

Skytoptor та марина, прив'язка до бухти Дубай, архіт. Юрій Серьогін, проект 2020

дослідження

інтерв'ю

есеї

рецензії

мемуари

ВИСТАВКИ

Кардо и Декуманус в исторической планировке Киева

Борис Ерофалов

Все архитекторы изучали историю архитектуры и градостроительства и, как правило, слышали слова «кардо» и «декуманус». В эпоху Древнего Рима это две основные пересекающиеся под прямым углом улицы военного лагеря или вновь заложенного города. По поводу мудреных латинских слов сочиняли присказки. Как-то в годы Перестройки, в 1980-е, в Институте теории и истории архитектуры (КиевНИИТИ) на Большой Житомирской в сектор архитектуры соцстран, традиционно сильно опоздав, ввалился известный методолог Сева Авксентьев, и, отвлекая внимание начальства, с порога стал громко шутить: «А де тут у вас, куме, анус?» Он намекал на «декуманус». В общем, термины эти — «кардо» и «декуманус» — исторические.

ПЛАНИРОВОЧНАЯ ФУНКЦИЯ «КАРДО» И «ДЕКУМАНУС»

Какая из этих двух улиц в римском военном лагере — «каструме» — кардо, а которая декуманус, и чем они отличаются друг от друга, однозначно понять сложно. В текстах они как бы взаимозаменяемы. Пытаясь разобраться в признаках одной и другой, листая специальные тексты, я так и остался путаником.

Например, в классической «Истории градостроительного Искусства» А. В. Бунина (1953) сказано: «Эти улицы либо пересекали весь лагерь, соединяя противостоящие ворота лагеря, либо упирались одна в другую подобно букве Т» [3, с. 94–96]. Вместе с тем автор строго указывает: «План римского военного лагеря почти всегда представлял собой квадрат или прямоугольник, по осям которого проходили две главные улицы: идущая с севера на юг — “кардо” и с востока на запад — “декуманус”» [т. же, с. 94]. Таким образом, первая интерпретация, кардо — это направление с севера на юг, декуманус — «от восхода до заката».

С другой стороны, римский лагерь имеет четкую полярную структуру и головной частью ориентирован в сторону врага, вдоль вектора военного похода. Подробное описание каструма во II в. до н. э.

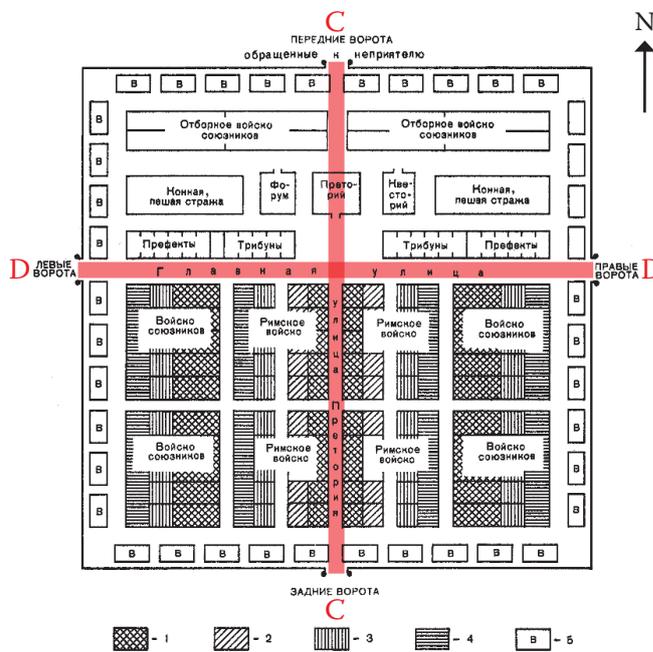
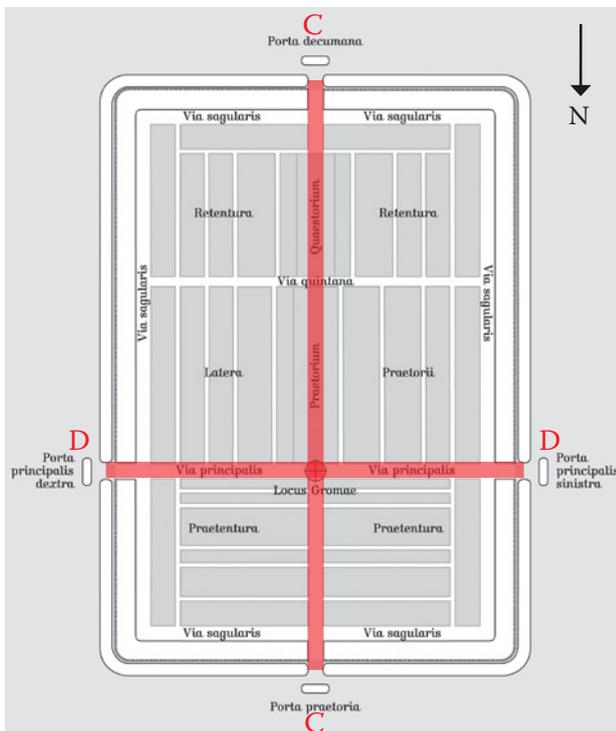

Схема каструма по Полибию, II в. до н. э.:

- 1) конница;
- 2) воины-триархи;
- 3) воины-принцепсы;
- 4) копьеносцы;
- 5) легкая пехота

оставил Полибий [12]. Это квадрат, улица Претория (via Praetoria) ведет от ворот в арьергарде (porta Decumana) к передним воротам (porta Praetoria), обращенным в сторону неприятеля. То есть осевая улица, виа Претория, не обязательно должна указывать на север и не обязательно совпадает с кардо?

В свою очередь вторая важнейшая улица, перпендикулярная осевой, носит имя *via Principalis*, буквально Главная улица, и соединяет Правые и Левые ворота (*porta Dextra* — *porta Sinistra*). Вдоль Главной улицы располагались палатки префектов и трибунов. Площадь на пересечении главных улиц с палаткой полководца-претора представляла собой штаб лагеря. Это Преторий, который обустраивался в первую очередь. Если в каструме не угасала хозяйственная жизнь и военно-торговая фактория становилась городом, Преторий превращался в местную администрацию.

Маршевый лагерь легиона по Псевдо-Гигину, 1–2 гг. н. э.

Также существует описание каструма, выполненное в самом начале нашего летосчисления неизвестным автором, атрибутируемое Псевдо-Гигином [17]. В нем лагерь уже не квадрат, а прямоугольник, вытянутый вдоль главной оси. Помимо Главной и Преторианской можно выделить еще две структурные улицы лагеря.

Вдоль осевой Преторианы в арьергардной части лагеря размещалось десять рядов палаток, между пятым и шестым прокладывалась вспомогательная Пятая улица (*via Quintana*), параллельная Главной (*Principalis*). И важнейшая кольцевая улица по оборонительному валу — «военная» (*via sagularis*) — предназначена непосредственно для обороны.

Углубляясь в истоки римской истории, дело становится еще запутанней — планировочная оппозиция «право и лево» неожиданно меняется местами с парой «верх и низ». Изначально разбивкой и освящением военного каструма занимались этрусские жрецы, гаруспики. Согласно *Libri rituales*, земной квадрат *templum* они «разделили нагвое: правой частью назвали ту, которая к северу, левой, которая к югу; границу проложили с востока на запад, ибо в этом направлении смотрят солнце и луна... Еще гаруспики размежевали почву с юга на север, назвав западную часть передней, а свою сторону задней. Основываясь на этом, — пишет в военном трактате I века Секст Юлий Фронтин, — предки наши установили правила измерять поля. Сначала они проводили две границы: с востока на запад, которую называли декуманом, и с юга на север, назвав ее карго. Декуман делил участок на правую и левую стороны, карго на части пою- и потустороннюю» [17, с. 27–29]. У Полибия же и Псевдо-Гигина правая и левая сторона делятся линией карго (Преторианской улицей), то есть — наоборот.

ЭТИМОЛОГИЧЕСКИ И ПО ПРОИСХОЖДЕНИЮ

Злую шутку с нашими исследователями истории архитектуры и историками вообще сыграло отсутствие общего классического образования, упраздненного большевиками сто лет тому. Незнание классических языков, включая самый простой и одновременно самый необходимый из них, латынь, как бы автоматически увело куда-то в сторону обширный массив

первоисточников. И вещи, казалось бы, очевидные считывались советскими гуманитариями в основном в пересказе более подготовленных предшественников.

Поэтому начнем этимологически. Что такое карго? В латинском словаре И. Х. Дворецкого значится: *cardo* 1) гверная петля, шип, цапфа; 2) страна света, полюс, мировая ось; 3) демаркационная линия с севера на юг (в отличие от *limes decumanus*, линии, проводившейся с востока на запад); 4) времена года, *cardo anni* — летнее солнцестояние; 6) ось, точка вращения, центр, — и т. д., всего девять толкований [5, с. 122]. Таким образом, «Карго» понимается как осевая сущность, соотносимая в том числе с мировыми полюсами. В данном контексте примечательно, что *cor/cordis* в латыни означает сердце, душу, а также понимание и характер. По иронии судьбы карданный вал, передающий вращение двигателя колесам, своего рода сердце ходовой части автомобиля, получил имя не от «сердца», но просто по имени некоего Джироламо Кардано, в XVI веке описавшего давно используемый

принцип передачи крутящего момента между разнонаправленными валами. Также существует еще одно мало упоминаемое, «архитектурное», значение корнеслова *Carda* (*Cardea*). В том же словаре читаем: Карга — «римск. богиня гверных петель, хранительница домашнего очага (празднества в ее честь происходили 1 июня)». Одним словом, Карга богиня-покровительница очага, а значит и дома в целом. Вполне архитектурно. По-видимому, международный День Архитектуры в свое время неслучайно был назначен на 1 июля, и действовал до 1996 года (похоже, клерки ЮНЕСКО специально целились и случайно ошиблись, на месяц).

Более подробно об улице «декуманус». Замечательный переводчик большинства романов Умберто Эко на русский, киевлянка Елена Костюкович, в 2007 году опубликовала книжку об итальянской кухне «Еда», сложенную по географическому принципу. В главе «Эмилия-Романья» описывается устройство традиционных итальянских городов вдоль прямой

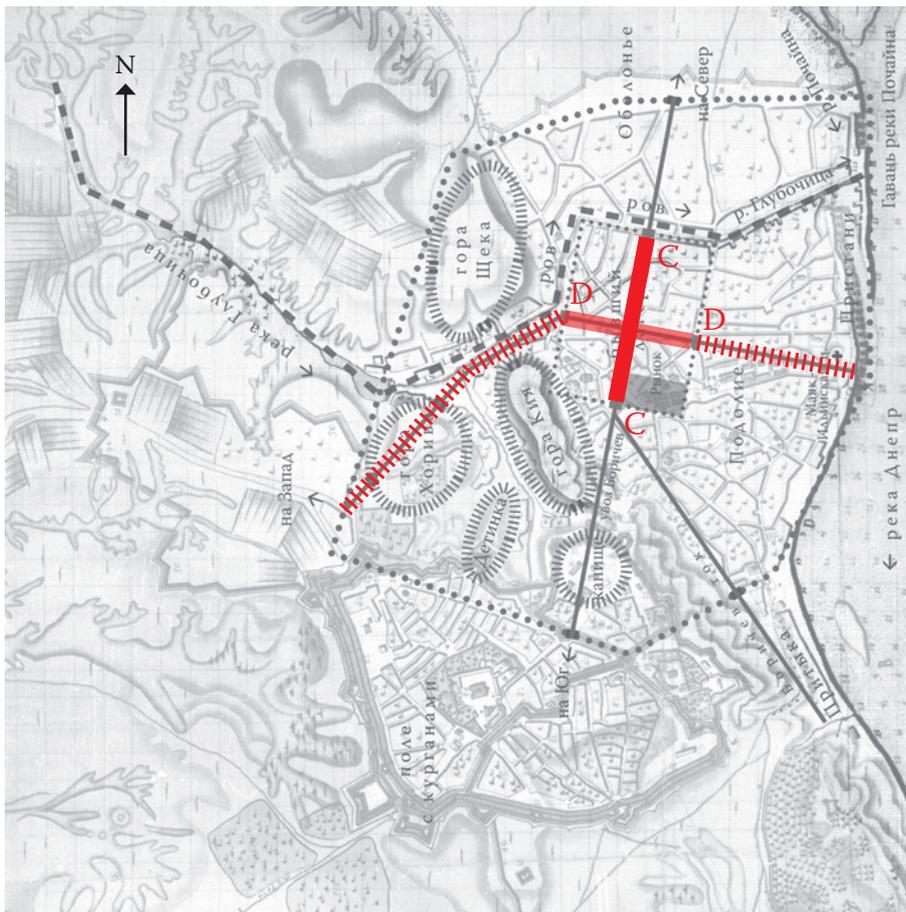
Виа Эмилия в Римскую эпоху

Совмещение плана Погола 1803 года с современным спутниковым фото. Реконструкция Б. Ерофалова и А. Шалыгина 2017 г. А — центральный перекресток каструма / Преторий; BBBB — периметр каструма; CC — Виа Преториана (карго) / Северные и Южные ворота; DD — Виа Принципалис (декуманус) / Восточные и Западные ворота; QQ — Виа Квинтана

как стрела виа Эмилия, проложенной в 187 г. до н. э. консулом Марком Эмилием Лепидом. Дорога соединила агриатический Римини на юго-востоке, через долину По и Пьемонт с Сен-Бернарским перевалом на северо-западе, единственным античным переходом через Альпы. Таким образом, к сторонам света виа Эмилия ориентирована по диагонали, отсюда смещение планировочных осей каждого города (и каждого исходного каструма). «Виа Эмилия нанизывает на себя города Болонью, Модену, Регжо-Эмилия, Парму

и Пьяченцу, Имолу, Фаэнцу, Форли, Чезену, и почти везде в этих городах она составляет собой главный городской "декуман". "Декуман" — слово из лексикона древних римлян. До сих пор многие эмилианские города сохраняют разметку по древнеримскому принципу квадратов. Это результат так называемой центуриации, принятой в "граматическом искусстве" (так называлось в Древнем Риме землемерное дело). Подобно авеню и стритам Нью-Йорка, городские улицы в городах античной Римской империи

Кардо Азагария II–IV вв. н. э.
 (на подоснове инструментального
 плана Києва 1750 г.)
 CC — кардо
 DD — гекуман

были перпендикулярны и параллельны и звались “кардами” (поперечные) и “декуманами” (продольные). Тем образовывались квадратные участки со стороны примерно 710 метров (т. е. 200 футов плюс ширина проезда. — Б. Е.)» [10, с. 281].

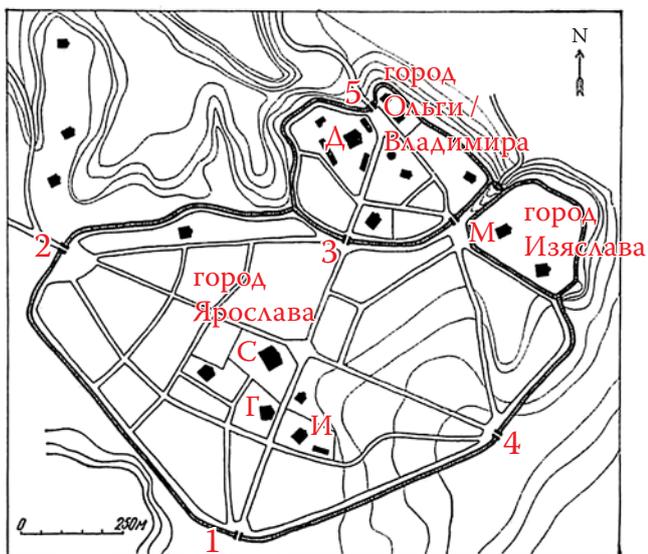
Из этой истории следует, во-первых, что в соответствии с ориентацией главной дороги исходный для каждого города каструм был повернут относительно севера по часовой стрелке, то есть кардо указывает на северо-восток. Во-вторых, в приведенном сюжете присутствует как бы незначительная, но вполне традиционная путаница: декуман каждого города совпадает с генеральной Эмилиевой дорогой, и поэтому автор называет декуманы «продольными», а кардо «поперечными» улицами. Казалось бы — продольная-поперечная — какая разница! всё в клеточку. Однако,

пользуясь авторитетом Полибия, мы установили, что именно кардо — осевая, направленная на неприятеля улица. То есть, у римлян кардо, наоборот, «продольная», а декуман «поперечная» улицы.

Именно такое расхождение в дефинициях позволяет путаться в особенностях планировки в более сложных и удаленных от италийского центра случаях. Например, в планировке исторического Киева.

АНТИЧНАЯ ПЛАНИРОВКА КИЕВО-ПОДОЛА

В схематической планировке Киева начала II в. н. э., реконструированной нами в 2012–2019 гг., положение римского каструма показано на подоснове инструментального плана допожарного «средневекового» Подола и соответственно на плане современного города [6, 7, 8].

План Верхнего Киева XI-XIII вв. по Ю. Асееву

Ворота: 1 — Золотые; 2 — Жиговские (Львовские);
3 — Софийские; 4 — Лясские (Печерские); 5 — Киевские.
Д — Десятинная церковь; С — собор Святой Софии;
М — Михайловский Златоверхий собор; И — Ирининский
монастырь; Г — Георгиевский монастырь

Положение подольского декумана, *via Principalis*, в современном плане тоже можно четко обозначить: Восточные ворота — на перекрестке нынешней ул. Спасской и переулка Хорива; Западные ворота — на пересечении Верхнего вала и ул. Житноторжской, буквально у главного входа в крытый Житный рынок. Середина декумана — у «домика Петра», стены которого параллельны улицам античного Азагария.

Как в городах итальянской Эмилии, киевский декуман соединяет внешние важнейшие для города пункты. На востоке это пристань и вход в гавань реки Почайны, отмеченная одной из первых христианских церквей Киева, Ильинской. На западе декуман продолжался вдоль улицы Верхний вал до Вознесенского спуска/взвоза, поднимавшегося на гору Хорива. Это древнерусский Копырев конец, современная усадьба Национальной академии художеств. Здесь находился хазарский центр города в VII–IX вв. н. э. Примечательно,

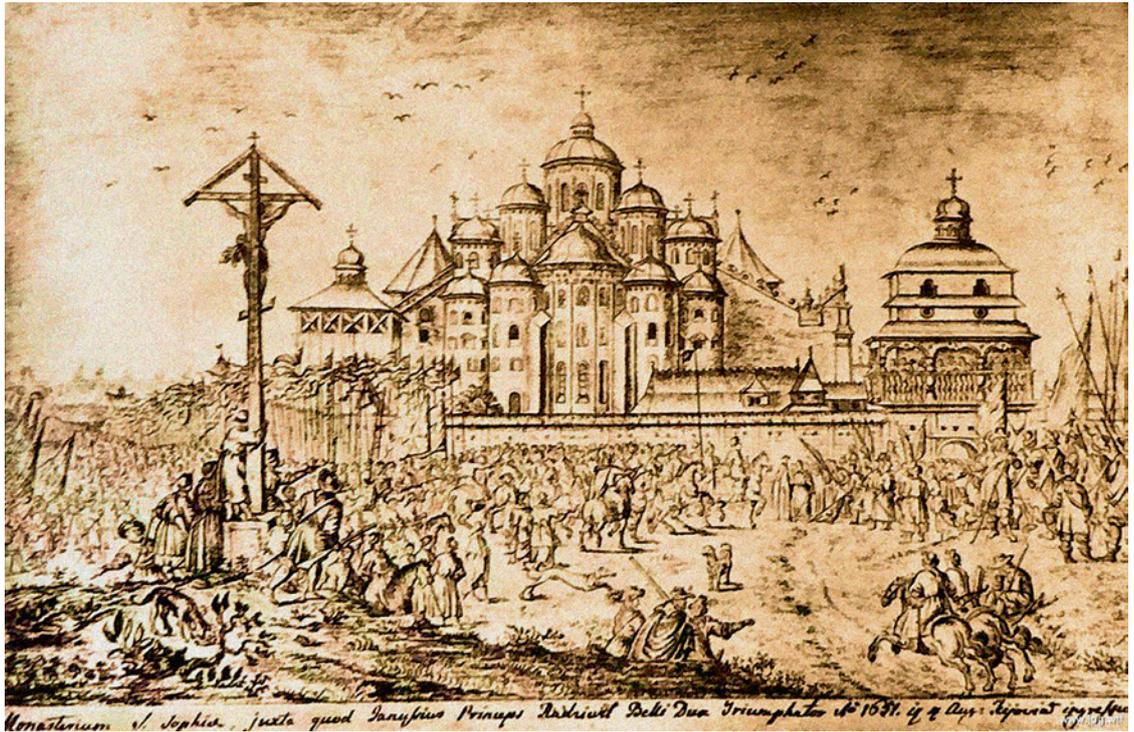
что трасса подольской улицы Хорива максимально приближена к античному декуману, ведущему на одноименную гору, Хорива, а само наименование улицы — один из древнейших топонимов города, [т. же, с. 215].

Для понимания общей планировочной конструкции Азагария не менее важно обозначить ориентацию подольского карго по отношению к внешним ориентирам. Как сказано выше, южный его выход, *porta Praetoria*, располагался на перекрестке ул. Фроловской и Боричева тока. Это главные ворота каstrума, выходя из которых *виа Претория*, раздваиваясь, вела на юг и юго-запад. Дорога на юг, к пристаням, где ныне Почтовая площадь — по сей день в первоизданном виде существующий Боричев ток. В свою очередь крутой подъем на юго-запад вел на акрополь Азагария (более поздние его имена — град Боричев, град Киев, Замковая гора, Киселёвка и просто Гора). Этот подъем — летописный увоз Боричев, современный Андреевский спуск. Сверху взвоза, у подножья Андреевской церкви находились т. наз. Киевские ворота, отсюда главные сухопутные дороги вели на юг, на запад и на север.

СОФИЙСКИЙ СОБОР И ПЛАНИРОВКА ГОРОДА ЯРОСЛАВА

Рассматривая план города Ярослава, заложенного в 1017 году, сложно (быстро и однозначно) сказать, какая из его главных улиц карго, а которая декуманус, обе они повернуты к оси Днепра, который возле Киева течет ровно с севера на юг. Шествуя по Крещатику от Днепра, кажется, что самым приближенным к северному направлению (т. е. к вектору карго) служит путь от Майдана (древних Лясских ворот) к Львовской площади (воротам Жиговским). На плане это лежащие на одной прямой улицы Софийская и Сретенская.

Так, например, Ю. С. Асеев пишет, невольно путая северный и западный вектора: «В городе Ярослава

Абрагам ван Вестерфельд. Апсиды Софийского собора, вид с главного перекрестка города Ярославля, 1651

четко прослеживается ось, идущая с запада на восток от Золотых до Софийских ворот города Владимира (ее продолжением становится главная улица гетинца, ведущая от Софийских ворот до Бабиного торжка), и намечается перпендикулярная ось с севера на юг (от Львовских до Лясских ворот). Ориентация осей на несколько градусов сдвинута от компасного направления на так называемый летний восток, что свидетельствует о том, что разбивка города происходила в весеннее время (ориентация Софийского собора со значительным отклонением на летний восток дает основания предположить, что его закладка осуществлялась в разгар лета — в середине июня). Ось запад–восток соответствует в настоящее время ориентации Владимирской улицы, а север–юг — улицам П. Осипенко и Калинина (ныне ул. Сретенская и Софийская. — Б. Е.). Длина оси запад–восток около 800 м, а с участком улицы, ведущей от Софийских до Киевских ворот, — около 1200 м. Длина оси север–юг

от Северных ворот до кромки откоса, спускающегося в сторону Крещатика, — также около 800 м, а с участком Софийской улицы, спускающейся к площади Октябрьской революции (Крещатику), — 1200 м. Не вызывает сомнения, что градостроители, планировавшие город Ярославля, исходили из разработанной еще в античности, и в частности в римской архитектуре, системы, при которой две главные улицы (“кардо” и “декуманус”) пересекаются под прямым углом. На этом пересечении обычно располагали главные композиционные доминанты города. Принцип этот соблюдался и в византийском градостроительстве (4, с. 61). Обращает на себя внимание постановка Софийского собора не в створе этих магистралей, а рядом с ними, но так, чтобы собор визуально открывался в перспективе. Это аналогично постановке Софийского собора в Константинополе по отношению к створу главной улицы города — Месы. Л. М. Тверской отмечал несомненную зависимость от направленности

главной улицы Киева монастырей Ирины и Георгия, стоявших по бокам этой магистрали перед походом к воротам Софийского собора (15, с. 25). Всё это бесспорно свидетельствует о единовременном композиционном замысле всего ансамбля города Ярослава и строительстве его трех монументальных зданий после планировки новой части города» [2, с. 43–45].

Нам принципиально важна эта обширная цитата, ибо в ней впервые четко обозначено наличие в городе Ярослава равновеликих осей карго и декуманус, а улица Владимирская справедливо сравнивается с константинопольской Месой. Вместе с тем дьявол, как всегда, в деталях. Поэтому начнем по порядку.

Действительно, путешествуя по городу трудно определить с привязкой Крещатика к сторонам света, ведь он направлен «от реки» и как бы перпендикулярен Днепру, следовательно, Крещатик указывает на запад? И соответственно главная улица города Ярослава, «карго», уходящая вверх от Майдана, ведет на север? Так у Асеева. Это традиционная ошибка. Увы, Крещатик ведет скорее к югу, чем к западу, а вектор Софийская–Сретенская, соответственно, склоняется ближе к западу, а не северу.

Отсюда первая огрешность: Софийская–Сретенская это не карго города Ярослава, но исходя из ориентации восток–запад — декуман. Соответственно, карго это нынешняя улица Владимирская. Скорее всего, Юрий Сергеевич не придавал значения таким частностям, ибо от толкований «карго–декуманус» мало что зависело в его реконструкциях храмов Киевской Руси.

Вторая неточность в приведенной Асеевской цитате заключается в допущении того, что большой город Ярослава, закладывался как церковь (в данном случае, как Софийский собор), исходя из ориентации на «летний восток» или как-то еще календарно-астрономически, например, по святам. Да, именно так обычно закладывались церкви на Руси: в день тезоименитого

святого в будущем алтаре храма устанавливался крест, и с восходом солнца тень от креста указывала направление главного нефа при разметке здания. Но для большого города направление главных улиц задается не «восходом солнца», а преимущественно функциональными нуждами, топографией и расположением основных дорог (как мы видели на примере виа Эмилия), соблюдая при этом взаиморасположение двух главных улиц — в античном и византийском городе — под прямым углом. О несовпадении времени закладки киевского Софийского собора и города Ярослава свидетельствует нелепое, с градостроительной точки зрения, расположение собора по отношению к главному перекрестку города (пересечению карго и декуманус), это нынешняя Софийская площадь. Собор обращен к площади тыльной стороной, не главным входом, но восточными апсидами. В Константинополе, в свою очередь, Айя-София обращена к главному перекрестку города лицом, то есть главным западным фасадом.

Киевский летописец сообщает о заложении города Ярославом в 6545 году (1037 г. н. э.). Мнения же исследователей о начале строительства Св. Софии расходятся, так как некоторые граффити внутри собора датируются более ранними датами. Поэтому более ранним, гипотетическим годом заложения храма называют 1017-й [1, 4, 11, 13, 16]. В данном случае городская планировка лишь подтверждает высокую вероятность заложения собора прежде города Ярослава. Для большой Софийской церкви было выбрано лучшее возвышенное место «на поле вне града», там где только-что побили половцев, 1017 год. Это место рядом с дорогой, ведущей от Киевских ворот у Бабиного торжка в новый город на южном кордоне князя Владимира — Василев. То есть вектор север–юг, на нем вскоре, в 1037 году, расположится будущее карго города Ярослава.

В свою очередь во время закладки вокруг Св. Софии нового Ярославова города перпендикулярная ось

восток–запад соединила Лядские и Жиговские ворота. И поскольку это произошло уже после начала строительства Софии, перетянуть планировочный вектор (декуман) глиною 1200 м южнее собора, пред его лице, у градостроителей не было никакой возможности, конфигурация плато и расположение главных ворот, ориентированных на основные дороги, сделать этого не позволяли.

ЗОЛОТЫЕ ВОРОТА КИЕВА И КОНСТАНТИНОПОЛЯ

Какова же градостроительную роль киевских Золотых ворот? Реконструируя расположение оборонительных укреплений города Ярослава, Ю. С. Асеев пишет: «От Львовской площади вал проложен на юго-восток и идет по западным отрогам Старокиевского плато вдоль улицы Ярославов вал до Золотых ворот, выходящих на заболоченную пойму реки Лыбедь. Прегместий перед Золотыми воротами не было и важные пути через них не проходили: их сооружение больше носило характер центра триумфального городского фасада, обращенного на юг, в сторону Царьграда» [2, с. 41–43].

Здесь явное противоречие: ворота главные, а дорога неглавная.

Античная планировка Киево-Подола позволяет уточнить контекст и детали. Золотые ворота с навратной церковью Богородицы Благовещенья действительно были триумфальным фасадом, обращенным в сторону Константинополя. Но, более того, действительно располагались на важнейшем пути, который через нынешние Васильков, Фастов и Каменец-Подольский вел к римскому лимесу, с тех пор, как Траяном во II в. н. э. была завоевана Дакия. Поэтому правильнее отсчитывать путь в обратном направлении, ведь именно из Рима в факторию Азагарий-на-Борисфене пришла технология заложения военного лагеря, следы которого по сей день сохраняются в планировке

Подола. Сама конструкция киевского деревоземляного вала великокняжеских времен, наряду с многочисленными «змиевыми валами», имеет римское происхождение. За девятьсот лет до заложения города Ярослава эта технология была хорошо усвоена в Среднем Поднепровье [8, с. 168–179]. В наших вариантах реконструкции пути римского легиона [т. же, с. 114–127], учитывающих топографию, наличие гревних городищ и даже топонимику, конечный отрезок, от Василева до Азагария, проходил единственно возможным образом: через прегместье Демиевку и переправу через реку Лыбедь в районе нынешней Лыбедской площади, далее по трассе современных улиц Большой Васильковской, Антоновича, через Университетский сквер и ул. Владимирскую, минуя Золотые, Софийские и Киевские ворота — к увозу Боричеву (нынешнему Андриевскому спуску) и городу Азагария.

Отсюда естественным образом вытекает направление главной оси средневекового Киева, наследовавшего Азагарий. Отрезок Владимирской улицы от Киевских ворот (возле Андриевской церкви) и до Золотых ворот, то есть 1200 м, о которых говорит Асеев, представлял собою карго нового города Ярослава. Если учесть, что увоз Боричев (Андриевский спуск) объединил обе карды, Нижнего и Верхнего города, от Преторианских ворот Азагария до Киевских ворот города Ольги-Владимира, то и сам Андриевский спуск был чем-то вроде промежуточного карго большого Киева X–XIII вв., назовем его погодобующим латинским образом «интеркарго».

Поскольку Ю. С. Асеев указывал на планировочное сходство Киева и Константинополя, упоминая киевские Золотые ворота, зададимся вопросом, что общего между киевскими и константинопольскими Золотыми воротами? И те и другие устроены во внешней оборонительной системе города, противоположной исходной точке роста города, Днепру и проливу

Босфор соответственно. И те и другие расположены на идеологически главной магистрали, ведущей в Рим: в Константинополе — на старой Эгнациевой дороге, в Киеве — на юго-западном пути к Демиевской переправе через Лыбедь. Но если киевские Золотые ворота составляют с архитектурным ансамблем Св. Софии единое целое, то константинопольские удалены от Айя-Софии на пять миль. В конце концов, киевские Золотые — это карго, а цареграгские — декуман.

НУЛЕВАЯ МИЛЯ В КОНСТАНТИНОПОЛЕ И ПОЧТОВАЯ В КИЕВЕ

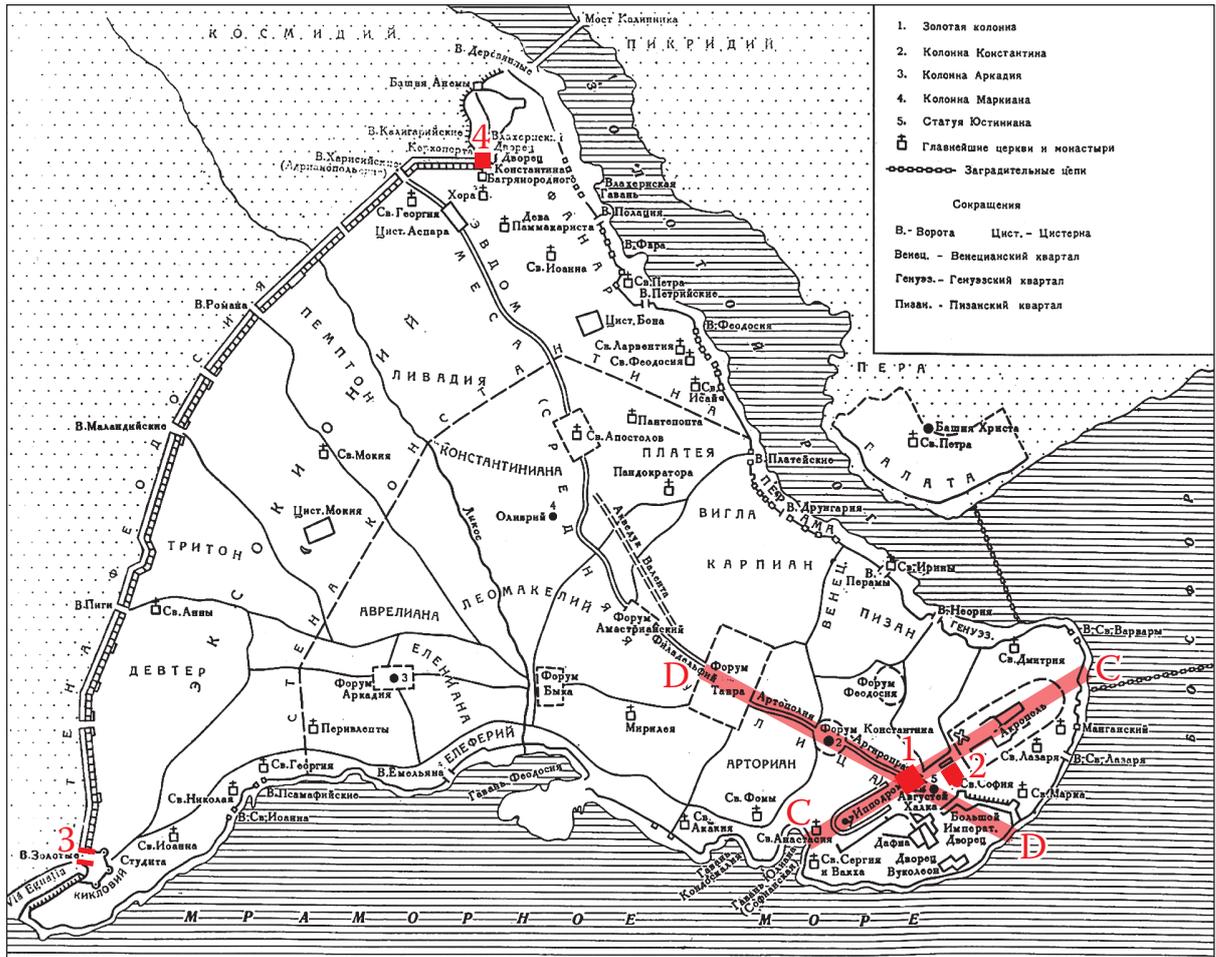
Главная протяженная улица Константинополя, в функции декумана ведущая от пролива Босфор на запад, по-гречески называлась Месой, Срединной улицей, которая как биссектриса разделяла полуостров на две равные части [7, с. 126, 129, 135]. Продолжая киево-константинопольский ряд, «Месой» античного Азагария можно назвать погольскую улицу Хорива, по

двум признакам. Она максимально приближена к декуману Азагария и в сегодняшней планировке буквально с ним совпадает на отрезке от церкви Николы Притиского «домика Петра». Во-вторых, также как константинопольская Меса, она ведет от устья главной гавани города (в Константинополе — Золотой Рог, в Киеве — Почайна) на восток, к центру города. В Киеве — к Вознесенскому спуску на гору Хорива (средневековый Копырев конец и торговый район Жигове в окрестностях нынешней Львовской площади) [8, с. 219].

В свою очередь, расположение карго Азагария очевидно из реконструкции погольского каструма, о чем сказано выше. Можно ли найти карго великого Константинополя в живописном плане современного Стамбула? В расцвете могущества Царьград это уже не античный, а средневековый город с почти миллионным населением, и планировка его кажется слишком сложной и запутанной. Однако если опереться на базовые планировочные принципы римского, а затем

Милион или Нулевая миля
в Константинополе, 330 г. н. э.

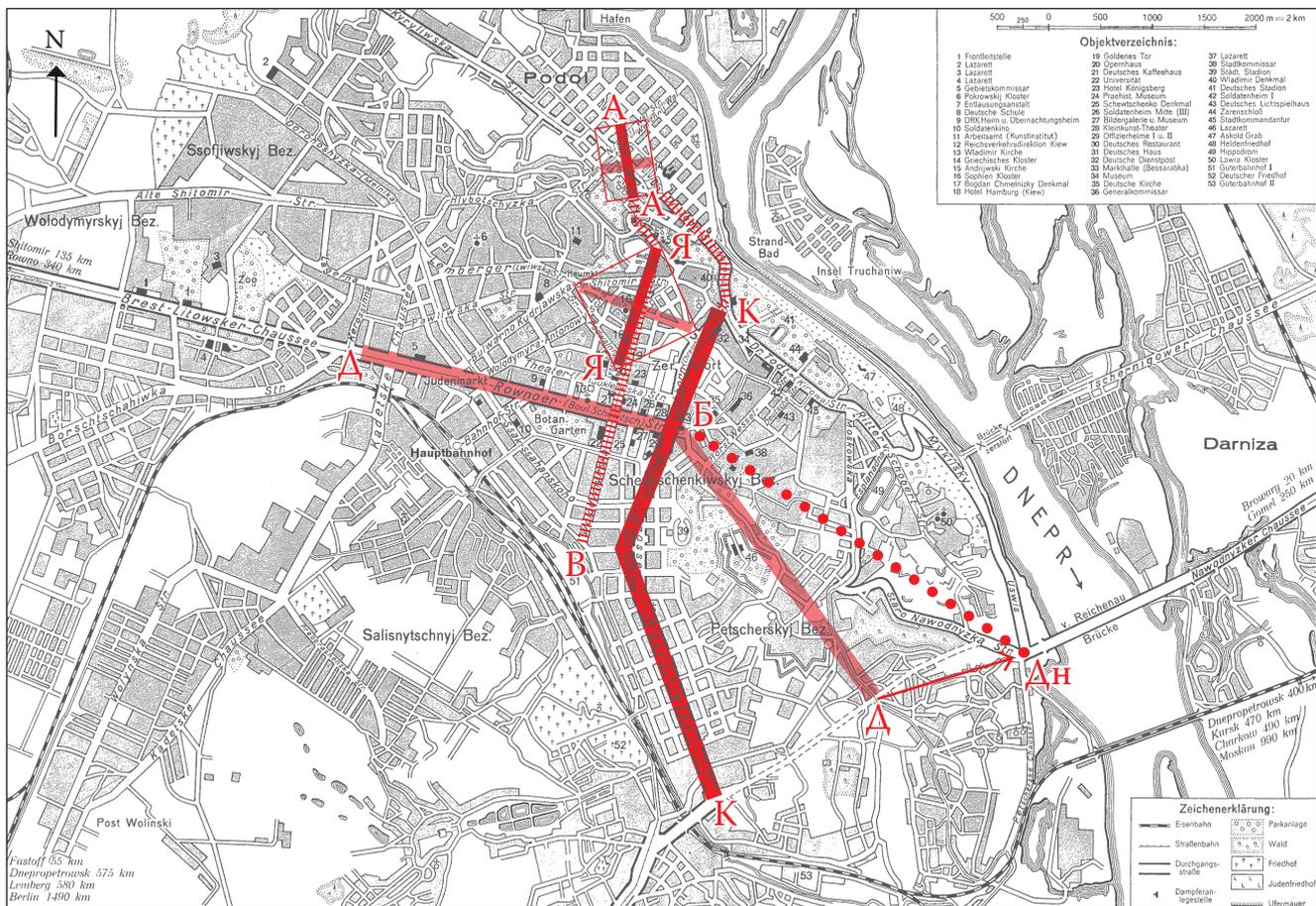

Кардо и декуман на плане Константинополя V в. н. э.

СС — кардо; DD — декуман; 1 — Нулевая миля; 2 — Аяя-София; 3 — Золотые ворота; 4 — Влахернский императорский дворец

ромейского города — «кардо и декуманус» — многие как бы случайно висят в воздухе городского плана объекты начинают обретать свое единственно возможное положение. В данном случае подсказкой служит так называемая Нулевая миля или Миллион. Это тетрапилон, постройка о четырех столбах и четырех портиках, возводимая в стратегически важных городах на перекрестке главных дорог и служившая символом величия Рима (например, тетрапилоны в Лептисе-Магне, Капарре, Пальмире, Рутупиях, Сармизегетусе, Тевесте, Тимгаге и т. д.). Тетрапилон — что-то вроде триумфальных ворот, которые на все четыре стороны, четырехпутная арка. Нулевую милю в Византии/

Новом Риме построил Константин Великий при переносе сюда столицы Римской империи, в 330-м [9, с. 150–151]. На сторонах константинопольского тетрапилона были высечены цифры в милях, обозначавшие расстояния до городов Империи. На его фризах неслучайно располагались барельефы, изображавшие фрагменты состязаний на ипподроме. Ипподром, центр политической жизни города, находился непосредственно к югу от Миллиона, а к северу от него — древний акрополь Византия. Ось акрополь–ипподром — это и есть константинопольская карда. Из-за особенностей топографии и учитывая существовавшие до Константина строения Византия, в плане ось

Смещение кардо и декумана Киева в XX столетии (на карте 1943 г.): АА — кардо Азагария; ЯЯ — кардо города Ярославля; АЯ — интеркардо города Ярославля; ЯВ — кардо 1834 г. (ул. Владимирская); КК — новая карда Киева; ДД — новый декуман; Б — Бессарабский узел; КА — новое интеркардо (Владимирский спуск); Дн — переправа через Днепр (мост Патона)

сильно повернута по часовой стрелке на северо-восток. Вместе с Месой они пересекаются в Нулевой миле.

Итак, мы рассмотрели, что такое кардо и декуман как градостроительный принцип и какой отпечаток они оставили в планировке и устройстве исторического центра Киева и Константинополя.

Закрепим следующее. Кардо или карда — осевая городская магистраль, максимально приближенная к направлению север–юг и имеющая векторные характеристики, некое преимущественное направление — функциональное, идеологическое и композиционное. Декуман (мы поддержим благозвучную транскрипцию термина, без латинского окончания

“s”) — это прямая городская магистраль, перпендикулярная карде, с ориентацией восток–запад, обладающая признаками городского центра и связанная с главными внешними дорогами.

Если использовать римскую граматическую (планировочную) терминологию и допустить существование некоего большого кардо в Киеве нового времени, знаменательно решение В. Беретти, который, располагая в 1834 году комплекс Университета, спланировал улицу Большую Владимирскую (от города Владимира до ун-та Св. Владимира) как главную улицу нового «регулярного» — классицистического — Киева и, сам того не подозревая, одновременно как

продолжение большой столичной карды II–XI вв., Азагария и Ярославова Киева.

Однако с середины XIX в. старая линия кардо (отрезок Константиновской на Подоле + Андреевский спуск + ул. Большая Владимирская) на роль новой общегородской оси не годится, в первую очередь потому, что центр города сместился к югу, присоединив к себе Печерск, и новой осью север–юг стала улица, проложенная в тальвеге, на границе Старого Киева и Липок — Крещатик. Так же как Большая Владимирская через Андреевский спуск вливалась в Подол, Крещатик не менее последовательно соединился с Контрактовой площадью (бывшим форумом Азагария) посредством Владимирского спуска. Неслучайно в начале XIX в. именно от почтовой станции на изломе Александровской улицы (Почтовая площадь) отсчитывались версты до Киева. Это была киевская «Нулевая миля». В XX веке почта переместилась непосредственно на Крещатик. Таким образом, сегодня функцию «кардо» большого Киева выполняют Крещатик и Большая Васильковская. Равновеликая поперечная ось восток–запад окончательно сложилась лишь во второй половине XX в. — с прокладкой бульвара Леси Украинки, дополнившей бульвар Т. Шевченко. То есть новый «декуман» Киева — это своего рода Бульварная магистраль, пересекающаяся с Крещатиком в Бессарабском узле.

Безусловно, можно многократно усомниться в правомерности применения римско-византийских градостроительных понятий «кардо» и «декуман» по отношению к современному городу. Однако планировочная структура центральной части Киева в пределах междуречья Днепра и Лыбеди сложилась не в одночасье, но на протяжении двух тысячелетий последовательного городского развития, поэтому базовые принципы, определившие ее основные черты и направления роста, критически важны для понимания урбанистической конструкции города по сей день.

ИСТОЧНИКИ

1. Асеев Ю. С. Про дату бугівництва київського Софійського собору // Археологія. К., 1979. Вип. 22. С. 3–12.
2. Асеев Ю. С. Архитектура древнего Киева. К., 1982.
3. Бунин А. В. История градостроительного искусства: в 2 т. М., 1953. Т. 1. Рабовладельческий строй. Феодализм. Капитализм.
4. Всеобщая история архитектуры: в 12 т. М.; Л., 1966. Т. 3.
5. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь: ок. 50 000 слов. М., 1986.
6. Ерофалов Б., Шалыгин А. Римский Киев, или *Castrum Azagarium* на Киево-Подоле // А+С. К., 2012. № 3–4. С. 126–149.
7. Ерофалов Б. Исторический ландшафт Киева // А+С. К., 2012. № 1–2. С. 64–93.
8. Ерофалов Б. Л. Римский Киев, или *Castrum Azagarium* на Киево-Подоле. К., 2019.
9. Ерофалов Б. Л. Из Киева в Константинополь, или Автопробег из варяг в греки. К., 2020.
10. Костюкович Е. А. Ега: итальянское счастье. М., 2007.
11. Логвин Г. Н. Новые исследования древнерусской архитектуры // Стр-во и архитектура. К., 1978. № 8. С. 30.
12. Полибий. Всеобщая история: в 3 т. / пер. Ф. Г. Мищенко. СПб., 1890. Т. I (кн. I–V).
13. Поппе А. Графіті й дата спорудження Софії Київської // Укр. історичн. журнал. К., 1969. № 6. С. 103.
14. Птолемей, Клавдий. Руководство по географии // Античная география. М., 1953.
15. Тверской А. М. Русское градостроительство до конца XVII века. Л.; М., 1953.
16. Толочко П. П. Древний Киев. К., 1976.
17. Domaszewski, A. von. *Hygini Gromatici, Liber De Munitionibus Castrorum*. Leipzig, 1887.
18. Frontin. *Kriegslisten*. Lateinisch und Deutsch von Gerhard Bendz. Berlin, 1978.

Бессарабский квадрант Вагима Жежерина

с архитектором беседовал Борис Ерофалов

При всех прочих обстоятельствах — благодаря многолетнему проектированию Бессарабского квадранта Яношем Вигом, участию в процессе зарубежных проектных команд, мега-проектам бельгийцев, канадцев, австрийцев, англичан, израильтян, корейцев, а также С. Бабушкина и А. Комаровского, «историческому» проекту В. Смирнова, и вопреки беспримерной жадности и кидалову Киевской администрации — в конечном итоге история была решительно завершена архитектором Вагимом Жежериним, успешным автором площади Толстого, находящейся неподалеку. Спустя почти двадцать лет после ввода объекта в эксплуатацию, мы задали автору вопросы, проливающие жидкий сумеречный свет не только на Бессарабку, но и на всё устройство архитектурного созидания в городе Киеве, ибо Вагим Борисович, с 1990-х возглавляющий КОНСАУ, обладает и специальным, и широким взглядом на всю картину. Итак, в светлый день Клары и Розы мы с комфортом расположились в творческой архитектурной мастерской В. Жежерина: шампанское в бокалах, женщины с цветами, Тузман с усами, а мы поднимаем странные «очевидные» вопросы и предаемся воспоминаниям.

А+С: Вагим Борисович, ваше отношение к Бессарабскому кварталу сегодня, скорее да или скорее нет?

Вагим Жежерин: То, что считал возможным выжать из этой ситуации, выжал. Почти, почти... Если не считать некоторых вещей, которые зависели уже не от меня. Был грандиозный ажиотаж, рой прихлебателей, черноротых, которые не давали работать и били по рукам. В то время, когда я делал проект в режиме вчера на позавчера, выдавал чертеж — и его тут же строили. Это невероятная вещь, мало кто выдерживает такой режим жизни вообще.

В конце концов, быстро построили.

В общем, получилось, но гуракам досталось.

Есть ли преемственность с работой Яноша Вига?

Я работал без оглядки на Яноша.

Но уже у Яноша была круглая площадь?

Круглая пешеходная площадь появилась у меня. У него было большое крытое пространство-атриум, макулановский двор. Нашим проектом был охвачен Новый проезд и колоссальные работы под землей,

которых мы сегодня не замечаем. Рисование домиков чепуха, когда базовая грибница под землей, и оттуда всё вырастает, это пространство мы использовали на 200 %.

Что можно сказать о варианте В. Смирнова?

Может быть, в Укрпроектреставрации они и делали достойные вещи, но мне это представляется макияжем на чужих проектах. Это не архитектура, а декорация, бутафория. Всю жизнь с этим борюсь и считаю, архитектор тот, кто строит из-под земли, тотальный инженер, понимающий технологию, функцию, социальные задачи и формирующий среду, а не просто рисующий фасады.

Владимир Павлович рисовал красивые фасады.

Но это не есть современная архитектура. У нас с Володей были прекрасные отношения, мы и в армии вместе служили, и в студию вместе ходили, до института. Но в творческом отношении... мы никогда не смогли бы вместе работать. И когда они с Кухаренко вдруг начали лезть в чужие объекты, у меня был вариант или бросить всё, или...

Вадим Жежерин и «Столичная площадь», 2006

Бессарабский квартал, эскиз, архит. В. Жежерин, 1998

КТО АРХИТЕКТУРОЙ УПРАВЛЯЕТ, ТОТ ЕЕ И ИМЕЕТ

И каким образом они в него «лезли»?

Тогда существовало два диаметрально противоположных, но симметричных подхода — Управления охраны памятников и главного архитектора города. Оба шли исключительно на «внедрение» в чужие работы. В одном случае хозяином был Омельченко, в другом — Табачник. Дело в том, что когда мэр А. А. Омельченко понял, что главный архитектор Бабушкин не его человек, а Д. В. Табачника, он просто схватился

за голову. Тогда мэру подсунул идею Кухаренко: «А давайте всі об'єкти в центрі Києва зробимо пам'ятками, а право на остаточне погодження буде за Управлінням охорони пам'яток!» А главный архитектор Бабушкин в свою очередь превратился из архитектора в бизнесмена, и не родной для него город стал объектом дерибанов под «хороших людей».

Может быть, это судьба архитектора при капитализме?

Дело в том, что «главных архитекторов города» в цивилизованном мире не существует. Это управляемая чурка, которая начинает давить одних под других. Меня ненавидели главные архитекторы городов за то, что я, еще в 80-х, выходил на съезде Союза архитекторов и говорил: «Эту коррупционную должность надо устранить, она существует только в этом государстве». Но я был не прав, потом возникла еще ДАБІ (архитектурно-строительная инспекция). Прежде ГАСК (архстройконтроль, который теперь ДАБІ) был послабее, ибо входил в состав ГлавАПУ (Главархитектуры), а Главархитектура — самые крутые.

Почему?

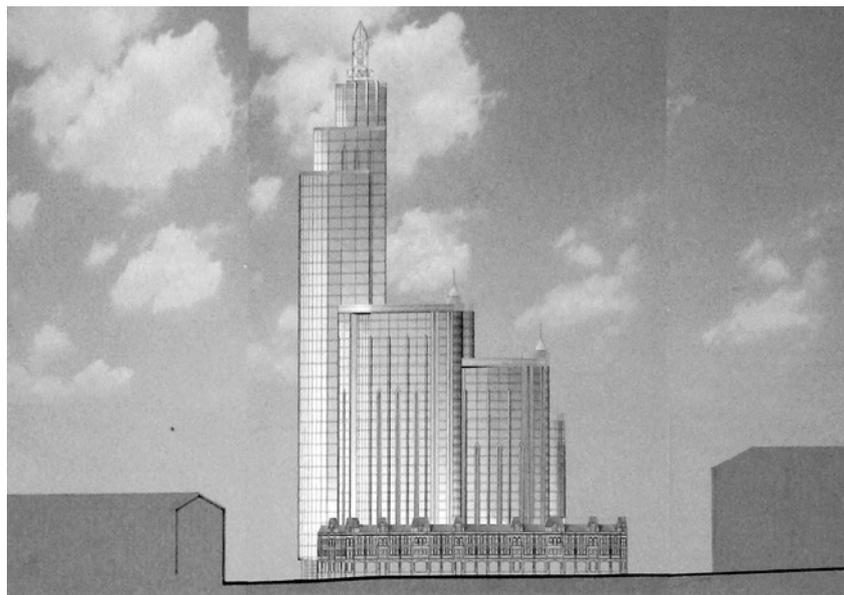
Дело в том, что без протокола Градсовета Главархитектуры земля под строительство не выделялась, а когда в начале 2000-х Киевзем оторвали от Главархитектуры и Держкомзем от Госстроя (Минрегион), игра пошла несколько другая.

А до этого они были монополистами, могли делать, что угодно?

Я знаю слишком много для того, чтобы выразить это в трех словах. Потому что это последовательная цепь деградации города под жуткими манипуляциями этих людей.

Времен мэра Черновецкого?

Это следующая ступень, когда земля уже была оторвана от градостроительства, но еще мешал Генеральный план, определявший функциональное

Поисковый вариант, 1998

назначение территорий и зоны охраны. Как только что-то начинает мешать делить и продовать, двурушники тут же активизируются. Когда к концу 90-х разграбили заводы-пароходы, вдруг оказалось, что есть земля. Опа! — земля вдруг стала товаром. В это время и придумали оторвать Земком, а затем и ГАСК от Главархитектуры, чтобы получить малопрофессиональную вертикально управляемую структуру полного контроля за строительством, от начала до конца.

Зачем?

Потому что прежде без утвержденного проекта манипулировать землей было невозможно. Проект должен был пройти все согласования, экспертизу, и лишь после этого можно было получить землю для реализации этого конкретного проекта. А теперь землю покупают наперед, просто как товар, а перепродавать или строить — решают потом, «договариваются».

Но есть же ДПТ, детальный план территории, который вытекает из Генплана...

По идее ДПТ это уточнение параметров застройки, каких-то более ограниченных зон внутри генерального плана города. Но если ты приходишь ко мне как заказ-

чик, и тебе хочется «побудувати» — есть у тебя земля или нет — но ты уже хочешь, то тебе скажут: «Треба зробити ДПТ». И покажут на того, кто это сгелает.

А кто делает ДПТ?

Конкретные «ручные» фирмы. Хотя по идее это серьезный территориальный планировочный расчет, регулирующий оптимальное количество населения в пределах какой-то зоны, полную сферу первичного обслуживания и т. д. Но они дошли до того, что за деньги делают ДПТ даже на один дом!

То есть сплошная фикция?

Стоит написать вот такое дерьмо один раз... (Вертит в руках тетрадку). Закон Украины 3038-VI от 17.02.2011 «Про регулювання містобудівної діяльності». Они туда постепенно столько «додатков» напишали, причем каждый втихую. Например, пишет ДАБІ «под себя» абсолютно античеловеческие дополнения, при том, что никто из архитекторов об этих усовершенствованиях «архитектурной инспекции» ничего не знает. Потом эти дополнения мягко вносятся в Верховную Раду, а там обычно их никто не читает, — и всё принято. Такой «нормальный» Закон позволяет

добивать заказчиков и архитекторов штрафами, а на самом деле — спокойно заниматься коррупцией. Омерзительно, что вся страна об этом знает и даже тарифы заносов обсуждает!

А кто у нас проштрафился?

Да все вокруг. Например, мне вдруг выписывают штраф за то, что якобы я не пускал на территорию стройки представителей ДАБІ. Вообще-то я даже не нахожусь на стройке, а мне пишут небольшой штраф, 130 тысяч, главному архитектору проекта — как охраннику стройки, полный бред. Погаю в суд, конечно. Но это всё невыносимо, ты даже не представляешь, во что превратилась наша профессия!

Благодаря манипуляторам?

Здесь нет нормальных вещей. Поэтому еще в 2005 году мы вышли на Кабмин с «Концепцією реформування містобудівної галузі», примерно как это сделано в цивилизованных странах. В 1991 году в Дублине меня учили по английскому законодательству, и в первую очередь они говорили нам, еще советским архитекторам: «Какое счастье, что у вас в городах нет права собственности на землю! Если вы поделите землю в городе, то никогда не сможете сделать нормальную комплексную застройку, правильно положить коммуникации, разумно решить транспорт и т. д.» Поэтому в Британии сразу после войны приняли закон об экспроприации «в общественных интересах».

А мы всё сделали наоборот?

В конце 1990-х в Украине криво-косо таки узаконили частную собственность на землю. Если бы ты видел, какими клочками порвана городская земля нашими земельщиками под руководством местных администраций и депутатов всех уровней! Участки такой конфигурации мог нарисовать только умалишенный, какие-то обрывки лоскутного одеяла, из которых ничего не сшить. Поэтому бессистемная новая застройка — это отдельная проблема.

КОРЕЙСКАЯ ИСТОРИЯ

Как начался ваш «Бессарабский квадрат»?

Как-то в 1998 году ко мне, в частную мастерскую, явились корейцы, и мы стали сотрудничать с ДЭУ. В конечном итоге я поставил вопрос ребром — невозможно строить такой объект в центре, на этой площадке.

В первую очередь — по объему?

ДЭУ хотели 200 тыс. кв. м только наземных сооружений (сегодня там 89 тысяч, включая подземную часть). Как их обуздать? Чтобы они уяснили, можно ли это обеспечить, я предложил проработать инженерно-транспортную инфраструктуру центральной части города, которая захватывала огромную территорию: весь Крещатик, потом от Верховной Рады к Центральному стадиону, далее по Саксаганского и Жилианской до Воздухофлотского моста, потом по Глубочицкой до Подола и назад вдоль кромки Старокиевской горы до Крещатика. Следовало определить весь возможный перспективный объем новой застройки центра города, базовых коммуникаций и решить сложные транспортные проблемы.

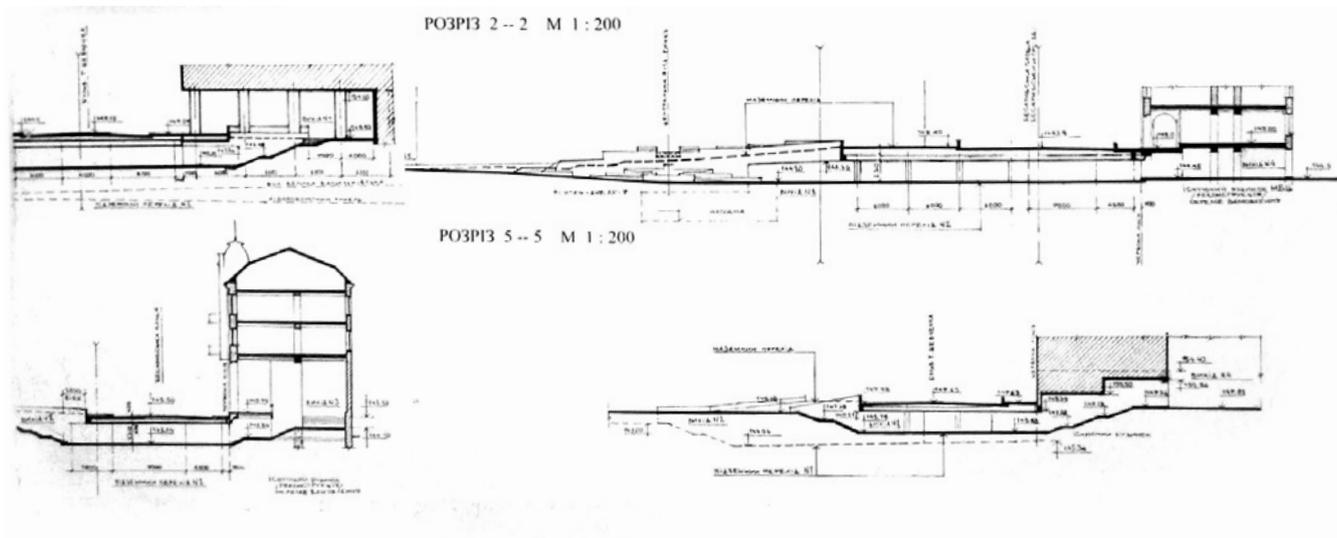
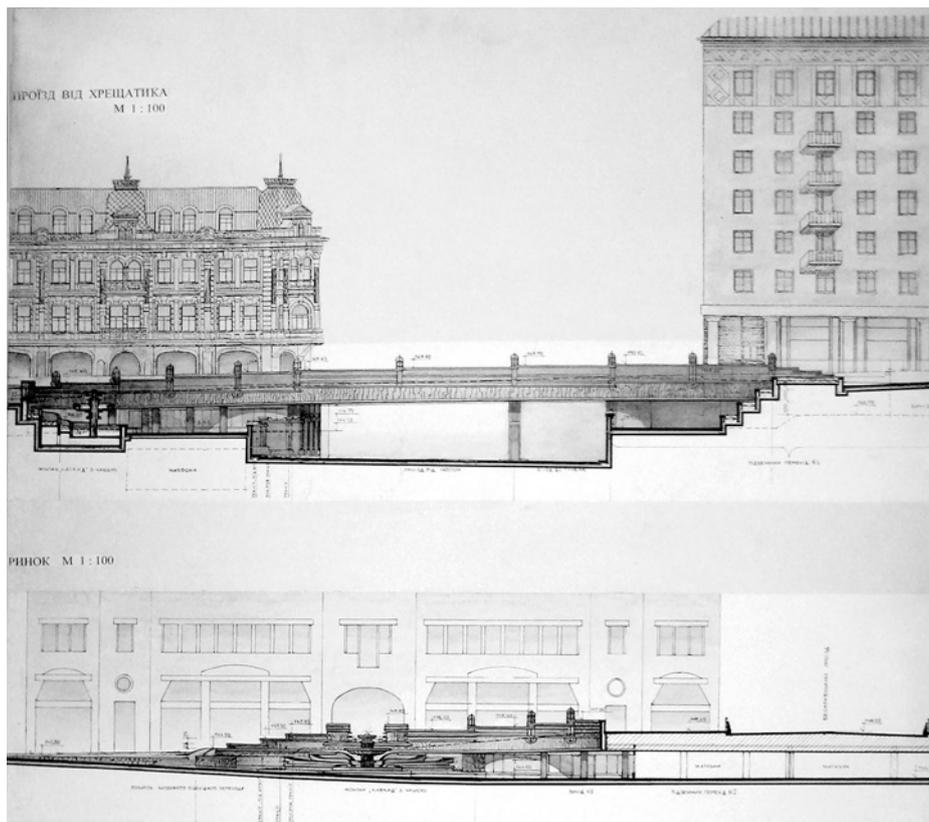
Корейцы согласились?

И даже оплатили эту работу. Но категорически не хотели сотрудничать с Киевпроектом. Однако без Киевпроекта такое исследование провести нельзя, все исходные данные по сетям и прочему у Киевпроекта в закромах. Я тут же предложил руководству института, чтобы Киевпроект работал у меня на субподряде, включив сюда Институт Генплана В. И. Чекмарёва, а там и Е. Е. Лишанский, и Я. Б. Левитан, и всё огромное инженерное управление Киевпроекта.

Такая схема была сделана?

В 1999 году, и доложена на Киевраде, очень убедительная. Из нее следовало, что объем Бессарабского квартала должен быть уменьшен до 100–120 тыс. кв. м «со всеми делами». И вот, когда мы сделали для ДЭУ свой проект...

бессарабка в квадрате

Туннель с Крещатика на Б. Васильковскую, проект, архит. В. Жежерин, 1998

Свой вариант внесли Бабушкин и Комаровский?

Нет, это было позже... Тогда я срочно вылетел в Южную Корею. Добирался очень напряженно, сначала Франкфурт, там ждал 5 часов, потом в Сеул 11 часов. К проектированию подключили корейскую фирму под руководством очередного Кима, который работал у Филипа Джонсона, что было для них невероятно важно. И вдруг мне преподносят их вариант: две страшные безумные квадратные глыбы, всё ломающие вокруг. Я обомлел... Ровно тогда же в Сеул прилетел главный архитектор Киева, С. В. Бабушкин. А я отработал три дня и три ночи и вернулся заканчивать проект. После этого корейцы приезжают в Киев и притаскивают свой вариант. На Градсовет выставляются два проекта, мой и корейский, а главный архитектор ходит и молча указывает пальцем на тот вариант. И послушные члены Градсовета по очереди начинают высказываться,

Корейский вариант, 1998

робко отводя глаза, в поддержку страшного корейского проекта. Я встал и сказал: «Надеюсь, вы найдете другого разработчика, а я с этим абсолютно не согласен». Корейцы угрожали не оплатить мою работу, но оплатили, и я рассчитался с Киевпроектом.

И что же последовало дальше?

Торжественная закладка камня на Бессарабке.

Помню-помню, событие всеукраинского масштаба!

На руинах постелили ковры и поставили стулья. Приехал великий президент ДЭУ, тоже Ким, они его называли Солнышко — шестая часть промышленности Южной Кореи, судовой верфи, гостиницы, целые куски городов.

Но ДЭУ обанкротились...

Вдруг открылось, что «солнышко» вор и коррупционер, а они этого не то что не любят (в принципе я понял, что корейцы тоже взяточники), но когда оказалось, что это так масштабно... Не знаю, попал он в тюрьму или не попал, расстреляли его или нет, но, слава Богу, корейский проект лопнул. И я не хотел возвращаться к этой теме никогда.

ВОЗВРАЩЕНИЕ В ПРОЕКТ

Простояло это какой-то год, и мэр А. А. Омельченко начал активные действия по поводу «Пале-Рояля». Он подключил туда корпорацию Укрреставрация под руководством своего друга Н. И. Орленко, такой огромный Микола Орленко, он всегда со звездой «Герой Украины» ходил. И тогда фасадами вот этого Пале-Рояля занялся Смирнов. Но они ничего кроме фасадов не сделали, к внутренностям не прикасались и дальше первой фасадной стены ничего не тронули. Крыша и конструкции хромали по полной. Но никто от них большего и не требовал. В то время Омельченко смекнул, что сможет вести стройку самостоятельно: «Не можна, щоб у центрі стояла отака руїна!» В этом плане я был с ним солидарен. Он

инициировал и Михайловский собор, и Успенский, имел опыт.

Строитель, надо отгаты ему должное.

По сравнению со всеми последующими мэрами-прощельгами он все-таки болел за город. Каждую субботу в 8:00 утра к Киевпроекту подгонялись два автобуса, мы садились и ехали по жилым массивам, с проектами. Он знал и проектировщиков и строителей. Во всё вмешивается, принимает решения, рубит с плеча, иногда правильно, иногда мимо, но в конечном итоге стимулирует процесс.

И вот Омельченко решил форсировать Бессарабку...

Стали раскапывать в середине, а там набито кучу свай, еще под Макулан, и надо эти сваи корчевать. Потом он вдруг продает школу с бассейном некоему Алиеву. Находит территорию возле стадиона под строительство новой школы (ее запроектировал В. Исак). Алиев в свою очередь начал проектирование с Серёгиным, даже была проработана основная схема, и под нее уже стали бить сваи.

То есть, «впереди лошади»?

Это очень серьезно, потому что там же еще есть и подземные сооружения, и русло ручья в старом коллекторе по ул. Бассейной. Потом надеть на эти сваи другой дом очень тяжело. Янош Виг и Сергей Бабушкин взялись за то, что будут делать весь квартал. Серёгин тем временем что-то мастерил по «Мандарину», что-то рисовал Янош, стали проводиться какие-то оперативки. Вдруг мне звонит И. П. Гордеев, директор Киевпроекта: «Вадим, не можешь? У тебя такой хороший ГИП есть, Костовецкий Александр Аркадьевич (он у меня был партнером). Дай его в помощь Яношу на Бессарабку, всё-таки он там с тобой работал по предыдущему проекту и знает больше, чем остальные».

И что Костовецкий?

Фасад по Новому проезду, эскиз, архит. В. Жежерин, 2002

Каждый день приходил с оперативок со словами «полный абзац!» Никто не знает, что делать, нет никакого проекта и никаких решений, и колоссальное напряжение. В какой-то момент раздается телефонный звонок, меня вызывает Омельченко: «От, я хочу тебе спитати, ти робив для ДЕУ проект, і мені треба зробити проект». Я говорю: «Как? Стоп! Бессарабку делает Виг и Бабушкин».

С Комаровским?

Нет, Сашу привлекли на следующем этапе. Омельченко продолжает: «У мене за півроку від них нічого нема. У мене 800 людей в котловані, мені треба, щоб в них була робота. Мені за тижень дай рішення, що їм робить». Я говорю: «Так же не бывает, это же будет совершенно другой проект, и не тот, что для ДЭУ, и так нельзя...» — «Але я тебе прошу. Від них більше чекати нічого не бугу, зараз дзвоню Гордєєву».

Это был 2001 год?

Наверное, начало 2001 года, для меня это как огненная река, точные даты можно восстановить по бумагам, уточняя сроки договоров... К концу дня звонит Гордеев: «Вадим Борисович, зайдите, — а потом небрежно — ну, я вынужден предложить вам эту работу». Я ответил, мол, не знаю, как это спасать, и тем более, не хочу никому перебежать дорогу, но

если будет поставлена задача, буду думать: «Вы в Киевпроекте, я в Киевпроекте, Янош в Киевпроекте. Решайте!» Закончилось тем, что через две недели они уже знали, что и где копать. В первую очередь я инженер, и мой отец всегда говорил: в первую очередь архитектор это градостроитель, великий инженер, а потом уже рисует на фасаде финтифлюшки. Я посмотрел сети и предложил, не дожидаясь окончательного проекта, заняться инженерной подготовкой: переложить коллекторы, освободить от сетей Новый проезд и завести под него парковки, которые в дальнейшем будут связаны с основным объемом. Это был ход, и оно понеслось, я начал работать над кварталом.

Комментарий к окончательному проекту?

Когда я уже выставил основное решение, появились Бабушкин, Янош и Комаровский со своим готовым макетом. Я был тогда сильно простужен, и не мог особо выступать, поэтому попросил В. Чекмарёва как главного архитектора института доложить наш проект на рассмотрении у мэра. Когда они внесли свой макет, Омельченко отозвал меня в сторону и спрашивает: Вони тобі потрібні? — Нет. — Мені теж. А после окончания всего хурала говорит: «Пообіцяй мені, що зробиш башенки, як на “Палі-Роялі”, інакше вони і мене й тебе з’їдуть».

На этом всё закончилось?

С определением команды, да. Но после этого меня постоянно третировали то бабушкинская Главархитектура, то кухаренковское Управление охраны памятников, до самого конца. Уже стояло готовое здание, а у главного архитектора города мне еще не подписали генплан. Меня по доносам начала прокуратура преследовать, там было много всего... Кончилось тем, что я через сына Омельченко, он у меня был заказчиком по другому объекту, договорился, чтобы мэр меня принял, но только один на один, потому что с генеральным заказчиком от Киевской

горадминистрации у меня был конфликт. Он мне мерзко хамил, в результате я ему сказал, что присутствовать ни на одной твоей оперативке больше не стану, буду руководить проектированием и строительством, как считаю нужным. Этот конфликт для меня кончился очень тяжело, с потерей многих лет, финансов и всего остального. Но! В конечном итоге объект я вел в приемлемых рамках.

И когда состоялся праздник открытия?

В 2004-м, на «Мандарине», который до сих пор стоит незавершенным, и верхушки башенок и главная башня не закончены, не могу на это смотреть. В общем, многое осталось только в проектах.

Разгонялись двадцать лет, а сделали за три года?

Кроме того, были такие вещи, что я не успевал мозгами ухватиться, хотя работал круглосуточно — и тогда они творили, что хотели.

ТРАНСПОРТНАЯ СХЕМА

Почему не получились открытые галереи?

Они получились, открытые балконы, террасы, это цирк, амфитеатр, это мой замысел в названии «Арена».

Я имею в виду снаружи, в город.

Ну, там всё просто: четыре продольные несущие стены в историческом здании. Главная фасадная — в арках, до второй несущей стены предполагался свободный проход. Как во всех порядочных странах, открытая галерея — это уровень европейского города. Пешеходное пространство, укрытое от дождя и солнцепека, самая комфортная вещь. Я всегда пытаюсь отвоевать свободные пространства для пешеходов в городе, они есть в большинстве моих объектов, в том числе на Бессарабке. В итоге я был обвинен первым замом мэра, «що вкрав один метр, а там ще два метри продажних площ на першому поверсі — тому я злогій, і мене треба за це покарати».

Все-таки квартал, как и Бессарабский рынок, в результате оказался в островном положении?

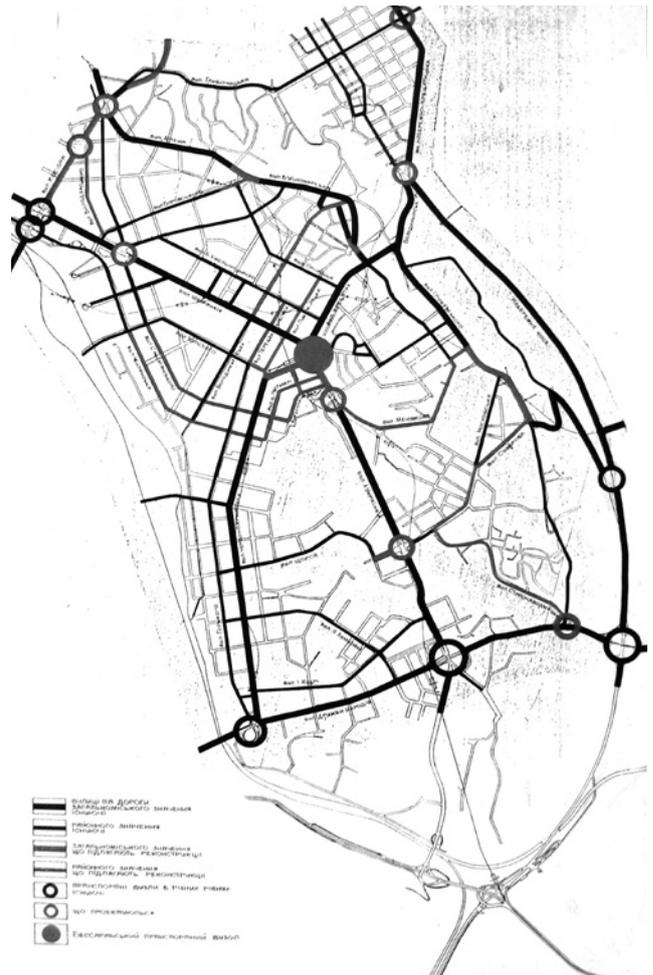
Это плохо. Хотя мне удалось связать его подземными переходами с «Метроградом» в трех местах, то есть максимально насколько было возможно, учитывая, что весь народ упаковали под землю. Но это не то решение, которое я бы хотел получить.

Что послужило итоговой причиной отказаться от туннеля под Бессарабкой, с Крещатика на Красноармейскую / Б. Васильковскую?

Мы сделали комплексный проект транспортной схемы. Нетолько проходили под бульваром Шевченко Бессарабкой и выходили на Красноармейскую, был еще вариант выхода под Новым проездом прямо на Бассейную, в тех же отметках — там идет падение рельефа к Бассейной. Это была комплексная развязка двух транспортных узлов. Первая: Крещатик под бульваром Т. Шевченко на Красноармейскую и Новый проезд. А вторая: бульвара Т. Шевченко до бульвар Леси Украинки — Мечникова — Эспланадная — Бассейная, двухуровневые эстакады там, где сейчас «Парус» и «Гулливер», что кардинально разгружало центр от пробок. Проект предусматривал хорошую пешеходную зону от Майдана до Центрального («Олимпийского») стадиона. Но все решения по инженерно-транспортной инфраструктуре, которые мы представили в Киевраде и которые были «схвалені» в период ДЭУ, тут же в 2000 году пересмотрели, и мне было сказано одним из замов мэра: «А кому потрібні ці твої тунелі, і хто за них платити буде? Краще ми там зробимо магазини, і всі отримаємо гроші».

В итоге «Метроград» это благо или зло для Бессарабки?

Город, его дневная поверхность максимально должны служить людям, а всевозможные транспортные сложности — максимально упрятаны. Город нужно

Бессарабка и улично-городная сеть киевского центра

очистить, чтобы пешеходы перемещались свободно. Ненавижу узкие тротуары, без аркад, проходов, галерей. Очень не люблю отсутствие глубинного пространственного решения, особенно нижних этажей.

Прообразом «Метрограда» послужила наверно московская Манежная площадь с подземельем?

Не гумаю.

После Манежки со скульптурами Церетели у нас вскоре появился обновленный Майдан, тоже со скульптурой, стеклянными пузырями и подземной торговлей. И в Минске что-то похожее сделали с площадью Ленина.

Все последовательно шли к подобным решениям, но в данном случае определяющим было мышление нашего городского руководства.

А кто рисовал?

Подземный магазин «Метроград» рисовали многие, но не я. Рисовал Киевпроект, рисовал Александр Коваль... Сашу Коваля я пригласил на частичную разработку рабочей документации по Бессарабскому комплексу, когда у меня не хватало рук и временного ресурса, а он сидел рядом, в соседней комнате со своей бригадой. Тогда проект был уже утвержден, и у нас уже шла «рабочка».

Саша много внес?

Он много помог, спасибо ему огромное, но я не могу считать его автором, он соавтор. Точно так же, как и Ю. Серёгин, потому что замысел и стадию «Проект» я разрабатывал сам с моими молодыми помощниками-архитекторами, Людьми Баронча и Марией Жежеринной.

ВЫСОТНАЯ СИТУАЦИЯ

Серёгину был сразу отведен отдельный блок, будущий «Мандарин»? Есть его эскизы двора Бессарабского квадрата, в готическо-гаудианском стиле, характерный почерк.

Серёгин начал работать над проектом раньше меня. Но когда оказалось, что надо делать всё сразу, я высказал мнение, что работать «частично» не смогу, композиция должна разрабатываться целиком, всего комплекса. Я считал, что в этом месте должна быть доминанта, а там уже были забиты фундаменты. В результате башню сделал не такую, как хотел, а как позволяли фундаменты, заложенные под Серёгина. Юрий Иванович с пониманием отнесся к ситуации: «Надо, чтобы кто-то один вел всё это дело». В итоге они с Александром Демьяненко работали над «Мандарином», исходя из общей концепции. Жалею, что башня не завершена, как была задумана. Это вина жадного заказчика и слабых законов.

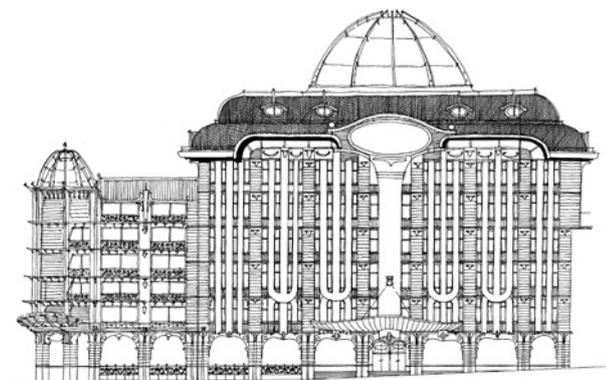
ДЭУ хотели 200 тыс. кв. м над землей, в итоге получилось 80. Высотную ситуацию на Бессарабке удалось спасти?

Думаю, да, все-таки я хотел поставить какие-то повышенные объемы. Во-первых, в створе движения от площади Толстого к Бессарабскому кварталу надо было обязательно устроить какую-то входную зону. Второе, в перспективе с Крещатика торчал этот Домпила со страшным завершением. Его следовало чем-то прикрыть, сделать повышенную вещь, но не однозначно лапидарную башню. Было бы слишком скучно, как у нас сейчас делают: 25, 25, 25... Требовалось что-то повеселей, поэтому на западном углу квартала я искал решение «брамы», наподобие старых въездных ворот в город.

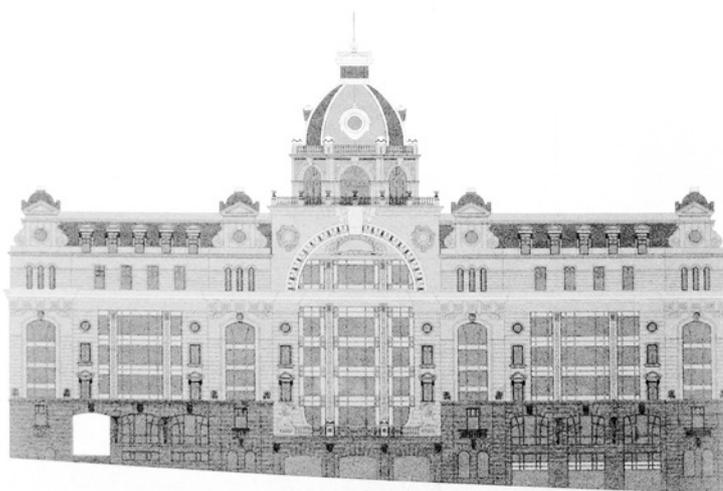
Мы помним яркий конкурс на Крещатике 5, уместна ли высотка визави Бессарабки, на Европейской площади?

Есть ось гостиницы «Днепр», которую построила Н. Б. Чмутина. Если бы на этой оси сзади возникла гармонично повышенная часть, для объема площади было бы хорошо, но не выше 70–75 м, чтобы не нарушать панораму с левого берега. У меня была большая

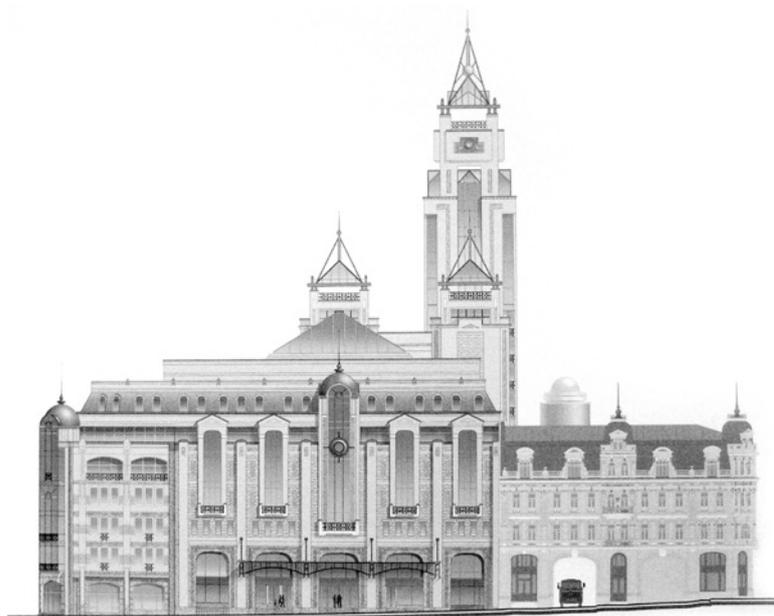
бессарабка в квадрате

Юрий Серёгин

Владимир Смирнов

Вадим Жежерин

Мандарин-Плаза, три варианта от трех архитекторов

работа по реконструкции всех лучей Европейской площади...

Схожее предложение с дублирующей высотой было в конкурсном проекте Ю. Борожкина, еще до Крещатика 5, его проект также намечал подземный паркинг от стадиона «Динамо» до Майдана.

Только из этого паркинга нужно уезжать куда-то. Если есть мост, значит нужно куда-то с него съехать. То есть прежде всего надо думать, откуда и куда приехать, а потом уже проектировать мост или огромный паркинг. Но я считаю, что надо было решать другой вопрос... Вот мы сейчас Почтовую площадь видим, сделали там площадку на втором уровне.

Туннель появился, но сама площадь...

Киев стоит над потрясающе красивой рекой, от которой он отрезан. Я всегда считал и даже настаивал, когда делался генплан 1984 года, что над Набережной и транспортной магистралью, от которой мы в силу разных причин не можем отказаться, надо сделать платформу, а на ней построить маленький городок, двух-трехэтажный, соединить его эскалаторами с Европейской площадью и Печерском. Маленькие офисы, магазинчики, ресторанчики, арт-центры, театры и галереи, бесшумный локальный электротранспорт — это станет самым популярным местом Киева.

В конце концов появились разные проектные предложения, но не в два-три этажа.

В том-то весь фокус, в стране беспредельщиков ничего хорошего нельзя предлагать. Должна быть градостроительная дисциплина, чтобы ей неукоснительно следовали.

О Европейской площади. Может быть, это и хорошо, что конкурс «Крещатик 5» не получил развития? Вопрос для будущих поколений?

Может быть, и хорошо... В 1987–1992 годах главным архитектором города у нас был Николай Леонидович Жариков, и он всегда говорил: «Мы сегодня не гото-

вы принимать никаких решений из-за низкого уровня понимания и строительства, поэтому ничего согласовывать не будем. Пусть останется место для будущего».

Тоже подхож.

Казалось, что в будущем станет лучше, а в будущем оказалось хуже.

Какова судьба высоток в Киеве вообще? «Прогрессивная» тенденция говорит, что без них никуда (Штаты, Гонконг, Сингапур, Китай). Недавно разглядел Гонконг конца 1990-х, в фильме с автогонками и Джеки Чаном: на берегу стоят одинаковые вытянутые столбики, 20–25 этажей, а рядом точно такие же, в таком же стиле, но в два раза выше — копия того, что у нас затевается.

Полу-лысая голова, на которой торчат волосы, один короче, другой длиннее, а где-то нарощенные собираются в случайный пучок, и уже не понятно, какая прическа... Если что-то и делать с высотками, надо, во-первых, определить зоны. Для этого существует генплан, чтобы не было серьезного вреда для силуэта города, особенно для исторической застройки, которую мы считаем хорошей. Куда люди идут гулять? Они же не идут гулять среди этих домов, которые сейчас понастроили.

Нынче остро популярен променаг на склонах под Андреевской церковью.

Я задумал развить эту захолустную дорожку двадцать лет назад, у меня там был запроектирован музей художника Марчука, под МИДом — лучшее место для многофункционального культурного центра, оттуда нужно устроить эскалатор на Михайловскую площадь, и будет шикарный маршрут «Алея Мистецтв».

Там до сих пор висят резервные площадки.

И за них платили люди, был такой М. А. Поживанов, который всё мечтал построить Музей, и мечтает до сих пор, но наши власти ему не дают.

В связи с высотками уточняющий вопрос, об отношении к Схеме высотного строительства в городе Киеве, которую в 2006 году инициировал президент УАА В. Штолько?

У меня не очень положительное отношение к конкретным ЗНИИЭП-овским решениям в Киеве.

Слишком формальные?

Не очень глубокие в градостроительном отношении. Они хорошие ребята, иногда давали интересные проекты. Но с точки зрения вторжения в среду города Киева они были не правы. Я уже говорил об ужасной застройке в зоне капониров Печерской крепости и на ул. Щорса. Для высоток надо выбирать очень специальные места, которые абсолютно не влияют на сложившийся центр. Потеря масштаба города, подавление комфортного масштаба застройки конца XIX — начала XX века — кощунственная вещь.

Есть три способа уничтожить произведение архитектуры и градостроительства. Первое, сломать. Второе, «улучшить» — надстроить, достроить и перестроить. И третье, обстроить вокруг чем-то невероятным. Все три очень успешно применяются в нашей стране.

Поэтому я категорически против такого усовершенствования. Вторжение высотными домами уничтожает потенциал исторических кварталов. Высотное строительство можно вести где-то на Левом берегу, а на Правом куда-то туда, сильно ниже, или выше, к Вышгороду. Как, например, в Шанхае: там, где у них «правый берег», английская и французская архитектура, ничего не строится, а с другой стороны — всё что угодно. Два города, разные.

Во что это разовьется в Киеве, поскольку сама тема никуда не исчезнет? Будут стремиться строить выше, толще, больше?

Или в этой стране ум возобладает над жадностью, или победит хамство. Сегодня мы имеем хамскую

власть, которая провозгласила, что всё предыдущее — ничто (в Писании Хам насмеялся над отцом). Это хамство может в корне погубить Киев и всю страну. Наш город интересен тем, что обладает невероятными природными качествами. Природными! Даже не застройкой. Мой отец всегда говорил, что Киев спасает рельеф, зелень и, конечно, река. Уничтожение этого — катастрофа.

Современных инженерных возможностей достаточно для того, чтобы построить сплошную каркасную структуру, полностью нивелирующую рельеф, а внутри этой структуры разместить дороги, супермаркеты и всё то добро, о котором радеют девелоперы. Квадратных метров в изобилии, но сверху как аэродром, ровная бетонная плита — и Киев будет совершенно не при чем.

Как-то до реконструкции Майгана я возил по Киеву американских физиков, и эти люди, которые никакого отношения не имеют к архитектуре, сказали, что такого больше нигде нет, чтобы зеленые склоны стекали прямо в центр города, а дальше река и острова, которые не застроены! Господи, берегите это, говорят, берегите!

ПЕШЕХОДНЫЕ ПРОСТРАНСТВА

Еще о транспорте. Вы работали в Великобритании — в Лондоне плотность сетки дорог втрое выше киевской, при этом даже из существующих улиц в центре Киева гюжина попросту перекрыты: Десятинная, Петровская, Соляная, Мирная, Студенческая, Пимоненко, Институтская, Сагайдачного, Андриевский спуск, Кугрявская, Фроловская / Чёрная грязь, Воздвиженский переулок. Кто за это отвечает? Кому это интересно? Ментам-ГАИ, которых нет? Главархитектуре? Управлению земельных ресурсов? Управлению генплана, которого нет (генплана)? Городскому управлению транспорта?

Бесконечные разговоры о транспортных пробках — и тут же перекрывается одна из всего трех главных улиц, которые дают возможность как-то связать Печерск с сгругой частью старого города!

Закрывая Институтскую, спекулируют на ценности человеческих жизней.

Так что ж теперь, Майган Незалежности вообще закрыть и для прохода и для проезда? Там в свое время монголо-татары ворвались в Киев, и в бойне погибли тысячи человек. Давайте закроем всё и превратим город в кладбище. Нет более гнусной спекуляции, в том числе по отношению к людям, которые погибли. Я писал официальные письма во все инстанции: пожалуйста, отметьте эти места бронзовыми вмонтированными в мостовую табличками с именами людей, которые там погибли, дайте возможность в специальные дни устраивать мемориальные мероприятия. Но нельзя убивать город, это вообще недопустимо.

Честно говоря, возмущает и перекрывание Крещатика по выходным, не исключительное — к праздникам — но регулярное. Какой-то сельский час.

Это всё бред, конечно. У нас очень большие, чрезмерно большие кварталы в центре города. Мы могли бы там получить колоссальный выход таких вот рекреационных зон, где люди могли бы наслаждаться отдыхом вне транспорта. Но, увы, никто не хочет этим заниматься.

Возвращаясь к Бессарабке: конкурс на Старый квартал Крещатика (который рядом) закончился ничем. Можно ли еще что-то сделать с этим кварталом?

По сей день он абсолютно «недоторканий».

Но там уже всё очень мелко «распилено», много собственников...

Градостроительные решения не могут приниматься, если не существует разумной и твердой власти.

Тогда вариант Жарикова, отложим всё на никогда?

Если есть общественный интерес, то надо выкупить всё это дело и решить вопрос. Провести оценочную стоимость, причем без продажи земли. Если по твоему участку проходит моя труба отопления, и ее прорвет, а ты меня непустишь — это опасно. Поэтому надо вернуться к тому, что в городах земля не может принадлежать никому лично, она может быть в аренде, точнее, закреплена в пользование, но принадлежать — только «громом» города.

При этом в неграх Старого квартала полный «шанхай», в плохом смысле этого слова.

И не только в нем.

Есть ли положительный пример решения внутриквартальных пространств в городе Киеве?

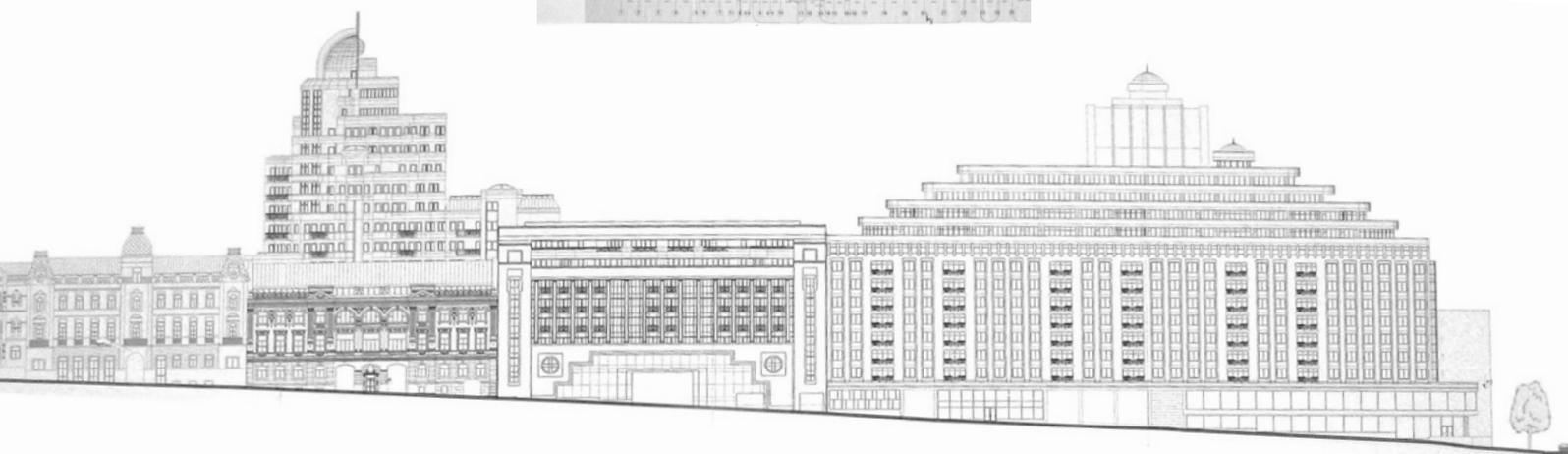
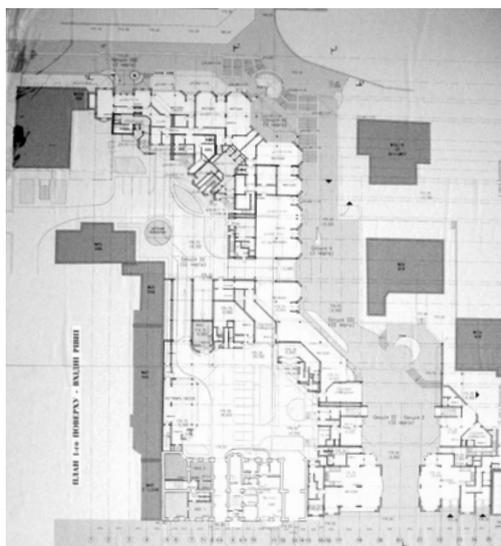
Я хотел сделать один... Пешеходная зона начиналась напротив Оперного театра и выходила на проход от ул. Б. Хмельницкого на ул. Прорезную. Прекрасный портал со стороны Владимирской. Была запланирована и вторая очередь рекреации во дворе Киевпроекта, где бывший детский садик отдали под офис. Там две школы и пешеходная тропа, мог возникнуть и небольшой торговый центр, и подземные паркинги, и кафе, и фонтаны и масса всего интересного.

Связка между улицами Терещенковской и Паторжинского?

По сути это потерянная улица, на нее был сделан презентабельный проход в доме-комплексе по ул. Владимирская 49. Эта общественная территория незаконно захвачена одним из барыг при поддержке мэра города. В течение нескольких дней широкий портал был заварен железной мразью под названием «ресторан». Нарушено три закона Украины и все нормы безопасности! Я разбирался в полиции, в прокуратуре, в ГАСКе — никому нет дела. Туда поехать пожарной машиной не смогут.

И кто же дал разрешение на строительство? ГлавАПУ, «гасконцы»?

бессарабка в квадрате

Жилой комплекс на ул. Владимирской 47–53, архитт. Вагим Жежерин, Татьяна Цивирко, Мария Жежерина, 2001–2004

Главархитектура незаконно выдала «Містобудівні умови і обмеження» и заткнула рот. «А вы, Вагим Борисович, можете погаты в суд». И вот так по кругу. Я что, один в этом городе должен бороться! А для чего вся эта псевдо-государственная шатия существует?!

Кажется, под этим порталом находится промежуточный вестибюль метро «Золотые Ворота»?

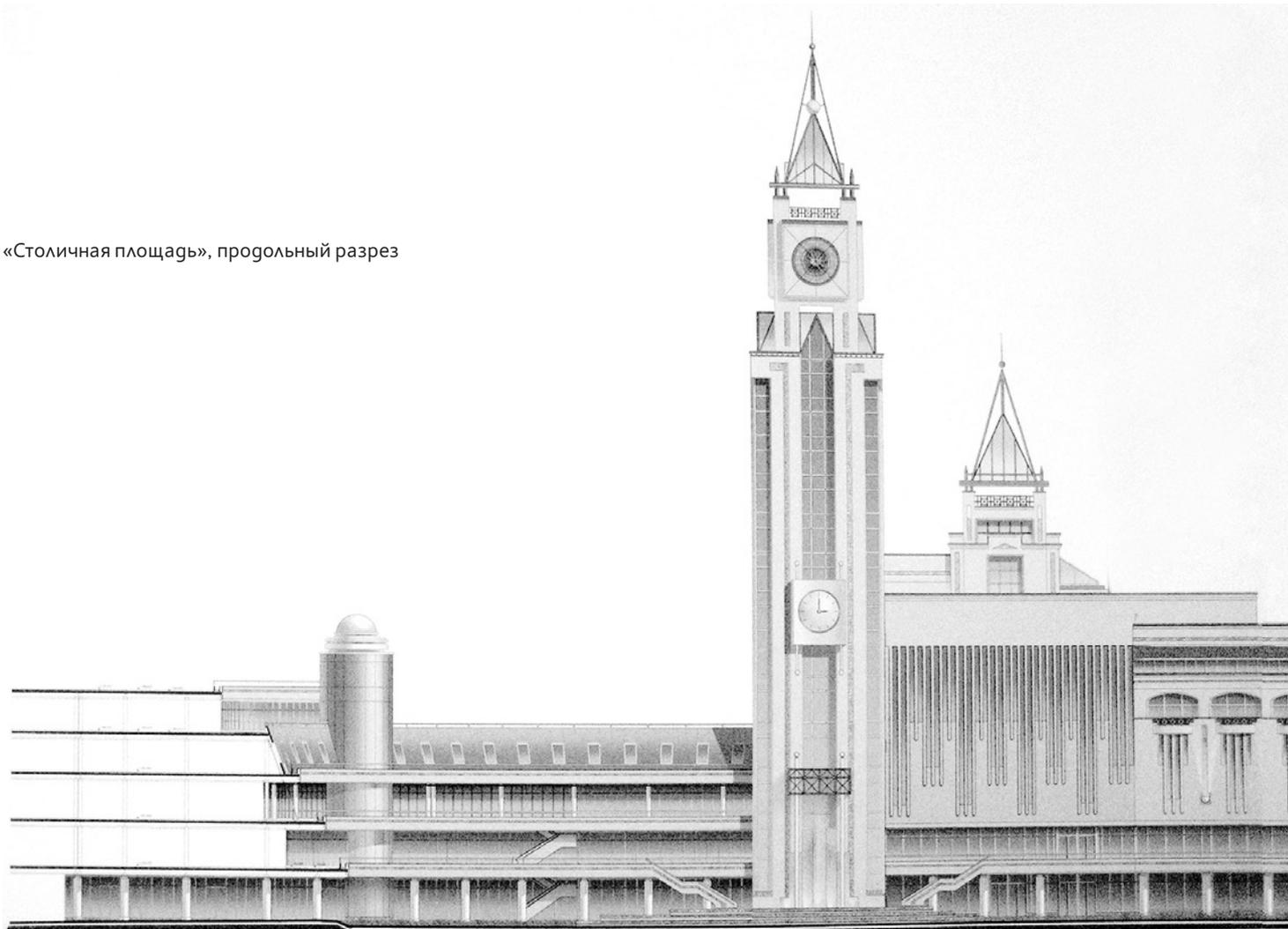
Конечно! Охранный объект Гражданской Обороны высшей категории, там ничего строить нельзя, мы специально разработали такое решение, этот проход был не просто так сделан...

ЕЩЕ ОДИН ЗАБОР

В Англии в XVI веке была так называемая эпоха огораживания, похоже, у нас что-то подобное происходит. Это неизбежное зло? Закрывать все входы, всё огородить, а потом — как в Германии в 1990-е, заборы исчезнут сами собой?

На эту тему у нас была дискуссия, когда мы были студентами КИСИ и смотрели западные журналы, страшные такие репринты, и нигде не видели этих бесконечных заборов, поэтому, проектируя коттежную застройку, ограничились зелеными боскетами. И вот наш почтенный преподаватель из Ленинграда,

«Столичная площадь», продольный разрез

бессарабка в квадрате

Фадеичев, говорит: «А тут надо сделать изящную ограду...» Мы: «Как? Сегодня? Нет!» Он посмотрел на нас с презрением и говорит: «Отсутствие оград есть признак деревенщины и бескультурия». Мы в изумлении: «Как это?» — «Ну, пойдите, снесите ограду Летнего сада в Петербурге».

Да, изящные ограды есть и в Париже, и в Лондоне.

Но, смотря что и как они ограждают. Например, парки, которые на ночь закрываются, чтобы их можно было убрать и почистить. А пешеходные зоны должны быть открыты. У нас теперь каждый норовит построить очередной ЖК и его огородить.

На Западе такое решение называется «анклав».

Это напоминает Южную Африку, где кварталы белых людей ограждены, и еще ток пустили. В Лондоне я как-то ночевал у знакомых: рядом со среднеобеспеченными кварталами двух-трехэтажной застройки живут довольно бедные люди, и регулярно бедные ходят грабить «богатых». Ограды нет, только шлагбаум, который не пропускает машины, чтобы только вручную выносили. (Смеется).

На аллее Художников возле Андреевской церкви, под т. наз. домом Кучмы глухой металлический забор, метра три высотой, в общественном месте.

Всё строится от общества, которое рождает свои законы. Если в обществе нет закона или нет системы контроля за его исполнением, можно делать всё, что угодно. В Конча-Заспе есть и пяти- и шестиметровые глухие ограды. Как-то я проезжал мимо дома Порошенко, когда он еще не был президентом — из кирпичного забора, который он построил, можно возвести несколько жилых домов. Всё возможно. А на Западе нельзя, потому что оговаривается: ограда такая, и не больше, и у всех.

А в этой стране нет?

Страна, скажем так, из бывших уголовников, или будущих. Все мечтают стать уголовниками, украсть больше, чем могут, и пока эта психология доминирует. Пока не покарают жестоко.

Вернемся к Бессарабскому квадрату. В конце концов, внутренняя площадь квартала на город так не работает. Архитектор предполагает, а собственник располагает?

Да, мы пишем своего рода сценарий. В Бессарабском квартале в основном окружение всё мое, но не работает, как было задумано. Когда я делал площадь Толстого, нужно было исправить ужасную ситуацию: узкие тротуарчики, дома и транспорт. Как создать для человека какое-то комфортное пространство? Придумал огромную лоджию, в которой люди могут располагаться, в одном месте, в другом — свободную транзитную зону-дворик. У меня это называлось «Большой грот» и «Сквозной грот», как в Новом Свете в Крыму. И сейчас проход этот не застроен. Я всячески пытался так запроектировать, чтобы их нельзя было застроить, еще в 70–80-х понимая нашу тенденцию.

То есть в жанре foolproof, защита от гурака.

То же я мечтал сделать на Бессарабке.

Во время торжественного открытия на внутренней площади провели фестиваль...

Да, с «Дикими танцами» на сцене, от Русланы. Поставили столики, все сидели на площади и террасах, собралось всё супер-общество и президент В. Ющенко.

Это было первое использование Столичной площади по назначению, оно же последнее?

Может, и последнее... но эту тему можно было развить. Я считал, что летом там должны выставляться столики, зонтики, вокруг обслуживающие кафе, а зимой ледовый каток для всех желающих. В самом центре города мы получили тихую площадь, тем более, внизу автостоянка на четыреста мест. Но этот паркинг город почему-то продал, хотя был заказчиком-застройщиком. Частник тут же стал его использовать не по назначению, назначив такие цены, что туда никто заезжать не захотел, и все машины стоят снаружи. Часть паркинга он продал под частные гаражи. А этого делать нельзя, город занимается парковками или только разглагольствует об их отсутствии?!

Квартал обставлен машинами, это факт.

Но меня потрясло следующее — и внутреннюю площадь прогали! И сразу стали использовать не по назначению. А ее нельзя прогавать точно так же, как и застраивать террасы-балконы, закрывать фонтаны. Кто им дал право строить сверху эти пузыри, извините, как какие-то противозачаточные средства надутые! Кто им дал право это делать? Всё это принадлежит киевлянам, это их правона комфортную и красивую жизнь в своем уникальном городе. Друзья утешают, мол, придут умные люди и всё будет восстановлено, как задумано.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЙ СТАТУС АРХИТЕКТУРЫ

Вадим Борисович, какое около-архитектурное ведомство больше всех вредит? Или иначе — от чего безболезненно можно было бы отказаться?

Вопрос слишком сложен и слишком прост. Невозможно уничтожить что-то одно, не тронув другое

и не переделав третье. Поэтому еще в девяностые мы в Национальном союзе архитекторов Украины (НСАУ) серьезно над этим задумались. Постоянно сотрудничали с зарубежными коллегами-практиками и идеологами в Архитектурном совете Европы (АСЕ) и Международном союзе архитекторов (UIA), сами входили в элиту рабочих групп и создавали модели, по которым сегодня работают в Европе и мире. Но только не у нас! Проанализировали ситуацию и, в конце концов, разработали «Концепцію реформування містобудівної галузі України», где затронуты все эти вопросы: что должны решать министерства, городские управления архитектуры, должен ли быть ГАСК или строительная полиция, экспертиза и т. д.

И нужен ли главный архитектор города...

Или он должен быть компетентным профессионалом, заказчиком от администрации градостроительной документации, а также иметь право контроля за соблюдением ее утвержденных постулатов. Всё было расписано. В 2005 году «Концепцию» презентовали Юлии Тимошенко, а затем вручали всем последующим премьер-министрам. Она единственная отреагировала мгновенно и адекватно. Но, к сожалению, ее тогда срочно заменили.

Нынешний статус Киевпроекта? Почему-то сегодня он исчез из архитектурных сводок?

Когда-то, в 1986 году, я начал активную борьбу за право архитекторов иметь свои частные мастерские. Это совершенно нормальное право, существующее во всем мире для вольных профессий. Крупным институтам я отводил роль градостроительных, государственных и муниципальных.

Однако не всякий город может позволить себе иметь собственный проектный институт. Для этого в Украине был и пока еще существует институт Гипроград — общегосударственный градостроительный институт — и его филиалы в регионах.

Градостроительная документация — это стратегия развития государства, которая не должна зависеть от конкретных инвесторов и заказчиков, а поэтому ее финансирование должно быть государственным, возможно из спецфонда, формируемого пропорциональными отчислениями от всех застройщиков.

То есть так или иначе большие проектные институты нужны?

Это огромная школа для специалистов. Не знаю, какой получился бы из меня архитектор, если бы я не прошел школу Киевпроекта, если бы рядом не оказалось множества интересных и умных людей, они меня не поучали, но я у них учился.

Что-то вроде профессионального инкубатора?

В новые времена эта функция должна переключаться в институт главных архитекторов — руководителей проектов, который называется Архитектурная Палата НСАУ, в масштабах Украины. Нас учили и на Градсоветах, я мог кипеть внутри, но мне «давали советы». Совет не был решающим, но был определяющим, то есть, не прошел Совет, строить не можешь.

Роль Градсоветов сегодня?

Они стали карманными и бесправными, как и большинство главных архитекторов городов и областей. Сегодня функции Градсоветов по градостроительной документации необходимо передать независимо от властей консилиуму, избираемому профессионалами, с обязательным исполнением его решений. Единственная реальная организация, которая могла бы выступить в этой функции, — НСАУ. Это будет антикоррупционным восстановлением хороших традиций.

Каким должно быть соотношение частных бюро и больших проектных институтов?

В Дублине, например, где я работал, все бюджетные объекты проектировались в муниципальном институте. Если не хватало рук и голов, они могли

нанять еще какую-то частную мастерскую, но всё остальное — частное проектирование. Я считал, что эта схема правильная, и когда мы стали создавать частные мастерские у нас, все директора институтов встали на дыбы, они понимали, что мы от них можем уйти, и начали с нами борьбу не на жизнь, а на смерть.

Какова в этом контексте судьба Киевпроекта, ведь это важнейший муниципальный институт, в котором сосредоточена основная градостроительная документация?

Киевпроект сегодня уничтожен. Руководство Киевпроекта оказалось, я бы так сказал, небескорыстным. Они умудрились весь институт скупить, а затем его програть, здание в первую очередь. Потом фирму постепенно разрушали и практически довели до банкротства, сегодня ее нет. Здание, говорят, выкупил товарищ Д. Б.-с, который временно смылся за границу, перед тем обчистив город вместе с Л. Черновецким и О. Довгим. Потом он спокойно вернулся в Украину и стал скупать недвижимость. Сегодня у него Киевпроект вроде бы перекупил еще один ловкий и неуязвимый А. В.-ш. Всё это грабители, которые должны понести наказание за оболванивание и уничтожение Киева.

Довгий на волне революции даже решил избираться в парламент в 2014 году, но его забалотировали.

Ну, он же «гречкосей», опыт у него богатый. Умный вор это уже не просто грабитель, а часто и руководитель страны. Это те персонажи, которые уничтожили Киевпроект и раздерибанили землю Киева. А теперь и само здание Киевпроекта хотят перекроить под жилье. Хотя оно имеет своего автора, в его реновацию настойчиво ломится один харьковский архитектор, который стал синонимом влезания в чужие объекты под крышей власть имущих, он был у Порошенко, теперь не знаю у кого...

В конечном итоге Бессарабский квадрант стал вариантом решения ситуации в центре города, а многие другие важные объекты как бы повисли в воздухе: Львовская площадь, ул. Гончара 19–21, «Лейпциг», ул. Мельникова 10 и т. п. В чем причина?

Ужасна судьба Львовской площади с многолетним недостроенным объектом Яноша Вига, а также без выхода из существующей станции метро. Улица Владимирская возле «Лейпцига» загорожена забором на протяжении тридцати лет — ходить невозможно, ноги ломаешь. Как вообще возможно такое! В Нью-Йорке, когда собираешься начать строительство, объявляешь день старта, ставишь забор, и тебе дается столько-то времени для завершения стройки, потому что ты создаешь дискомфорт для города. И если в эти сроки не вписался, то просто станешь банкротом, каждый день просрочки очень дорогой.

Поэтому лучше не начинать строить без гарантированных инвестиций?

А также без полностью завершенной проектной документацией и без четкого плана проведения работ — график железный!

В 1990-е говорили «проект-менеджмент», как будто открыли Америку.

Абсолютно понятная вещь. Когда был конкурс на стадион к Евро-2012, меня поразил филигранно разложенный тайваньский проект.

Почему проект НСК «Олимпийский» оказался у немцев?

Потому что жулики во главе страны, из 24 членов жюри 21 тайно проголосовал за тайваньское предложение.

Так что, немцы тоже «коррупционисты»?

В условиях конкурса была базовая цена строительства в 300 млн долларов, у тайванцев получалось 320 млн, при том, что я никогда не видел столь скрупулезно проработанного проекта, на такой ранней стадии.

Бессарабский квартал, 2012

В конечном итоге у немцев и в нашем исполнении получилось за миллиард.

Вагим, а может, ситуация изменится? Может быть, это провидение держит за ручку, чтобы не натворили лишнего — с плохими материалами, управленцами и экономикой? Вот всё наладится, и заживем счастливо в прекрасном архитектурном окружении?

Если ситуация станет «лучше», то всё уже будет испоганено настолько! Ну не сносить же 25-этажки и отселять людей, которые туда заселились. Хотя им

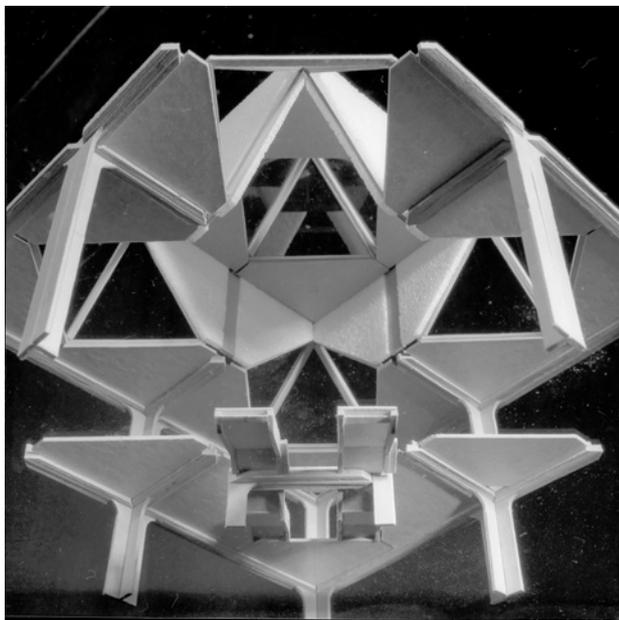
будет плохо, и подъехать невозможно, и детей некуда девать. Через какое-то время во многих местах Киева появятся пустующие этажерки. Это относится и к двум супер-домам — на ул. Грушевского 9А и на площади Славы. Вместо того чтобы на сохранившихся фундаментах восстановить Военно-Никольский собор, преступники от супер-коррупцированной фирмы «КАН» воткнули туда это чучело, нависающее над Аскольдовой могилой. Посмотри, вечером в этом доме многие окна светятся? Это инвестиции сегодняшних фараонов и бизнес-грабителей в загробную жизнь.

Слепцов и украинский архитектурный процесс

Борис Ерофалов

С Олегом Слепцовым я познакомился в 1995 году, подготавливая первый пионерный выпуск архитектурного журнала А.С.С. Олег принес в редакцию статью «Жилье повышенной комфортности», написанную в соавторстве с Юрием Дубинским и Игорем Подгорным и посвященную новой открытой конструктивной системе «Каскад». Предлагалось компромиссное использование сборного железобетонного каркаса для строительства жилья в новых условиях: плановой экономики уже нет, а производственные мощности ЖБК еще есть, при остающемся горячем спросе на жилые квадратные метры.

Статья предвещала насущным для эпохи перемен эпиграфом из Ле Корбюзье: «Проблема дома — проблема эпохи. От нее зависит равновесие общества. Во времена обновления первый долг архитектуры — провести переоценку ценностей, пересмотреть составляющие элементы дома. Вот почему проблема жилья так беспокоит общество». Изобретенная архитекторами открытая сборно-конструктивная система «Каскад» предоставляла преимущества современного способа возведения каркасных зданий:

ОСКС «Каскад», 1987

свободная планировка, облегченная несущая конструкция, навесные фасады. Работа была выполнена в архитектурном бюро ЛИЦЕНЗИАРХ и даже внедрена в Тернополе. Симпатичные четырех-пятиэтажные домики живописными каскадами ниспадали холмами фэйного міста или образовывали аккуратные живописные кварталы равнинных микрорайонов. Признаться, тогда я не разглядел явление. Начиная А.С.С, мы были озабочены какими-то глобальными вопросами муниципального самоуправления (в 1995-м еще оставались надежды), брали интервью у В. Л. Глазычева, создавшего Школу муниципальной политики, у мэра и главного архитектора города... И на фоне всеобщего архитектурно-строительного затишья кипучая деятельность молодого Олега Семёновича казалась продолжением сугубо советских научно-исследовательских экспериментов. На самом деле мы столкнулись с невероятным энтузиазмом и целеустремленностью, ибо Слепцов настоящий энерджайзер.

DAS PRODUKT

Вскоре разноплановые проекты и увлечения архитектора Слепцова были явлены нашей местной цивилизации. Оказалось, что Олег, помимо архитектурной работы, гружит с краской, с гитарой и с песней,

Архитектор и муза

Офисный центр с автосалоном «Крейсерова соната» в Киеве, проект, 2005

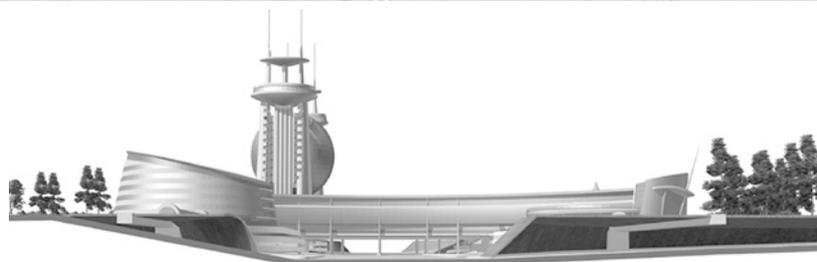
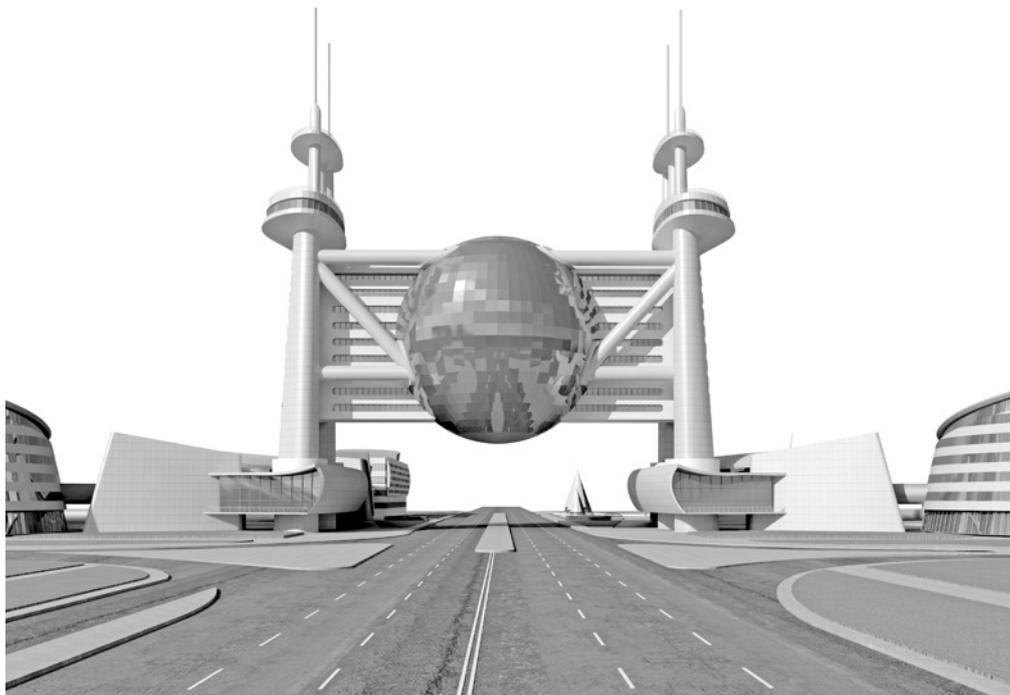

Гимназия современных биотехнологий по ул. Курской 12 в Киеве, архит. Олег Слепцов, 2004–2006

с музыкальным композированием, ткацким станком и мозаикой, с горными лыжами, сауной и татами. Но разные увлечения свойственны многим, мне же в истории Олега Слепцова особенно важной представляется методическая последовательность, с которой он осуществляет движение, оформляя свои творческие шаги. По-видимому, это одна из особенностей архитектурного подхода к жизни. Как говорит мой ужгородский друг архитектор Игорь Броди, от большинства прочих людей архитектора отличает «продуктовая ориентация», стремление во всякой творческой ситуации получить, по-немецки — das

Produkt. Один из таких синтетических — книжных — продуктов был составлен Слепцовым в 2007–2008 году в нашей редакции (к тому времени «А+С»), альбом-монография «Олег Слепцов: Архитектор. Художник. Музыкант». Книга вместе с соответствующим авторским концертом во Дворце Украина стала украшением пятидесятилетнего юбилея маэстро.

Стремление завершить всякое производственное и содержательное действие неким текстом, своего рода рефлексией, тем более статьей или книгой, мне как архитектурному редактору и сочинителю особенно близко и понятно. Поэтому с Олегом

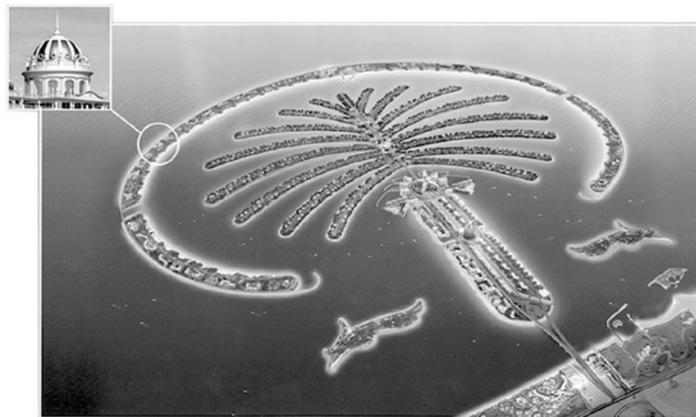

Проект общественного центра «Европейские ворота» в Киеве
на пересечении Житомирского шоссе и Окружной дороги, архит. Олег Слепцов, 2004

у нас установились глинные редакционно-издательские отношения. За минувшие годы с его подачи в издательстве А+С увидели свет следующие книги: «Архитектура цивільних будівель» (2010), «Архитектура сучасної школи» (2011), «Архитектура православного храма» (2012), «Олег Слепцов. Архітектор» (2013), «Архитектурне проектування і реконструкція православних храмів» (2014), «My Oxford Travel-Learning Diary» (2015), «Клара Демур: архитектор-педагог» (2016), «Реконструкція горомадських будівель» (2017), «The Orthodox Church Architecture» (2018), «Віктор Чепелик: архитектор, вчений, педагог» (2020).

ДОНЕЦК — ДУБАЙ

Как-то Олег Семёнович поделился, мол, никогда не думал, что буду проектировать дворцы и церкви. Путь ко дворцам начался в 1998 году с приглашения (по рекомендации И. Д. Родичкина) на закрытый конкурс по созданию резиденции самого богатого человека Украины в Донецком ботаническом саду. После многочисленных перипетий конкурс был выигран в борьбе с пятью зарубежными и двумя отечественными проектными фирмами. Работа над дворцом Ахметова, как признавался мастер, много чему научила, «но именно тогда я заметил, что поседел».

Резиденция Kempinski Palm Jumeirah Residences, Дубай / ОАЭ, архит. Олег Слепцов, 2004–2017

Продолжением дворцовой истории стали заказы на вельможные резиденции в Кайлове и в Конча-Заспе. Как следствие, в 2004-м Нвер Мхитарян, хозяин девелоперской компании с псевдосоветским названием "Познякижилстрой", пригласил Олега с Яношем Вигом поработать над идеей гостиницы Kempinski Palm Jumeirah на Острове-Пальме диаметром 11 км в ОАЭ. Работа Слепцова оказалась выигрышной за счет гипервнимательного и гибкого отношения к пожеланиям заказчика. Да, это не модерн, здесь много балюстрад и куполов, но таковы предпочтения в том

числе и гостиничного оператора. Функционально-планировочное решение безупречно. В результате объект стоит и радует шейхов и гостей Пальмы.

Слепцов испытал разные архитектурные жанры: от жилья, многоквартирных зданий и частных особняков, от образовательных учреждений (тема, в том числе, и кандидатской диссертации) — до градостроительных, производственных и транспортных комплексов, торговых и сакральных сооружений.

Как угадается быть продуктивным сразу на нескольких производственных фронтах? В этом месте

«Дом Труда» по ул. Глубочицкой 52, архит. Олег Слепцов, проект реконструкции, 2010

Дом-Пирания по ул. Нагорной 25Б в Киеве, архитт. Олег Слепцов, Валерия Боганова, Андрей Панкратов, 2004–2008

подчеркнем выдающиеся организаторские способности архитектора. К ним, в частности, отнесем такие как: видение общего контура, распределение на функционально-самодостаточные и ухватываемые части, сбрасывание с себя даже не второстепенных, но отчуждаемых кусков при удерживании целого — «разделяй и властвуй». Речь не идет об имманентном «владении» каким-то готовым замыслом, но о возможности завершить и сбросить с себя «проект» для того, чтобы иметь возможность двигаться дальше, возможность выбора и свободы.

Еще один организационный прием — жизненное и творческое движение в режиме «на расстоянии вытянутой руки». (Я и сам люблю им пользоваться, разница, может быть, в том, что у Слепцова таких захваток больше?) Здесь легкость выступает как условие «неубиваемости». Если быть тяжелым, то есть относиться к делам со звериной серьезностью, то быстро погрузишься в пень, а затем вязкую воду бугней. Легкость позволяет держаться на плаву, над бездонной с водоворотами водой. Ведь и водомерка быстро скользит, в нее не погружаясь, — легкая физика!

СТО ЦЕРКВЕЙ

О храмостроении как особом архитектурном жанре, которому Олег Слепцов отдает большую часть творческих усилий, следует сказать отдельно. По-видимому, эта деятельность зодчего, устремленная к горнему, служит своеобразной формой «заземления» в зыбком архитектурном поле Украины.

Будучи архитектором современным, Слепцов отдал должное сочинению формы экспериментальной, устремленной в будущее и зачастую теряющей связь с землей. Такого рода «военно-космические» проекты стали появляться в мастерской ЛИЦЕНЗИАРХ с известной долей регулярности примерно с Миллениума, круглого 2000 года. К ним следует отнести например: проект мультицентра «Космос» в Тернополе (1995–1997), университет «Украина» (2001–2003), проекты коммерческо-офисного центра в Шевченковском районе Киева (2001), общественного центра «Европейские ворота» (2004), офисно-производственного комплекса «Стелс» в Вишнёвом (2005), офисного центра с автосалоном «Крейсерова соната» (2005), комплекса «Терещенковская волна» (2005), отеля «Мост» на Южной окружной дороге (2007), Дом соседа архитектора на ул. Нагорной (2007) и проект «Парк Ноосферы» на бульваре Академика Вернадского (2014) — все в Киеве.

Церковное проектирование в отличие от вышеперечисленных объектов как бы исповоль возвращает творческие порывы и отрывы в круг традиционной стилистики. На самом деле, сквозь церковное зодчество просвечивает неизбывная тяга реальной архитектуры быть причастной земному кругу, то есть тектонике, выраженной помимо технологических признаков — защита и кров — в специальном азбучном наборе, в архитектурно-художественном словаре под названием «ордер».

Слепцовский путь в сакральное зодчество был предопределен некоторыми неслучайными обстоятельствами. Во-первых, прадед по матери Сергей Якубович служил священником, следовательно, «поповичи мы». Во-вторых, большинство родственников были архитектурны и музыкальны, умели играть на фортепьяно и писать маслом, то есть весь набор колоратурных умений всегда наличествовал перед глазами. В-третьих, следовало быть аборигеном киевской Борщаговки, заброшенной в джунгли брежневского панелестроя, чтобы с энтузиазмом встретить задачу возрождения местной церкви Иконы Божьей Матери «Живоносный источник», за годы коммунизма превращенной в спорткомплекс «Олимп», а затем — в руинированные останки храма. С задачей Олег не просто справился, эта работа во многом определила его архитектурный путь.

Настоятель храма протоиерей Валерий (Семанцо) так описывает чудесное преображение постсоветского архитектора, допрежь рисовавшего модерный железобетон: «Встреча наша с Олегом Слепцовым произошла случайно, хотя ничего случайного в нашей жизни не бывает, возле дома, в котором мы раньше жили в одном подъезде. Он спросил меня, где я работаю, и услышал, что — в храме, в который он ходил рисовать во время учебы, и вопрос разработки проекта воссоздания храма решился мгновенно. В то время об оплате не могло идти и речи, средств не было никаких, и тогда Олег Семёнович предложил разработать проект благотворительно, в архитектурном бюро ЛИЦЕНЗИАРХ. Сложно было представить, что из руин восстанет величественный Храм, украшение района. Ведь уже существовал план, предусматривавший снос всех пристроек для т. наз. фехтовального зала. Тем не менее, новый проект был выполнен блестяще, максимально используя существующие помещения, так что мы почти ничего не разбирали.

В результате получился прекрасный комплекс, в котором бывший храм был увеличен втрое, сооружен нижний храм, жилье для семей священников, воскресная школа, просвирня, благотворительная столовая, швейная мастерская и вспомогательные помещения. Так что большие проекты Олега Слепцова и коллектива ЛИЦЕНЗИАРХ начались с нашего храма. Пусть и дальше Господь Иисус Христос благославляет их добрые намерения и свершения».

Всего Слепцовым спроектировано более сотни сакральных сооружений: храмы, каплицы, небольшие церкви и монастырские комплексы, воскресные школы, духовные центры и соборы — почти во всех областях Украины. Юбилейное число 100 достигнуто в июне 2020 года. Более половины проектов закончены строительством или строятся. Количество позволяет сделать некоторые архитектурно-статистические выводы. Прежде всего — формологический поиск. В портфолио мастерской можно встретить геометрические наивы, повторяющие незамысловатые фигуры: эллипс (проект Православного Храма света), конус (проект Семёновского собора в Николаеве), многоярусная пирамида (проект церкви университета «Украина» и госпитальной церкви в Черкассах), упрощенный украинский храм с залами (комплекс Св. Вмч. Дмитрия Солунского в Бузовой). Имеются попытки создать модернистский объем с ретроспективными элементами: Ильинская церковь в Славутиче, проект Церкви Воскресения Словущего на Байковом и т. п.

Однако неслучайной представляется тенденция всё чаще использовать традиционную форму для возрождающегося отечественного храмостроения. Здесь можно указать на многочисленные церкви в стиле украинского казацкого барокко и почти столь же часто встречающиеся вариации на тему т. наз. епархиально-го зодчества XIX века с цитированием луковок и кокошников, боченков и прочего былинно-билибинского

Проект церкви Св. Архангела Михаила в Чернигове,
архит. Олег Слепцов, 2001

декорума. Есть в арсенале мастерской и проекты в стилях более устоявшихся: византийский, классицизм, европейское «католическое» барокко.

К особым удачам на ниве церковного зодчества я бы отнес три проекта Олега Слепцова. Во-первых, церковь Св. Архангела Михаила в Чернигове, в том самом былинно-русском стиле, столь удачно применявшимся А. Щусевым во многих работах в начале XX века или В. Николаевым — в трапезной церкви Антония и Феодосия Киево-Печерской лавры (реплика на Софию Константинопольскую: широкий свод купола с невысоким барабаном, прорезанным рядом арочных окон по периметру, с золотыми луковичными куполами). Проект хорош, но быстрое строительство из дешевых материалов и с многочисленными нарушениями пропорций, заставило архитектора задуматься об отказе от авторства здания, «реализованного в натуре».

Храм Св. апостолов Петра и Павла на Берковцах в Киеве, ул. Стеценко 18
архит. Олег Слепцов, 2000–2009

Второй проект, достойный отдельного комментария, — храмовый комплекс Преображения Господня Свято-Успенской Почаевской лавры, 2010 года. Это блестящая конкурсная работа в византийском духе, в которой реализованы профессиональные приемы и умения, добытые автором за годы многочисленных предварительных опытов и упражнений. Собор впечатляет масштабом, точно найденными пропорциями и каким-то древне-княжеским очарованием, присущим лучшим неовизантийским храмам конца XIX — начала XX века. Почему проект не оказался в числе победителей, вопрос, который, по-видимому, долго будет пребывать в истории и на совести членов конкурсного жюри.

Третий проект из ряда особых архитектурных удач — храм Свв. апп. Петра и Павла перед входом на Берковецкое кладбище — имеет более счастливую судьбу, ибо построен и построен качественно. Задуман в стилистике украинского барокко в 2000-м и до 2009 года дорабатывались части и детали. Подкупает лаконичность решения главного объема. Параболический купол перекрывает единый зал-ротонду. Чувство, испытанное ценителем архитектуры не единожды, — здание во время возведения выглядело убедительнее: благодаря монолитному объему и куполу оно имело ирреальный масштаб, впечатление мощи и бесконечности. Снаружи, сразу по окончании строительства столь же убедительным был белый цвет и медное покрытие куполов... Итоговая отделка следует традиции: золоченый иконостас, малеванные кессоны купола в интерьере, наружная побелка сменилась желтым колером. Невзирая на интерьерный декорум, гробящий исходный объем, церковь «получилась».

При всем многообразии формологических приемов, используемых архитектором Слепцовым, следует отметить, что очевидные удачи как бы нащупываются в зыбком поле разностилья и затянувшегося переходного периода. Ведь никто не может заставить

Проект храма Преображения Господня, Почаевская лавра, архит. Олег Слепцов, 2010

заказчика востребовать и заранее полюбить незнакомый ему и будущему потребителю архитектурный язык — отсюда непрерывный поиск и натиск по шахматному живописных форм.

Но весь путь к благу и расцвету искусств еще не пройден быстро меняющейся и терзаемой борениями Украиной. Ведь и Моисей сорок лет водил евреев по пустыне, дабы забыли рабство. Ситуация очевидно меняется, наши граждане поездили по странам и изрядно эмансипировались. Эмансипируются и архитекторы. Интуитивное нащупывание главного сменяется более уверенной манерой и узнаваемым авторским стилем. Поэтому успешное творчество Олега Слепцова подтверждает неслучайность мятущегося разнообразия архитектурной формы — характерной черты украинского архитектурного процесса.

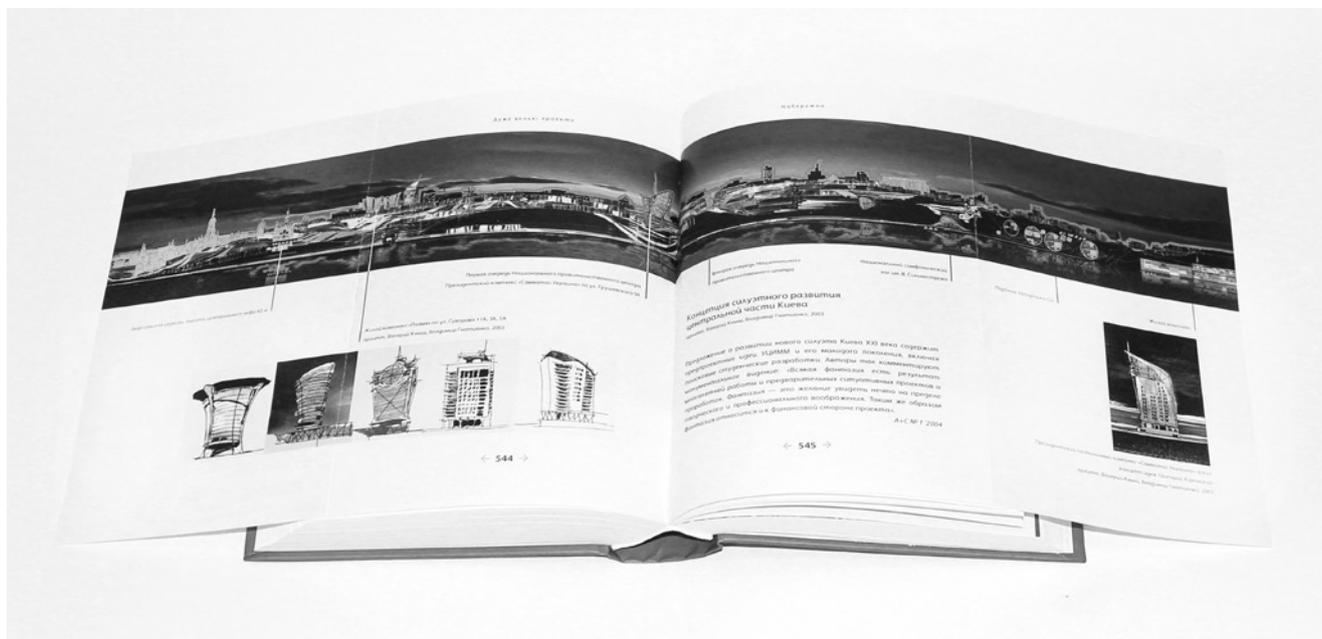
Два в одном, один в двух — неожиданно вдвоём

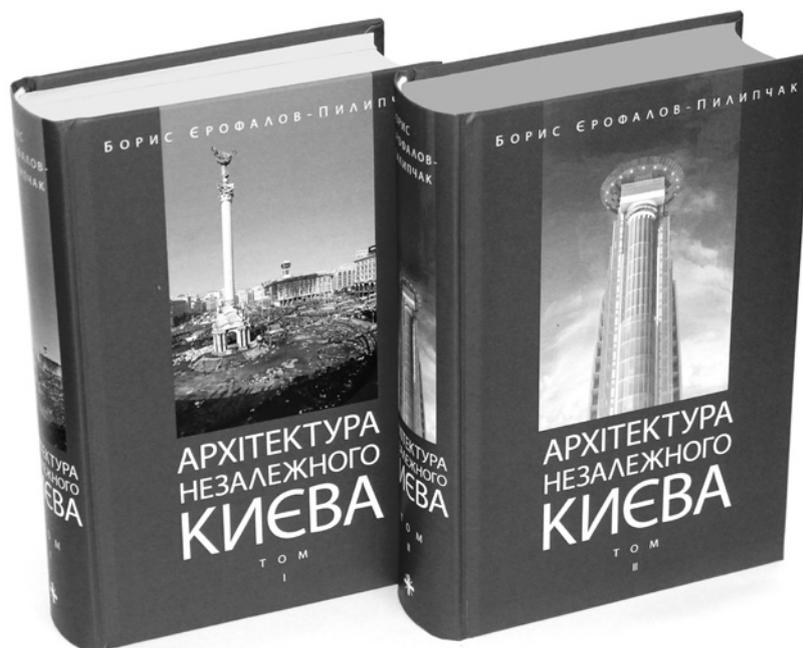
Андрей Пучков, доктор искусствоведения

И раньше-то не столь обильная трудами и днями, область архитектуроведения сузилась до максимально возможных размеров: так, чтобы совсем не исчезнуть. Потому когда в архитектуроведческой книге показывают, мол, здесь опечатка, здесь неточность, здесь перепутан инициал, а там не всё сказано, что должно бы сказаться, — останавливаю себя переспросом: неужели имеем дело с обилием книг на одну тему, в данном случае об архитектуре Киева последних тридцати лет, причём, в аналитическом, а не описательном ключе? Почему критикуют по мелочи, как правило, те, кто сам на книгу не способен?

Славно, что нынче вылупливаются сочинения по архитектуре Киева советской эпохи: их время уже пришло, то есть, появились исследователи, которые онтологически совок не застали, которым эта зверушка в диковинку, кто видит в советском — меж густо населивших землю пятиэтажек — нечто достойное внимания. У меня на несвободу аллергия, но готов допустить, что давно пора вместо стенаний по «уходящему» Киеву рубежа XIX–XX веков (умирание естественный процесс) начинать стенать по поводу уходящего «советского» Киева. Память есть память, и чем она правдивей, тем проще будет с ней расправиться будущим горожанам.

Поскольку Б. Ерофалов и про тот (2000), и про другой (2010) Киев — раз в десятилетие — выпустил по книжке, он взялся за материал, за который, казалось, братья рановато: ещё совок не успели архитектуроведы оплакать, а здесь предлагается с пылу с жару — совсемновье, причём какое-то «ні сілоні впаło». Борис пытается поместить некое незакончившееся событие в закрытый четырьмя обложками связный и концептно архитектурный контекст. Если советская архитектура для этого удобна, поскольку как материальные формы имеет хронологические начало и финал, то с постсоветской дело совсем наоборот: живой, как

Єрофалов-Пилипчак Б. Л. Архітектура незалежного Києва. Сторінками архітектурного часопису А.С.С | А+С: у 2 т.

Том I. Дуже великі проекти. К.: А+С, 2020. 828 с., іл. ISBN 978-617-7765-10-2

Том II. Майстри бетону та гіпсокартону. К.: А+С, 2020. 832 с., іл. ISBN 978-617-7765-11-9

правило, неубобен. Хотя советский человек бесконечен, советская архитектура, хочу надеяться, на улице уже не выйдет.

Потому двухтомник Єрофалова о постсоветском Києве — единственный компендий, который сегодня есть у нас о том времени, когда советские люди (державные красно-гербастый паспорт в памяти, а значит, в сознании) как бы претворились в несветских, а форми архитектуры резко от совка отвалились. Кардиограмма такого превращения на страницах журналу А.С.С/ А+С (1995–2020) в её реперных точках оказалась собранной Єрофаловым воедино — вовремя, кстати, *in situ*. Теперь незавершённое можно обсуждать целиком в его незавершённости — хотя бы как свет достаточного яркого фонаря, который несколько два с половиной десятилетия освещал движение архитектурной мысли.

Главное, что можно сейчас сделать с двухтомником Єрофалова, это не оценивать, хорошо ли, плохо ли в огонь интереса подливалось масло, какой оно

было очистки и концентрации, какие пятна оставило на одежде и скоро ли можно будет отстирать. Когда имеешь целостную картину, взгляд должен меняться: ты превращаешься в читателя, который, впитывая, спорит и негодует, а, споря и негодуя, старается понять, в какой точке движения — в первую очередь умственного — находится сам.

Этот двухтомник такая себе боярыня Морозова с пылким идиотическим взором, избежать которого ни в одной библиотеке будет невозможно: другого пока нет и едва ли вскоре явится: мы только начали накапливать материал, а Борис уже показал, как можно с ним работать, когда материал сырой, будто глина, и вязнет в пальцах. Все следующие исследователи будут вынуждены считаться с этой книгой, поскольку именно она — та стенка, от которой ловчее всего будет отскакивать мячик последующих научно-исследовательских с ней столкновений. Разыскались бы игроки, равные Єрофалову.

Кантата «Київ архітектурний»

Віктор Левчишин, архітектор

Якщо Архітектура дійсно є завмерла Музика, то чотири книги пана Бориса про Архітектурний Київ є дійсно віночком Кантат. Починаючи від дизайнерської та поліграфічної досконалості оформлення, а це є суто Єрофаловське, продовжуючи змістом та манерою подачі матеріалу та закінчуючи віртуозною толерантністю та доброзичливістю стосовно колег-архітекторів, які фактично і складають хор цієї завмерлої музики, — все це упаковане у величний лірико-епічний Спів/Вірш любові до Києва у виконанні одного видатного соліста. Та зараз не доцільно говорити про весь Віночок Кантат пана Бориса, бо треба говорити про Четверту Кантату, а я переконаний, що вона не є останньою, говорити про двотомник «Архітектура незалежного Києва».

Ця праця є логічним наступним кроком у Творчості пана Бориса, але, одноразово, вона явно є завершенням певного періоду його творчості та початком Нового, адже вперше пан Борис виступає під прапором подвійного прізвища, показуючи таким чином рівноправну шану до батька-росіянина та до матері-українки. До того ж, двотомник «упакований» в українську мову, хоча матеріали в ньому подаються так, як вони побачили світ в оригінальних часописах — російською, головним чином, та українською мовами. Таке аранжування є логічним і доцільним в сучасних умовах розвитку України.

Я не втомлююсь повторювати, що пан Борис вельми толерантна людина і в даному випадку його Толерантність полягає в тому, що ця Четверта Кантата (галі — просто Кантата) скомпонована виключно на матеріалі публікацій в часописах А.С.С та А+С, де він був/є головним редактором і головним автором — з цієї точки зору було би цікаво прочитати перелік всіх псевдо, під якими він фактично ховав своє примусове авторство, адже архітекторів, здатних писати вельми мало. Такий хід повністю логічний і навіть має право бути хрестоматійним, бо лаг публікацій в цих часописах охоплює майже 25 років! Срібний ювілей любові пана Бориса до Києва! Між іншим.

Цікавим є і компоновка громади задіяного матеріалу, бо вона побудована на суто архітектурному

принципі системності. При цьому проявилася друга фахова риса пана Бориса — тонка іронія з легким флером сардонічності, адже тяжко інакше сприймати назви частин двотомника: I. Доба пост-пост; II. Дуже великі проекти; III. Майстри бетону та гіпсокартону. До речі, це проявилось навіть в тому, що головний текст тому I починається вступом як «Переднє слово», хоча звичним було би «Попереднє слово». Таким чином проявляється тонка самоіронія Автора.

Але треба повернутися до змісту двотомника і подивитися на нього критично. Зробити це не просто, тому що:

1. Всі публікації, які використовує Автор, мали актуальну прив'язку до сьогодення в момент їх появи на шпальтах часописів і далеко не всі із них витримали перевірку часом, хоча деякі виявилися доволі живучими, актуальними зараз і навіть на прийдешній час. Але ми розглядаємо Книги у формі 2-х томів і тому займатися аналізом минуло денних публікацій з позицій сьогодення, як мінімум, не коректним.

2. В той же час Автор так логічно та системно «упакував» ці публікації у розділи двотомника, що вони і не сприймаються як окремі публікації, а як цілісний інформаційний масив, де ці публікації є пазлами, а кожний розділ є «закінченим номером» Кантати.

Принаймні, я так сприймаю ці розділи і бугу говорити про них саме з позиції пункту 2.

ЧАСТИНА I. ДОБА ПОСТ-ПОСТ

1/1. ГОЛОВНИЙ АРХІТЕКТОР

Фіксація позицій головних архітекторів Києва в різні часи, з яких тільки пан Свистунов О. В. (посада із 31 жовтня 2016 р. та до сьогодні) є киянином. Але цей розділ завершується статтею «Если бы директором был я», яка спочатку була надрукована в А+С №3–4 2012, а потім в А+С №1–3 2016. Навкис читаю її, пригадую сучасний стан у Києві, порівнюю із слухними намірами у цій статті і у захваті думаю: «Ай да молодець пан Борис, бо «Думайте самі, вирішуйте самі...» — адже поява нарешті киянина на цій посаді ніяк не допомогла Києву, а може навіть і погіршила ситуацію. Але це — за межами, природно, базового матеріалу часописів А.С.С та А+С.

1/2. ПОСТРАДЯНСЬКЕ МІСТО

Хронологічно матеріал скомпонований в терміні публікацій 1997–2017 рр. і фактично відображає містобудівельні митарства за 20 років як Києва, так і архітекторів у Києві. Але в даному випадку цікаво читати «передні» слова Автора до кожної публікації в цьому розділі, тому що вони дають можливість відчувати делікатну коректність Автора в оцінці суті справи з позиції прагнення готримуватися максимальної об'єктивності. Але саме це прагнення до об'єктивності примушує Автора говорити крамольну для архітекторів фразу: «В Украине современной архитектуры нет...»; «У нас современной архитектуры нет...»; «В Киеве современной архитектуры нет.» — [т. 1, с. 89]. Ці слова пан Борис Єрофалов проголосив у 2000 році, але, як не сумно це визнавати, зараз, через 20 років, у 2021 році вимушено треба визнати, що він правий, а весь масив Кантати та сучасний стан Архітектури в Україні

тільки підтверджують це. І нічого з цим зробити не можна, тому що менталітет всіх країн за Бугром (чи краще: за Порєбриком?) як в масиві громадян, так і в масиві архітекторів, формувався сотні років. Це історичний процес, він розтягнутий в часі, а прагнення втиснути його у Прокрустове ложе «Нет-нет, мы хотим сегодня, нет-нет, мы хотим сейчас» є марним, і я, по мірі опрацювання цього двотомника, бачу, що Автор добре це розуміє і тому він, патріот Архітектури та Києва до наповнення кісток, толерантний та доброзичливий до свої героїв от вже на протязі 25 років. І головне: він каже «Архітектура є!»

1/3. ПОСТМОДЕРН

Достатньо різноманітне показана суть Постмодернізму і весь матеріал в цьому розділі, сугачи з усього, характеризують слова Володимира Африка, він же Нікітін: «Модернизм эксплуатировал миф о прогрессе и новизне. Постмодернизм — миф о культурных технологиях и индивидуализме» — [т. 1, с. 131].

Цей розділ у Книзі явно грає роль логічного фундаменту для конверсійного стосовно нього наступного розділу.

1/4. РЕВОЛЮЦІЇ-ПОСТ

Цей розділ на стільки всеохоплюючий стосовно знаменитої фрази Ле Корбузьє «Архітектура чи революція», що мимоволі виникає пропозиція якомусь архітектору виконати дисертацію на цю тему, хоча, можливе, що такий дисер вже є, а я просто про це не знаю. Треба віддати належне посліговності часопису А+С у висвітленні соціальних подій 2004 та 2014 років в Україні з точки зору архітектурного фаху, а також висвітленню у подальших номерах, так би мовити, узагальнюючих «теоретичних» міркувань. І слава Богу, що пан Б. Єрофалов суворо готримався принципу «Сторінками архітектурного часопису А.С.С / А+С», бо інакше перипетії сьогодні в Україні змазали би сприйняття революції в часі її висвітлення.

1/5. МАЙСТЕРНЯ А.С.С / А+С

Цей розділ на стільки самогостатній та має такий історико графічний характер, що нічого до цього не можна додати. Хоча визнаю: читати Міркування Автора про перехід України на латиницю без усмішки не міг. Так, я знаю, що відмова від кирилиці на користь латиниці має свою історію.

Більшовики ратували за латиницю і у 1920 році в СРСР вони латинізували 50 мов. У 1930 році Сталін припинив цей процес і почалася суцільна кирилізація мов в межах Советікусу. В результаті цього тільки чотири титульні мови (мови певних адміністративних територій) залишені у природному стані: вірменська, грузинська, ідиш та німецька. Таким чином, для всіх націй та народів СРСР кирилиця стала одним із знарядь поневолення, фактично колонізації. Тому нічого дивного нема в тому, що як тільки СРСР почив у бозі, так зразу новостворені держави на теренах Советікусу почали звільнятися від кирилиці. Так відбулося в країнах: Молдова (1989), Азербайджан (1992), Узбекистан (1993), Казахстан (2016). Цей процес мав і має досі суто політичний характер, а всі доводи про вигоду переходу мають часто-густо вельми сумнівний характер.

Зараз кирилицею користуються: Білорусь, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Північна Македонія, Росія, Сербія, Україна, Чорногорія. При цьому слід враховувати, що спроби перейти на латиницю в ряді випадків мають певне підґрунтя. Так, наприклад, в Білорусі споконвіку існувало два паралельних письма — на кирилиці та на латиниці, що не є дивним, бо, нагадую, білоруси стали білорусами по указу Катерини II, яка прагнула викоренити навіть натяк на існування Речі Посполитої, де складовою частиною було Велике князівство Литовське, адже воно було державою литвинів, які тепер зветься білоруси.

В Україні, як і у Болгарії, ніколи не було паралельних абеток, хоча і була спроба перекреслити кирилицю.

Більше того: російська мова виникла через те, що православне чернецтво із Київської Русі зробило експансію на Схід і таким чином староболгарська мова стала базою для формування російської мови. (Читайте три томник В. Білінський «Країна Моксель, або Московія» та А. Бушков «Россия, которой не было»). Таким чином, кирилиця для України не є абеткою поневолювача.

Тому нема політичного підґрунтя для такої диверсії.

І останнє: пропозиція пана Бориса Єрофалова про перехід України на латиницю було сформоване у 2015 та у 2016 роках, а в Росії законодавче заборонили перехід на латиницю у 2002 році. В цих умовах виконувати таку операцію, навіть якщо при цьому проголосувати про існування «української російської мови», є самогубством і повністю є конверсійним.

ЧАСТИНА II. ДУЖЕ ВЕЛИКІ ПРОЕКТИ

2/1. АНДРІЇВСЬКИЙ УЗВІЗ

Коли я ознайомився із блоком матеріалу в цьому розділі, то мимоволі пригадав стару як наш світ притчу про зіткнення особистості Митця і Правди. Людство знає багато прикладів, коли Митець має певні переконання, а його Твір є контраверсійним до його переконань, але при цьому віддзеркалює Правду. Даю ілюстрацію.

Іван Єфремов був вигатним вченим та одним із фундаторів радянської фантастики. У 1955–1956 роках він написав утопію про Комуністичне Завтра «Туманність Андромеди», яка вперше повністю побачила світ в журналі «Техника — молодежи» № 1–9 у 1957 році. Я в цей час служив у Армії в Будапешті, тільки що закінчилися Угорські події 1956 року, але однополчанин, киянин, сержант Ким Фридман якось умудрився підписатися на цей журнал і ми вишукалися у чергу до нього на право читати твір Івана Єфремова. Ми були у захваті, хоча і розуміли, що кондовий комуніст майстерно створив Гімн Комунізму і нам дійсно дуже хотілося вірити, що у Прийдешньому так воно і буде.

1968 рік. Я працюю ГАПом у Москві, живу на Маяковці у закритому готелі, бо чекаю коли дадуть мені квартиру на посагу, моїм замовником є Об'єднана дирекція Великого Театру та Кремлівського палацу з'їздів, день праці у замовника, то я скористався цим і заскочив на Калінінський проспект до великого книжкового магазину, при мені виставляють на продаж нове надходження — книга Івана Єфремова «Час Быка», купую її і — до замовника. Звільняюсь через дві години і біжу знову до магазину, щоб купити цю книгу другу у подарунок. А книги нема. Я здивовано питаю у продавчині, як це могли так швидко розкупити весь масив виставлених на продаж книг? Вона відводить очі, потім тихо мені шепче: «Ця книга заборонена. Годину назад приїхали і конфіскували все. Пігніж». В чому справа? Залишок дня та ніч читаю книгу

і розумію в чому справа: Іван Єфремов був комуністом, і «Час Быка» написаний з позицій кондового комуніста і був антиутопією нібито про загивання Капіталізму, але насправді це нищівна сатира на Советікус і, що було недопустиме, на суть ЦК та генсека КПРС.

Так от, зміст розділу 2/1 викликав у мене паралельність до ситуації із творчістю Івана Єфремова.

Розділ починається фразою, яку привожу повністю, тому що вона стала прапороносною для чудової концепції Ави Мілецького стосовно Андріївського узвозу (на стан 2011 року): «Андреевский спуск — генетически корневое место города Киева. И его невозможно “убить”, поскольку он прорастает и будет прорастать морфологически сквозь любые наслоения — согласно своей геологической и “градообразующей” структуре» [т. 1, с. 272].

І далі наводиться цілісна Концепція Авраама Мілецького стосовно суті функціонування та сучасного архітектурнонаповнення Ангріївського узвозу та його містобудівельної ролі в житті Києва. До речі: гля Ави Мілецького ця Концепція була вистражана, бо я гарно пам'ятаю, як під час нашого дипломного проектування (1964) він розповідав своє бачення Ангріївського узвозу.

Цей матеріал є аналогом до суті твору Івана Єфремова «Туманність Ангромеди» — це є Гімн поваги до пращурів, до спадку, до сучасного переосмислення цього спадку та неймовірно обережного відношення до Архітектурного Києва, це Гімн Творчості в обсязі Кантати «Архітектура незалежного Києва».

Але далі весь матеріал цього розділу є аналогом до твору Івана Єфремова «Час Быка», бо під прапором «Формування офісно-торгового комплексу» архітектори заради гонору ретельно вбивали концепцію А. Мілецького і переконання пана Бориса Єрофалова-Пилипчака, що «его неможливо убить». Логічним звершенням цього процесу, поки що, стала поява «Театру на Подолі». Таким чином ми бачимо, як планомірне утопія А. Мілецького перетворюється у анти-утопію сьогодення, і в цьому процесі гріє слайка бізнесмени/чиновники/архітектори. На жаль.

2/2. ГОНЧАРИ-КОЖУМ'ЯКИ

Матеріал цього розділу нема рації коментувати. Достатньо сказати, що це втілення руйнування концепції А. Мілецького. Тільки власне враження від вігвідування забудови.

Якщо продовжити сприйняття Архітектури як завмерлої Музики, то у мене ця забудова викликала подвійне сприйняття: казковість — аналог до Країни Оз та какофонії імітації, виконаної достатньо майстерно. І дивне відчуття мертвечини, бо в вдень людей на вулиці та між будівлями дивовижно мало, хоча тільки вийдеш на Погіл із цієї забудови чи на Ангріївський узвіз, опиняєшся у натовпі.

Вельми символічне звучать останні фрази цього розділу: «Может быть, мы просто попали в стадию недокапитализма? Все правильно, мы попали. Но большое здание из кирпича и бетона стоит сказочных генег. И простоит гвести лет».

2/3. БЕССАРАБСКИЙ КВАДРАТ

2/4. МИСТЕЦЬКИЙ АРСЕНАЛ

2/5. НАБЕРЕЖНА

Матеріал в цих розділах дає можливість ознайомитися із історією та перепитями проектування та будівництва цих об'єктів — з одного боку, а з іншого він показує як посліговно, наполегливо та толерантно в часописах А.С.С та А+С це подавалося. Хоча є і певна інтрига. Так, наприклад, показано, що «Бессарабский квартал Вагима Жежерина» був надрукований у часопису А+С № 1–2 2021 [т. 1, с. 505], хоча «Архітектура незалежного Києва» вийшла у 2020 році.

Якщо прийняти за основу, що констатація Автора у 2000 році, що в Україні, у нас, у Києві Архітектури нема, то тоді можна сказати, що матеріал цих розділів показує, що Архітектура, принаймні в Україні, є, а яка вона — це вже вирішує час.

2/6. РИБАЛЬСЬКИЙ ОСТРІВ

Матеріал за 1999 та за 2005 роки у загальних рисах показує мрію київських архітекторів хоча би «чуть-чуть», хоча би локально виростити у Києві шматочок хмарочосної Америки. Слава Богу, що це не реалізоване, але мрія не забута і, як тепер ми знаємо, дисперсно реалізована в різних точках Києва.

2/7. НОВА ОБОЛОНЬ

Стосовно забудови Оболоні слід говорити в аспектах, які виходять як за межі поданого тут матеріалу, так і за межі містобудівельної концепції Києва, яка, до речі, фактично відсутня. Але з точки зору розгляду поданого матеріалу цей розділ примикає до своїх побратимів 2/3; 2/4 та 2/5.

2/7. МАЙДАН.

Так погане книзі: два розділи 2/7. Явний ще огин ляп. Хоча Зміст і визнає в даному випадку 2/8.

Мені залишається повторити стосовно не матеріалу, бо він був поганий традиційно за диригуванням пана Бориса, а суть цього матеріалу — по назві другої статті у розділі, «Скорбное молчание». При цьому я і пригадав, що у свій час в часописі А.С.С була красномовна фотокартка аргентинської, якщо не помиляюсь, купюри, на якій була вже показана наша Колона Незалежності до того, як її спорудили у Києві. Плагіат? Переспів? Чи знову мандри у часі?

2/9. ЄВРОПЕЙСЬКА ПЛОЩА

Треба відгати належне вмінню пана Б. А. Єрофалова максимально тримати безпристрасність при висвітленні в часописі перипетій архітектурних потуг у проектуванні реконструкції Європейської площі, коли архітектори під гаслом «Не разрушая ткань Крещатика» фактично руйнували його, «всобачивая» в нього хмарочоси від Чикагської школи та взірці до відвертої еkleктики всіх часів. Так, був конкурс, були іноземні учасники. Заради цього навіть знесли конструктивістську будівлю довоєнного Головного Поштамту, але СЛАВА БОГУ: це не реалізоване!

2/10. ВИСОТНА КОНЦЕПЦІЯ

Абсолютно логічне завершення першого тому, до якого упорядник вів нас планомірно і послідовно. І знову: часопис безпристрасно дає можливість авторам говорити про своє бачення висотності забудови у Києві. АЛЕ!

Достатньо пильно подивитися на мапу цієї концепції [т. 1, с. 701], як з'являється враження, що ця концепція:

– «Накинута» на вже існуючий стан, де 12 «хмарочосів» зосереджено у центральній частині міста. Це враження посилюється коли розглядаєш (на с. 705) розташування «регіональних центрів», де висотки у центрі міста делькатно не показані;

– Має схоластичний характер, бо; 1) вона ніяк не ув'язана із абрисом Києва при погляді на нього як із Лівого берега, так і із Правого, навіть більше того, вона руйнує цей краєвид; 2) не зрозуміло, який адресат вона має — пішохода чи автомобіліста. Якщо людину, то тоді відстані між «регіональними центрами» великі і не дають можливість бачити висотки від одного центру до іншого; якщо на автовласника — тоді що буде із візуальним зв'язком при відсутності авто, адже відстані великі.

До речі, а чому з цієї концепції вимарано тридцятиповерхові негобудови Троєщини? Адже вони існують і є демонстрацією безглуздості неврахування особливостей ландшафту Києва. Огнем словом, розділ викликає скорботне мовчання. Цікаво, а де у Європі дозволено в історичному центрі міста будувати хмарочоси?

Таким чином цей том можна вважати своєрідним історичним оглядом архітектури незалежного Києва, але з позиції констатації факту, бо для критичного розгляду цієї архітектури час ще не настав.

**ЧАСТИНА III. МАЙСТРИ БЕТОНУ
ТА ГІПСОКАРТОНУ**

Це є третя частина Кантати і вона оформлена у окремий, том II, який починається доброзичливим словом Автора, яке і не може бути іншим, коли мова іде про колег. Але моє сприйняття як тому I, так і тому II, судячи з усього, відрізняється від позиції Автора.

З моєї точки зору Автор в томі I зібрав воєдино матеріал, який показує, що СУЧАСНА АРХІТЕКТУРА В УКРАЇНІ/КИЄВІ Є, а у томі II він показує ЯКА ЦЯ СУЧАСНА АРХІТЕКТУРА У КИЄВІ І ХТО ТВОРИТЬ ЇЇ, та ЯК. Тому природним є те, що Автор зібрав, перш за все, висвітлення творчості архітекторів по напрямкам архітектурних стилів.

Першим іде 3/1 КИЇВСЬКИЙ МОДЕРНІЗМ

Охоплює майже 20 архітекторів. Чесно кажучи, я не зрозумів що це таке КИЇВСЬКИЙ модернізм і чим він відрізняється від Модернізму початку 20 століття та Модернізму 21 століття, але палітра творчих пошуків тут представлена широко.

3/2. АРХІТЕКТУРНЕ РЕТРО

Широкий спектр історичних стилів: англійська готика та французька готика (13 авторів), українське бароко (8 авторів), бігермайєр (5 авторів), венський ренесанс (3 автора), неоренесанс (6 авторів), ар-деко (8 авторів), грецька традиція (1 автор). Всього 44 автора.

3/3. САКРАЛЬНА АРХІТЕКТУРА

Представлено 19 персоналій, хоча, якщо порахувати всіх авторів, які вказані під графічними матеріалами, то треба додати ще 36 авторів. При цьому буквально декілька архітекторів/персоналій виконували проекти самостійно, а у більшості випадків це плюс 1, 2 чи 3 архітектори і навіть із дописом «и гр.». Як по мені, то це вельми красномовний факт про дійсну зацікавленість архітекторів, адже у авторському праві головним є одноособовість авторства, а далі ідуть інші градації авторства. Це є окрема болюча тема. Я мимоволі пригадав, як мені прийшлося бути ГАПомна розробці Робочої стадії великого проекту, який на стадії Проект був затверджений і узгоджений у всіх інстанціях, хоча мав при цьому декілька десятків порушень Норм і здорового глузду. Випускати робоче креслення із порушеннями Норм я не міг, а автор проекту не давав мені можливості вносити зміни, бо для цього треба було передати мені авторське право. Прийшлося викручуватися і знаходити обхідні шляхи рішення цієї ситуації. Але це — тільки моя репліка по ходу п'єси.

Далі ідуть дійсні персоналії архітекторів. Це розділи 3/4÷3/21, всього = 18 персоналій, це, судячи з усього,

саме і є ті артикульовані персони, про яких Автор говорить у ПЕРЕДМОВІ ДО ДРУГОГО ТОМУ.

Є певна паралель між тим, як Дмитро Горгон бере інтерв'ю у різних цікавих людей і таким чином формує тканину історії сьогодення України, перш за все, та тим, як Борис Єрофалов показав творчі портрети архітекторів, які творили Архітектуру Києва за час незалежності України. В обох випадках головним завжди є Людина, яку як Горгон, так і Єрофалов прагнули/прагнуть максимально розкрити. А право оцінки цієї Персони нагається нам, звичайним людям, які фактично і виносять в часі вердикт по діяльність цієї Персони. Мене дивує, що ці двоє, пан Дмитро і пан Борис, мають так багато спільного у своєму ставленні до Людини, яку вони розкривають. Навіть певні грібниці проскакують. Для обох характерним є самоіронія, толерантне та доброзичливе ставлення до свого героя і тонкий гумор. Саме так я сприймаю, наприклад, фотокартку «Архітектор Слепцов і муза», де архітектор грає на гітарі (він архітектор, художник, музикант), а вагітна муза біля нього керує його грою. Тільки сильні та талановиті люди можуть дозволити собі таку самоіронію як по відношенню до себе, так і по відношенню до близького та дорогого товариша.

От і «прослухав» я Четверту Кантату Бориса Єрофалова-Пилипчака «Архітектура незалежного Києва». Вже у який раз я з повагою схиляю голову перед талантом Автора але «Сократ мені друг, та істина дорожча!», тому я не міг хоча би побіжно бути критичним, хоча в даному випадку критика і стосується минулого. В той же час я дякую Долі, що вона дала мені можливість саме так сприймати цю працю у двох томах. Маю надію, що кожний герой цієї Кантати завмерлої музики (Архітектори! Архітектура!) буде вдячний Автору цієї Кантати за те, що кожний із них існує в історії і у такій фіксації історії Архітектури Києва.

Блиск та злигні столичної Незалежності

Варел Лозовий, митець

Щиро гратулюю шляхетне фахове товариство! Ще дві грубезні, цупкі цеглини закладені у підмурок вітчизняного архітектурознавства. Моцні, посинілі у палітурках, як вспілі баклажани серед банальної зеленухи гудиння, як то і належить справжнім засадничим трудам чи релігійним канонам. Однозначно попи з дяками зодчого мистецтва можуть класти їх, немов «Біблію» чи «Куран», на жертковий вівар України та виспівувати їх тексти, наче літургійні псалми та акафісти. Або сури чи сутри. Карочі, хвала та осанна цій знаменній погії!

Але... цілий парад «але!» «Архітектура незалежного Києва» — праця підсумкова, бо їй передували хронологічно ще два епохальні вигання — «Архітектура імперського Києва» 2000-го року та «Архітектура советського Києва» року 2010-го. Тобто, що не десять літ — то на хрестини обіг! Ще й до того треба годати окремими іменинами енциклопедичний за формою, квітнучий різнобарв'ям «Архітектурний атлас Києва» та наробивший галасу «Римський Київ», та вигілити їх окремо, виніши за гужки.

І об'єм книжок серії зростав у карколомній прогресії. Вони пухли просто на очах, обумовленні співвідношенням кількості інформації та віддаленністю у часі. Якщо «Імперський Київ» мав лише 192 сторінки, то «Совітський» — вже всі 640. А «Незалежний» взагалі розперізався на два томи з загальною кількістю у 1670 сторінок! Колір їх палітурок також мінявся критично, відповідно духу доби. «Імперський» — кольору болота немощених вулиць. «Совітський» — кров на клінкерній цеглі. І нарешті «Незалежний» — синій, наче небо над квітучим полем ріпака.

Та й структура й стиль зібрання помітно трансформувалася у поетапному ускладненні. «Імперський» — два корпуси хронологічно послідовних розділів-персоналій. Перша частина — персоналії російських самодержців та самодержиць. Друга, за хронологією паралельна першій — персоналії власне зодчих. І госта. Вдало, ясно і просто.

«Совітський» вже значно складніш нагромаджений. Тут і «формула міста» зі змінами стильових напрямків та класичними персоналіями на кшталт Татліна, Весніних та Фоміна, і інтерв'ю та спогади з ще живими класиками жанру та педагогами, епохальні проекти, знову персоналії вигатних «каменярів СРСР», вже легендарних Альошина, Каракіса, Добровольського, Мілецького тощо, і окремий звіт біографічних довідок про «20 архітекторів плюс Хаустов» та ще і ще. Так ніби перший том тетралогії — суворий класицистичний плац з статуями самодержців та пантеоном героїв. А другий том вже розростається площею, де окрім пантеонів та монументів, є ще й музей, і бібліотека з каталогом, і пінакотека з синематографом, і павільйон з панорамою та зали для презентацій з усією супровідною інфраструктурою.

Ну, а третій-четвертий том, охопивший тридцять останніх років — то вже східний майдан. Де, окрім всього що було у попередніх, є ще й критий базар, і гладіаторський цирк, і стадіон для змагання колісниць, і підземне водосховище з колонадами, і... багаторусний паркінг з гелікоптерними летовищами. Справді, було таке первісне враження, що потрапив у лабіринт Кносського палацу ще за життя Мінотавра. Але ніт! Бо при пильнішому дослідженні перед очима постала каскадом біфуркацій ясна, структурна ялинка з шашличних шампурів, де на кожний вігалужений шампурик послідовно нахромлено геометрично

нарізаними кусниками все що до шмиги і гурманам, і веганам одночасно. Де не відрієш, там і завис та завтикав до смерку.

Та щоби рецензувати цей ще не залежаний двотомник, спробувавши досягнути майже неосяжне, доведеться таки вдатися до вівісекції та аналізувати вміст томів послідовно окремими шматками.

«Перегне слово» в ньому поштиво надано голові НСАУ В. Гусакову, з констатацією епохальної зміни радянського підрядника девелопером-забудовником і всіх від того наслідків, та інтригуючим запрошенням зануритись в зміст вигання, де розкриті «деякі секрети та утаємничені сторони» зодчого фаху. За цим суне власне передмова автора, де він у своєму фірмовому дотепно-метафоричному стилі коротенько пояснює що-як-чому-і-навіщо, не втомлюючись дякувати підлеглому взводові редакційних співавторів та авторитетним вчителям, що ще більш спонукує вдатися до розчлененки. Та ще й роздивляти тільки ті кавалки, які собі цікаві.

Отже, том I, розділ I. ДОБА ПОСТ-ПОСТ, яка подається, за визначенням автора, «ідеографічно», тобто на рівні духу, ідей та концепцій, її «пролегоменами і проблемами». І тут треба зазначити, що сама «Архітектура незалежного Києва» і являє собою еталонний зразок цього самого пост-компост-модернізму, коли під огню палітурку, як в шабатуру провізора, накладені, скомпільовані у єдине ціле всі мислимі евентуальні письменні жанри — від академічних оглядів, наукових статей та фахових анотацій до нарисів, есеїв, інтерв'ю, п'єс та навіть анекдотів з віршами. Ну і звичайно ж — живі, високохудожні світлини, малюночки, схеми, діаграми, кольорові розвороти-складні, фото макетів і, найкоштовніше для фахівців, власне проекти у планшетній подачі. Достоту, цікавою книжка без картинок не буває. Це всі діти знають — і малі, і дорослі.

В певному сенсі це розлогий гайджест свіжих новин у царині архітектури протягом останньої чверті століття «від розпаду СРСР до окупації Криму» та шоколадного відродження з зеленими віниками. Але не дерта, плагіатна компіляція, насмикана з купи чужих видань, а свій власний, ріднесенький часопис А.С.С, що свого часу перехрестився на А+С, позбувшись зайвого вуглецю та аскорбінки, який протягом всієї доби був постійно на пульсі подій, цупко тримаючи тесане з мармуру зап'ястя музи зодчого мистецтва.

Тільки тепер вже матеріали, розпорошені в числах часопису, котрих побачило світ десь біля сотні, були систематизовані під певну рубрику, тему та ідею. І накопичений компендіум набув форму структурного огранення кристалу, що увібрав в себе всі вершки та вижимки багаторічної редакційної праці. Така собі сім'яна витяжка цілої книжкової полиці, щільно упакованої журнальними корінчиками, сяюча різнобарв'ям веселки. Вийшов, в певному сенсі, концентрований звіт, звіг-синопсис діяльності провідного архітектурного часопису України по відношенню до її столиці.

1.1 «Головний архітектор». Опісля передня перейшла з ганку в сні, де розгорнулись плядою на зоряному небі головні архітектори в «истории одного города» — Ю. Пісковський, С. Бабушкін, В. Присяжнюк, С. Целовальник — з короткими біографічними довідками та толерантно партикулярними інтерв'ю «по ділу» і офіційною поздравухою в бік НСАУ нині діючого О. Свистунова.

Потім за боляче риторичними питаннями в сенсі «Чи потрібен місту головний архітектор?» слігує дотепно-сатирична відповідь автора у режимі «Если бы директором был я», де він максималістично пропонує серед інших зб-ти директив «чиновников-мздимцев определять в дворники», «в пределах города Ярослава строить не выше второго креста Св. Софии», запровадити будівельну поліцію и «открыть-таки

публичний дом на Андреевском спуске». Звісно, що змучена душа патріота рідного міста може вігукнутись на ці пропозиції виключно абсолютною згодою. Про мене, з такою програмою критичних заходів головреву «А+С» вже давно пора опосісти фотель головархітектора столиці, щоби нарешті врятувати її від остаточної анігіляції та звиродіння.

1.2 «Пострадянське місто». Тут впадають в око сентенції культового метра сучасної архітектурної теорії та містобудівної практики В'ячесла Глазичева. Також тут таки викладені всі перипетії бюрократичного узгодження сілянки під забудову — анатомія з жахаючою схемою поневіряння нещасного йона водню в страхітливих нутрощах чиновного Левіафана. Километрові кишки корумпованих «шняг»... Нудно, огидно і страшно!

Та на розраду лунає соло, присвячене «портрету сучасного горожанина», про соціально-етнічні трансформації міського населення протягом повоєнного періоду, ядучо саркастичне, де автор ховається під псевдо Соломон Кац. Так-так, не може не зневажати «каренної киевлянінь» усієї цієї суржачної жлобні та рагульні, що заповонила його коханий, гівочо цнотливий Київ, осередок і форпост рафінованої міської культури!

Дістається тваринно вмотивованим «чертям і кугутам» і від відомого маршакознавця Мирона Петровського, але м'яко, інтелігентно та іронічно. «Как может милиционер, этот крестьянин со свистком, быть защитником горожанина?» Та наш селяк, «вігірваний від плуга по партійній лінії» все може! Навіть вибитись по головах у перші президенти незалежної України, спочатку пропхавшись хитрим рилом у кнурі районного масштабу. Або «Суржик — это как смесь мыла с мороженым: ни съест, ни умьется». Авжеж, але ж на соковитому гною суржа викохався цілий пласт «пост-Подерев'янської» сатиричної літератури та

блогерства, справжня регітна втіха для вуха. І Іван Семесюк, якого автор з задоволенням цитує, належить саме до цієї категорії сміхунів.

Ще по ходу про мову вигнання. Окрім латини заявленої до мозолів словосполуки «genius loci» воно, звичайно, українсько-російський білінгв, fifty-fifty. І нашим, і ненашим. Urbi et orbi. «Петрик зранку брав до школи, окрім сухпаю, дві цукерки. Огну — собі, другу — не собі».

Зрозуміло, що українізація фахових інженерно-технічних галузей, на відміну від освіти, культури чи медіа, відбувається значно більш повільно та інертно за визначенням. Тому українська мова двотомника, окрім деяких статей, здебільш фасадна, майже як у супермаркеті, але якісна та горечна. І цілком може бути взірцем у нагії на цілковитий перехід вітчизняного архітектурознавства «з собачої на солов'їну».

Особливо показові тут передмова та післямова, які демонструють, що автор, як уся просунута патріотична шляхта, вологіє українською не менш неупереджено та різнобарвно, ніж російською. Мені ж звісно, як перогряпові красного письменства, не можуть не імпонувати його лексичні козацькі вольності щодо висловлення слушної думки. Бо канговий сірий полішинель офіційного архітектурного тексту, ше й неголуго нашкрябаний мертвною «мовою ворога», вже давно та безнагідно заколивав до нудоти. Бо супровідні анотації деяких авторів проектів читати просто не вистачало сил. Най їх студіозуси читають!

До речі, про мене, саме для студентів «Архітектура незалежного Києва» — чиста, бездонна криниця для спраглих. Бо ще за років навчання пам'ятаю, що вільне пурахання архітектурної думки при проектуванні виникає лишень тоді, коли до мерехтіння в очах надившся взірців сучасної архітектури по всіляких там «Л'аршітектор д'южордж'ї». А їх тут, у книжках, по вінця, з верхом та ще трошки! Усіх історичних стилів та

модерних напрямків. Просто скарб! Тому, абсолютно певен, архітектурний студентик мусить до гюр мусолити томища «Незалежного», постійно тримаючи їх на учбовому столі, край кульмана та під погушкою.

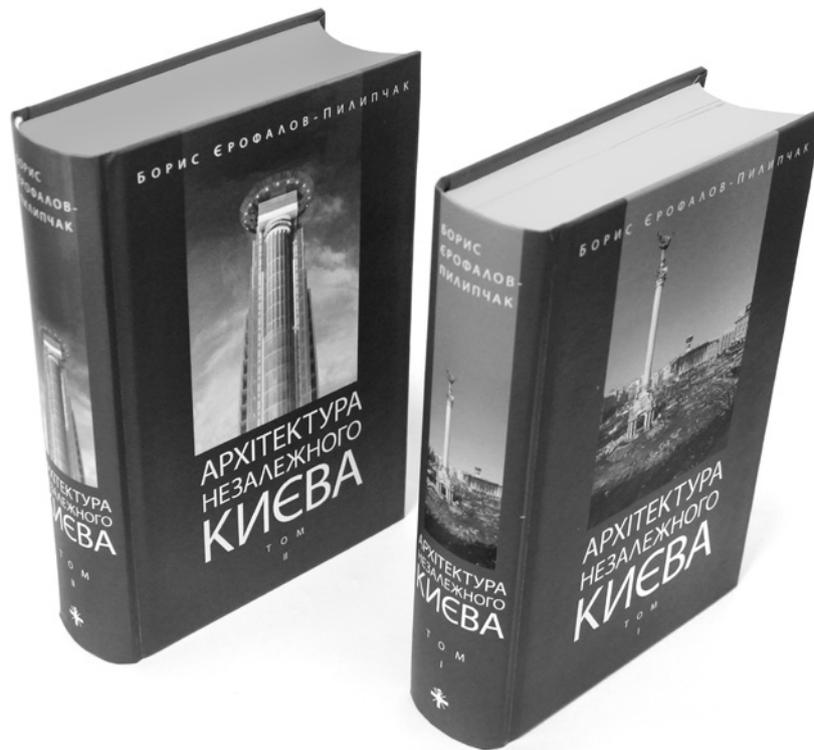
Ґрунтовно протупцяні «Площади Ерофалова». Про мене, абсолютно виправдані голорозні ламентациї з приводу того, що площі Києва, майже без винятку, не є вільним простором для шпаціру пішоходів і форумом для спілкування та релаксу, а перетворені на смердючі транспортні каракатиці. Видно, що авторові це особисто болить.

Особливо влучна тут метафора «хазарско-большевицкий город», що на протилегу сучасному західному місту, яке має висотний даунтаун та понижену решту, є хаосне, абияк натикане згуртування юрт та кибиток номадів-кочівників, котрим «насрать на неустроенность ежедневного обихода и окоёма». «Дикое поле, разгул нищеты и жадности в одном стакане». А я от взагалі переохрестив рігне місто на Даунтаун, маючи на увазі відомий в психіатрії олігофренічний синдром. І як тебе не толерувати, аби любити, Києве мій?

1.3 «Постмодерн». Тут і маніфести на обох мовах «візіонерів на марші» та проголошенням «неотектонізму», і соціофілософські путні муграгелії та історичні екскурси з виясненням, що воно ото таке. Цікаво та поживно для мізків. Воно й зрозуміло, адже постмодернізм як явище та напрямок з'явився та визначився початково саме в архітектурі, а потім вже в мистецтві, літературі, філософії та... манікюрних салонах з їх «архітектурою та архітектуристикою нігтів». У культурного загалу вже давно накопичилась певна зневага до його споживацької безпринципності та сумнівних здобутків у стилі дикого декадансу. Та сам я люблю постмодернізм, бо плоть від плоті його, хоча і крайньої, та ще досі не стомився по краплі видувувати з себе Піранезі. Але мені більш імponує переклад цього розхристаного поняття на ідиш — «поцмодернізм».

1.4 «Революції-пост». Щонайперше, ґрунтовний опис обох Майданів — Помаранчевого та Революції Гідності. Лебединна пісня авторової гуші з безліччю подобиць та особистих рефлексій. Видно, що все пережито за безпосередньої участі на боці «воїнів Світла» з критичним зашкваром емоцій, але прозекторський аналіз «площади имени старичка-наркомана Калинина» з «полицейской функцией города» та архітектоніка висновків понад усе. До того, як наслідок, архітектурний аспект світових революцій, від Великої Французької, з неймовірним для свого часу авангардизмом зодчих Булле і Легу, і до революції «русской», з епохальним конкурсом більшовицького урядового форуму в Києві, та української — з новітнім проектом Музею Небесної Сотні.

1.5 «Майстерня А.С.С/А+С» Цей підрозділ за змістом саме різноманітно постмодерняцький. Бо в ньому йдеться не тільки про архітектуру, а й до холери інших тем. Він віобразжає найпервнш аперцепцію його концепції та внутрішню кухню журналу з усіма кризами жанру та розквітом відроджень. Але найцікавіше тут дихотомічне зіткнення латинки та кирилиці з вігдаванням переваги першої. І як шрифта, і як абетки. «Кириллический шрифт стоит, как забор, насмерть». І тому геть його на злам! А натомість погається проєкт введення української латинки, що вирішить щонайперше політичну проблему відокремлення України від Педерації на мовному рівні. Про мене, цікава кастальська гра для українських інтелектуалів ще з часів «Русалки Дністрової», але мало ефективна за вжитком. Бо кирилиця — вона насправді мефодія, бо справжня абетка Кирила — то глаголиця, що більше нагадує лаоські чи ацтекські літери, ніж грецькі. Вона й почала в бозі, протягнувши недовго. А от Мефогій методично розробив слов'янську абетку на базі грецької саме для зручності, щоби нагати шиплячим, свистячим та гзижчачим звукам,

рясним у мовах слов'ян, статусу окремих літер. Он поляки, що завдяки покатоличенню перейняли від чехів латинку, як парадокс, найбільш шипиляві серед слов'ян, ще й досі потерпають від того, хоча й не усвідомлено. От я й пропоную, задля жарту, авторське «Гжегож Бженчищчикевич» написати запропованою для вжитку «українською латинкою» — Gzhegosh Vzhenchyschchikjivich. Файно? Я нарахував, як курчат по троє, аж 27 літер натомість 18-ти! Тобто рівно на третину більше.

Далі розкішний «Виг на город с горы Щекавицы» — з вікон редакції А+С, де на декількох світлинах та розвороті гестеменно визначені нумерованим списком з зазначенням агресії, архітектора та часу побудови, всі-всі будівлі, видимі до овиду — від Андриївського узвозу до Лук'янівки. Майже сотня! Окремий смаколик особисто для мене, бо довелося милуватися цією ж панорамою з вікон сусіднього будинка, де мешкав десяток літ. Улюблена балконна гра «шо-де-стирчить» з відкритим вигнокраєм, на жаль

приречена хронічним затулянням тицевого вигосу нахабними багатоповерхівками.

Том I, розділ II. Ну, ДУЖЕ ВЕЛИКІ ПРОЕКТИ! Треба зазначити, що переважна більшість проектів, зображених на сторінках двотомника, дотримуючись певної ієрархії фокусу читацької уваги, так і лишилися «паперовою архітектурою» в ліпшому разі на ватмані чи в макетному картоні. Та все частіш у хисткому цифровому форматі. Тим це видання й цінне для фахового цеху, щонайперше, для аналізу і вивчення студентством. І тут варто зацитувати окрему книженцію «Слов-арик»: «Не всё то золото, что блестит — не всё то архитектура, что стоит». А «Слов-арик» — то такий середньоазіатський арик слів, що наповнив по вінця сам автор під позивним «Ираклий Богобоязов», який я буду з задоволенням цитувати і надалі.

2.1. «Андриївський узвіз». Історичний діагноз, анамнез та катамнез найкоханішої вулиці киян під гаслом відомого готепника Маркмана «Не гадим

Андреевському спуску!» Біля десятка проєктів загальної реконструкції та модернізації в цілому та окремих кавалків, починаючи від легендарного Ави Мілецького до нинішніх гармонізаторів, «склодувів» та «уфологів», серед котрих і наробивший галасу в масах «Театр на Подолі» Дроздова, фейсбучний «черный камень предковенія Эль-Кааба», і конкурсна епопея з офісно-торгівельним комплексом «Андріївський» натомість швейної фабрики та безжально зруйнованої частини Узвозу, де особливо відзначилась акваріумна стікляшка іноземця Фотіадіса. На мою думку, найбільш доречним тут був би адекватний духу та середовищу «Київський Монмартр» Вадима Заплатнікова та Лариси Меркулової. Але мріялося та, на жаль, не судилося.

2.2 «Гончари-Кожум'яки». Як відомо, тут на місці вигублених до ноги, включно з будинком уродин та дитинства Булгакова, історичних кварталів дреwnіх ремісницьких урочищ постав казковою декорацією новенький «город-пряник», заповітна мрія провінційних принцес та їх папків-нуворишів. Для цього стрічково-фасадного різнобарв'я під орудою архітектора Шкорогала було розроблено пів гюжини нео-стилів «в историческом вкусе». Повний апофеоз еkleктики. Але наш любий піпл хаває, бо це саме його смак. Цоцигоци геніус лоці! І, відверто зізнатись, моїй внутрішній дитині тут теж подобається, хоча знав достеменно ще старі «ладо-кецхавелі» змалку. Та ще надибав у проєктних розгортках вишукану ренесансну квадратову кампанілу. Справжню красуню італійських п'яцет! Та баглося, але, шкода, не збулося. Перемогли купецькі вежки зі шпильями та інші кондитерські кремові нашарування, достойні доби цукрового буму.

2.3 «Бессарабський квадрат». Багатолітня проєктна епопея навколо дореволюційного кварталу архітектора Краусса, яка стартувала ще в темні радянські віки, пряму та діагональну вісь якої протягом

десятиліть тримав культовий Янош Віг. До цієї яскравої та тягомотної прожекції періодично приєднувались і канадці, і південні корейці, а також інші архонти зодчого цеху на кшталт Бабушкіна та Смирнова. То був розквіт моди на хмарочоси у часи економічного злету нульових. Бо страшенно свербіло й собі встругнути по небошкрябу з обох кінців кілометрового Хреста. Карочі, марив гуцул за хмари під плотом кошари. Та дався взнаки синдром вавилонського стовпотворіння і в результаті маємо реалізований скромний задум Вадима Жежеріна. А тонатомість нікчемної «Мандарин-плази» гюравив би твердь небесну стоповерховий красень-голіаф.

2.4 «Мистецький Арсенал». Ще один квадрат у творчості небесного Малевича. Солігні архітектурні мрії у декілька етапів, до яких приєднався і президент Ющенко з готаціями з держбюджету, з престижним міжнародним конкурсом, які лишилися, на жаль, майже чистою футурологією. Хоча, безумовно, каре бугівлі бувшого арсеналу Київської фортеці поступово переконливо переконструюється під найбільший, найкрутіший в країні центр мистецтв, де на пристойному рівні в 2012 році прогуркотіла світова Бієнале. На жаль, дякуючи Путіну за розв'язану війну проти України, поки що тільки огна.

2.5 «Набережна». Камінна, пролітна Набережна під здичавілою дніпровською кручею просто сама просить оживлення своїх схилів. Але щонайперше постала реконструкція її форпосту, Поштової площі, ще на початку 80-х з проєктом, до якого приклав руку молодий Юрій Серьогін. Далі проєкти набережної Александровича та Кухаренка, з дельфінячими стрибками безкінечної аркади поздовж Дніпра, та Смирнова, з ластівками помпезного ар-деко, де улюблений елемент — колонадна ротонда. Розкішний кольоровий розворот-складень концепції розвитку міського силуета Книша та Гнатієнка. За ним — стьобна

хуліганка Петі Маркмана. Безкінечна Кремлівська стіна з вежами поздовж берега попід Лавруню та Бабу Галю — з висоти польоту папуги. «Мост Батона. Река кефира». (Слов-арик)

Далі суне «Крайка» Зотова, що по верхах хапає печерський схил, та всіляки розв'язки, мости та місточки, серед яких переможно височить над Володимирським узвозом реалізований «Скляний міст» Миргородського, краса та гордість мера Кличка. Та найцікавішим, як на мене, тут виглядає «Путь паломников» самого автора, реконструкція траєкторії руху прочан з давноминулих часів від Вознесенського узвозу до Лаври, геніально прокладений по 160-й горизонталі висоти над рівнем моря. Ідеальний готовий цікавезний екскурсійний маршрут на десять зупинок. Просто халявна знахідка для чічероне, ласих на місцеву екзотику.

2.6 «Рибальський острів». Найбільш слухна ідея спорудити діловий центр міста, «Київський Манхеттен», на постіндустральному некрополі «Ленкузні» та доку — у фактично геометричному центрі мегаполіса, у ажурному плетиві стратегічної транспортної розв'язки північно-східного «Гордіїва вузла». Спочатку самотній хмарочосний салютний жмутик Свистунова. Потім він розрісся у справжні камінні джунглі Валерія Книша. Вірніше, каркасно-залізобетонно-скляні. Та так, що, бідний Нью-Йорик, не плач!

Але не забуваймо, що «Хрущівка — такой себе горизонтальный небоскреб, где погтоплением нижние зависяют от верхних». (Слов-арик).

2.7 «Нова Оболонь». Оц-тоц-первертоц дертий коц! Генеза від стратегічно розпланованих «рязановских клонированных брежневок» Юрія Паскевича до оаз, вітрил та дрімтаунів Валентина Ісака у найбільш гармонійному, з містобудівної точки зору, районі столиці. Як співали наші пацани ще у середині 70-х: «Ні магу жєніца — Їболонь мне сніца!»

2.8 «Майдан». Щонайперше тут майорить готепами, натяками та

відвертими кпинами невеличка сатирична п'єска кінця 90-х, де фігурують «площадь Чумайдан», «проектировщики Кот Базилио и Лиса Алиса», «бургомистр Дуремар», «Жлоболонь», «ГлавПУПУ» та іншпогібне. Автора п'єси знаю особисто та зобов'язався свого часу мовчати. Далі критична репліка Петровського та відомий проект реконструкції Майдану на порубіжжі тисячоліть, а також підземний «жлобус України» та колонна Незалежності з втіленою у бронзі пірнатою дочкою скульптора.

2.9 «Європейська площа». Схожа «битва за врожай» на Бесарабському квадраті. Міжнародноконкурсна епопея у три тури в часи найциклопічніших мрійних марень — з небочосом готелю «Дніпро», що мусив урівноважити хмарогряп на Бесарабці на обох і так змучених раменах Хрещатика. «Все побывали тут!» І свої, але «от имени Чикагской школы», і свої з німцями, французами чи британцями, і просто свої, і турки з ізраїльтянами, і словенці з поляками... Проте, на щастя, баргзо хтілося та не вельми втілилося.

2.10 «Висотна концепція». Така собі мрія про світле майбуття, коли столиця, беззаперечно підлегла єдиному містобудівному плану, прикрашена по транспортному колу намистом з десяти висотних комплексів, своєрідних воріт міста, його районних сіті. Ідеальна радгально-кільцева корона з хмарочосних острівців-зубців. Нестримний лет архітектурних прожекцій, гідний може вже і 22-го століття. На жаль, за сучасних умов абсолютно нездійсненна.

Бо, даруйте за каламбур, незалежний Київ насправді є наркотично залежний від булімії чистогану, коли бабло безжально перемагає саме добро. Місто хворе на урбоциг. Діагноз, описаний в Америці ще на початку 60-х. Основні його симптоми-синдроми: «Здійснення варварської забудови міст з метою

отримання надприбутку за рахунок добробуту мешканців. Знищення історичного образу міст і їх історичних пам'яток. Знищення і перевантаження еко-системи міст. В результаті такої діяльності в містах виникає перенаселеність, відсутність інфраструктури, відсутність робочих місць, тотальна деестетизація міського середовища, нестерпні психологічні умови, транспортні проблеми у вигляді пробок, екологічність і ландшафтність міст замінюється висотними кам'яними джунглями. В основі політики урбонцида завжди лежить масштабна змова будівельної мафії і корумпованої державної влади».

Як визначив Юрій Лосицький: «Сучасний Київ це пісня про жагібність». І це не просто паритетне протистояння «охоронців» та «модерністів», Кухаренко vs Бабушкін, а безприділ вавилонського стовпотворіння. Сценарій відомий. Видерти-викупити клапот в історичній забудові, згноїти-заморити старий будинок чи осібняк, довівши до аврійного стану, знести його під корінь, а натомість вигнати одоробло під хмари. А безпринципні реміснички зодчого цеху зліплять вам будь-який проєкт на ваш купецький смак та апетит. «За ваші гроші — що завгодно, мої хорощі!»

«Где бы угнездиться? Советую — между зрелым Ариосто и юным Тассо». (Слов-арик). От і стирчать хаосно по всьому місту тяжкі фройдистські фалічні витіснення у бік самоствердження мачо, затоплюючи суцільною тінню усіх довколишніх сусідів. «Масштаб. Мы не великаны, просто они на нашем фоне карлики». (Слов-арик).

Та не йде з мислі дума про крадене сонце. Бо нас ще студентами вчили, що інсоляція, «освітлення приміщення прямим сонячним світлом» — обов'язкова умова проектування житла. «Місце під сонцем» буквально. І як практик китайської йоги, цигун та ушу, чудово розумію це на власній шкірі та гупі. Нутром легенів та живота. Якщо твоя оселя не доотримує сонячних

променів, живеш ти менше та хворієш більше. І крапка. Божий закон.

І тут дуже кортить потикати пальцем в обітовану Європу.

Приклад Афін. Суцільно соціальне місто з Акрополю виглядає як коров'ячий корж, рівнесенький від Гліфади до Елевсіну. Забудова не вище 5–6 поверхів. Жоген плутяга-прутняга не стирчить, не вичублюється! Бо сонце мусить належити всім. І це місто фактично у субтропіках, де сонця, на відміну від нас, і так хоч завалися!

Або Париж. Висотні бізнесові чи житлові осередки винесені окремо від історичного міста — в Дюфанс та Нантер. Хочеш хмари чесати? То чеши, пензлюю на висілки і там собі гори хоч до стратосфери!

І нарешті том II, розділ III. МАЙСТРИ БЕТОНУ ТА ГІПСОКАРТОНУ.

Добре, що хоч не «гівна і палок»! Перші три підрозділи тут описують архітектурний доробок Києва у різних стильових напрямках.

3.1 «Київський модернізм». Архітектурні зразки тут вибудовані хронологічно. Зізнатися чесно, футурологічні пурханья завше авангардних ой-леле-корбуз'янців, артистів-райтистів та прочіх танкістів-кензотангістів мені завжди були до серця. Таке вже отримав виховання з юних студентських років.

3.2 «Архітектурне ретро» Далі, на контрасті з модернюгами, прекрасні, як сон сплячої красуні, ретрогради. Стиловики-тиловики. Всілякі там готи, емму та нангу. Українське бароко як турків, так і козаків. Бравий майор Бігермайер. Вігенський ренесанс та ренесанс матриці Нео. Ар-нуво, ар-старо та ар-деко. І нарешті вічно не занюшена Еллада, трохи зкурвлена римськими арками та ротондами.

3.3 «Сакральна архітектура». Просто біда з цими християнами східного обрягу! Особливо, котрі під

п'ятою московського пархіату. Неймовірна обмеженість та однотипність форм імперської православної архітектури, що завершила свою еволюцію ще на початку XIX століття і більше не рипалася ані на крок, закликаючи як блошка у бурштині. Як не крути, як не проєктуй, все одно... вийде цибулина зверху! Собор Санта-Чіполіно. Най би та цибуля й була нових сортів та мутацій. «Господи, спаси православных от бусурман и Храма от металлочерепицы!» (Слов-арик).

Інше діло — томосна ПЦУ, а ще ліпше грекокатолики. Ті вже дозволяють ту нещасну цибулю, спухлу від горілки та маковиння, трансформувати в напівсферу чи навіть у піраміду. Та ще й пустити крізь ребра сонячне повітря вітражів.

Взагалі-то, оці два останні підрозділи дуже корисні та споживні для правильного виховання зодчої молоді. Щоби показати гідні взірці, щоби запобігти розгулові «поцмодерняцької рахітектури» негодуків, де процвітає навіть не еkleктика, а блювотний мікс сакрального з профанним, гібрид хот-дога з носорогом, коли генеруються потворні покручні у апофеозі брутального, вульгарного несмаку. Стисло кажучи, «украинская архитектура — это что-то вроде... ну, как музыка Поплавского, застывшая в камне». (Слов-арик).

Далі наступні вісімнадцять підрозділів — виключно персоналії місцевих корифеїв загуслої музики у абетковій послідовності. Переважна більшість з них — представники мого покоління. Тому тихо тішуся та пишаюсь, що наша генерація виявилась — щодо набуті архітектурної освіти в alma mater — напроцуд рентабельною, і багато хто з однокашників таки вибився в люди. Тільки не просто однокурсників, а лише одногрупників, що потрапили у анали з власними персоналіями та виокремлені як провідні проєктувальники, я нарахував аж шістьох. Та то таке. Може й тому, що вже вік наш цілком генеральський. І свою статтю,

присвячену одному знакомитому осередку, тут зустрів та, перечитавши, порагів, що не кепсько зіплена.

Адже дехто з «зіркових» мені близький друг, декотрі — добрі приятелі та при нагоді цікавезні співбесітники, а дехто так і лишився обожнюваним кумиром студенської молодості. Хоча і з певною кореляцією на досвід. Чого варті тут, до приміру, огні тільки огкровення рогинних спогадів Вагима Жежеріна? Смакота та й гогі!

Та не бугу я колупати кожного окремо. Хай читач сам тішиться свіжістю сприйняття без сполерства. Є тут і традиціоналісти, і прогресисти поряд. І стилісти, і модерністи пліч-о-пліч. І «бісексуали»-універсали — на будь-який вишуканий смак! Дехто, на жаль, вже подався за боцьюнами у вирій, як непотомний наш Валера Книш. Талантище і наша горгість. Най йому хмари пухом! Так реготів, коли нагибав у книжці його хмарочоси у формі шурупів та цвяхів...

Є гумор тут, є! Не тільки сатира, іронія та саргонікс. «Архігум» Віті Кугіна та інших он чого вартий! Або, коли милуєшся світлиною, де Олег Слепцов, ще молодіюнім красенем хвацько виграє на гітарі. А чарівна юна муза, до пояса оголена топлес, торсає його за руку типу: «Облиш, любий, фігнею страждати та біжи хутко займися проєктуванням!»

При нагоді цитую «Слов-арик». «Слепцов і архітектура. Вона це його ж таки музика, але пороблена гіпсокартоном та металочерепицею». Саме пороблена. Певно на пристрій. Жарт, бо насправді архітектура Слепцова дуже крута та якісна. Він таки справжній «ренесансний майстер»! І швець, і жрець, і на кобзі гравець...

Карочі, цей паперовий лабіринт можна гортати без кінця. Отже самі читайте і дивіть, та будете щедро потішені! Та ще не полишає відчуття, що тримаєш у руках підручник. Саме підручник, тобто те, що завше повинно бути під рукою.

Три явленности в двух томах

Наталья Конгель-Перминова, архитектор

К 2021 году, акkurat к тридцатилетию Независимой Украины, весьма солидная книжная полка об архитектуре Киева стараниями неутомимого и пылкого писателя и издателя Бориса Ерофалова-Пилипчака на радость всем любителям почитать, а затем и посетить указанные адреса, пополнилась двумя увесистыми томами «нетлѐнки».

Создатель журнала «А+С» выполнил масштабную работу по статье большому коллективу идеологически сознательных сотрудников советских времен, собранных на делание эпохального труда к очередному партийно-государственному юбилею. В те еще недавние времена архитектура как часть народнохозяйственного дела обязана была предстать (и предстала) результатом исключительной заботы одной единственной партии о горячо любимом народе. В текстах журчали панегирики, а постановочные фотографии с улыбками счастливых граждан, въезжавших в новые квартиры и посещающих свежеепеченные поликлиники с кинотеатрами, рисовали картину всеобщего благогенствия в обществе «развитого социализма». Но скоростное закрытие проекта СССР, невзирая на скверные предчувствия, все-таки стало всеобщим потрясением.

Два тома «Архітектури незалежного Києва» повествуют именно о том, как с 1990-х (во второй раз в XX веке) переделывался Киев, но уже в обратном порядке: из столицы «социалистической Украины» в Киев независимый, по факту – олигархо-капиталистический. Вот только в наличии не оказалось подлинных граждан города, несущих ответственность за его будущее, употребляющих архитектурные средства точно по месту и в правильных дозах (пропорциях) по образцу Давида Марголина, Якова Бернера, Михаила Дегтярёва, династий Терещенко, Ханенко, Бродских и Гинзбургов (см. «Забудова Києва доби класичного капіталізму»,

К., 2012). Тем не менее, оказавшись в новых условиях, Киев снова пытался осмыслить себя, и этому посвящен первый раздел – «Эпоха пост-пост». Пребывая в постсоветском состоянии, голосами лучших представителей проектного цеха город взывал к управленцам, предлагал упорядочение и регулирование архитектурных деяний для общего блага, пытаясь противостоять напору частной корысти власть предержащих.

Более того, усилиями своего архитектурного авангарда Киев создавал большие проекты, пытаясь направить в осмысленное русло центробежную пруть разношерстных стейкхолдеров. А поэтому второй раздел содержит десять масштабных, генетически выверенных проектов, реализация которых позволила бы городу преодолеть «постное» состояние и обрести иное качество бытия.

На заре независимости бодрый юношеский потенциал киевских архитекторов из ведомственных институтов рвался к свободе вольных творческих мастерских, и рисовались мыльно-радужные перспективы. Действительность оказалась жестче, удар по архитектурному цеху нанес кризис 2008–2009 годов. И все же в короткий период строительного бума городу была явлена целая плеяда замечательных архитекторов, о чем свидетельствует самый большой по объему третий раздел – «Мастера бетона и гипсокартона».

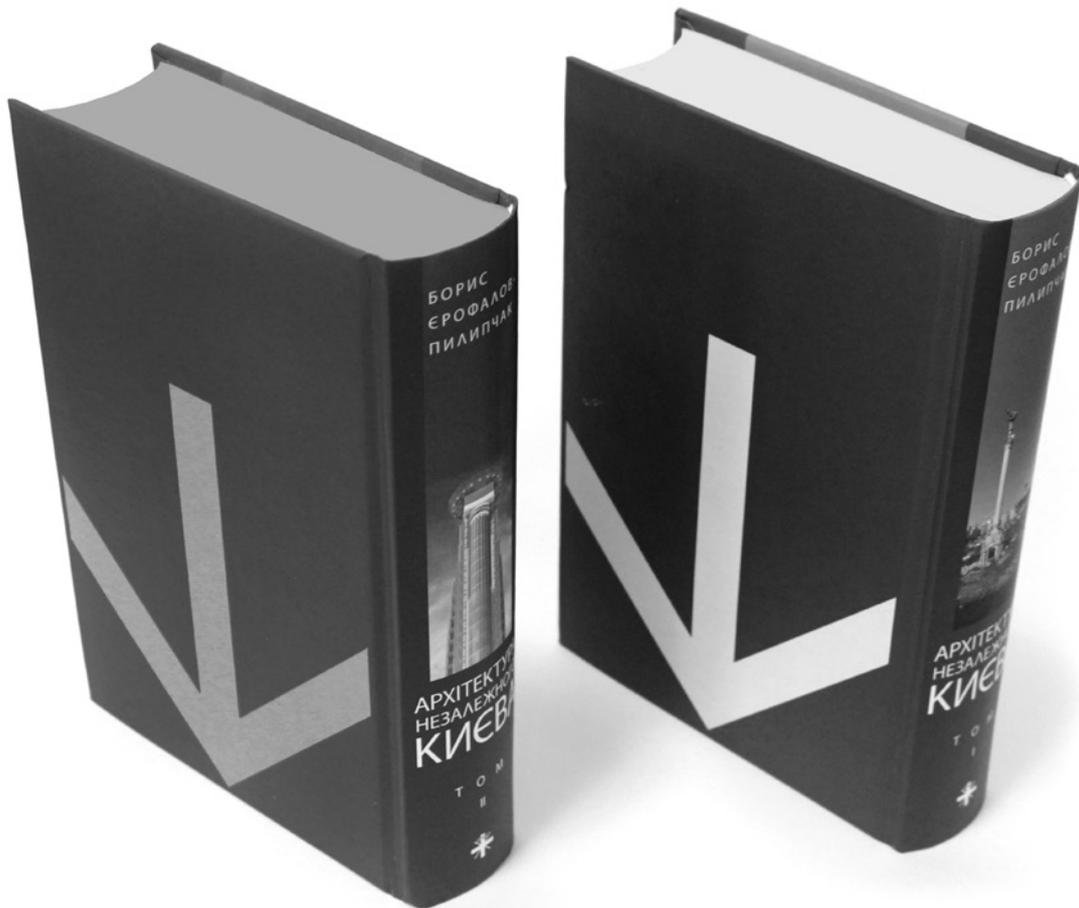
Обе книги зиждутся на достоверных архивных источниках, каковыми являются соответствующие реальному времени публикации в журнале А.С.С /

А+С, в которых концентрируется проблематика, острота и дух проектных исканий. Двадцать пять лет (мало кому удастся!) журнал бодрой поступью выполняет миссию архитектурного летописца. Бытописание без глянца, но с Ерофаловской отточенностью мысли и ее артистической визуализацией на журнальных полосах.

Панорама, раскрывающаяся на страницах этого впечатляющего труда, показывает, насколько пренебрежение к правовым нормам, и непочтение архитектурной культуры вообще, сыграло злую роль с городским пейзажем и удивительными киевскими панорамами. Мало что из ныне возводимого будет

представлять художественную (да и коммерческую) ценность, образцами которой изобиловал город XIX – начала XX века. Следующим поколениям достанется большая ассенизаторская работа по очищению Киева от продуктов жизнедеятельности безумных искателей максимальной прибыли с квадратного метра.

Освободившись от строительных экскрементов, которые пока что усиленно складываются Киевгорстроем и представителями прочих полу-мафиозных организаций, Киев обязательно оздоровится, а в осмыслении произошедшего за годы разброда и шатаний нам весьма пригодятся два тома «Архитектуры независимого Киева».

Моя жизнь в архитектуре | Фрагменты

Юрий Худяков

Юрий Федорович Худяков на протяжении почти двадцати лет занимал должность вице-президента НСАУ, чего ни до, ни после не бывало. Родился 15 августа 1934 года в Киеве. Автор многих общественных зданий, жилых комплексов и градостроительных ансамблей. Народный архитектор Украины (2004), член-корреспондент Академии архитектуры Украины. В 2005 году в Издательском доме А+С вышла ошеломительная книга воспоминаний отца Юрия Федоровича «Прожитое и пережитое», которая стала библиографической редкостью и, надеюсь, будет переиздана. Здесь мы приводим фрагменты «архитектурных воспоминаний» сына.

Эти воспоминания о прошедших годах жизни и профессиональной деятельности написаны мною в 2010–2013 гг. Некоторые дополнения и уточнения я делал и позже. Писал с перерывами: что-то вспоминал — записывал, потом на несколько месяцев забрасывал написанное. Для чего вообще я решил описать свою жизнь? И кому эти записи будут интересными? Я не вёл дневников, так что большинство из написанного — это то, что сохранилось в памяти сегодня. Правда, было несколько исключений. Я описывал свои впечатления в студенческие годы во время поездки в Одессу для прохождения практики. Также сохранились мои записи во время поездки в Египет в 1970 году и в США в 1993 году. Эти записи короткие, что называется написанные «на коленке», я решил частично использовать. В 2005 году вышла книга воспоминаний моего отца Фёдора Фёдоровича Худякова «Прожитое и пережитое». Историю своей жизни он описал в начале 80-х годов прошлого столетия. Может быть, если получится, мои

воспоминания станут своеобразным продолжением книги отца. Поэтому, я не стану описывать историю жизни моих родителей, может быть, только что-то немного дополню.

Не знаю, будет ли написанное мною таким же интересным как книга отца. Другое время, другие события, другое видение, да и литературный талант отца, его великолепная память, умение последовательно изложить пережитое неповторимы. Хотя у меня нет желания хронологически описывать исторические события. Хочу больше внимания уделить эпизодам своей жизни и через них попытаться объяснить тогдашнее состояние, систему отношений. Обязательно постараюсь упомянуть тех, память о которых мне дорога. Неизбежно, хочешь-не-хочешь, не удастся избежать политических оценок и конфликтных ситуаций. Но всё-таки, на первом месте — профессиональная деятельность, размышления об особенностях её осуществления в разные времена и на разных участках трудовой деятельности.

1 | Годы войны | 1941-1945

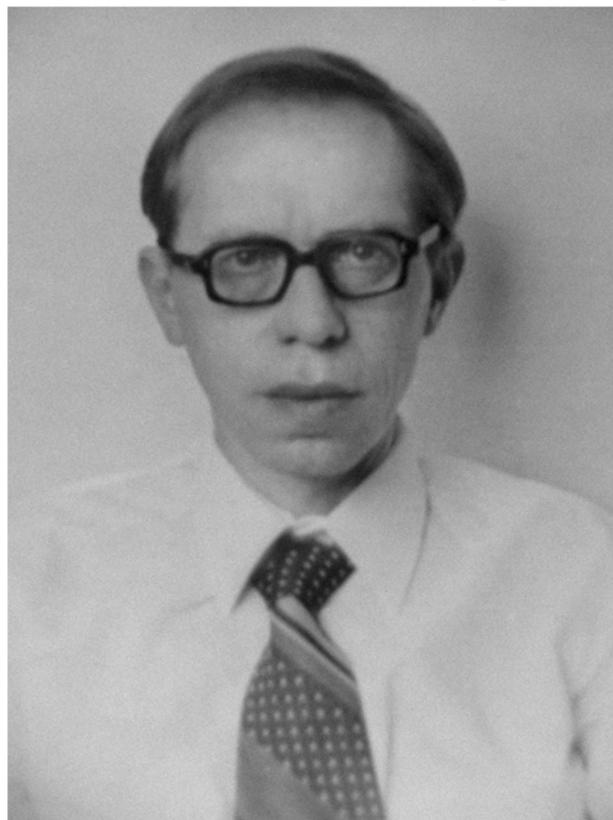
В апреле или мае 1941 года мы с отцом ходили в кинотеатр. В глубине узкого малого пассажа на Крещатике рядом с нынешней Главархитектурой, там, где сейчас построенное после войны новое здание с магазином

«Фарфор-фаянс» (хотя сегодня там уже что-то другое), был кинотеатр. Не помню, какой фильм мы смотрели. Запомнил только, что в киножурнале, а тогда всегда перед началом фильма показывали киножурнал, был

эпизод, когда стройными рядами летела огромная масса немецких самолётов. Это были кадры бомбёжки одного из городов Великобритании. Мы вышли из кинотеатра, шли по Крещатику в сторону Бессарабки и, как будто это было вчера, — помню, отец сказал: — «Скоро и у нас будет война». Запомнил это потому, что часто вспоминал папины слова и в годы войны, и в послевоенные годы. Сохранились фотографии ещё 30-х годов прошлого столетия, где я среди групп детей в яслях и детском саду. Сегодня интересно, как сложилась жизнь этих девочек и мальчиков — моих одноклассников. Ведь впереди была страшная война.

В воскресенье, 22-го июня родители ушли очень рано: они заняли очередь в магазине за какими-то продуктами. Только так в то время можно было что-то «доставать». Я ещё спал. Когда налетели немецкие самолёты и начали сбрасывать бомбы, очередь разбежалась. Никто не понимал, что происходит. Отец описал этот первый день войны в своих воспоминаниях. Через несколько дней с балкона кухни нашей коммунальной квартиры я увидел картину, похожую на ту, что уже раньше видел в кино: ровными рядами довольно низко летели немецкие самолёты. Только сейчас среди них появлялись небольшие белые дымные шарики — это вела обстрел наша зенитная артиллерия. Но, ни в один самолёт снаряды зениток почему-то не попадали. Слышался грохот выстрелов зениток и взрывов от сброшенных с немецких самолётов бомб.

Через несколько дней отца призвали в Красную Армию и направили оборонять Киев. Мама стремилась в Днепропетровск, к своей маме и сестре Вере. В то время мама работала в Народном комиссариате охраны здоровья — Наркомздраве (сегодня — Министерство здравоохранения). Благоприятная возможность представилась. В санаторно-курортной зоне под Киевом было множество лечебных учреждений, пионерских лагерей, в которых отдыхали и лечились

Архитектор Юрий Хужяков

дети из разных регионов Украины. С началом войны и возможным приближением немцев к Киеву возникла необходимость срочной эвакуации этих детей в места своего постоянного проживания. Одним из таких маршрутов был путь по Днепру в города, лежащие ниже по течению — Черкассы, Днепропетровск, Запорожье и другие. В Наркомате здравоохранения, где работала мама, ей дали соответствующий документ как сопровождающему лицу. Ночью, с минимальным количеством личных вещей, мы отправились на причал. Нас сопровождал какой-то мужчина из Наркомздрава. Мы пешком по тёмным тропинкам спустились с Владимирской горки и подошли к причалу. Но на этот раз почему-то отплытие не состоялось. Может быть, всех детей не успели собрать и подвезти. В следующую ночь катер, или более точно — речной трамвай, битком набитый детьми,

Юра Худяков в 1938 году

отплыл от пристани. Плыли мы медленно, в основном ночью, в утренних и вечерних сумерках. Днём останавливались у берега там, где были большие деревья, и можно было не привлекать внимание лётчиков из немецких самолётов. Мы несколько раз видели, как над нами пролетают самолёты. Наконец, через несколько дней поздно вечером мы почти доплыли до Днепропетровска. Катер уткнулся в берег на окраине города. Но город был виден. Виден, благодаря зареву от пожаров в нескольких местах. Горели заводы, жилые дома после бомбёжки. Только рано утром мы, наконец, доплыли и вышли на причал. Сегодня трудно себе представить катер (речной трамвай) полный детей, которых нужно было кормить, каким-то образом укладывать спать, следить, чтобы никто не потерялся при остановках, знать кто куда едет. И со всей этой массой детей всего несколько взрослых сопровождающих женщин. Возможно, из каждого региона были женщины, которые знали своих детей. Трудно сегодня вспомнить все детали этого плавания, полного опасностей.

Мы в Днепропетровске. Бабушка, мамина сестра — тётя Вера с мужем Ароном и сыном Илюшей (Люсенькой) живут на улице Плеханова 12 на 3 этаже. Квартира отдельная двухкомнатная, кухня, балкон. В тот же день мама определяется на работу в госпиталь, размещенный в клубе железнодорожников. Это совсем рядом с нашим новым местом жительства. Люсенька ровно на год младше меня. Мы родились день в день — 15 августа. Мне уже почти 7 лет, а ему 6. У старших свои заботы, работа, мы же гуляем во дворе. Двор небольшой, а посреди двора вырыта щель — это такая глубокая траншея, частично перекрытая брёвнами, засыпанными землёй. Туда спускаются жители дома при объявлении тревоги. Несколько раз и нам вместе с взрослыми пришлось в этом убежище пережидать очередную бомбардировку. Нам же нравилось там играть, когда тревоги нет. С нами и другие дети, в большинстве старше нас. Тут впервые я познал матерные слова, да и многое другое «из жизни простых людей».

Так прошло несколько дней. Что дальше? Решают взрослые. Немцы подходят к городу. Арона призывают в армию. Нужно срочно уезжать. И вот Арон отпросился на несколько часов из военкомата, и помогает нам перебраться на левый берег Днепра. Нас пятеро — мама, тётя Вера, мамина мама — моя бабушка и двое детей — я и Люсенька. С нами документы и минимальное

количество вещей. Попадаем на станцию Игрень и далее — на поезд. Вагоны, в которых перевозят уголь, — платформы без крыши, с высокими бортами. На полу кучи вещей — мешки с какими-то эвакуируемыми материалами, сумки, чемоданы, свёртки отъезжающих. На них люди — плотно, тесно, в основном пожилые и женщины с малыми детьми. Но мы уже в поезде. Прощаемся. Наконец, поехали. Мы сидим на мешках почти на уровне верха стен вагона.

Близится вечер. Поезд медленно движется на юго-восток. Неожиданно низко над землёй, обгоняя поезд, пролетает самолёт. Не видно — наш это или немецкий. Некоторые поднимаются к бортам и машут платками в руках. Может быть, хотят показать, что поезд везёт мирных людей. Самолёт разворачивается где-то впереди и летит прямо над путями навстречу поезду, сбрасывает бомбу, желая попасть в паровоз, а дальше расстреливает вагоны из пулемётов. Бомба попала в пути прямо перед паровозом, машинист успел затормозить. В вагонах паника — раненые, убитые. Люди выскакивают наружу, громко кричат, бегут в пригородную лесополосу. Побежали и мы. Самолёт больше не возвращался. Уже начинало темнеть. Через какое-то время в глубоких сумерках мы вернулись в вагон. Всё было перевернуто. Найти свои вещи было почти невозможно. Мама говорила, что ситуацией воспользовались мародёры. Стемнело. Наконец, поезд тронулся в обратном направлении, и мы снова оказались на станции Игрень. После того, как путь отремонтировали, мы поехали тем же поездом, на этот раз уже без трагических событий.

Так мы оказались в Пятигорске. Жили мы на окраине города в небольшом домике. За широкой улицей поднималась высокая гора. Бывали и в центре. Город был мирный, многолюдный. Война тут ещё не ощущалась. Запомнилось: на улицах продавали мороженое — две круглые вафельные пластиночки и цилиндрик мороженого. Я не знаю, какая система регулировала передвижение эвакуированных, их питание, расселение. Но вскоре нам пришлось двигаться дальше. Да и война приближалась к Северному Кавказу. И мы двинулись дальше на юг. Так мы оказались в Махачкале. Помню только морской вокзал, огромные толпы людей. Сидели на полу, на ступеньках. Дальнейшее движение задерживалось. Мы с Люсенькой подошли к берегу, смотрели на волны, на прибой, бросали

камешки в воду. Была уже поздняя осень, с моря дул холодный ветер, часто шел дождь. Сегодня трудно представить, чем мы питались, как спали. Детей как-то устраивали. А как же взрослые? Беженцев постепенно переправляли через Каспийское море. Наконец настала и наша очередь. Корабль был небольшой, может быть буксирный катер. Нас разместили на палубе, привязав ремнями. Во время плавания штормило, огромные волны обрушивались на палубу, вода текла по ногам, брызги летели в лица, нас укачивало. Тёплой одежды и обуви у нас не было, ведь мы выезжали из Днепропетровска в разгар лета, да и брать с собой много было невозможно. Так мы доплыли до Красноводска. Там тоже несколько дней ожидания под открытым небом. А дальше — на поезд, который привёз нас в узбекский город Бухару. В Бухаре мы пробыли до окончания войны. Но, обо всём по порядку.

Ещё в поезде стало ясно, что Люсенька и я больны. Высокая температура, понос. Сразу по приезде нас поместили в больницу. Двое маленьких детей оказались одни в узбекской больнице. Диагноз: воспаление лёгких, корь, дизентерия. Где наши мамы, мы не знали. Кровать Люсеньки была под окном, а моя рядом, головой к окну. В палате было ещё несколько кроватей, на которых лежали больные дети. Чем и как нас лечили, — не знаю. На второй или третий день пришли врачи, Люсеньку положили на живот и поставили на спину банки. Я наблюдал за этой процедурой. Когда его перевернули, — он не дышал. Врачи забежали, о чём-то громко говорили между собой. Я понял — произошло страшное — Люсенька умер. Врачи подняли его на руки и вынесли. Я начал кричать, плакать. Мне сказали, что его просто перенесли в другую палату. Но мне было всё понятно. Где же наши мамы, бабушка, почему же они не приходят? Я был в сильном возбуждении, постоянно кричал, плакал. Что же делать? Наступила ночь, — я не спал. Я решил бежать из больницы. Но

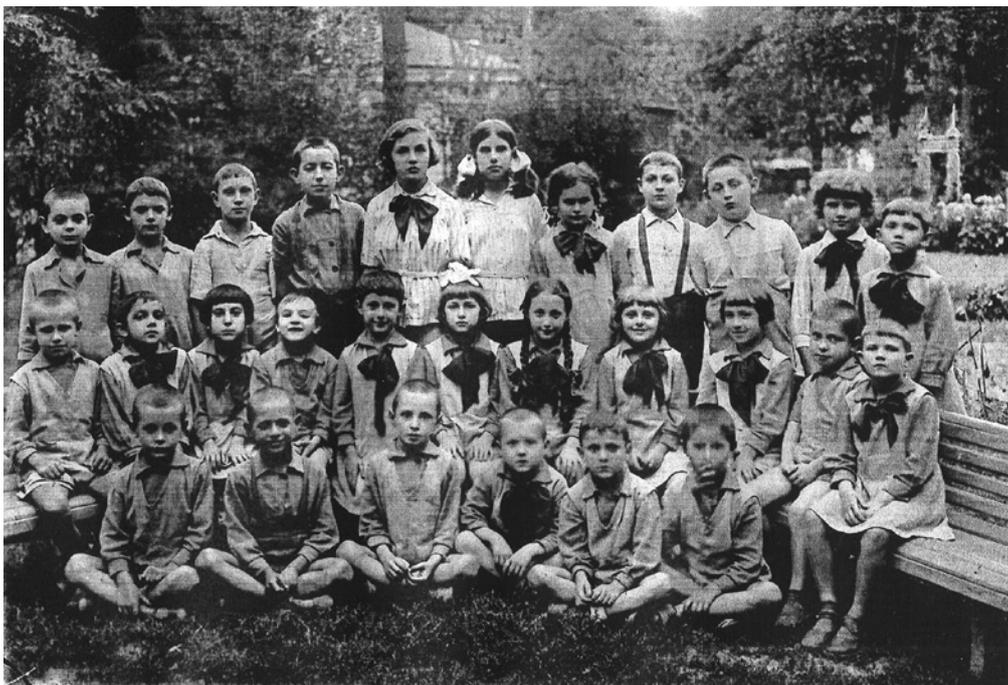
как? Уже начинало светать. Я вышел из палаты и увидел сияющую за столом у выхода наружу и спящую женщину — дежурную. Как я нашел ключ от наружной двери? Как сумел открыть? Может быть, ключ торчал в двери. Не помню. В маечке, трусиках и каких-то тапочках выскочил на улицу. Куда теперь бежать? Одноэтажное здание больницы выходило на небольшую площадь. За углом улица и высокий глиняный забор. Я побежал вдоль забора. Пробежал метров 50. Вдруг слышу крик. Меня гоняет высокий грядка — узбек, хватая на руки и несёт назад в больницу. Видимо, он увидел, когда я выбежал из здания, и своим поступком спас меня. Куда я собирался бежать, где искать свою маму в незнакомом городе? Сегодня понять это невозможно.

Утром пришли мама и тётя Вера. Страшное известие о смерти Люсенки сразило тётю Веру. Я даже не знаю, как и где хоронили Люсенку. Намного позже мы ходили через весь город на кладбище. Никакого памятника, лишь маленький холмик. Вера осталась одна на всю свою последующую жизнь, без ребёнка и мужа, который пропал без вести на фронте, скорее всего погиб в бою или умер в плену.

Мама стала работать на швейной фабрике «Имени XVI партсъезда» в отделе кадров. Фабрика шила гимнастёрки, брюки для солдат на фронте. Тётя Вера работала где-то в системе вторсырья. Жили мы первое время недалеко от фабрики на втором этаже двухэтажного домика. Огня крохотная комнатка и кухня-ниша. Правда, окно выходило на крышу одноэтажной пристройки, и в жаркие ночи мы отправлялись спать на эту крышу. Водопроводная колонка была в центре двора, а в глубине двора — туалет, выгребная яма с дыркой в полу. Наше место проживания находилось за пределами огромной стены, ограждающей старый город. Место работы мамы было недалеко. Также недалеко была и школа. Совсем близко был

небольшой вокзальчик. Тут было тупиковое ответвление от магистральной дороги. От станции Каган поезд проехали несколько километров до Бухары. Совсем рядом начинались сельские угодья, пустыри, где можно было разгуляться.

У меня и сейчас, по прошествии многих лет, в памяти дома, улицы, арыки — всё, что окружало нас. Наступило лето 1942 года. Я, уже почти восьмилетний мальчишка, целыми днями носился по городским улицам, заходил иногда далеко, даже за границы города. Компания была из таких же детей, большинство были на год-два старше меня, наверное, из эвакуированных. Как-то меня спросили: — «Ты еврей?» Я не знал, что ответить. «Скажи “кукуруза”», — я сказал «кукуруза». Ребята решили, что я не еврей. И я был принят в компанию. Чем мы занимались? Искали, что бы поесть — забегали в сады, срывали то, что можно было съесть, собирали шелковицу. Играли в популярную игру — в «альчики». Это такие бараньи косточки, которые нужно бросать определённым образом, а другой участник игры должен попасть своим альчиком в лежащий на земле альчик соперника. Другая игра — «лямбда». Это такой воланчик с перьями и свинчаткой внизу. Его нужно было подбрасывать ногой. Многие ребята достигали циркового мастерства в этой игре. Купались в арыках. Как правило, арыки узкие — метров 3–5 шириной. Но было одно место, где арык разливался в небольшое озеро, примерно 30 на 20 метров. Арык пересекала железная дорога. Под ней вся вода проходила в двух трубах диаметром сантиметров 80. Поэтому, это место называлось у нас «двухтрубка». Вода, пройдя по трубам под железной дорогой, с шумом падала на бетонный стол, а дальше ещё одним маленьким водопадом стекала вниз. Тут и образовалось озеро. Глубина в середине была довольно большая, и добраться до бетонного стола можно было только тем, кто умел плавать. Приятно

Примерно 1939 год. Юра Худяков сидит на скамеечке второй справа

и заманчиво было добраться до этого стола и стоять под струями падающей из труб воды. Можно было и по-другому добраться до стола. Нужно было вскочить в трубу с верхней стороны, проплыть в трубе под железной горой и спрыгнуть на бетонный стол. Это было рискованно, но очень интересно. Я плавать не умел, купался около берега. Однажды кто-то из ребят, поддерживая, дотянул меня до стола. Я гордый стоял и смотрел на падающую воду. И тут этот парень столкнул меня вниз. Я начал барахтаться, размахивать руками и ногами, а течением меня постепенно снесло на мелкое место. Так я начал учиться плавать. Потом я многократно нырял в трубу, прыгал, плавал.

А ещё мы стайками налетали на пригородные сады и огороды, пытались схватить что-то съедобное и убежать. Иногда это удавалось, но чаще всего нас прогоняли, а иногда и били. Вдоль арыка у нашего места жительства росли огромные деревья — белые шелковицы. На местном наречии они называются гжуга. Огромные белые сладкие плоды. Вот тут было

раздолье — полазить по деревьям и вволю насытиться этими плодами. Однажды, когда я залез высоко на дерево, пого мной сломалась ветка и я упал. Нижние ветки смягчили падение. К счастью, я отделался только синяками и ушибами.

Приближалось 1 сентября — мне уже исполнилось 8 лет, и нужно было идти в школу. Школа была недалеко от нашего жилища. Нужно было выйти из дома на улицу, пройти мимо небольшого базарчика, пересечь арык и ещё метров сто вперёд. Не более пяти минут ходьбы. Школа одноэтажная в центре большого двора. Язык преподавания русский. Большинство моих соучеников из эвакуированных. Пожилая, очень милая учительница (не помню, как её звали). А ещё учитель физкультуры и военного дела. Да, с первого класса нам — малышам объясняли, что такое оружие, каким оно бывает, учили ходить строем, выполнять команды. Учителя звали Михаил Иванович. Он был инвалидом без руки (скорее всего, инвалидом войны). Однажды на уроке я неожиданно гля самого

т. Яновский
Тов. Сапожникову с ребёнком
обязательно прошу прийти
на джент. Для старшей сестры
Наркисидрава, сестры мобилизован
Едет по распоряжению Зам.
Наркиса для сопровождения
Тов. Яновский. Наркису Екучеву

Записка о помощи в эвакуации 8 июля 1941 года

себя громко сказал: — «Заворочался в саних Михаил Иванович». После чего последовало: — «Вон из класса!». Ещё нам преподавали узбекский язык. И это во время войны, с первого класса! До сих пор я помню много узбекских слов, знаю счёт. Как эта тема пересекается с послевоенной, когда многие русскоговорящие родители не хотели, чтобы их дети хорошо знали украинский язык. Почему? Вернувшись в Киев и продолжив учёбу в 4-м классе русской школы, я начал изучать украинский язык. Ни у кого в нашей школе это не вызвало сомнений. Два обязательных предмета в программе обучения — украинский язык и украинская литература. Но, вернёмся в Бухару. Учиться мне было легко. Оценки были отличные и хорошие. В это тяжелое время не только взрослые, но и дети были втянуты в тему войны, слушали радио, переживали за неудачи наших войск и радовались победам. Особенную радость вызвала победа под Сталинградом. Я увлекался рисованием. Основная тема рисунков — танки, самолёты с красными звёздами, сцены боёв. Другая тема — портреты вождей, которые я перерисовывал из журналов, газет. Ленин, Сталин, Калинин... Но были

и пейзажи, и иллюстрации басен Крылова. Немного позже я посещал кружок рисования при городском доме пионеров. Там тоже поощрялись рисунки на военную тематику. Дворец пионеров размещался в красивом двухэтажном здании, возможно бывшем дворце или резиденции. Здание располагалось на берегу водоема — Лябихауз. Водоем снабжался проточной водой из арыка. А рядом была мечеть, которая, однако, не использовалась как мечеть. Там было что-то вроде клуба. В этом «клубе» мне вручали грамоту и денежную премию за победу на конкурсе детских рисунков. Позже, в 1944 году, когда наладилась связь с отцом, мама пересылала ему некоторые мои рисунки. Они сохранились, и сейчас их можно подержать в руках и рассмотреть. В школе не хватало книг, тетрадей. Вместо тетрадей мы писали на обратной стороне каких-то старых документов, писем, бланков. На таких же листочках я рисовал. В довоенных учебниках, изданных задолго до войны, были вырваны страницы с портретами репрессированных в 30-е годы вождей или зачеркнуты их портреты, как врагов народа. Но тогда мы о проблемах

массовых репрессий не задумывались. Раз так сделано, значит так нужно.

Несколько слов о Бухаре. Исторический город с огромным количеством памятников архитектуры, интересной планировкой, очень плотной малоэтажной застройкой. Мне всю последующую жизнь снилась Бухара, её мечети, минареты, купола над перекрёстками улиц с торговыми местами. Говорили: «Первый кумпол, Третий кумпол». Именно «кумпол», а не купол. Глинобитные дома, узенькие улочки старой части. Мечети, величественный минарет Калян. Огромные стены из глины, окружающие город. Однажды мы забрались на такую стену. К большому удивлению и восторгу увидели вдали заснеженные горы. Об истории и исторических памятниках Бухары нам в школе ничего не рассказывали. Советский союз прочно внедрил себя в древнюю Бухару. Да и названия улиц были чисто советскими. Сегодня в книге о Бухаре 1968г. читаю названия улиц: Сверглова, Коммунаров, Ленина, Советская, Кирова, Октябрьская, Оргджоникидзе, Пушкина, Мира... и не одного исторического, узбекского. Думаю, что и в период войны эти названия уже были присвоены улицам города. Наверняка, так это и было. Наверняка, многие из взрослых узбеков возмущались этим, но делали это молча, тихо. Позже я всегда мечтал поехать в Бухару, вспомнить детские годы, увидеть глазами уже взрослого то, что запомнилось с детских лет, но так и не получилось.

Так протекала жизнь — учёба, каникулы, учёба... Вот уже окончен первый класс, затем второй. Летом нас отправляли в лагерь. Это было что-то среднее между пионерскими лагерями, которые мы знали после войны и трудовыми лагерями. Мы работали на полях, — занимались прополкой, собирали колоски, хлопок. Но и, конечно, играли, развлекались. Однажды в таком лагере я встретил мальчика по имени Рома. Я узнал

его — мы вместе были ещё до войны в одной группе детского сада в Киеве. Это надо же! Война, тысячи километров расстояний и такая неожиданная встреча. Я сказал об этом маме, но она как-то не проявила интереса и желания познакомиться с мамой Ромы.

В день советского праздника 7 ноября 1943 года на фабрике, где работала мама, устроили торжества, которые сопровождались ужином. Мама взяла меня с собой. Тут я впервые попробовал, глотнув из рюмки, налитой маме, красное вино, ел какой-то суп. Сидел за большим столом рядом с взрослыми. Но самое главное, — каждому давали по маленькому кусочку настоящего сливочного масла. Если я и ел его до войны, то успел вкус такого масла забыть. Какая же это была прелесть! Необыкновенно вкусно. Надо сказать, у меня постоянно было чувство голода, хотелось есть. Тот паёк, который выдавался по карточкам, был явно недостаточен. В школе давали ежедневно по маленькому пирожку. В начале учёбы в третьем классе, осенью 1944 года нас принимали в пионеры. Сказали, что нужно принести деньги на пионерский галстук. Почему-то я не захотел об этом говорить маме. Я взял школьный пирожок, пошел на базар и продал его. Деньги спрятал под большой камень на дороге. Каким-то образом об этом узнала мама. Скандал был огромный, пришлось деньги доставать из-под камня. Мама вообще очень дорожила деньгами. Она копила деньги для оплаты проезда домой, в Украину, говорила, что оплатить дорогу стоит очень немало. Поэтому мама отрезала по кусочку пайкового хлеба и продавала его на базаре. Я уже писал про денежную премию за лучший рисунок в дворце пионеров (не помню, какая была сумма). Премия тоже пошла в общую копилку.

В Бухаре я впервые познакомился с футболом. Напротив швейной фабрики, в построенном перед войной трехэтажном здании школы, был госпиталь для лечения раненых на войне. И вот однажды раненые,

которых должны были вот-вот выписать и снова направить на фронт, организовали футбольный матч. Много зрителей было с загипсованными руками, ногами, с бинтами на головах. Видел одного раненого без двух рук. Много зрителей — местных: стариков, детей. Зрелище от увиденной футбольной встречи незабываемое. Мы были очень далеко от оккупированных территорий, от бомбёжек, боёв. Можно подумать, что война мало касалась нас. Фраза «Ташкент город хлебный» относилась и к Бухаре. Да, тут были свежие фрукты и овощи, тут можно было свободно, без страха ходить по улицам, работали все государственные структуры. Вместе с тем страшная бедность, отсутствие элементарного. Я всё лето ходил босиком, разбивая ноги о камни и обжигаясь о горячий песок при сорокоградусной жаре — сэкономили на обуви. Война коснулась нашей семьи и семей наших родственников. Без вести пропал муж Веры Арон, брат мамы и Веры Григорий. Неизвестна была судьба Абраши — друго-го мамино и Верино брата. К счастью, он остался жив. Попал в плен где-то под Курском, оказался русским, был немцами отправлен в Германию, а после освобождения был возвращён в СССР. По его рассказам освобождённых пленных пешком гнали колоннами по территории Германии и Польши. По возвращении он был осуждён на десять лет за пребывание в плену. Этот срок он отбывал где-то за Уралом, работая на шахте, и только по окончании срока отсидки — в 1955 году смог вернуться в Днепропетровск. Мой папа тоже пережил тяжёлые, трагические годы. Плен, жизнь на оккупированной территории. Счастье, что он остался жив, счастье, что остался на свободе, счастье, что он смог найти нас. У нас появилась цель — как можно скорее вернуться в Киев. Однако для быстрого возвращения нужно было преодолеть множество препятствий. Сохранилось два приглашения от отца на маму, тётю Веру и бабушку для их приезда в Киев официально

оформленные с подписями руководителей и печатями Киевсовета. Но в Киеве негде было жить. Кроме того, мама была членом партии, работала в отделе кадров оборонного предприятия, и так просто её не отпускали. После освобождения от фашистов Киева прошло больше года, а наш отъезд пока даже не планировался.

А пока мы переехали на новое место жительства, ближе к центру города. Это было классическое узбекское жилище, так называемая махала. Одноэтажная постройка с небольшим внутренним двориком, три комнаты с входами из этого двора, одна из которых стала нашей. Окнами комнаты выходят в дворик. Ни одного окна на улицу. С улицы, очень узкой, — по ней только на ослике или верблюде можно проехать, через наружную дверь и через узкий проход попадаем в дворик, а уже из него в свою комнату. В углу двора туалет в виде ямы. Одна из комнаток используется под кухню. Размеры двора примерно 6х6 метров, может быть чуть больше. Такие квартиры в местных традициях блокируются и формируют улицу — проход. В этом жилище мы прожили около года. В школу ходить было немного дальше. Но я был уже совсем самостоятельным мальчишкой, я знал город вдоль и поперёк. Автомобилей тогда в городе практически не было, да и ездить автомобилям по узким улочкам было невозможно. Только пешеходы, верблюды и ослы (ишаки).

У мамы и Веры постепенно созрело решение ехать всем вместе не в Киев, а в Днепропетровск. В Киеве отец по-прежнему бился за получение жилья и пока безрезультатно. В Днепропетровске удалось связаться с дальними мамиными родственниками, — они обнадёжили, что удастся отстоять довоенную квартиру для бабушки и Веры, а если не удастся, то есть возможность получить комнату на первом этаже того же дома.

Война продолжалась, но с каждым днём приближалась долгожданная Победа. Мы слушали

радио, обменивались услышанной информацией. Вот-вот будет объявлено о Победе над фашистской Германией. И вот этот день наступил! Радость безмерная и слёзы, неутешное горе по погибшим. Всё лето мы провели в Бухаре. И только в конце августа тронулись в путь. Все организационные заботы лежали на маме. Снова поездом до Красновогска, снова кораблём через Каспий. На этот раз более комфортно. А затем поездом до Харькова, пересадка, и вот мы в Днепропетровске. С момента эвакуации прошло 4 года.

Я превратился в хуленького 11-летнего мальчика. Есть современное понятие: «дети войны». Возможно, дети не склонны анализировать события. Дети воспринимают жизнь такой, какая она есть. Я остался жить, а бомбежки, голод, болезни, трагедии близких людей, все трудности жизни воспринимал как нечто такое, на что повлиять нельзя. Мне дано жить в такое время, и от этой жизни нужно брать всё хорошее, полезное, а плохое... ну что ж, так она устроена жизнь. С плохим нужно бороться. Так учили в школе. Бороться чем? Как? Ребёнку в 8–10 лет? Школа учила в рамках коммунистической идеологии. Идеология была на первом месте в пионерских и комсомольских организациях. Нравственность, общечеловеческие ценности, честность, доброта, прощение, терпимость — эти качества могли прививать родители или учителя, если повезло иметь таких учителей. Мне в жизни, считаю, везло. И родители, и учителя сделали много для моего формирования как человека.

В школу — в 4-й класс я в Днепропетровске не пошел. Мы ожидали, что вот-вот за нами приедет отец. Но его приезд всё время оттягивался — были большие сложности с получением места для проживания. Наконец, в конце ноября, радостная весть — едет папа. Какой он? Как выглядит? Как мы встретимся? Ведь после нашего расставания прошло уже

Рисунок Юры Худякова, 30 апреля 1944 г., Бухара

более четырёх лет. И вот мы стоим друг против друга. Вот он — мой папа! В старой солдатской шинели, совсем не похож на вернувшихся с войны солдат — в красивой военной форме, с орденами и медалями на груди. Но это он — папа, я так долго ждал встречи с ним! Мы бросаемся друг другу в объятия, он целует меня, что-то говорит: — «Какой же ты большой стал, сынок!». Вот и произошло то, чего мы ждали очень долго. В отношениях отца и матери какая-то натянутость, резкие слова. Но мне не до этого. Главное — мы вместе, скоро будем в Киеве и начнётся новая счастливая жизнь.

Ещё несколько дней мы пробыли в Днепропетровске. Жили все вместе в крохотной комнатке, около 9 кв. м — на первом этаже того же дома, где до войны на 3-м этаже жила семья тётки Веры с бабушкой. Сейчас эту квартиру занял какой-то высокопоставленный чиновник. Отец пробовал разузнать возможности возврата этой квартиры, но ничего у него не получилось. Так в этой комнате в коммунальной квартире рядом с несколькими соседями тётка Вера прожила до конца своих дней. В будущем, уже как практикующий архитектор, я многократно бывал в Днепропетровске и гостил у тётки Веры. Она всегда с радостью принимала меня. Бабушка умерла в 1948 году. Вере так и не удалось создать новую семью, хотя по возрасту в те годы она была ещё относительно молодая. А мы вернулись

в Киев. Была перевёрнута огна из первых страниц моей жизни. Начинался новый этап жизни в моём родном городе с новыми грузьями, новыми событиями.

Всё, чему свидетелем и участником я был в военные годы, и все наши переживания, все ужасные трагедии годов войны осталось в памяти навсегда.

2 | Школьные годы | Киев 1946—1952

Возвратившись в Киев, мы около двух месяцев жили у знакомой отца, в доме, расположенном в одном из дворов в тылу бывшего Сенного базара. В школу я не пошел, поскольку вот-вот должны были окончить строительство (восстановление) уцелевшей секции дома на улице Московской № 5, где отцу предоставили жильё. Пришлось бы снова переходить в другую школу. Наконец, где-то в январе 1946 года мы смогли переселиться. Огромное счастье — получить две комнаты в квартире на пятом этаже в единственной уцелевшей секции разрушенного во время войны большого дома. В этой квартире родители прожили до конца своих дней, папа до 1984 года, мама — до 1993 года. Квартира в те времена была коммунальная. Общая кухня, туалет. Ни ванной, ни душа не было. Вода была только холодная, да и то только в умывальнике в маленьком по площади туалете и не всегда. В квартире жили три семьи. Кроме нас одну комнату занимала семья майора Кованько. Муж, жена, маленькая дочка и взрослая сестра жены Надя. Ещё две комнаты — семья Черноусов. Он работал геодезистом там же, где и мой папа — в Гипрогражданпромстрое, его жена — не знаю, где работала, с ними две дочки — Жанна и Нонна, младше меня. Комнатки были маленькие — где-то по 12–15 кв. м. Но, по тому времени, такое жильё воспринималось как большое счастье. Квартира имела выходы на две лестницы: огна с выходом во двор, другая на улицу Левандовского. Мы пользовались «черным ходом» — лестницей, выходящей во двор. Я не помню ни одного случая каких-либо конфликтов

между семьями, проживающими в нашей квартире. Редко так бывает, чтобы в коммунальной квартире жизнь протекала спокойно и гладко, но именно так было у нас. Да и меня, двенадцатилетнего мальчишку отношения между взрослыми жителями квартиры мало интересовали. Может быть, это сегодня мне так кажется? Помню, как на небольшой кухне толклись около шумящих примусов сразу три хозяйки. Примусы заправлялись керосином. Запах горящего керосина ощущался постоянно. Помню, как закрывались на этой кухне взрослые женщины, чтобы помыться наг тазиками. У нас между двумя комнатами стояла печь, которую отапливали дровами. Дрова жители дома заготавливали с осени и хранили в сарайчиках в подвале. Поэтому осенью во дворе пилили, рубили, таскали... Кухня отапливалась только за счёт примусов при готовке еды. Огна из наших комнат имела две наружные стены, а перегородка отделяла её от неотапливаемой кухни. А сверху — холодный чердак. — И как? — Жили! Папа ночью несколько раз подбрасывал дрова в печь. «Хорошо живёте! Имеете целых две комнаты!» Через несколько лет провели газ, и печь можно было отапливать газом, а на кухне появилась газовая плита и колонка. Как тогда повторяли известные стишки: «А у нас в квартире газ! А у нас водопровод! Вот!» Центральное отопление смонтировали только в конце 50-х при очередной реконструкции дома. После этого печь разобрали. Сегодня очень трудно представить постоянные очереди в туалет, где можно было умыться холодной водой из единственного в квартире краника

с умывальником, постоянный холод в комнатах. Но так жили тогда все.

В конце января 1946 года меня определили в 4-й класс школы № 134. Хотя я пропустил полгода занятий, но как-то родители сумели договориться о том, что индивидуальными занятиями я сумею догнать программы обучения и не потеряю целого года. Школа располагалась сравнительно далеко от нашего дома — в конце улицы Миллионной (сейчас Панаса Мирного) в тупике маленького переулочка, примыкающего к улице. Были школы и поближе, но или это были женские школы (№№ 84, 109), или украинские (№89). В те времена все дети были разделены: мальчики отдельно, девочки — отдельно. Моя же школа была мужская и с русским языком обучения. Такую школу родители выбрали потому, что первые три школьных года в Бухаре я учился в русскоязычной школе. Мои соученики проживали, как правило, далеко от школы и друг от друга. Так мой товарищ первых лет учебы — Валя Кличко жил в одном из домов в Мариинском парке — там, где сейчас Министерство охраны здоровья. Объяснялось это тем, что школа с русским языком преподавания была единственной в территориально большом Печерском районе Киева.

Около двух месяцев пребывания в Киеве, во время вынужденного перерыва в занятиях до поступления в школу я был предоставлен сам себе. 12-летний мальчишка — вполне самостоятельный. Свободно ходил по городу, куда хотел. Я нашел дом, в котором мы жили до войны по улице Рейтерской, 17 (правильное её название Рейтарская, но так мы произносили), ходил по развалинам домов на Крещатике, по склонам Днепра. На Крещатике несколько раз участвовал в разборке развалин зданий, разрушенных во время войны. Забирался на развалины, собирал камни от бывших зданий и сносил или сбрасывал вниз для погрузки на автомашины. Нашел я и двухэтажное

здание геттского сада, куда родители отводили меня до войны. Между Рыльским переулком и Большой Житомирской в глубине участка стоит двухэтажный дом. Сейчас там посольство Узбекистана. Как это ни покажется странным, я и сейчас могу нарисовать планы этажей этого дома, хотя тогда, до войны, мне не исполнилось и семи лет. Постепенно сгрудился с ребятами из нашего дома. Образовалась группа из детей примерно одного возраста.

Несколько слов в моих воспоминаниях, связанных с Киевом второй половины сороковых годов. Площадь Сталина (сейчас Европейская, перед этим Ленинского Комсомола), — по ней свободно во всех направлениях снуют люди. Тут конечные остановки двух трамвайных маршрутов. Один — № 3 — поднимается вверх по улице Кирова (сейчас Грушевского) до улицы Садовой, где поворачивает направо, потом налево по Институтской до Крепостного переулка, далее снова налево мимо Дома офицеров, затем снова направо по улице Кирова до конечной остановки на Арсенальной площади. Вагончики маленькие типа «пульман» или тяни-толкай, наружных дверей нет. Водитель на конечных остановках переходит из одного торца-кабины в другой. Детвора стоит на ступеньках или сзади на «колбасе». Это такая торчащая металлическая балка. По другому трамвайному маршруту такие же вагончики спускаются с площади вниз на Подол.

Между Зелёным театром и Аскольдовой могилой склоны спланированы в виде амфитеатра с широкими террасами. Там в первые послевоенные годы стояли белые берёзовые кресты — это были могилы немцев, похороненных здесь во время войны. Потом эти кресты исчезли. Немного позже исчезли и памятники на захоронениях у бывшей церкви, сохранившейся в виде всегда в те времена закрытого круглого павильона-церкви с колоннами — Аскольдовой могилы. Мы часто ходили мимо этих памятников, читали

надписи на них, рассматривали скульптуры и барельефы. Уже позже огромная свалка гранитных и мраморных надгробных обломков с остатками надписей несколько лет пролежала на повороте спуска к Днепру (тогда он назывался спуском им. Евгении Бош) — там, где сейчас стоит памятник артисту Быкову. А ниже было несколько вытянутых бараков, где жили люди. Деревьев на склонах было меньше чем сейчас. Зимой мы катались тут на санках и лыжах. На отдельных участках можно было съезжать до самой набережной. А летом — дорожка на берег. Летом тут был пляж — прямо под горой. Набережной с подпорной стенкой над водой тогда ещё не было, и песчаные отмели подходили прямо к дорожке и склонам. По Днепру ходили пароходы, катера. Катера тащили вниз по течению огромные плоты. Эту древесину сплавляли вниз по течению для восстановительных работ и нового строительства в южных и восточных областях. Особым удовольствием, да и чтобы показать «вот я какой», было поплыть к плоту и взобраться на него. Но ещё большим проявлением смелости было поднырнуть под плотом и вынырнуть с другой стороны. Однажды я так нырнул и под водой потерял ориентацию. Поднимаю руки, а они упираются в брёвна. Наконец, увидел просвет, сумел просунуть голову в щель между брёвнами и сориентироваться, вдохнул воздух и пронырнул под оставшейся частью под плотом. Вообще, плавать мы умели великолепно. Иногда по несколько часов не выходили из воды.

Уже позже был введен на остатках старой киевской крепости Зелёный театр, куда мы регулярно бегали смотреть фильмы. Как правило, перелезали через забор, когда фильм уже начинался. Были построены рестораны «Ривьера», «Кукушка». Парковая дорожка — аллея, идущая ниже, расположенных на верхней террасе днепровских склонов парков, стала невероятно популярной. Тут пешеходные прогулки по вечерам

совершали тысячи киевлян. Никакой транспорт не мешал этим прогулкам. А наверху тоже кипела жизнь. Концерты, знаменитые концерты симфонического оркестра под управлением Натана Рахлина, активная жизнь стадиона «Динамо». В те годы я стал болельщиком футбольной команды «Динамо», а затем и сам стал заниматься спортом — баскетболом, лёгкой атлетикой, одно время — фехтованием. Зимой на «Динамо» работал каток, играла музыка. Такой массовости, буквально толп людей на катке, я никогда и нигде позже не видел. Я там не катался — не было коньков, да и не умел.

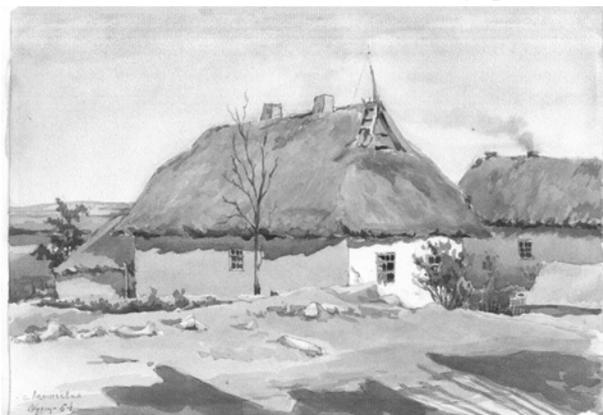
Один раз в неделю мы с отцом ходили в баню. Баня была расположена там, где сливаются улицы Московская и Суворова. Описать баню — получится яркий рассказ. Десятки людей с тазиками в пару, в потоках воды, льющейся по полу. Шум, грохот, крики. Но какое удовольствие! Рядом с баней был кинотеатр. Мрачное здание с входом с улицы Московской, с узким и глиняным залом на втором этаже. Тут мы смотрели лучшие фильмы того времени. Сегодня на месте бани и старого кинотеатра новый кинотеатр «Зоряний», одно время он назывался «Арсеналец», но затем он стал уже не кинотеатром, а резиденцией «Партии Регионов». Конструктором проекта этого нового здания кинотеатра была моя жена Люба. Сейчас снова, в который уже раз, началась реконструкция этого здания, не знаю, под что, и всё ранее построенное разбирают.

Сегодня трудно представить себе город того времени. Улица Миллионная, по которой я ходил в школу, заканчивалась «Собачьей тропой», спускавшейся в овраг, туда, где сейчас проложена улица Мечникова. По дну оврага тёк ручей, где мы копали червей для рыбалки. Никакой застройки там не было. Улицы Леси Украинки ещё также не было. Там были пустыри и система оврагов и склонов — обрывов. Один из таких

глубоких оврагов подходил прямо к зданию нашей школы. В конце улицы Московской начинались пустыри. Отдельно вдали стояло «Суворовское училище», а ещё дальше, на самом горизонте — Сапёрное поле с негостроенной церковью. Была проложена железнодорожная ветка, которая проходила по трассе нынешней улицы Леси Украинки, затем вдоль кирпичной стены Киевской крепости (сегодня уже не существующей) и дальше по улице Московской и заканчивалась на заводе «Арсенал». По этой железнодорожной ветке завозили на завод оборудование, которое в виде трофеев везли из Германии с заводов Цейса. Позже были привезены и специалисты — немцы. Некоторые приехали с семьями. Сын одного из них учился в нашей школе, с некоторыми немецкими специалистами на заводе общалась моя мама, пытаюсь понять их отношение к произошедшим событиям.

В памяти сохранились ещё старые названия улиц и переулков, и сегодня я для себя их называю так, как они назывались в первые послевоенные годы: ул. Никольская, ул. Леванговская (Леванговского), переулок Бутышев, переулок Аистов... Сегодня некоторые старые названия восстановили.

Однажды, где-то в январе 1946-го года, но снега в центре города ещё не было, на площади Калинина (сейчас «Майдан Незалежності») казнили фашистских преступников. Развалины бывшей Городской гумы уже были разобраны и площадь выровнена. Я стояла в толпе киевлян на холмике, образованном развалинами разрушенного дома — там, где сейчас находится Главпочтамт. На площади стояли виселицы. Подъехали грузовые машины с опущенными бортами. На каждой были солдаты и осужденный фашист. Все стояли спокойно. Только один дёргался и что-то кричал. Зрелище было страшное. На осужденных надели петли, машины отъехали. И вот уже болтаются повешенные. Толпа ринулась вниз к виселицам. Побегал

Леонтьевка, акварель, 1954

и я. Охрана не успела ничего сделать, когда люди начали за ноги раскачивать уже мёртвых осуждённых. Один из них оборвался и упал. Тогда решительно вступила в действие охрана и стала разгонять людей. На другой день я снова пошел на площадь. Фашисты ещё висели, но приблизиться к ним не давала стоящая плотным кольцом охрана.

* * *

Немного расскажу о моих друзьях по дому — ребятах примерно моего возраста. Это Витька Столетов, Гринька Эйгельман, Женька Хватков, братья Жора и Юра Телегины, Толик Ушаков. Команда была боевая. Мы воевали дом на дом, улица на улицу. Эти войны были не злобные. Так, кричали что-то, бросали камни, бегали, прятались. Девчонок в нашей команде не было. Они нас тогда просто не интересовали. Даже не помню, были ли, кроме наших соседей, в нашем доме девочки нашего возраста. С развалин, разрушенных во время войны секций нашего дома, запускали консервные банки, наполненные карбидом, который заливали водой и поджигали. С грохотом банка летела вверх. Вместе ходили на рыбалку, на пляж, шатались по паркам.

* * *

Был у меня один товарищ — Эдик Стратиенко. Он был года на два старше меня. Жил в доме на соседней

улице Левандовского. Я бывал у него в квартире. Эта квартира была наполнена привезенными после войны из Германии предметами — посудой, мебелью, картинами. Отца Эдика я никогда не видел. Один морской пейзаж с парусными кораблями он подарил мне. Не знаю имени автора этой картины — никаких подписей на ней нет. Эдик часто бывал у нас дома. Однажды он закурил в присутствии отца. Отец тоже был страстным курильщиком. И вот они вдвоём сгяты и курят. Я и говорю: — «Что это, вы курите, а мне не предлагаете?» Отец на это: — «Пожалуйста, на — кури. Только с условием, что выкуришь всю папиросу до конца в затяжку». — «Пожалуйста, давай». Я взял папиросу и начал затягиваться дымом. Так я выкурил всю папиросу. После этого мне стало плохо, меня начало тошнить, наступила рвота. Я упал на кровать. Помню только стоящих надо мной Эдика и папу и громко смеющихся — «Так вот, ты гумал, что это большое удовольствие — курить. Теперь ты знаешь, что это такое». С тех пор я испытывал отвращение к табачному дыму и никогда позже не предпринимал попыток начать курить. Так отец отучил меня от курения.

* * *

Мама работала на заводе «Арсенал» в отделе технического контроля за готовой продукцией одного из цехов. Дважды летом меня направляли в заводской пионерский лагерь. Располагался он на берегу реки Ирпень. Это был палаточный городок, — большие военные палатки, в которых стояли кровати. Очень большая палатка, скорее натянутый по деревянному каркасу тент, — тут была столовая. И еще несколько таких же временных строений. Ощущение летнего лагеря было полное. Кроме того, походы на озёра, на реку, по лесу вносили полное ощущение присутствия в природе, вдаль от городской жизни. Запомнились огромные черепахи, ползающие по берегу озера и плавающие в воде.

Из моего рассказа может сложиться впечатление о такой спокойной беззаботной жизни в послевоенные годы, наполненной развлечениями и приключениями. Это и так, и не совсем так. Конечно, с годами войны сравнивать нельзя. Но вот — случилось. У отца в трамвае выкрали документы (паспорт, военный билет), деньги и продуктовые карточки почти на весь месяц. Произошло это в 1946 году. Как мы дотянули до конца месяца на фоне общего голода, не знаю. Ведь никаких запасов дома не было. Были какие-то коммерческие магазины, рынки. Но для покупки на них нужны были большие деньги. Денег тоже не было. Из воспоминаний: тогда на предприятиях раздавали американскую продовольственную помощь. Особо запомнился яичный порошок и необыкновенно вкусное сгущенное молоко. Запомнился вкус свиной тушенки в баночках. Эти американские подарки небольшими порциями раздавались на местах работы несколько раз родителям. Называлось — помощь Лендлиза. Что это, как и почему проклятые капиталисты, хотя и союзники в войне против фашистов, нам помогают — мы не понимали. А ещё помню, что в магазинах и даже в киосках продавали икру — красную, черную и крабов. Но никогда мы эти деликатесы не покупали. Видимо, влияли высокая стоимость и отсутствие денег.

* * *

Правда, ещё раньше нами с отцом была сделана попытка заняться живописным бизнесом. Мы делали из фанеры овалы, ромбики, на которых масляными красками рисовали незатейливые пейзажики. Около двух десятков таких картинок, наклеенных на фанерки чуть больших размеров, отец пытался програть на базаре. Но торговля шла очень слабо. Пришлось отказаться от этой, поначалу заманчивой, затеи. Я же по примеру отца обратился к созданию копий с известных картин: «Среди волн» Айвазовского, «На севере диком», «Среди долины ровные», «Летний день в лесу» Шишкина. В создании

копий я достиг достаточно высокого совершенства. Такая работа развивала технические возможности, но отсутствие опыта рисования с натуры, конечно, делало мою художественную подготовку неполноценной. Некоторые мои картины были разгарены, некоторые, свёрнутые в рулоны, провалялись в сарае в подвале нашего дома. Немногие уцелели. Сегодня, глядя на них, я не перестаю удивляться достигнутому совершенству технического мастерства. У меня в сегодняшней квартире выставлена моя копия с картины Шишкина «Среди долины ровные», которой уже более 70 лет.

* * *

Примерно за полгода до окончания школы я уже твёрдо знал — пойду учиться на архитектора. Почему? Кто и когда подсказал мне эту мысль? Сейчас и не вспомню. Черчение, а этот предмет у нас преподавался с 8-го класса, у меня шло хорошо. Я легко справлялся с заданиями. В рисовании тоже, как мне казалось, был подготовленным. Куда же ещё идти как не в архитекторы? Эта профессия объединяет художественные и инженерные дисциплины, да и вообще благородно и престижно проектировать новые здания, а затем видеть, как твои проекты воплощаются в жизнь. Решение было принято, цель поставлена. Осталось сдать школьные выпускные экзамены, подать документы в институт и постараться пройти по конкурсу. Школьные экзамены я сдал очень хорошо. В аттестате не было «троек».

* * *

В институте узнаю, что конкурс может быть большим. Принимают всего около 30 человек. Желающих много. Кроме того, существуют правила о льготах для участников войны, медалистов, людей, имеющих опыт практической работы по специальности по окончании техникумов. Да и просто, потому что... Но о таких «льготах» мы тогда и не подозревали. Пока мы знакомились, общались, даже не как конкуренты, а просто как

молодые люди, у которых общая цель. Правда, для поступления на архитектурный факультет вне конкурса даже наличия золотой медали было недостаточно. Все претенденты без исключения должны были сдать экзамены по рисованию и черчению. Это было определяющим при прочих равных результатах. Нужно было добиться как можно лучшего результата в этих дисциплинах. При кафедре рисунка работали подготовительные курсы, на которые записался и я. Нужно было приходиться, садиться и рисовать. В основном это были натюрморты из бытовых предметов, гипсовые головы античных героев. Преподаватели почти ничего не объясняли, ограничиваясь только короткими комментариями. Комментарии иногда были в довольно резкой форме. Так что наблюдать, запоминать всё нужно было самому. Сначала преподаватель тыкал в мой рисунок и говорил: — «Ты что, не знаешь, как строить рисунок, как определять размеры отдельных частей?» Скоро я понял, что должны быть нанесены на рисунок линии построения, определяющие наклон, расстояния между отдельными точками рисунка, и создающие своеобразный каркас. Что эти линии ни в коем случае нельзя вытирать до конца, пусть они будут видны. Что расстояния между характерными точками изображаемого предмета нужно измерять карандашом на расстоянии вытянутой руки. Затем эти точки нужно наносить на рисунок. В общем, я постигал азы техники рисования с натуры. И уже через несколько занятий всё у меня начало получаться. «Пойди и посмотри у него» — преподаватель показывал на меня одному из соседей-абитуриентов, — «Вот так нужно строить рисунок».

Экзамен по рисованию я сдал на отлично. Некоторые сложности возникли с черчением. Из-за волнения и не очень качественных моих чертёжных инструментов я посадил кляксу. Тушь расплылась в большое пятно. Много времени я уделил удалению этого пятна, но грязный след остался. По черчению я получил «4».

Остальные экзамены прошли более-менее удачно. Сочинение — «5», математика — «5», физика — «4». Уже после первого экзамена по сочинению отсеялось много претендентов. Затем отсеивались и по другим предметам. И вот, наконец, вывешены

списки тех, кто принят на архитектурный факультет. И моя фамилия фигурирует в этих списках! Я принят! Я студент первого курса архитектурного факультета КИСИ! Начинаясь новый этап моей жизни.

* * *

3 | Студенческие годы | 1952-1958

В основном занятия проходили в здании на Брест-Литовском проспекте (сейчас проспект Победы). Сейчас в этом здании министерство науки и образования. Часть лекций мы слушали в другом здании КИСИ — на углу бульвара Шевченко и улицы Пироговской. Сейчас это корпус университета им. Драгоманова. Там же был спортзал. Нас, первокурсников, сразу же начали привлекать к общественной работе. В большом зале на третьем этаже, в проходах между рядами кресел, на сцене, на других свободных частях пола были расстелены огромные полотна, на которых должны были появиться портреты советских вождей — членов Политбюро ЦК КПСС. Руководил работой Алексей Архипович Горбенко — наш преподаватель с кафедры рисунка. Нам доверялось при помощи полусухих кистей втирать краски в нужные места, соответственно подобрав цвет и стараясь не выйти за границы намеченного рисунка. Огромные портреты предназначались для развешивания на фасадах и для несения на демонстрациях 7 ноября и 1 мая. Самым крупным был портрет Сталина. Через несколько лет, уже после разоблачения культа личности Сталина на XX съезде КПСС, однажды я с удивлением обнаружил один из таких огромных портретов Сталина, рваный, грязный с поломанным пограмником, валявшийся во дворе института. Тогда уже наступила эра Хрущёва.

* * *

А пока оканчивался 1952 год, Сталину оставалось жить несколько месяцев. В каждом коллективе искали евреев — безродных космополитов, сионистов, врагов. Исчез из коллектива преподавателей любимый студентами Иосиф Юльевич Каракис — выдающийся украинский архитектор. После возмущённых вопросов студентов старших курсов: — «Почему уволили Каракиса?», было создано открытое партийное собрание факультета, на которое собрали всех студентов и преподавателей. Секретарь парторганизации дал ответ: «Каракиса уволила партия». После такого ответа все, естественно, притихли. Смерть Сталина ощущалась всеми как огромная трагедия. Сводки по радио были как сводки с фронта. Трансляция похорон, крупнейшие толпы, очереди у Дома Союзов. Мне довелось, будучи на практике в Москве в середине 50-х годов, выстояв в огромной очереди, побывать в Мавзолее, когда там рядом лежали Ленин и Сталин. Тогда такое посещение воспринималось совсем иначе, чем несколькими годами позже, когда тело Сталина вынесли из Мавзолея. В институте на общем собрании смерть Сталина оплакивали искренними слезами и преподаватели, и студенты. Особенно активно проливал слёзы секретарь парторганизации института, заведующий военной кафедрой полковник Тутевич. Через некоторое время он исчез из института. Ходили слухи, что он во время войны присвоил чужие документы и никакой он не Тутевич.

* * *

После смерти Сталина имперский классический стиль архитектуры ушел в прошлое. Не приветствовались и попытки вернуться к «конструктивизму» 20-х годов. Вышло известное постановление мудрой партии «Об излишествах в архитектуре и борьбе с ними». В том, что в маленьких квартирах живут по несколько семей и в том, что в магазинах пустые полки и огромные очереди перед входами, когда завозят какие-то товары или продукты, виноваты архитекторы. Из-за их «излишеств» здания стали сорогими, пришлось тратить большие государственные средства. Образцом стали пятиэтажные «хрущёвки» с максимально упрощенной архитектурой фасадов и небольшими по площади квартирами. Возникла необходимость срочной перестройки сознания преподавателей и студентов в направлении новой, установленной сверху стилистики массовой архитектуры. Вот на этом изломе эстетических взглядов и практических методов проектирования оказались все мы. Только, глядя в учебники, книги по архитектуре, мы могли восторгаться работами старых мастеров. Линейка, угольник, минимум деталей (а то скажут «излишества») — удел архитектурного проектирования на много лет вперед. Правда, были и плюсы такого проектирования — это поиски максимально рациональных решений, экономия расходования материалов, пути снижения стоимости и поквартирного заселения людей. А главное — все усилия повернулись на градостроительство.

* * *

На углу улицы Прорезной (тогда Сверглова) и Владимирской (тогда Короленко) есть красивый дом дореволюционной постройки. Там открылся коктейль-бар «Лейпциг». И вот мы решили пойти туда и попробовать, что это такое. Нам стали приносить в маленьких стаканчиках коктейли. Выпили, — никакого впечатления: — «Пошли, ребята, отсюда». Напротив, через сорогу гастроном. Покупаем водку,

бычки в томате, хлеб, селёдку. А ещё напротив сквер с фонтаном. Вот сюда нам и нужно. Старшие ребята быстро всё организовали. Теперь, — то, что надо! А то — коктейли, коктейли...

* * *

Новый 1953-й год встречаем на квартире у Володи Мартыщука. Его жена Софа что-то приготовила. Галдим, поём, выпиваем — всё по возможностям того времени. Вот уже кто-то храпит на диване, кто-то упал под стол и не встаёт. Как бы там ни было, — такие встречи сплавивают нас, позволяют больше узнать друг о друге. Наш архитектурный факультет небольшой — всего около 150 студентов на все шесть курсов (лет) обучения. Так уже заведено, что младшие лучше знают старших. Вот и у меня появилось очень много хороших знакомых, грузей среди старшекурсников. С многими из них мы затем очень часто встречались по жизни в разных ролях. Многие из них стали главными архитекторами городов, директорами проектных институтов, с многими мы общались в Союзе архитекторов, в различных издательствах и в других местах. Среди этих моих грузей много выдающихся мастеров архитектуры, лауреатов различных премий, обладателей почётных званий, прекрасных художников и просто хороших людей. Но и на младших курсах были такие же грузья, с которыми на многие годы нас тесно связала жизнь. Из старшекурсников, особенно близких мне как грузья, отмечу Витю Старикова и его жену Олю, Володю Тихомирова и его жену Сусанну, Серёжу Зубарева, Лену Гусеву, Колю Дёмина и его жену Леру, Юру Репина, Шурика Штейнберга...

* * *

Летом 1953-го года у нас была геодезическая практика в Киеве. Учились пользоваться теодолитами, нивелирами и другими приборами, необходимыми при геодезических съёмках и на стройках. А уже после окончания 1-го курса у нас была организована поездка по республикам Закавказья с В.И. Съединым. Летом того

же 1953-го года мы с Игорем Каспертом погрядились участвовать в археологической экспедиции в район строящейся Каховской ГЭС. Из Киева вниз по Днепру мы плыли на пароход. Незабываемые пейзажи, ещё не было плотин, Днепр сравнительно узкий, острова, сёла по берегам, заливные луга — всё можно было легко рассматривать. Остановки в городах — время остановок большое, и можно выйти, осмотреться и даже пробежать по ближайшим кварталам. Незабываемое впечатление от плотины Днепрогэса. В памяти осталось, прозвучавшее по радио на пароход, сообщение об аресте на заседании Президиума ЦК КПСС врага народа Лаврентия Бери. Но наш маршрут продолжался. Прозвучавшее сообщение не изменило прекрасных впечатлений от увиденного в этом плавании. Остановка в Никополе и последняя для нас в Нововоронцовке. Затем мы едем машиной. Зона нашей работы — сёла Золотая Балка, Леонтиевка, Михайловка, Гавриловка, Новоалександровка. Названия этих сёл упоминаются в книге Д.И. Яворницкого «Запорожье в остатках старины и преданиях народа», вышедшей в 1888 году в Петербурге и переизданной уже в наше время. Некоторые из этих сёл существовали еще с ранних казачьих времён. Археологи обследовали не только территории, подлежащие затоплению при строительстве Каховской ГЭС, но и прилегающие холмы высокого правого берега Днепра. Наша задача была зарисовывать найденные остатки поселений, домов, очагов, делать своеобразные планы местности. Те находки, с которыми нам непосредственно довелось иметь

дело, относились к поселениям людей конца каменного — начала бронзового периода человеческой цивилизации.

* * *

Сохранились ленинградские и московские фотографии. Сегодня интересно их разглядывать. Улицы, машины на дорогах — того времени. Люди — в тех одеждах. Качество фотографий слабенькое. Снимал я фотоаппаратом «Зоркий», подаренным мне днепропетровской тёткой Верой на моё 20-летие (1954-й год). С тех пор фотография стала моим постоянным увлечением. Любая поездка немыслима без фотоаппарата. Постепенно я оснащался новыми фотоаппаратами, объективами, оборудованием: «Зенит», «Салют», «Практика», «Samsung» и, наконец «Canon» — профессиональный цифровой фотоаппарат. К этому добавлю и более позднее увлечение видеосъёмкой.

* * *

На основе архитектурного факультета работала группа художественной самодеятельности, куда входили и студенты из других факультетов. Готовили концерты и с успехом выступали на институтской сцене. Тексты для выступлений готовили сами. Я тоже был немного причастен к подготовке таких текстов. Тематика была в основном институтская, но зачастую и более широкая. Женя Лишанский, Борис Слепцов — одни из самых активных на сцене. Женя был лучшим конференсье. Я несколько раз пробовал писать тексты для таких выступлений. Часть этих текстов сохранилась.

* * *

4 | Практика в Одессе | 1955

Первого впечатления от Одессы, такого ясного и определённого, так и не осталось. Был уже вечер. Мы узнали, где находится стройтрест и, боясь никого не

застать, не засматриваясь на окружающее, отправились туда. В общежитие добирались уставшие, с тяжелыми чемоданами. Трамвай долго тащился

Защита дипломного
проекта Ю. Худякова,
1958 г.

по каким-то серым и невзрачным улицам. По дороге какой-то парень взялся провести нас до общежития. Оказалось, что он сам там живёт. Двухэтажный дом, видно недавно выстроенный, но уже успевший облупиться. Это наше общежитие.

* * *

Ещё один памятник истории, это одесский фуникулёр. В этом маленьком, как спичечная коробка, вагончике, едва вмещается пару десятков человек. И ездят на нём только лишь ради спортивного интереса (ведь в зоопарке тоже возят детей на осликах и пони, почему же и взрослым не покататься на фуникулёре). Объясняется это тем, что рядом с фуникулёром — широкая и красивая лестница, по которой хочется спускаться, но не хочется подниматься. И вот сотни и тысячи гуляющих и приезжих спускаются вниз, после чего, заметив, что у них заболели ноженьки, а тут рядом громадная афиша — «Ослики и пони», плата всего 15 копеек, спешат занять места в спичечном вагончике. Другие, не утруждая себя, опять же по

причине «ослики и пони» прямо сагятся в вагон фуникулёра и, не выходя внизу, снова поднимаются наверх.

* * *

Говоря о памятниках, замечу, что в громадном городе Одессе нет ни одного памятника нашего советского времени. Есть памятник Ришелье, поставленный благодарными одесситами, есть памятник Воронцову, — душителю свобод, ярому крепостнику, генерал-губернатору, поставленный бог знает кем, есть карикатура на памятник Пушкину, но нет памятника в честь восстания на броненосце «Потёмкин», нет памятника в честь героической обороны города во время войны. Вдруг я всё-таки вру, и где-нибудь найдётся какой-то советский памятник, но, право же, я не виноват, что, облазив за два месяца почти все улицы, не нашел его.

* * *

Бросается в глаза большое количество львов в Одессе. Не тех львов из плоти и крови, которые чуть живые лежат за решеткой в зоопарке, а львов каменных

и бронзовых, цементных и чугунных. То ли непонятная любовь одесситов к этим животным разбросала их во всяких позах по городу, то ли — странная прихоть архитекторов. Но сказать по правде, львы украшают город. Самые большие львы, бронзовые, в сквере на Дерибасовской. Лев, пригавивший лапой дикого кабана, и гордо смотрящий поверх проходящих одесситов. Не менее гордо смотрится львица с львятами. Львы стоят и на пьедесталах, и на зданиях, и просто на земле. Львы на Приморском бульваре у входа во дворец Воронцова, львы в сквере на привокзальной площади, львы у входа в киностудии, чугунные львы в сквере по улице Сталина, львы на крыше археологического музея. И ещё много, много львов в виде отдельно стоящих животных, в виде барельефов и масок на зданиях и оградах. Такова любовь одесситов ко львам.

* * *

МОРЕ Впервые мы увидели его с парохода. Тогда оно было серым, однообразным, холодным и скучным. Красива Одесса со стороны моря. Первое впечатление было не особенно лестным для моря. Столько наслышавшись о море, насмотревшись Айвазовского и Судковского, ждал чего-то необыкновенного. Казалось, или шторм сейчас начнётся, или вообще что-то такое, что совершенно выходит из привычных понятий и представлений. Но ничего такого не случилось. И показалось, что тут, на море, я бывал уже много-много раз и удивляться нечему.

* * *

ПРАВЫ, ОБЫЧАИ, ЛЮДИ Всегда одесситы представлялись мне какими-то особыми людьми, такими щупленькими с острыми носами и быстрыми движениями. Первый одессит, с которым нам пришлось иметь дело, был милиционер. — «Нам нужно на Тираспольскую улицу». — «Тираспольскую или Тираспольскую?» — Мы с Олегом переглянувшись говорим: «Не знаем». Оказывается, нам

нужна Тираспольская или даже как тут говорят Териспольская. обстоятельно объясняет нам, и мы впервые вступаем в город. Много людей. На вид — самые обычные люди. Я всё пытаюсь найти «типичного» одессита, которого, в моём воображении, обязательно зовут странным именем Мона. Чтобы понять людей города, нужно много здесь прожить, а так сразу пока ещё ничего сказать нельзя. Но постепенно картина всё больше проясняется. Огню за другой замечаю для себя интересные вещи. Половина населения Одессы — это не коренные одесситы, а приезжие.

* * *

Одесситы очень любят мороженое. Быть может, это объясняется тем, что Одесса южный город. Бугочки для мороженого стоят на всех углах. Мороженое продаётся во всех магазинах, мороженое вам могут принести даже на дом. Только на пляжах предусмотрительные одесситы мороженое исключили, дабы не засорять те небольшие участки песка, именуемые пляжами, на которых в жаркие дни собирается половина Одессы. Одесситы съедают за день невероятное количество мороженого. Если выложить всё это в одну линию, то она, вероятно, достигла бы Луны.

* * *

Одесситы очень непосредственный народ. Эта непосредственность видна во всём. Зайдём в парк или сквер, например, вот в этот, что на углу Дерибасовской и Советской Армии. Памятник Воронцову. Вокруг памятника невысокая ограда из цепей на гранитных столбиках. И вот на пьедестале памятника примостились мамы с детьми, хотя вот тут, совсем рядом, свободные скамейки. Мы не стали, ввиду бесполезности предлагать мамам снизойти на землю, мы только горько усмехнулись от такой высокой культуры. Особо любят здесь фотографироваться на памятниках. Я не ошибся, сказав «на» вместо «у». Солидная девица взбирается чуть ли не верхом на памятник Пушкину, а рядом самодовольный кавалер в одежде

стиляги последней моды фотографирует её. Тут взбираются даже на львов, что у дворца пионеров — видно столь велико желание запечатлеть свой образ в веках, причём в позе, которая должна вызвать у потомков восхищение и уважение. Непосредственность одесситов особо проявляется в парках. Мы были потрясены, увидев в парке посреди города совершенно пляжные сцены. И это, видно, так принято, делается без всякого стеснения и без всяких ограничений.

* * *

После окончания пятого курса я был направлен в Киевский институт «Гипроград» для прохождения проектной практики. С этим проектным институтом позже будут связаны лучшие годы моей жизни, точнее 32 года непрерывной работы, наполненной профессиональными заботами, постепенным должностным ростом, удачами и неудачами... А пока я попадаю к Иосифу Юльевичу Каракису. Только значительно позже жизнь свела меня снова с этим необыкновенным человеком, выдающимся архитектором.

* * *

Ежегодный выпуск архитекторов в КИСИ в то время — до тридцати человек, ещё меньше в Художественном институте (ныне Академии искусств). Достаточно ли это? Моих сокурсников — выпускников было всего 22. Кто-то отстал, кто-то бросил занятия раньше. Из моих соучеников позже стали работать как архитекторы-практики всего четырнадцать человек. Часть архитекторов шла работать в науку, продолжала учёбу в аспирантуре. Некоторые становились позже «кандидатами архитектуры», «докторами наук». Часть устраивалась в административные органы. Для себя же я видел только архитектурную деятельность как проектировщика, работающего за рабочим столом. Примерно половина выпускников уезжала в другие города Украины и даже за её пределы. Оставшихся в Киеве молодых специалистов — архитекторов, работающих непосредственно в системе проектирования, было явно недостаточно, особенно с учётом увеличивавшихся в те годы объёмов строительства. Архитекторов, трудившихся ещё в довоенные годы, уже осталось очень мало.

* * *

5 | Моя жизнь в Донецке | 1958-1959

В конце августа 1958 года я приехал в Сталино (сейчас Донецк). Сразу направился в здание Совнархоза, — так было написано в моём направлении на работу. Так в то время назывался Облисполком. Огромное здание на площади Ленина — главной площади города. Нашел кабинет, куда нужно было обратиться: «Я молодой архитектор, в этом году окончил Киевский инженерно-строительный институт и направлен сюда на работу. Куда мне направляться дальше?» Женщина средних лет долго рылась в каких-то бумагах и, наконец, сказала: «Вас мы направляем на строящуюся шахту такую-то». — «Как на шахту?! Я же архитектор, а не

строитель и не шахтер!» Женщина, после некоторого раздумья, сказала: «Что же, вы можете пройтись по проектным институтам города и, если вас где-либо примут на работу, — мы переформируем направление». Я поблагодарил её и отправился искать проектные институты. «И в забой отправился парень молодой» — эта песня не про меня. В этом городе я впервые, никого тут не знаю, не знаю и города. Где искать эти проектные институты? Иду по главной улице Артёма и читаю вывески на фасадах. Вдруг вижу: «Сталинский филиал института Гипроград». Захожу. И, о чудо! Сразу же встречаю выпускницу нашего института, окончившую

архитектурный факультет на два года раньше меня, Риту Гибрашвили. Рассказываю свою ситуацию. — «Иди к нам, только к нам!» — и сразу ведёт меня в приёмную директора. По дороге Рита рассказывает: — «У нас работают ещё несколько молодых архитекторов — недавних выпускников — Роман Палюх, Миша Семигин..., тут же в Сталино мой муж Алик Лукин». Директор сказал: — «Да, нам архитекторы нужны». Так я стал гидрографом. Оформление документов было лишь делом техники. Невероятная случайность сыграла решающую роль в моей дальнейшей жизни и профессиональной деятельности. Пошел бы я другой улицей или по той же, но в другом направлении, нашел другой проектный институт, — что бы было дальше?

Где же я буду жить? — «Вы не волнуйтесь, временно снимите себе комнату в частном секторе, а потом мы что-то придумаем». Оказалось, что Роман Палюх, сам бывший львовянин, снимает комнату неподалеку, это и близко к центру города, и к месту работы. — «Приходи ко мне, будем жить вместе». Быстро договорились с хозяйкой. Плата за жильё была небольшой. Так мы стали жить вместе с Романом. Зарплату мне установили 90 рублей в месяц. Это было даже больше, чем давали большинству выпускников. Первые два года выпускники считались стажерами, и первая зарплата у них была с коэффициентом 0,9 — то есть 81 рубль. Совсем скоро мне подняли зарплату до 110 рублей. Одновременно со мной в Сталино приехали ещё два молодых архитектора из Киева — выпускники Киевского художественного института — Володя Кишкань и Игорь Лошаков. Игорь долго в городе не задержался — месяца через два вернулся в Киев. В дальнейшем он стал одним из известных и авторитетных преподавателей на архитектурном факультете Киевского инженерно-строительного института. Володя Кишкань закрепился в Сталино. В дальнейшем он стал главным архитектором города, уже Донецка.

Многие знали его по активной работе в Союзе архитекторов, частых выступлениях на пленумах и съездах, проходивших в Киеве.

* * *

Постепенно я хорошо ознакомился с городом, часто рисовал городские пейзажи, некоторые из которых сохранились. После Киева к существовавшей тогда застройке в Донецке, да и к самой планировке города, городским пейзажам отношение было непростым. Сначала поражало большое количество труб, из которых валил дым. Поражали огромные терриконы, разбросанные по всему городу, чередование территорий огромных промышленных предприятий и жилых зон. Поражали и разрывы в застройке, большие свободные территории. Такие свободные территории означали, что многие из них — это участки санитарных разрывов от шахт и промышленных предприятий. Жилые дома на этих участках строить запрещалось. На многих улицах чередовались многоэтажные дома новой постройки и сельские хатки. По всему городу было разбросано множество новостроек, повсюду стояли строительные краны.

* * *

В Донецке среди прочего я участвовал в проектировании школы-интерната в районе шахты Мушкетеро-Заперевальная. Круг моих знакомств расширился. Пикники в выходные дни, прогулки, выезды на пляж за город. Иногда ездили на Азовское море. В районе посёлка Ялта — это западнее Мариуполя — широкие пляжи, мало людей. Однажды наблюдали смерчи. Даже видели, как образуется смерч. Из воды поднимается вертящийся столб воды, ему навстречу из тучи опускается вертящаяся воронка, сужающаяся книзу. Два огромных потока стремятся навстречу один к другому и, наконец, сливаются. Видно, как вода поднимается вверх и затем кругами расходится в тучах уже на самом верху. Так мы стояли как замороженные

Зима в Донецке
акварель, 1959 г.

и смотрели. Таких смерчей над морем было несколько. Они колышались, извиваются. Вдруг один из них начал приближаться к берегу: — Он идёт прямо на нас! Нижний диаметр — метров 40–60. Смерч подходит к берегу примерно в 50–60 шагах от нас. Мы видим, как наверх начинают подниматься палки, песок, части крыши какого-то прибрежного строения. И дальше смерч, теряя силу, идёт вглубь берега, срывая листья, ломая ветки. Всё это вместе с пылью кружится наверху. И постепенно всё стихает. Страх проходит. Больше никогда ничего подобного в жизни я не видел.

* * *

Архитектурной мастерской, в которой я работал, руководил Альвиан Платонович Страшнов. В то время ему было где-то около 45–50 лет. Выдающийся архитектор, именно так я могу его охарактеризовать. Много интересных зданий построено по его проектам в Донецке. У меня с ним не было долгих бесед, он как бы ничему не учил, но весь стиль его поведения, его речь говорили о высокой культуре. Как-то он мне говорит: «А что это у тебя рубашка мятая. Нехорошо. Ты же архитектор, должен быть примером». Сам он всегда

был примером. Уверенно могу назвать его своим первым, уже не школьным, а профессиональным учителем. Известными профессиональными авторитетами были также архитекторы старшего поколения — Ананян, Кузнецов.

* * *

Интересно, что не только молодые, но и многие из старших сотрудников из работавших в Донецке были различных национальностей, причём даже приехавшие из других республик СССР. Единственным языком общения был русский. Да и вся проектная документация в текстовой части была русскоязычной.

* * *

Где-то летом 1959 года меня подключили к разработке большого проекта — жилого района, состоящего из нескольких микрорайонов на северной окраине Донецка. Чем-то этот район напоминал мне территорию Чоколовского жилого массива в Киеве. Естественно, планировочное решение — трассировка улиц, типы зданий, их постановка, территориальное зонирование были другими, но чем-то похожи. Сохранилась только маленькая фотография

генерального плана, вернее макета, на котором представлены домики. Поскольку это был значительный по масштабам и ответственности проект, в соответствии с действовавшими в то время правилами, его необходимо было согласовать в центральном институте Гипроград в Киеве. Процедура рассмотрения таких проектов проходила на техническом совете центрального Гипрограда. Были рецензенты, которые высказывали замечания, делали предложения и давали оценку проекту. Почему-то возникла необходимость доработки проекта в Киеве до его показа на совете. Меня взяли как одного из разработчиков. А. Страшнов и А. Кузнецов остановились в квартире в районе Бессарабки, я — у родителей. В квартире у моих руководителей мы дорабатывали проект. Несколько дней работы, и вот мы на совете в Гипрограде. Я присутствовал в процессе предварительных рассмотрений и на защите. Проект центральным институтом был согласован. Так выяснилось, что я — киевлянин, мои родители в Киеве. И мне

поступает предложение: — «Переезжай на работу к нам, в головной институт. Оформить всё легко — приказ директора о переводе и никаких других формальностей не нужно». И я дал предварительное согласие. Инициатором моего перевода было руководство 2-й мастерской Гипрограда, в которой мне впоследствии довелось проработать до августа 1990 года, то есть более 30 лет.

* * *

А еще — не всё можно сделать так, как хочется. Есть огромное количество всяких ограничений и запретов. Это и нормы проектирования, и указания с самого верха, мнения и указания непосредственных руководителей. Это и огромная ответственность за результат своей работы. Так устроена технология изготовления проектов для строительства. Жизнь и работа в Донецке многому научила и оставила самые тёплые воспоминания, прежде всего о людях, о гала знания и понимание проектного процесса.

* * *

6 | В Гипрограде | 1959-1990

В 50-е и в начале 60-х годов 20-го столетия центральный институт Гипроград (Государственный институт проектирования городов) размещался на Рыльском переулке, вблизи площади Богдана Хмельницкого (сейчас Софийская). Часть помещений института была на территории заповедника «София Киевская» в здании хлебни и в двухэтажном корпусе, выходящем на Владимирскую улицу, где в основном были инженерные подразделения. Первые дни моей работы — знакомство с руководством 2-й мастерской Гипрограда, с непосредственными руководителями, коллегами, объектами, разрабатываемыми в мастерской, порядками организации работы. Первое, что сразу

отметил, — средний возраст коллектива мастерской значительно старше, чем тот, в котором я работал в Донецке. Много людей среднего и даже пожилого возраста. Сравнительно немного молодых, особенно среди архитекторов. Хотя, в то время и пятидесятилетние мне казались глубокими стариками. В группах сметчиков, сантехников, копировщиц были одни женщины. Среди конструкторов женщин почти не было, а группы архитекторов примерно наполовину состояли из мужчин и женщин. Так же и мастерская целиком. Руководил мастерской Дмитрий Михайлович Баталов — известный архитектор и градостроитель, автор ряда крупных планировочных работ, в том числе

генерального плана Одессы, проектов павильонов на ВДНХ и отдельных крупных общественных зданий в разных городах Украины. Дмитрий Михайлович сразу произвёл впечатление в высшей степени порядочного и деликатного человека и высококлассного специалиста. Первые впечатления подтвердились на протяжении всех последующих лет совместной работы. Инвалид (без одной ноги), ленинградец, переживший блокаду Ленинграда — он руководил большим коллективом, выполнявшим работы по сложным, ответственным и разнообразным объектам во многих регионах не только Украины, но и всей страны.

* * *

Старшие коллеги-архитекторы не очень делились своими прошлыми достижениями в профессиональной деятельности. Может быть, потому, что наступила эпоха «борьбы с излишествами» в архитектуре, и всё, что было построено по их проектам до наступления эпохи борьбы с излишествами, в эти времена уже оценивалось как сплошной негатив. Да и какие-то подробности из личной жизни, семейных трагедиях в годы войны и репрессий от старших коллег узнать было почти невозможно. Вероятно, и само время не очень позволяло старшим коллегам рассказывать о подробностях своей личной жизни, о семейных утратах и сложностях в творческой профессиональной деятельности. Например, я как-то вскользь узнал, что Е.П. Гринберг участвовал в проектировании здания Кабинета министров Украины, которое вначале проектировалось как комплекс для НКВД. Одним из последних его объектов, который он проектировал уже при мне, был жилой дом в Киеве на углу ул. Мечникова и Кловского спуска с широким проездом под домом вглубь квартала.

* * *

Вообще, интересно вспомнить организацию и технологию проектного процесса, существовавшие в те, сегодня уже далёкие, годы. Проектные

организации, в большинстве своём, были ведомственные. Например, «Мясомолпроект» входил в систему Министерства мясной и молочной промышленности и занимался проектированием предприятий этой отрасли. Были институты всесоюзного, республиканского и местного подчинения, соответственно, их деятельность распространялась на весь Советский союз, республику или область, город. План работ на каждый год утверждался сверху. Его нельзя было не выполнить, но и перевыполнять тоже было невозможно, может быть только на 1–2 процента в генежном выражении. Существовал «лимит» проектных работ, — финансовые ограничения, закладываемые на каждый год. Так что «социалистическое соревнование», в основном, было липой. Победа в таком соревновании, как главный аргумент, зависела от взаимоотношений руководителя подразделения с партийным, административным и профсоюзным руководством проектного института. Количество сотрудников, число должностей и объёмы зарплат также лимитировались и строго контролировались так же, как и оклады каждого сотрудника.

* * *

Кроме подразделений, которые непосредственно занимались проектированием, в Гипрограде была большая надстройка в виде дирекции, бухгалтерии, технического отдела, секретной части, отдела кадров и множества обслуживающих групп и отделов: переплётной мастерской, отдела размножения документации, архива, библиотеки, макетной и столярной мастерских, хозяйственного отдела, включавшего вахтёров, дворников, уборщиц, водителей, грузчиков..., отдела размножения проектной документации и выпуска готовой продукции, отдела под названием «машбюро» для печатания текстов пояснительных записок к проектам, текстов переписки с заказчиками и вышестоящими организациями, отдела выпуска

законченных проектированием объектов. В машбюро работали высококвалифицированные машинистки, которые умели исправлять ошибки в текстах, грамотно компоновать и выдавать убедительный конечный материал. Таким образом, количество тех, кто непосредственно занимался проектированием, было около половины от всех членов коллектива института. Нельзя сказать, что перечисленные технические подразделения были ненужными, люди в них бездельничали. Нет, все были загружены работой полностью, освобождая проектировщиков от чисто технических работ и забот. В итоге из института выходило огромное количество проектной документации.

* * *

Существовали подробные ценники стоимости проектных работ для различных типов зданий и градостроительных проектов. Ценники были в виде книг по всем направлениям проектирования, в которых было множество больших таблиц с заполненными цифрами и буквами клеточками по вертикали и горизонтали. Цены были для каждого вида зданий с множеством коэффициентов, учитывающих тип здания, сложность грунтов, место расположения объекта, этажность, тип конструкций и т. д. Опытные ГАПы (менеджеры), хорошо изучившие эти таблицы, умели на законных основаниях «накручивать» цены разработки проектов. Но... много не накрутишь, как ни накручивай, цены всегда были невелики. Большинство проектировщиков, особенно молодых, цена проекта мало интересовала — зарплату платят, работа есть, вот и прекрасно. Интересными эти цены были для начальников мастерских, руководителей более низкого уровня, отчитывавшихся «за выполнение плана». Естественно, если цена за проект объекта немного выше, можно руководителю больше не только расслабиться, но и углубиться в процесс разработки проектов. Ценники и нормативные сроки

продолжительности проектирования разрабатывались научно-исследовательскими институтами, многие специалисты которых знали «что нужно», но почти никогда сами проектированием не занимались.

* * *

Количество разрабатываемых проектов было огромным. Все были загружены полностью. Рабочих рук не хватало. Покажи свою способность работать и тебе поручат ещё, ещё и ещё, только успевай. Поэтому и конфликтов на почве конкуренции не было. Никто не «отбирал» у коллег работу, поскольку и так сам был загружен сверх головы. А если архитектор к тому же помимо работоспособности проявлял творческие и организаторские способности, то имел все шансы получить для работы самые престижные объекты и повышение в должности. Так что талантливые, энергичные и работоспособные архитекторы и другие специалисты в таких ситуациях могли проявить себя и добиться высоких результатов своей творческой деятельности. В этом процессе их не столько интересовала зарплата, какие-либо идеологические установки, как сам творческий процесс и, естественно, результат.

* * *

В своих воспоминаниях я не могу не рассказать о некоторых руководителях института, с которыми за годы совместной работы было множество интересных эпизодов. Как личности — они были самыми разными — как профессионалы, как чиновники на высоких постах, просто как люди. В первую очередь мне хочется рассказать об Игоре Владимировиче Мезенцеве — главном архитекторе Гипрограда на протяжении многих лет.

Впервые я увидел Игоря Владимировича, ещё будучи студентом, в году 1956-м или 1957-м. Была организована экскурсия на строящуюся тогда Выставку достижений народного хозяйства. В четырёхэтажном односекционном доме с черепичной крышей — таких домов-башенок было построено

Музыкально-драматический театр в Кировограде, архит. Ю. Худяков, вариант 1974 г.

несколько рядом с Выставкой, в одном из помещений на верхнем этаже был установлен большой макет территории Выставки с павильонами, дорогами, деревьями, фонтанами. Рассказывал Игорь Владимирович — рассказывал интересно, было видно, что всё тут ему близко, знакомо — каждый павильон, каждая деталь. Мы тогда в полной мере не могли оценить громадный труд, вложенный многими коллективами в разработку проектов на территории выставки. Лишь через несколько лет мне посчастливилось лично познакомиться со многими из авторов проектов павильонов — Д. М. Баталовым, К. С. Джанашия, Б. П. Жежериним, Л. А. Гусевой, Г. Н. Кислым, Я. Ф. Ковбасой, И. П. Антипенко, Г. А. Урусовым.

* * *

Продолжу воспоминания о первых годах работы в Гипрограде и о других событиях тех лет. В 1964 году институт переехал в новое здание на площади Леси Украинки. Появилась возможность разместиться посвободнее, постепенно мастерские оснащались новым оборудованием. Как мы радовались, когда получили немецкие кульманы с огромными чертёжными

госками. Молодёжь кроме работы интересовалась ещё многим. О политике почти не говорили, хотя это был период «оттепели». Сувовольствием читали и слушали по радио стихи Андрея Вознесенского, Беллы Ахмадулиной, Булата Акуджавы, Евгения Евтушенко и Виталия Коротича. Смотрели фильмы с участием Владимира Высоцкого, слушали его песни и стихи. Иногда собирались, чтобы послушать, непонятно, разрешенные или запрещенные магнитофонные записи, ходили на концерты, на спектакли. Я как-то был в Москве (не помню, с какой целью была командировка) и попал на спектакль в театре «На Таганке» с участием Высоцкого и других известных актёров. С интересом и любопытством читали ранее запрещенные произведения Пастернака, Ахматовой, Цветаевой, Мандельштама...

* * *

В Союзе архитекторов работала секция молодых архитекторов. Работа была разнообразная — выставки, конкурсы, обсуждения проектов, лекции. Уже на излёте «оттепели» начали проявляться признаки идеологического контроля и прямого давления. Как-то

Дворец спорта «Метеор» в Днепропетровске, архит. Ю. Хуяков, перспектива 1978 г.

молодёжь попыталась организовать в Доме архитектора лекцию-концерт на тему: «Современная европейская музыка». Тогда у нас модным был джаз, рок. Пригласили лектора и исполнителей из Киевской консерватории. Каким-то образом (а каким, можно не удивляться) об этом стало известно в горкоме партии. И лекцию отменили. Мы были возмущены, и написали в горком коллективное письмо, где высказали своё несогласие. Подписал письмо и я, хотя сам не очень интересовался проблемами современной музыки. Следствием был вызов всех подписантов поодиночке в кабинет председателя правления Союза архитекторов Г. Н. Головки. Вызвали и меня. В кабинете сидел сам Головка, а в те времена председатель правления был обязательной креатурой ЦК КПУ, было ещё два человека, как я понял — один из горкома партии, а другой, видимо, из органов. Каждый подписант заходил, и начинался подлинный допрос: — Почему подписал? Кто инициатор? Кого сам уговорил подписать письмо в горком? Пообещай, что сожалеешь. На первый раз прощаем, но учти! Выходили из кабинета как пришибленные. После этого мы все, вызывавшиеся на

допрос, решили расслабиться и отметить это событие. Пошли на квартиру к одному из наших коллег, хорошо выпили. Мы не понимали, — что такого противозаконного мы совершили.

* * *

В Гипрограде молодёжь иногда встречалась на крыльце до начала рабочего дня — обычно до 10–15 человек стояли, кто-то курил, кто-то просто молчал и смотрел на улицу, а кто-то живо обсуждал прошедшие накануне футбольные матчи или последние кинофильмы. При этом размахивали руками, громко высказывались. Со стороны это могло расцениваться по-разному. Стоят какие-то люди, кричат, может быть протестуют против чего-то. И вот директор института, тогда это был Пыльник Е. А., не знаю, сам ли придумал, или кто-то ему подсказал, вызывает начальников мастерских и требует провести работу с коллективами и строжайше запретить собираться на крыльце до начала рабочего дня — «больше трёх не собираться». А вообще мы часто играли в футбол на пустыре, там, где сейчас здание Облсполкома, Облгосадминистрации и ЦВК. Тогда там были стены Киевской крепости с башнями,

вдоль стен двигался трамвай. Впоследствии стену снесли, построили огромное здание и, уже в новые времена, поставили металлическое ограждение.

* * *

В те же годы хрущёвской оттепели, да и во вторую половину 60-х годов начали организовываться зарубежные поездки. В некоторых из них и мне довелось побывать. Обычно такие поездки организовывались с участием профкома, дирекции при обязательном согласовании райкома партии каждой кандидатуры на поездку. Где-то в 63 или в 64 году мы автобусом съездили в Польшу–Чехословакию. Это была моя первая поездка за рубеж. Конечно, увидеть совсем другую жизнь, другую архитектуру, хотя это и были страны «социалистического лагеря», было необычайно интересно. Отличия от жизни у нас бросались в глаза. Перед поездкой нас инструктировали и запугивали: ходить только группами, придерживаться режима, ни с кем не заговаривать, ничего не брать, не дарить, не передавать и т. д. В поездке удалось даже порисовать. Конечно, мы вернулись, переполненные впечатлениями.

* * *

Следующая зарубежная поездка у меня была в 1970 году. В октябре мы провели девятнадцать дней в Египте. Группу для поездки организовал Союз архитекторов СССР. Недавно в своих архивах я обнаружил интересный листок. Я, как каждый претендент на поездку, заполнял анкету. Сохранившийся листок — черновик этой анкеты, заполненный на официальном бланке. Среди многих вопросов в анкете был такой: «Был ли сам или ближайшие родственники в плену, на оккупированных территориях или интернированы в период Великой Отечественной войны, где, когда и при каких обстоятельствах освобождены». И мой ответ: «Отец попал в плен под Киевом, освобождён при освобождении Киева». А ведь это происходило через 25 лет после окончания войны. Бланк анкеты предусматривал ответы и на другие вопросы: состоял ли ранее в КПСС, имеет ли партийные взыскания. Имеет ли родственников за границей, привлекался ли к судебной ответственности, когда и за что; цвет глаз, цвет волос, рост и т. д. Расскажу об этом путешествии, используя сохранившийся дневник.

* * *

7 | Поездка в Египет | 1970

Вылет из московского аэропорта Шереметьево в 9:50 утра 6 октября. Проливной дождь Температура + 8 С. Летим над облаками. Где-то мелькнули горы, затем Черное море. Турция — цвет охры, невысокие горы. Селения очень редкие. Как хлебные крошки разбросаны. Зелени почти нет — все оттенки охры. Средиземное море — цвет бирюзово-синий, белые барашки. Остров Кипр — виден весь сразу и дальше — противоположный берег Турции. Африка — пустыня белесо-желтого цвета, не на чем глазу остановиться. Сотни километров — пустыня, песок. Необыкновенно резкая

граница между пустыней и зеленью. Каир сверху не производит впечатления большого города. В основном, застройка тесная, 2–5 этажей. Видел сверху две пирамиды. Сверху были видны военные укрепления, танки полу-закопанные в песок. Представить страшно, как можно выжить в жаре в таких условиях. Но, война, ничего не сделаешь. Голодные, а ужин обещают в 8 вечера. Свободное время — идём бродить по городу. Портреты Насера, кое-где сорванные. Первое впечатление от людей — экзотика, бедность. Люди очень красивые, гордые на вид. Всюду

грязь. Нил великолепен — даёт прохладу. Машины несутся как сумасшедшие. Вся жизнь — на улице. Дети назойливые: бегут, просят, что-то предлагают купить. Отдельваемся карандашами. Изучил английское слово «Но». Нас принимают за англичан, но иногда и по-русски говорят «карашо». Город на военном положении — посты солдат, мешки с песком у входов в здания, кирпичные стенки, слабое освещение на улицах и почти нет неоновой рекламы. От архитектуры впечатления пока почти никакого нет, — то, что видели проезжая — эклектика, мусульманские мечети не очень интересны. Вечером город кипит внутренней жизнью — магазины открыты, что-то варится, шумят, сидят, пьют напитки, играют в нарды или просто размышляют. Работают на улице. Трамваи забиты так, что трудно себе представить. То же и автобусы, и троллейбусы. Масса такси и почти все пустые.

* * *

Утром пели петухи. Сегодня напряженный день — едем в Саккару и Гизу. Настроение боевое. Проезжаем Каиром вдоль Нила вверх по течению. Плодородные долины, пальмы. Кукуруза, картофель. На полях стоят стаи цапель. Видим гизехские пирамиды, фотографируем издали. Мемфис — древняя столица. Собственно, города нет. Есть несколько разбросанных зданий, кокосовые пальмы. Жалкое впечатление производят жилища — бедность потрясающая. Иногда даже нет крыш над головой — загородка из глины и тростника, там люди, дети и скот. Посещаем музей. Сфинкс — 5000 лет, фигура Рамзеса II, ложе для бальзамирования священных быков.

* * *

Копты — коренные египтяне, потомки древних — около 5 миллионов человек, арабы — около 26 миллионов. Копты — христиане. Наш гид — профессор-археолог копт. В Саккаре показывал места, где вёл раскопки. В Гизе — поездка на верблюдах — ужасно неприятные

воспоминания. Толпами бегут нищие, требуют, суют в лицо какие-то скульптурки, камни, просят карандаши, значки, сигареты. На сигареты и карандаши можно выменять довольно красивые ювелирные украшения. Но нет ни сигарет, ни карандашей. За этими разговорами забываю смотреть на пирамиды, солнце быстро опускается. Фотографировать плохо — против света. Всё-таки делаю несколько снимков пирамид, сфинкса, храма долины. Везде преследуют продавцы и попрошайки. Особенно трудно отделаться от девочек: они просят так жалобно и начинают плакать. Но весь гневной запас сувениров роздан ещё в первой половине дня. Делаю два быстрых рисунка. Посещаем камеру фараона в пирамиде Хефрена. Долгий спуск в коридоре высотой 1,1 м и шириной 0,9 м — ползём почти на четвереньках, потом подъём в темноте. Камера размером 4 x 6 м, высотой 5 м разграблена. Гробница из цельного монолита.

* * *

В Саккара сарапионово кладбище, кладбище священных быков, произвело очень сильное впечатление. Широкий спуск. Подземные галереи больше тоннелей метро: высотой 6 м и шириной 5 м. Длина галереи около 400 метров. По обе стороны галереи камеры захоронения глубиной около 10 м, высота 6–7 метров. Пол ниже основной галереи на 2 метра. Темно, горят керосиновые лампы. Саркофаги из монолита размерами около 3 x 6 м, высота 2 м. Крышка из монолита около 70 тонн весом. Грабители сумели сдвинуть крышки у всех саркофагов кроме одного. Мы прошли сами в глубину, было немного жутковато. Если в Гизе ездил на верблюде за 50 пиастров, то в Саккаре — на осле за два карандаша. Пустыня вблизи так же, как и из самолёта, производит страшное впечатление — горячий песок, небольшие скалы, мелкие камни. Вечером прошлись по магазинам, вернее по витринам. Они маленькие — метра по 3–4 по фронту улицы. Продают всё — всякое

барахло, но есть много такого, на что можно посмотреть. Особенно красивы ювелирные изделия. Я раньше никогда не видел таких красивых драгоценных камней, изделий из золота и серебра. И цены довольно низкие. Вообще, цены понять очень трудно. Туфли стоят 2–3 фунта, столько же хлопчатобумажная рубашка. Кольцо золотое с камнем 5–12 фунтов.

* * *

8 ОКТЯБРЯ Самое главное — не устать от впечатлений и сохранить свежесть восприятия.

* * *

Посетили посольство: беседа о положении в стране, о том, что и как покупать, что держать в гостинице, что при себе, о питании, гигиене и т. д. Отныне — паспорт, ценности, деньги — только при себе.

В каирском музее я сделал прямо в своём дневнике много зарисовок. К сожалению, их воспроизвести сложно. Это и портреты, и фигуры.

* * *

Фараон Ахнатон — философ. Женоподобная фигура с широкими бёдрами и узкое лицо с глиняным носом и большими губами. Ввел вместо бога Амона Ра поклонение солнцу. Жена Ахнатона — Нефертити.

* * *

Интересно: выкрикивают цену, но если скажешь вдвое меньше, тут же соглашаются. Базар не в виде рыночной площади, а кварталы с 2-3-4-этажной застройкой, с узенькими улочками в 3–5 метров шириной и все первые этажи — лавки, причём полностью раскрытые наружу. Часть товаров лежит прямо на земле, часть на столах. Всё пёстро, ярко, шумно. Где та степенность и торжественность рынков Финляндии. Смущает, что везде очень грязно.

Воду в гостинице приходится пить водопроводную, хотя нас предупреждали, что лёд туда кладут технический, который колют прямо на земле во дворе. У моего напарника по комнате есть тут знакомые

в посольстве, — договорились пойти туда. Вечером сделали очень большую прогулку по городу — километров 6 прошли. Очень приятный ветерок дует по вечерам с севера, может быть с моря? Интересно, во многих домах канализационные трубы проложены по наружным стенам зданий — своеобразное украшение. Видели жилые массивы новой государственной постройки. Дома предельно примитивные — коробки. И стоят как шпалы на железной дороге. Между четырёхэтажными домами расстояние 10–12 м. Цвет фасадов такой же, как и цвет пустыни.

* * *

9 ОКТЯБРЯ Второе посещение каирского музея. Ещё раз поражаюсь точности рисунка, яркости красок, которым по 4–7 тысяч лет, декоративности.

* * *

Если мы восхищаемся Пикассо, то как же оценить эти рисунки, сделанные за 3–4 тысячи лет до Пикассо?!

* * *

11 ОКТЯБРЯ Рано утром поехали в Александрию. Дорога всё время идёт по долине Нила. Часты селения, поля, пальмы. Селения очень бедны. В отличие от наших сёл, раскинувшихся на больших территориях, тут селения лепятся дом к дому. Везде финиковые пальмы. Вся дельта Нила изрезана каналами или протоками. Каналы неширокие — метров 15–30. По ним плывут лодки с громадными парусами высотой по 12–15 метров. Паруса возвышаются над деревьями и домами, а так как каналы узки и воду с дороги не видно, кажется, что яхты плывут по земле. Местность исключительно ровная. Очень много хлопка на полях, но есть кукуруза, капуста и ещё очень много разных, нам неизвестных, растений.

* * *

В 12 часов приехали в Александрию. Вот мы и у Средиземного моря, оно видно из окна гостиницы, — совсем рядом. Фотографирую из окна во

все стороны. Гостиница в самом центре города на очень оживлённом месте. Сразу же набрасываются менялы и разные продавцы. Бросается в глаза, что в Александрии чище и народ лучше одет. После обеда — экскурсия по городу. Город вытянут узкой полосой на десятки километров вдоль берега моря. На побережье — сплошная линия пляжей, дома очень живописные с изрезанным силуэтом и глубокими тенями, и в целом создают очень красивую картину. Синее море и почти одноцветные серо-песочные дома.

* * *

12 ОКТЯБРЯ Утром разбудил гром. Выглянул в окно — идёт дождь. Довольно неожиданно для Египта. Но чего не бывает! Тут на побережье воздух более влажный, поэтому и зелени больше. Население Александрии около 2 миллионов человек. Название в честь Александра Македонского. В летнее время население увеличивается на 1 миллион человек.

* * *

13 ОКТЯБРЯ Вчерашнего дождя как не бывало. Только большие лужи в некоторых местах напоминают о дожде.

* * *

Волны громадные, вода горькая и солёная, намного более солёная, чем в Черном море.

* * *

До отхода поезда ещё 2 часа, а уйти некуда. Забавляемся анекдотами. И в 19:00 садимся в поезд Каир-Луксор. Несколько слов о поезде. Вагоны с купе на два человека. Колея уже нашей, и вагон немилосердно болтает из стороны в сторону.

* * *

Нил сверкает под луной. Отчётливо видна противоположная сторона, а горы, как бы изнутри излучают сияние. Прохладно. Мы ходим по набережной и не можем успокоиться от всего увиденного.

* * *

14 ОКТЯБРЯ Встали очень рано — в 5 утра, затем переезжаем на пароход на противоположный берег Нила, где нас уже ждёт автобус. Долина царей — гнилое место, лунный пейзаж. Западный берег Нила — город мёртвых. Фивы — древнегреческое название, Луксор — название арабское.

* * *

В 12 часов дня мы в комплексе храма Хатшепсут. Солнце жжет немилосердно. Хатшепсут — гора Тутмоса I. Величественный комплекс на фоне огромных голых скал. Впечатление фантастическое.

* * *

15 ОКТЯБРЯ Мы плывём вниз по Нилу в местечко Денгера, где расположен храм богини любви и наслаждений Хатор. Всё необычно, красиво и немного таинственно. Река примерно такой же ширины как Днепр в Киеве.

* * *

16 ОКТЯБРЯ Вечером — прощай Луксор — самое лучшее место из всей поездки. Воспоминания о Луксоре сохранятся навсегда.

* * *

17 ОКТЯБРЯ Рано утром выезжаем на Асуанскую плотину. Проезжаем сначала городом, а затем дорога выходит в пустыню. Нубийская пустыня. Если в Долине царей было впечатление, что находишься на дне лунного кратера, то тут также впечатление поверхности луны. Камень, ничем не сглаженный с острыми углами.

* * *

18 ОКТЯБРЯ В 8 часов выезжаем автобусом в Тель-эль-Амарну. Автобус грязный, шумный. Едем около 60 километров по долине через городки и селения. Всё воспринимается уже не так остро, как в первые дни. Но вот подъезжаем к Нилу. Тут автобус остаётся. Мы на катере переправляемся на противоположный берег. И тут нас ждёт неожиданность — нам предлагают сесть в повозку, запряжённую трактором. Ездили

мы уже в поездах и автобусах, лодках и катерах, на ослах и верблюдах, теперь ещё и на тракторе. Почему трактор — стало ясно после того как выехали в самую настоящую пустыню. Автомобили тут не пройдут. Древний город Эхетатон. Тут жили фараон Эхнатон и его жена Нефертити.

* * *

На этом оканчивается мой дневник. Записи короткие, пунктирные. Это понятно, они делались во время

небольших пауз, а иногда и непосредственно с мест событий.

* * *

Это сегодня поездка в Египет никаких сложностей не представляет. А тогда, в период войны, да ещё с такой насыщенной программой, эта поездка была чудом, перенесением в другой мир, другие эпохи.

* * *

8 | И снова Гипроград

От воспоминаний о личных увлечениях, поездках и путешествиях вернусь к работе в Гипрограде, где проходила большая часть моей жизни.

* * *

Обязательным условием работы было соблюдение режима секретности. В основном, это касалось генеральных планов, детальных проектов планировки территорий и проектов застройки территорий. Даже чертежи, вроде бы не несущие никакой секретности, но размещённые на топографической съёмке масштаба 1:500, имели статус «для служебного пользования». Например, проекты детских и спортивных площадок, организации пешеходных дорожек, проекты озеленения, установки урн и скамеек, поверхностного водоотвода с территориями носили этот статус. Каждый экземпляр такого чертежа строго учитывался. Его нельзя было забрать домой, иметь как свою собственность, даже, если сам разработал этот чертёж. В Гипрограде существовал специальный отдел, который учитывал, хранил в архиве такие работы, давал соответствующие разрешения. И каждый работник ставил свою подпись «о неразглашении государственной тайны». Сегодня, когда из космоса можно разглядеть и зафиксировать не только каждую крышку

канализационного люка, но даже номера автомобилей, когда в Интернете можно посмотреть космическую съёмку любого участка земли, тогдашняя система «секретности» кажется странной. Но мы не погвергали её сомнению: «Значит так нужно».

* * *

А ещё «задание на проектирование», которое подписывает заказчик. И всё это должен учитывать, соблюдать и выполнять архитектор, создавая полноценный объект. Задача архитектора — найти понимание и поддержку принимаемых им решений со стороны заказчика, подрядчика и органов местной власти. У меня по спорткомплексу «Метеор», да и по другим объектам ЮМЗ были прекрасные отношения с представителями заказчика и строительных организаций и полное взаимопонимание.

* * *

МЕТЕОР В ДНЕПРОПЕТРОВСКЕ '1980–1982 Вот так мы по 2–3 раза в месяц ездили в Днепропетровск. Однажды руководство завода решило устроить нам небольшой, как они говорили, банкет. В гостинице «Южная» на улице Рабочей в специально оборудованной комнате накрыли столы. Присутствовало человек 15–18, в том числе 5 гипроградовцев. Я сидел

рядом с начальником строительного управления завода В. Д. Петренко. Он мне говорил, не называя фамилий: — Это дважды Герой соцтруда, это — лауреат Ленинской премии... Думаю, что руководящей элите завода самой нужна была разрядка, а мы были лишь поводом. В глубине комнаты сидел Леонид Кучма. Он играл на гитаре и пел, очень даже неплохо. Можно ли было тогда представить, что Кучма станет президентом Украины? Было это примерно в 1982 году. Так мы сидели, пили, пели — примерно до 5 часов утра. Затем стали расходиться. Шкрегов рассказывал по карманам нераспечатанные бутылки коньяка: — Поехали ко мне домой, ещё посидим. Отвезли мы его к его дому, погнали на этаж и позвонили. Когда услышали, что дверь открывают, — разбежались. Шкрегов любил выпить. Но специалистом был великолепным, отлично знал и проектирование, и строительство.

* * *

Но имена авторов были известны только узкому кругу коллег. Тем более, сегодня, по прошествии многих десятков лет, мало кто может вспомнить авторов этих объектов. А это и административные здания, и культурно-зрелищные здания, и лечебно-оздоровительные учреждения и здания для спорта, жилые комплексы, инженерные сооружения и много-много других. Назову лишь нескольких авторов объектов, проектировавшихся в Гипрограде. Степан Слипец — автор театра в Ивано-Франковске, отмеченного государственной премией, и театра в Суммах. Виктор Югин и Саня Афзаметдинова — авторы театра в Симферополе, Борис Жежерин — автор театров в Днепропетровске, Житомире, реконструкции оперного театра в Киеве, центрального павильона на ВДНХ, станций метро...

* * *

В 1990 году отмечался 60-летний юбилей Гипрограда. В августовском номере журнала «Строительство и архитектура» была напечатана моя статья

«Размышления по случаю юбилея», в которой я проанализировал многолетнюю работу огромного проектного института, проявившиеся в последние годы тенденции в проектной гонимости и возможные перспективы на будущее. Перед моей статьёй было напечатано большое интервью с директором Гипрограда А. К. Донцом, которое называлось «Ещё не время подводить итоги» и в котором говорилось о достижениях, о том, как всё хорошо. Отмечу, что ещё существовал Советский союз и то, что произошло в ближайшем будущем, никто тогда спрогнозировать не мог. Перечитывая сегодня свою статью, удивляюсь, как тогда мне удалось довольно правдиво предположить, что может произойти в ближайшем будущем с большими проектными институтами, а редакция журнала осмелилась опубликовать эти прогнозы. Многие из предсказанного сбылось. Почти полностью исчезли многие ведомственные институты, подчинявшиеся союзным и республиканским министерствам, территориальные институты.

* * *

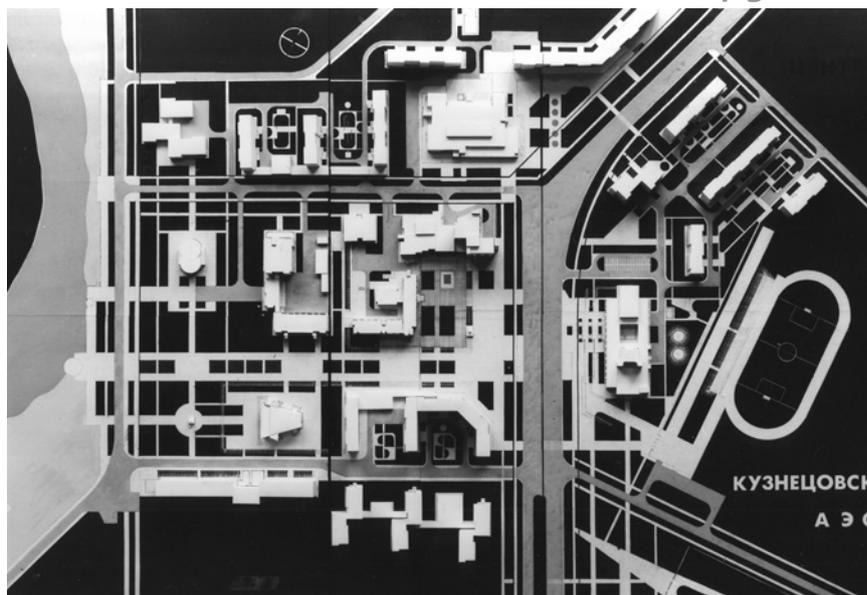
В августе 1990 года я уволился из Гипрограда и перешел на работу в Союз архитекторов. Интересно, что на первом же пленуме правления, на котором меня утвердили заместителем председателя правления или «вице-президента» — такое название этой должности ввели тогда, мне поставили условие, чтобы я не создавал собственного архитектурного предприятия. Я пообещал, что этого делать не буду, но отказаться от творческой архитектурной деятельности не смогу.

* * *

Ниже перечислены объекты, выполненные мной, работая совместно с инженерами мастерской Вагима Жежерина и завершённые строительством. Все объекты киевские:

- 25-этажный жилой дом по улице Черновола № 12;
- реконструкция двух жилых домов с настройкой

Макет центра города Кузнецовск
(ныне — Вараш) Ровенской обл.,
архитт. Ю. Худяков и гр., 1984

этажей, полной перепланировкой, подземным паркингом во дворе по улице Артёма № 40 и № 42;

– реконструкция двух жилых домов с надстройкой этажей, перепланировкой всех этажей по улице Большая Житомирская № 18 и № 20. Глядя сегодня на

фотографию реконструированного дома № 18, выходящего главным фасадом на улицу, поражаюсь цельности решения фасада. Здание смотрится таким, будто бы оно с самого основания так выглядело.

* * *

9 | В Союзе архитекторов | 1990-2009

Этот раздел воспоминаний о моей жизни посвящён годам работы в Союзе архитекторов Украины, где протекали (прошли) восемнадцать с половиной лет моей жизни. Годы очень непростые, где было много хорошего, но было и много грязи, склок и неприятностей.

* * *

Я задаю себе вопрос: — Почему мне так трудно описать период моей работы в Союзе архитекторов Украины? Почему я всё время оттягивал написание этого раздела моих воспоминаний? Ведь всё ещё свежо в памяти, ведь с момента моего увольнения в марте 2009 года после более чем 18 лет работы в Союзе архитекторов прошло совсем немного

времени. Но что-то мешает. Возможно, необходимо время, чтобы всё отстоялось, чтобы отпало второстепенное и уже сегодня, а тем более в будущем, мелкое и неинтересное.

* * *

Особенно памятными были два съезда Союза архитекторов СССР, проходившие в Москве. В дни открытия съездов первые заседания проходили в Большом Кремлёвском дворце, в присутствии первых лиц страны, выдающихся советских архитекторов из разных республик, гостей из других стран. Следующие заседания съездов проходили в Колонном зале Дома союзов. Возможности общения, широкая культурная программа делали эти съезды незабываемыми

Храм Рождества Христова на Березняках в Киеве,
архит. Юрий Худяков, 2013–2016

событиями. Да и решения принимались очень важные, необходимые для организации труда архитекторов, подготовки новых законов, постановлений правительства, нормативных документов, регулирующих профессиональную деятельность.

* * *

Сохранился красный листочек на плотной бумаге с профилем В.И. Ленина, — выданный мне мандат № 0227 «с правом *решающего* голоса». Всего в работе съезда приняло участие 670 делегатов из всех республик Советского союза. В делегации Украины было 103 архитектора. По сохранившимся сведениям, тогда в Союзе Архитекторов Украинской ССР было 4500 членов. (Для справки — сейчас чуть больше трёх тысяч, а, может быть, и того меньше. И это при том, что общее количество архитекторов в Украине значительно возросло).

* * *

Сохранилась фотография — члены украинской делегации стоят на лестнице Большого кремлёвского дворца. Среди делегатов в одном из последних рядов нахожусь себя.

* * *

Сохранилась интересная статистика о национальной принадлежности делегатов съезда. Так, среди участников русских было 359, украинцев — 79, евреев — 45, армян — 36, грузин — 29. Некоторые нации были представлены одним делегатом: осетины, ингуши, туркмены, мордвинцы...

* * *

Было много интересных выступлений. Вот отдельные высказанные мысли: — «Архитектор должен быть широкого профиля. Специализация вредна». — «Архитектор (художник) создаёт образ. Зритель воспринимает. Если эти два образа сходятся — произведения нет. Должно быть обязательное расхождение. У зрителя должен возникать свой образ восприятия и тогда можно говорить о произведении искусства». — «Архитектура вся состоит из противоречий. Оценки восприятия субъективны». Звучали и фразы другого направления: — «В целом у нас обстановка здоровая. Солженицына у нас не будет. Будут отдельные выкрутасики, но мы их сумеем преодолеть». — «Нужно определиться с понятием “социалистический реализм в архитектуре”». — «Наведём порядок в расходовании металла». — «Если в 56 году дешёвенькую лепнилку сняли, то сейчас её заменили гранитом. Увлекаются резьбой, чеканкой и т. д., везде выкрутасы и вензеля. Наго с этими выкрутасами кончать».

* * *

У меня сохранился пригласительный билет на этот приём. Тут были большие стенды с архитектурным юмором. Некоторые тексты я записал:

— «Список авторов всё шире, два творца, а восемь — гири». (Как это совпадает с сегодняшним!).

– «Книга жалоб — Добро пожалуйся».

– «Критикуй меня, потом я тебя, потом вместе мы...»

– «Коллеги, — пусть ценится ваша работа отнюдь не по диаметру рта».

– «Архитектура как искусство вдвойне волнует наши чувства».

– «С архитектора, как с барашка стригут последнюю рубашку. Не углядел — остригли вмиг, ещё момент — и ты шашлык».

– «Добиться права — наша цель, кто против зогчих — на гуэль!»

* * *

Просматривая сегодня некоторые записи, сделанные мною в конце 80-х — начале 90-х годов на всесоюзных и республиканских съездах и пленумах, вижу, что многое из того, что обсуждалось тогда, актуально и сегодня.

* * *

Летом 1990 года состоялся очередной съезд Союза архитекторов Украины. Сочётным докладом выступил Игорь Никитович Сегак. Хотя внешне всё выглядело спокойно и достойно, обстановка была крайне напряженной. В выступлениях представителей Днепропетровска, Харькова, Киева, Львова и других городов деятельность Союза архитекторов подвергалась резкой критике. Да, Сегак был представителем той, уже предыдущей, уходящей системы. Да, он умело маневрировал, пытаясь сгладить острые углы. Да, он был хорошим человеком, не замеченным ни в каких плохих деяниях.

* * *

Да, в то время он и не мог действовать иначе, независимо от своего понимания ситуации и реальных требований жизни.

* * *

Съезд избрал новым председателем правления (так тогда называлась эта должность) Игоря Петровича

Шпару — архитектора из института Киевпроект, известного по многим проектам жилых и общественных зданий в Киеве.

* * *

Как-то недели через две после съезда, избравшего Шпару, я встретил на улице Юру Хорхота, известного украинского архитектора. Игём с ним по улице Московской, разговариваем на общие темы. И вдруг он мне говорит: «Не хотел бы ты перейти на работу в Союз архитекторов на должность заместителя Шпары?» Для меня такое предложение было совершенно неожиданным. Я всегда видел себя только практикующим архитектором. Быть администратором, хотя и в такой почётной организации — такая мысль мне никогда не приходила в голову.

– Я подумую, — уклончиво ответил я Юре и стал после этого думать.

* * *

Начали повсеместно возникать проектные кооперативы, создавались независимые проектные мастерские. Архитекторы начинали чувствовать себя независимыми, а свою профессию самогостаточной. Многие одновременно работали в двух или даже трёх организациях. Стала ощущаться нехватка квалифицированных кадров. Многие из коллег и грузей уехали навсегда в другие страны. В финансовых отношениях начинался полный беспорядок.

* * *

И вот примерно через две недели я перехожу на постоянную работу в Союз архитекторов. Буквально через два дня Шпара говорит мне, что он уходит в отпуск, и я должен его заменить. — Садись в мой кабинет, в моё кресло и работай. А как? А что я должен делать? — Там по ходу разберёшься. И вот я сижу в кресле в большом кабинете, за большим столом. Я в штате Союза архитекторов Украины, хотя меня на должности заместителя президента союза

архитекторов Украины ещё нужно утвердить на ближайшем пленуме правления Союза.

* * *

Вспоминаю один эпизод. 29 сентября 1991 года, в день 50-летия трагедии в Бабьем Яру, я один находился в кабинете Шпары, — он ещё был в отпуске. До этого приходило много людей, которых нужно было достойно принимать. Вдруг раздался телефонный звонок, я снял трубку: — С Вами говорят из Израиля, из редакции газеты (уже не помню названия). Сегодня годовщина трагедии в Бабьем Яру. Как у Вас отмечают этот день? Я стоял у окна. За окном шумели ещё зелёной листвой деревья, был тёплый день ранней осени. И я представил себе, как в такой же день фашисты гнали по улицам Киева тысячи невинных людей — стариков, женщин, детей, чтобы расстрелять их в Бабьем Яру. Этот контраст чистого голубого неба и идущих на смерть людей поразил меня. Я попытался это своё чувство передать по телефону. Я рассказал о живущей в наших сердцах памяти о страшной трагедии, о людях, пытающихся воплотить эту память в зданиях музеев и монументах для того, чтобы будущие поколения знали и помнили о страшных событиях войны.

Сейчас, по прошествии более 70 лет с дня этой трагедии появилось новое проектное предложение от мастерской Ларисы Скорик о строительстве комплекса музея памяти жертв Бабьего Яра. Существуют и другие проекты создания музея памяти, был проведен международный конкурс на лучшее проектное предложение. Сколько ещё пройдёт лет, пока этот музей будет построен, да и будет ли он построен вообще, каким он будет, сказать трудно. Будем надеяться, что нашему поколению ещё удастся побывать в этом музее.

* * *

Я насчитал 36 вариантов текста, подготовленного нами, а затем уже и мною одним. И это ещё не всё.

В каждом последующем варианте что-то добавлялось и что-то выбрасывалось. Но в основном — выбрасывалось. Ещё юристы, депутаты могут вносить свои изменения, дополнения при рассмотрении на заседаниях Верховной Рады. И тут мы уже повлиять никак не можем, если такие изменения будут проголосованы. Так всё это тянулось, откладывалось, а мы снова и снова возвращались к этому законопроекту. Летели годы, и только в 1999 году, наконец, закон был принят. Я сидел в зале Верховной Рады там, где обычно сидят министры, докладывал Прегсегатель Госстрою Украины Владимир Николаевич Гусаков. Никаких дискуссий не было. Всё прошло хорошо, быстро — большинством проголосовали «за». Итак, закон принят. Но это было далеко, далеко не полным и не окончательным успехом. Мы сами видели, что закон не смог разрешить все проблемы. Закон был, но выполнять его положения никто не спешил, а может быть и не хотел.

* * *

Последней большой работой в области разработки законодательных документов был «Градостроительный кодекс». Этот законопроект готовился в стенах Гипрографа под руководством Ю. Н. Белокопя.

* * *

Мне было поручено написать большой раздел, связанный с регулированием системы проектирования зданий и сооружений и международному сотрудничеству в градостроительной деятельности. Проект Кодекса был подготовлен, но, к сожалению, судьба его была плачевной — его положили на полку. Там он лежит и поныне.

* * *

Всё-таки не удержусь упомянуть двух моих друзей, коллег, талантливых архитекторов, сделавших очень много. Это Виктор Розенберг и Леонид Филенко. До

Члены Союза архитекторов Украины — ветераны Великой Отечественной войны, 9 мая 1995 г.

работы в Союзе архитекторов я с ними не был знаком. Наше знакомство было недолгим. Сегодня их уже нет. Живут и эксплуатируются созданные ими известные объекты. Надеюсь, что найдётся кто-то, кто близко их знал и сможет описать их непростую жизнь, их творческие достижения. Их взгляды на жизнь, на происходящее в стране полностью совпадали с моими. Вообще, архитекторы второй половины XX века пока не названы для истории. Возможно, для оценки их жизненного и творческого пути нужна дистанция. Но время стирает память о них как о живых людях с их характерами, человеческими особенностями, как о тех, кто вписал заметные страницы в непростых условиях в нашу историю. Пройдёт ещё какое-то время и исчезнут важные детали, особенности творческой работы в то время, да и просто интересные детали из жизни этих выдающихся людей. Да и писать о них уже будет некому. Правда, в 2010 г. вышла книга Бориса Ерофалова-Пилипчика «Архитектура Советского Киева», в которой много

фамилий и фотографий архитекторов и объектов того времени. Можно поздравить автора и небезразличных читателей.

* * *

Выставки, особенно в первые годы моей работы в союзе архитекторов, действовали постоянно, сменяя одна другую. Иногда даже образовывались очереди желающих выставить свои работы. Выставки сопровождалась встречами с авторами, обсуждениями работ в присутствии большого количества коллег. Иногда свои работы на выставки архитекторы привозили из-за рубежа. Так, была очень интересная выставка архитектора Бориса Лекаря, бывшего киевлянина, а ныне живущего в Израиле. Сложилась традиция — каждый, кто устраивает выставку, дарит одну из своих работ союзу. Так образовалась очень большая коллекция работ известных архитекторов и художников. Есть в этой коллекции и мои работы. Было очень приятно, что мои работы висели

в кабинете президента Союза архитекторов рядом с работами выдающихся архитекторов-художников Юрия Химича, Олега Стукалова, Павла Ниренберга, Бориса Кучера и других.

* * *

Вот в такой ситуации мне пришлось представлять интересы ветеранов в суде. Впервые в жизни я оказался участником судебного процесса. Всё для меня было внове. Узкие коридоры в здании суда, переполненные людьми. Маленькая комната, в которой проходил суд, долгие ожидания приглашения войти в эту комнату, принятая форма обращения к судье. Нас было трое: я, адвокат и пожилая женщина — ветеран-архитектор. Ни самого Бабушкина, ни его адвоката на суде не было. Я постарался изложить суть претензий к Бабушкину, привёл множество примеров ужасных нарушений, виновным в которых был Бабушкин, его оскорбительные слова по отношению к ветеранам. Шевченковский суд Киева принял решение в пользу наших ветеранов. Через некоторое время нас вызывают на заседание апелляционного суда. Оказывается, Сергей Вячеславович не согласился с решением районного суда и обжаловал его. На заседании высшей инстанции присутствовал представитель Бабушкина — молодой ухмыляющийся адвокат. Это заседание было прямой противоположностью предыдущему. Говорить долго не дали возможности, судья прерывал, перебивал. Буквально через три минуты после того, как суд удался в совещательную комнату, судья вышел с уже отпечатанным решением, в котором говорилось — «в претензии отказать». Стало понятно, что означают слова «самый справедливый суд». Не сомневаюсь, что заранее, до ненужных для судьбы дебатов, подготовленное решение, было заблаговременно проплачено.

* * *

Ещё одна цитата из газеты «Украина молода» от 03. 11. 2007г.: «Недобудованный торгово-розважальный центр перед НСК «Олімпійський» буде демонтовано, а реконструкція стадіону має бути завершена влітку 2010 року. Про це повідомив міністр з питань сім'ї, молоді і спорту Віктор Корж. Тим часом Київрада має намір компенсувати забудовнику об'єкту ТОВ «Юджин» вартість цього недобудованого торгово-розважального комплексу. Відповідне рішення було ухвалено на сесії. За словами секретаря Київради Олеся Довгого, вже є домовленість з компанією «Юджин», що вони самі знесуть об'єкт, а з КМ України узгоджено, що в держбюджеті наступного року буде передбачено кошти на компенсацію незавершеного будівництва».

* * *

Между тем, скандальные истории в Киеве, связанные с Бабушкиным, продолжались. Помню, как по поводу построенного по проекту, выполненному в проектом институте Бабушкина, огромного жилого дома на улице Грушевского 9А вопреки всем градостроительным требованиям, с грубыми нарушениями, собрали совещание в помещении Главкиевархитектуры. Бабушкина не было, вместо него докладывал молодой человек, названный автором этого скандального дома. Выступали, критиковали, возмущались. Дошла очередь и до меня. Я сказал буквально следующее: это вопрос не архитектуры, а прокуратуры. И сел на своё место. А дом и поныне там. Сегодня на повестке дня новые скандальные объекты: вертолётная площадка в виде огромного здания с эстакадами на Парковой аллее, попытки застроить набережную, поставить новые здания на Пейзажной и Парковой аллеях, разрушить и перестроить Андреевский спуск. И уже вместо Бабушкина в ответственных креслах сидят другие бабушкины, омельченки и черновецкие. Радует только то, что просыпается широкая общественность, всё чаще проходят акции протеста, создаётся

впечатление, что власть начинает побаиваться людей. Хотя положительных сдвигов пока не видно.

* * *

Якобы ведомственное министерство, где ежегодно меняются первые лица, да и лица эти никакие не специалисты, а просто кивающие головой самому-самому. В последние годы в министерстве нет ни одного специалиста-архитектора, понимающего сущность проблем, имеющего опыт личной практической деятельности.

* * *

До сегодняшнего дня нет методики и правил отчисления авторам за создание и использование, созданных их талантом произведений архитектуры, например, за использование заказчиком проекта для повторного применения полученной им проектной документации или при передаче заказчиком права разработки рабочей документации другому исполнителю. Говорят, что Украина на 162 месте в мире по выполнению этих, принятых во всём мире, правил. Сохранились мои черновики проекта раздела постановления Кабинета министров, относящегося к архитектуре. Но, как ни странно, они и сегодня мало кого интересуют. Видимо, причина в том, что сами наименования «автор проекта», «автор объекта архитектуры» сегодня повсеместно замалчиваются и «размываются».

* * *

Помню, как однажды я присутствовал на Коллегии Госстроя, когда снимали с должности Председателя Госстроя В. Н. Гусакова. Пришел тогдашний премьер-министр Кинах. После нескольких произнесенных им фраз он вручил огромный букет роз новоназначенному на этот высокий пост Валерию Ивановичу Черепу. Такой же букет был вручен и уходящему с поста В. Н. Гусакову. Вся эта процедура, сопровождавшаяся аплодисментами, на меня произвела угрожающее впечатление. Затем с Валерием Ивановичем

Я и моя жена Люба, май 2021 года

пришлось неоднократно встречаться и в министерстве (уже), и в Союзе архитекторов. Однажды он даже пригласил меня на свой загородный особняк-гачу для консультации по поводу его дальнейшего расширения. Последние встречи с ним были совсем недавно в поликлинике. Ничего не сделаешь — возраст. Мило поговорили — так, ни о чём. Затем министры менялись чуть ли не ежегодно: В. Яцуба, В. Куйбида... В здании министерства после каждого министра оставался его портрет на стене. Выстроилась целая галерея. Правда, в последнее время эта выставка портретов бывших министров исчезла. Видимо, уж очень много их стало, и стена не позволяла разместить такое количество. Постепенно министерство покидали архитекторы, работавшие там много лет — те, с кем можно было обсуждать на профессиональном уровне и решать проблемы. В последние годы там профессиональных архитекторов и, главное, — градостроителей, вообще не осталось ни одного. Говорили: — Министр, это должность политическая. Но политик — не профессионал, может очень много вреда нанести, если он не будет опираться на знания и опыт своих профессионально грамотных работников, что мы и видим в последние годы.

* * *

Асорті Михайла Гершензона

Igiga Това, кандидатка мистецтвознавства

5 лютого 2021 року відкрилася виставка живопису київського архітектора Михайла Гершензона. Це перша художня виставка в Центральному Будинку Архітектора під час пандемії, що, звичайно, вселяє надію. «Асорті» — так Михайло Шимонович сформулював мозаїчний принцип авторської збірки робіт. «Є художники, в яких є свій чіткий почерк, а в мене все різне, асорті. Не знаю, чи то позитивна якість, чи ні. Подивився на щось — ах, схвилювало!». Публіка, що скучила за живим спілкуванням, була численна і захоплена — друзі, родичі, колеги, студенти. Багато хто з присутніх давно знав Гершензона-портретиста, хтось відкрив для себе яскравого пейзажиста, тонкого лірика і романтика. Розмаїття барв, несподіваного кольорового співзвуччя, квітів та букетів, пір року, дерев — квітучих та під снігом, метеликів та всюдисущих котів. Такий багатий та різноманітний, веселковий та іскристий світ живопису Михайла Гершензона. Експозиція розмістилася на третьому поверсі, в зеленій залі, й триватиме до кінця місяця. Вхід вільний.

Архітектор Михайло Гершензон

Михаил Гершензон о живописи и о себе

Елена Ненашева

Получила просто обалденное удовольствие! Потрясающей души человек, добрейший, интеллигентный! Сколько теплых слов было сказано о нем грузьями, коллегами, просто людьми! Работы — живопись, рисунок — море позитива! Заряжаешься радостной, солнечной энергией! Когда ты видишь это светлое, теплое, такое родное и домашнее ощущение мира — ты и сам заряжаешься этим праздником жизни и понимаешь, какой ты счастливый человек! Как здорово, что есть еще люди, которые могут дарить любовь к жизни, к братьям нашим меньшим, к цветам, деревьям, да просто к людям и ко всему, что тебя окружает, потому что в этом человеке полно этой самой любви, и он делится ей со всеми, кто рядом! Как здорово, что несмотря ни на что, в мире еще есть интеллигентные люди, коих я увидела множество на выставке! Спасибо, Михаил Шимонович, за предоставленное удовольствие!

Инна Гончарова, из книги отзывов

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ИНСТИТУТ

В КГХИ я поступил в 1974 году, после армии, и закончили мы в 80-м, мастерская Н. Б. Чмутиной. Причем меня как рисовальщика сразу как-то «вычислили», и я с первого курса всем «китайничал» в ее мастерской. Я же закончил, до армии еще, Художественно-промышленный техникум.

ТЕХНИКУМ И ЛАВРА

В 1967-м, когда я приехал из Умани и поступил в техникум, он находился в Лавре. Там мы один год проучились, а потом три года — уже на ул. Киквидзе. На территории Лавры было наше общежитие, в комнате двенадцать человек, колонка с водой во дворе, и умываться зимой приходилось среди снега и льда.

Рисунок в техникуме преподавала Татьяна Павловна Шевченко, наш классный руководитель. Она называла нас «уманяне», потому что из художественной студии Умани поступило аж восемь человек. И она не устраивала нам никаких классных собраний — мы просто беседовали, или все вместе шли куда-нибудь. Она водила нас на «Варшавскую мелодию» в Русскую граму. Помню Агу Роговцеву

в главной роли — сильнейшее впечатление. Еще у нас был преподаватель Евгений Петрович Козлов, вел художественное конструирование, скульпторы Паллагий Владимирович Дутчак, Валерий Валентинович Швецов.

Рисовали ли мы Лавру? Конечно! Я еще застал Лавру, когда не было Рогины-матери. Это был такой мир мелких улочек, домиков, благоухающей сирени, каких-то построек! И мы уходили в этот лабиринт, в нем можно было заблудиться. А на уроках физкультуры катались на лыжах вголь лаврских стен! Я сейчас смотрю — как не убились там, я не знаю.

МОНУМЕНТ «РОДИНА-МАТЬ», КОТОРЫЙ НЕ ВПЕЧАТЛИЛ

Приезжал Брежнев, и было два объекта, которые сдавали. Я работал в мастерской Леонида Филенко в Киевпроекте, но мы «сидели» на Владимирской горке, Леонид Иванович занимался Музеем Ленина, а еще мы проектировали архитектурный факультет КИСИ (Л. Филенко, М. Гершензон, В. Коробка). Другая группа (ЗНИИЭП) занималась Родиной-матерью. Как-то особо мы к ней не прониклись. И с пропорциями

фигуры там что-то не то... Но так сложилось, и видишь, Рогина-мать смотрит в ту сторону, и очень актуально, по-моему. Всё относительно: когда-то было одно, теперь — другое.

ПОЧЕМУ ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ИНСТИТУТ

КИСИ даже не рассматривался. Я же в уманской художественной студии учился! Студия была уникальная. Вот, как выставка моя называется «Ассорти», так и студия была в этом плане. Разновозрастные люди, и такая обстановка, что наш руководитель, Корней Генрихович Мекиндо, никого и никогда рисовать не учил. Рисовать мы учились друг у друга. А он создавал творческую атмосферу и был духовным центром. Ну, если даже солдаты в самоволку в нашу студию приходили! А я был маленький, в первом классе туда пошел, и много чего не понимал. И студию как бы два раза закончил, учась по четыре года, всего восемь лет.

Корней Генрихович чувствовал людей, мог безошибочно подсказать, куда поступать. Кого во Львов направлял, в Полиграфический, кого — в Киев. Вологе Бовкуну (известный сегодня художник), посоветовал

Мих. Гершензон
Карпаты, 1975
тушь, перо

художественную школу (РХСШ), мне — техникум. «Только учти, — говорит, — ты все равно архитектором будешь». И я пошел в техникум, и потом поступил-таки на архитектуру. А художественная атмосфера, как в студии, была для меня важна, поэтому КИСИ я не воспринимал. К тому же, когда я служил в армии, жена Гала поступила в КГХИ и как бы проторила мне дорогу. В итоге мы учились вместе, в мастерской Чмутиной.

УЧИТЕЛЯ-ХУДОЖНИКИ

В Художественном институте у нас преподавала Елена Овчинникова, ее отец был директором Русского музея. И Вера Баринова-Кулеба, очень классная, причем тогда я ее не понимал. Она казалась мне не достаточной богемной что ли. А сейчас, Боже мой, как она мне нравится!

В армии я так соскучился по рисованию! И я рисовал. И Лена Овчинникова договаривалась с художником Зарубой, чтобы я посещал занятия вместе с графиками. И, конечно, я тогда много нового узнал. Оказалось, например, если смотреть в три четверти на человека, то зрачок, ближний к тебе, должен быть чуть темнее, чем зрачок дальний. Я даже не глумал, что есть такие нюансы, тонкости такие... А вообще учился сам. Как получил в детстве этот заряд в уманской студии, так все время и стараюсь его не потерять. Все в нашей студии, и я в том числе, смотрели на старших ребят, как они постепенно росли в своем мастерстве. А они росли быстрее, чем, я, потому что я в первом классе начал, а они были взрослые. Вот это «мои университеты»...

УЧИТЕЛЯ ИЗ МИРОВОГО ИСКУССТВА

Леонардо да Винчи нравился особо — он тоже 52-го года, правда на пятьсот лет старше. Я глумал: вот это да! Дерзкий был, заявлял: ну, я-то с ним посоревнуюсь! Ну, а так, конечно, Боже ты мой, вся мировая живопись. Эль Греко! А наши...! А Врубель!

ЦДА, Зелёный зал, 3 февраля 2021

ОТНОШЕНИЯ С НАШИМИ ХУДОЖНИКАМИ

Только погсматривал. Я стеснялся, скромный, не лез в знакомство, и всё наблюдал, какие у них новации.

О ВПЕЧАТЛЕНИЯХ

Написал когда-то акварельку: груша на Лысой горе. Мы там живем недалеко. И растет это дерево аж над самым обрывом. Я нарисовал, а потом понял, что я нарисовал. Это же Козье болото, Крещатый Яр! То самое время, которое ярко описывает Павло Загребельный в романе «Диво». Удивительная книга, я когда-то был потрясен. Впервые узнал о ней еще в техникуме, от классной руководительницы, она принесла романа внеклассное чтение. Я, конечно, был ленивый, не читал. Потом прочел дважды. И всё это вспомнилось, и переключка времен, и описание гремячих лесов, и этот Сивоок, и этот Владимир, который кого-то пожег, приехал в какой-то город, а там... храм. Боже, эта картина прямо стоит перед глазами! А Болгария! Она, оказывается, была могущественней, чем Византия, и только предательство позволило ее победить. Настолько всё впечатлило, а потом ассоциативно наложилось и на Козье болото, и на

Лысую гору, и получился такой «исторический» пейзаж. А еще мы когда-то с Витей Харламовым, археологом, ездили на практику в Переяслав-Хмельницкий, вели раскопки и фиксировали фундамент Михайловского собора XI века.

О ВИКТОРЕ ХАРЛАМОВЕ

С Витей Харламовым мы познакомились в армии. Меня из призывного пункта на ДВРЗ (два раза отпускали, а потом взяли) отправили прямиком в Сибирь. Приехал майор, отобрал художников (я как раз закончил КХПТ), и всех нас — в Мариинск, это как раз Транссибирская магистраль. Я хотел бы еще раз туда съездить. Такой образ! Всё такое низкое, и огромная тюрьма стоит, знаменитая пересылочная. И тут появляется Витя Харламов. Он уже закончил КИСИ, а после института служили год. А я, после техникума — два. Командир полка организовал с Витей «стройбат». И выдали всем кирзовые сапоги, Витя взял бидон солифой и опустил сапоги туда. Внутри олифа не попала, но сапоги целый месяц напивались, чтобы вогу не пропускать. Вот тогда мы с ним и познакомились.

Мих. Гершензон. Елена, 1984, карандаш

Мих. Гершензон. Зимний сад 1, 2018

О СИБИРСКОМ КЛУБЕ

Я приехал, а там клуб — сарай такой, зеленой краской стены покрашены, и надо оформить, потому что какой-то очередной съезд партии. Заказал я белый полистирол, а это начало 1970-х, и мне достали. И получился дворец, сказка! В белом полистироле, со всеми достижениями народного хозяйства. И тут приехал зам Н. А. Щёлокова [министр внутренних дел СССР] И. К. Яковлев [начальник внутренних войск]. Недаром был такой девиз: «Во внутренних войсках всегда и везде порядок!». Это точно, мне выдали такие кисти и такие краски, о которых я в Киеве и не мечтал. В общем, командир полка привел Яковлева в клуб, и они обалдели. Дали мне отпуск, и я из Сибири в Киев и обратно — как на ковре-самолете!

«ОБЕДЕННЫЕ ПОРТРЕТЫ»

Они нарисованы в Киевпроекте, во время обеденных перерывов. Не за один раз, конечно, а за несколько. Я такой голодный был насчет порисовать, не передать, честное слово.

В портрете, конечно, исходишь из того, как человека чувствуешь. Много, много было портретов.

Нарисовал архитектора Сашу Донца, классный портрет получился. И вдруг работа пропала. Боже, выставка, исчез портрет, очень я был расстроен. Оказалось, его «украли» Зоя, будущая жена Саши. Потом вернула, конечно, а после выставки я подарил им этот портрет.

На 4-й странице обложки: Мих. Гершензон. Помнишь? 2019, акрил

Мих. Гершензон. Плѣс, 1978, уголь